

මොග්ගල්ලානසුත්තපායො

ධම්මවිචය

පටුන

"ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා."

(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - භික්ඛු ධම්මවිහාරි

(ඡට්ඨ සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

මොග්ගල්ලානසුත්තපාඨො

(1) පඨමො කණ්ඩො (සඤ්ඤාදි)

1. අආදයො තිතාලීස වණ්ණා.

2. දසා-දො සරා.

3. ද්වෙද්වෙ සවණ්ණා.

4. පුබ්බො රස්සො.

5. පරො දීඝො.

6. කාදයො බ්‍යඤ්ජනා.

7. පඤ්ච පඤ්චකා වග්ගා.

8. බින්දු නිග්ගහීතං.

9. ඉයුවණ්ණා ඣලා නාමස්සන්තෙ.

10. පිත්ථියං.

11. ඝා.

12. ගො ස්‍යාලපනෙ.

(සඤ්ඤා)

13. විධිබ්බිසෙසනන්තස්ස.

14. සත්තමියං පුබ්බස්ස.

15. පඤ්චමියං පරස්ස.

16. ආදිස්ස.

17. ඡට්ඨීයන්තස්ස.

18. වානුබන්ධො.

19. ටානුබන්ධා-නෙකවණ්ණා සබ්බස්ස.

20. ඤකානුබන්ධාද්‍යන්තා.

21. මානුබන්ධො සරානමන්තා පරො.

22. විප්පටිසෙධෙ.

23. සඞ්කෙතො-නවයවො-නුබන්ධො.

24. වණ්ණපරෙන සවණ්ණො-පි.

25. න්තු වන්තුමන්ත්වාවන්තුතවන්තුසම්බන්ධී.

පරිභාසා

26. සරො ලොපො සරෙ.

27. පරො ක්වචි.

28. න ද්වෙ වා.

29. යුවණ්ණානමෙඔ ලුත්තා.

30. යවා සරෙ.

31. එඔනං.

32. ගොස්සාවඞ.

33. බ්‍යඤ්ජනෙ දීඝරස්සා.

34. සරම්හා ද්වෙ.

35. චතුත්ථදුතියෙස්වෙසං තතියපඨමා.

36. වී-තිස්සෙ-වෙ වො.

37. එඔනම වණ්ණෙ.

38. නිග්ගහීතං.

39. ලොපො.

40. පරසරස්ස.

41. වග්ගෙ වග්ගන්තො.

42. යෙවහිසු ඤො.

43. යෙ සංස්ස.

44. මයදා සරෙ.

45. වනතරගා වා-ගමො.

46. ඡා ළො.

47. තදමිනාදීනි.

48. තවග්ගවරණානං යෙ චවග්ගබයඤා.

49. වග්ගලසෙහි තෙ.

50. හස්ස විපල්ලාසො.

51. වෙ වා.

52. තථනරානං ටඨණලා.

53. සංයොගාදිලොපො.

54. විච්ඡාභික්ඛඤ්ඤෙසු ද්වෙ.

55. ස්‍යාදිලොපො පුබ්බස්සෙ-කස්ස.

56. සබ්බාදීනං වීතිහාරෙ.

57. යාවබොධං සම්භමෙ.

58. බහුලං.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ සඤ්ඤාදිකණ්ඩො පඨමො.

(2) දුතියො කණ්ඩො (ස්‍යාදි)

1. ද්වෙ ද්වෙකා-නෙකෙසු නාමස්මා සි යො, අං යො, නා හි, ස නං, ස්මා හි, ස නං, ස්මිං සු.

2. කම්මෙ දුතියා.

3. කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ.

4. ගතිබොධාහාරසද්දත්ථාකම්මකභජ්ජාදීනං පයොජ්ජෙ.

5. හරාදීනං වා.

6. න ඛාදාදීනං.

1. වහිස්සා-නියන්තුකෙ (ගණ).

2. භක්ඛිස්සාහිංසායං (ගණ).

7. ධාදීහි යුත්තා.

8. ලක්ඛණිත්ථම්භූතවිච්ඡාස්වභිනා.

9. පතිපරීහි භාගෙ ච.

10. අනුනා.

11. සහත්ථෙ.

12. හීනෙ.

13. උපෙන.

14. සත්තම්‍යාධිකෝ‍ය.

15. සාමිත්තෙ-ධිනා.

16. කත්තුකරණෙසු තතියා.

17. සහත්ථෙන.

18. ලක්ඛණෙ.

19. හෙතුම්හි.

20. පඤ්චමීණෙ වා.

21. ගුණෙ.

22. ඡට්ඨී හෙත්වත්ථෙහි.

23. සබ්බාදිතො සබ්බා.

24. චතුත්ථී සම්පදානෙ.

25. තාදත්ථ්‍යෙ.

26. පඤ්චම්‍යාවධිස්මා.

27. අපපරීහි වජ්ජනෙ.

28. පටිනිධිපටිදානෙසු පතිනා.

29. රිතෙ දුතියා ච.

30. විනා-ඤ්ඤත්‍ර තතියා ච.

31. පුථනානාහි.

32. සත්තම්‍යාධාරෙ.

33. නිමිත්තෙ.

34. යබ්භොවො භාවලක්ඛණං.

35. ඡට්ඨී වා-නාදරෙ.

36. යතො නිද්ධාරණං.

37. පඨමා-ත්ථමත්තෙ.

38. ආමන්තණෙ.

39. ඡට්ඨී සම්බන්ධෙ.

40. තුල්‍යත්ථෙන වා තතියා.

41. අතො යොනං ටාටෙ.

42. නිනං වා.

43. ස්මාස්මින්නං.

44. සස්සා-ය චතුත්ථියා.

45. ඝපතෙ-කස්මිං නාදීනං යයා.

46. ස්සා වා තෙ-ති-මාමූහි.

47. නම්හි නුක ද්වාදීනං සත්තරසන්නං.

48. බහුකතින්නං.

49. ණ්ණංණ්ණන්නං තිතො ඣා.

50. උභින්නං.

51. සුඋ සස්ස.

52. ස්සංස්සාස්සායෙස්විතරෙකඤ්ඤෙතිමානමි.

53. තාය වා.

54. තෙතිමාතො සස්ස ස්සාය.

55. රත්‍ත්‍යාදීහි ටො ස්මිනො.

56. සුහිසු-භස්සො.

57. ල්තුපිතාදීන මා සිම්හි.

58. ගෙ අ ච.

59. අයූනං වා දීඝො.

60. ස බ්‍රහ්මාදිතෙ.

61. නා-ම්මාදීහි.

62. රස්සො වා.

63. සො ස්සංස්සාස්සායංතිංසු.

64. එකවචනයොස්වඝොනං.

65. ගෙ වා.

66. සිස්මිංනා-නපුංසකස්ස.

67. ගොස්සාගසිහිනංසු ගාවගවා.

68. සුම්හි වා.

69. ගවං සෙන.

70. ගුන්නං ච නංනා.

71. නාස්සා.

72. ගාවුම්හි.

73. යං පීතො.

74. නංඣීතො.

75. යොනං නොනෙ පුමෙ.

76. නො.

77. ස්මිංනො නි.

78. අම්බ්වාදීහි.

79. කම්මාදිතො.

80. නාස්සෙ-නො.

81. ඣලා සස්ස නො.

3. ඉතො ක්වචි සස්ස ටානුබන්ධො (ගණ).

82. නා ස්මාස්ස.

83. ලා යොනං වො පුමෙ.

84. ජන්ත්වාදිතො නො ච.

85. කූතො.

86. ලොපො-මුස්මා.

87. න නො සස්ස.

88. යොලොපනිසු දීඝො.

89. සුනංහිසු.

90. පඤ්චාදීනං චුද්දසන්නම.

91. ය්වාදො න්තුස්ස.

92. න්තස්ස ච ට වංසෙ.

93. යොසු ඣිස්ස පුමෙ.

94. වෙවොසු ලුස්ස.

95. යොම්හි වා ක්වචි.

96. පුමා-ලපනෙ වෙවො.

97. ස්මාහිස්මින්නං ම්හාහිම්හි.

98. සුහිස්වස්සෙ.

99. සබ්බාදීනං නංම්හි ච.

4. පුබ්බපරාවරදක්ඛිණුත්තරාධරානි වවත්ථායමසඤ්ඤායං (ගණ).

100. සංසානං.

101. සපා සස්ස ස්සා වා.

102. ස්මිනො ස්සං.

103. යං.

104. තිංසභාපරිසාය.

105. පදාදීහි සි.

106. නාස්ස සා.

107. කොධාදීහි.

108. අතෙන.

109. සිස්සො.

110. ක්වචෙ වා.

111. අං නපුංසකෙ.

112. යොනං නි.

113. ඣලා වා.

114. ලොපො.

115. ජන්තුහෙත්වීඝපෙහි වා.

116. යෙ පස්සිවණ්ණස්ස.

117. ගසීනං.

118. අසඞ්ඛ්‍යෙහි සබ්බාසං.

119. එකත්ථතායං.

120. පුබ්බස්මා මාදිතො.

121. නා-තො-මපඤ්චමියා.

122. වා තතියාසත්තමීනං.

123. රාජස්සි නාම්හි.

124 සුනංහිසු.

125. ඉමස්සානිත්ථියං ටෙ.

126. නාම්හ-නිමි.

127. සිම්හ-නපුංසකස්සායං.

128. ත්‍යතෙතානං තස්ස සො.

129. මස්සා-මුස්ස.

130. කෙ වා.

131. තතස්ස නො සබ්බාසු.

132. ට සස්මාස්මිංස්සායස්සංස්සාසංම්හාම්හිස්මිමස්ස ච.

133. ටෙ සිස්සිසිස්මා.

134. දුතියස්ස යොස්ස.

135. එකච්චාදීහ-තො.

136. න නිස්ස ටා.

137. සබ්බාදීහි.

138. යොනමෙට.

139. නාඤ්ඤං-ච නාමප්පධානා.

140. තතියත්ථයොගෙ.

141. චත්ථසමාසෙ.

142. වෙට.

143. පුබ්බාදීහි ඡහි.

144. මනාදීහි ස්මිංසංනාස්මානං සිසොඔසාසා.

5. සුමෙධාදීන මවුද්ධිච (ගණ).

6. සරවයායවාසචෙතා ජලාසයක්ඛයලොහපටමනෙසු (ගණ).

145. සතොසබහෙ.

146. භවතො වා භොන්තො ගයොනාසෙ.

147. සිස්සග්ගිතො නි.

148. න්තස්සං.

149. භූතො.

150. මහන්තාරහන්තානං ටා වා.

151. න්තුස්ස.

152. අංඞං නපුංසකෙ.

153. හිමවතො වා ඔ.

154. රාජාදියුවාදිත්වා.

7. ධම්මො වා-ඤ්ඤත්ථෙ (ගණ).

8. ඉමො භාවෙ (ගණ).

155. වා-ම්හානඞ.

156. යොනමානො.

157. ආයොනො ච සඛා.

158. ටෙ ස්මිනො.

159. නොනාසෙස්වි.

160 ස්මානංසු වා.

161. යොස්වංහිසු චාරඞ.

162. ළ්තුපිතාදීනමසෙ.

163. නංම්හි වා.

164. ආ.

165. සලොපො.

166. සුහිස්වාරඞ.

167. නජ්ජායොස්වාම.

168. ටි කතිම්හා.

169. ට පඤ්චාදීහි චුද්දසහි.

170. උභගොහි ටො.

171. ආරඩස්මා.

172. ටොටෙ වා.

173. ටා නාස්මානං.

174. ටි ස්මිනො.

175. දිවාදිතො.

176. රස්සාරඩ.

177. පිතාදීනමනත්වාදීනං.

178. යුවාදීනං සුහිස්වානඩ.

179. නොනානෙස්වා.

180. ස්මාස්මිංනං නානෙ.

181. යොනං නොනෙ වා.

182. ඉතො-ඤ්ඤත්ථෙ පුමෙ.

183. නෙ ස්මිනො ක්වචි.

184. පුමා.

185. නාම්හි.

186. සුම්හා ච.

187. ගස්සං.

188. සාස්සං සෙ චානඩ.

189. චත්තහා සනන්නං නොනානං.

190. බ්‍රහ්මස්සු වා.

191. නාම්හි.

192. පුමකම්මථාමද්ධානං වා සස්මාසු ච.

193. යුවා සස්සිනො.

194. නො-ත්තාතුමා.

195. සුහිසු නක.

196. ස්මාස්ස නා බ්‍රහ්මා ච.

197. ඉමෙතානමෙනා-න්වාදෙසෙ දුතියායං.

198. කිස්ස කො සබ්බාසු.

199. කි සස්මිංසු වා-නිත්ථියං.

200. කිමංසිසු සහ නපුංසකෙ.

201. ඉමස්සිදං වා.

202. අමුස්සාදුං.

203. සුම්හා-මුස්සා-ස්මා.

204. නංම්හි තිචතුන්නමිත්ථියං තිස්සචතස්සා.

205. තිස්සො චතස්සො යොම්හි සවිභත්තීනං.

206. තීණිචත්තාරි නපුංසකෙ.

207. පුමෙ තයොචත්තාරො.

208. චතුරො වා චතුස්ස.

209. මයමස්මා-මිහාස්ස.

210. නංසෙස්ව-ස්මාකංමමං.

211. සිම්හ-හං.

212. තුම්හස්ස තුවං ත්වමම්හි ච.

213. තයාතයීනං ත්ව වා තස්ස.

214. ස්මාම්හි ත්වම්හා.

215. න්තන්තූනං න්තො යොම්හි පඨමෙ.

216. තං නංම්හි.

217. තොතාතිතා සස්මාස්මිංනාසු.

218. ටටාඅං ගෙ.

219. යොම්හි ද්වින්නං දුවෙ ද්වෙ.

220. දුවින්නං නංම්හි වා.

221. රාජස්ස රඤ්ඤං.

222. නාස්මාසු රඤ්ඤා.

223. රඤ්ඤොරඤ්ඤස්සරාජිනො සෙ.

224. ස්මිංම්හි රඤ්ඤෙරාජිනි.

225. සමාසෙ වා.

226. ස්මිංම්හි තුම්හම්හානං තයිමයි.

227. අංම්හි තං මං තවං මමං.

228. නාස්මාසු තයාමයා.

229. තව මම තුය්හං මය්හං සෙ.

230. වංවාකං නංම්හි.

231. දුතියෙ යොම්හි වා.

232. අපාදාදො පදතෙකවාක්‍යෙ.

233. යොනංහිස්ම-පඤ්චම්‍යා වොනො.

234. තෙමෙ නාසෙ.

235. අන්වාදෙසෙ.

236. සපුබ්බා පඨමන්තා වා.

237. න ච වාහාහෙවයොගෙ.

238. දස්සනත්ථෙ-නාලොචනෙ.

239. ආමන්තණං පුබ්බමසන්තංව.

240. න සාමඤ්ඤවචනමෙකත්ථෙ.

241. බහූසු වා.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ ස්‍යාදිකණ්ඩො දුතියො.

(3) තතියො කණ්ඩො (සමාසො)

1. ස්‍යාදි ස්‍යාදිනෙකත්ථං.

2. අසඞ්ඛ්‍යං විභත්තිසම්පත්තිසමීපසාකල්‍යා-භාවයථා පච්ඡායුගපදත්ථෙ.

3. යථා න තුල්‍යෙ.

4. යාවා-වධාරණෙ.

5. පයයපාබහිතිරොපුරෙපච්ඡා වා පඤ්චම්‍යා.

6. සමීපායාමෙස්වනු.

7. තිට්‍ඨග්වාදීනි.

8. ඕරෙ පරි වති පාරෙ මජ්ඣෙ හෙට්‍ඨුද්ධා ධොන්තො වා ඡට්ඨියා.

9. තං නපුංසකං.

10. අමාදි.

11. විසෙසනමෙකත්ථෙන.

12. නඋ.

13. කුපාදයො නිච්චමස්‍යාදිවිධිම්හි.

9. පාදයො ගතාද්‍යත්ථෙ පඨමාය. (ගණ)

10. අච්චාදයො කන්තාද්‍යත්ථෙ දුතියාය. (ගණ)

11. අවාදයො කුට්ඨාද්‍යත්ථෙ තතියාය. (ගණ)

12. පරියාදයො ගිලානාද්‍යත්ථෙ චතුත්ථියා. (ගණ)

13. න්‍යාදයො කන්තාද්‍යත්ථෙ පඤ්චමියා. (ගණ)

14. චී ක්‍රියත්ථෙහි.

15. භූසනා-දරා-නාදරෙස්වලංසාසා.

16. අඤ්ඤෙ ච.

17. වා-නෙකඤ්ඤත්ථෙ.

18. තත්ථ ගහෙත්වා තෙන පහරිත්වා යුද්ධෙ සරූපං.

19. චත්ථෙ.

20. සමාහාරෙ නපුංසකං.

21. සඞ්ඛ්‍යාදි.

22. ක්වචෙ-කත්තඤ්ච ඡට්ඨීයා.

23. ස්‍යාදීසු රස්සො.

24. සපස්සන්තස්සා-ප්පධානස්ස.

25. ගොස්සු.

26. ඉත්ථියමත්වා.

27. නදාදිතො ඞී.

14. ගොතො වා. (ගණ)

28. යක්ඛාදිත්විනී ච.

29. ආරාමිකාදීහි.

15. සඤ්ඤායං මානුසො. (ගණ)

30. යුවණ්ණෙහි නී.

31. ක්තිම්හා-ඤ්ඤත්ථෙ.

32. සරණ්‍යාදයො.

16. ආචරියා වා යලොපො ච. (ගණ)

33. මාතුලාදිත්වානී භරියායං.

17. අභරියායං ඛත්තියා වා. (ගණ)

18. පුන්නාමස්මා යොගා අපාලකන්තා. (ගණ)

34. උපමාසංහිතසහිතසංයතසහසඵවාමලක්ඛණාදිතූරුතූ.

35. යුවා ති.

36. න්තන්තූනං ඞීම්හිතො වා.

37. භවතො භොතො.

38. ගොස්සා-වඞ.

39. පුථුස්ස පඨවපුථවා.

40. සමාසන්ත්ව.

41. පාපාදීහි භූමියා.

42. සඞ්ඛ්‍යාහි.

43. නදීගොදාවරීනං.

44. අසඞ්ඛ්‍යෙහි චාඞ්ගුල්‍යානඤ්ඤාසඞ්ඛ්‍යත්ථෙසු.

45. දීඝාහොවස්සෙකදෙසෙහි ච රත්ත්‍යා.

46. ගොත්වචත්ථෙ චාලොපෙ.

47. රත්තින්දිවදාරගවචතුරස්සා.

48. ආයාමෙ-නුගවං.

49. අක්ඛිස්මා-ඤ්ඤත්ථෙ.

50. දාරුම්‍යඞ්ගුල්‍යා.

51. ච් වීතිහාරෙ.

52. ල්ත්විත්ථීයූහි කො.

53. වා-ඤ්ඤතො.

54. උත්තරපදෙ.

55. ඉමස්සිදං.

56. පුං පුමස්ස වා.

57. ට න්තන්තූනං.

58. අ.

59. මනාද්‍යාපාදීන මො මයෙච.

60. පරස්ස සඞ්ඛ්‍යාසු.

61. ජනෙ පුථස්සු.

62. සො ඡස්සා-හායතනෙ වා.

63. ල්තුපිතාදීන මාරඞගරඞග.

64. විජ්ජායොනිසම්බන්ධානමා තත්‍ර චත්ථෙ.

65. පුත්තෙ.

66. විස්මිං.

67. ඉත්ථියං භාසිතපුමිත්ථී පුමෙවෙ-කත්ථෙ.

68. ක්වචි පච්චයෙ.

69. සබ්බාදයො වුත්තිමත්ථෙ.

70. ජායාය ජයං පතිම්හි.

71. සඤ්ඤාය මුදොදකස්ස.

72. කුම්භාදීසු වා.

73. සොතාදීසු ලොපො.

74. ට නඋස්ස.

75. අන සරෙ.

76. නබාදයො.

77. නගො වා-ප්පාණිනි.

78. සහස්ස සොඤ්ඤත්ථෙ.

79. සඤ්ඤායං.

80. අප්පච්චක්ඛෙ.

81. අකාලෙ සකත්ථෙ.

82. ගන්ථන්තා-ධිකෙය්‍ය.

83. සමානස්ස පක්ඛාදීසු වා.

84. උදරෙ ඉයෙ.

85. රිරික්ඛකෙසු.

86. සබ්බාදීනමා.

87. න්තකිම්මානං ටාකීටී.

88. තුම්හා-ම්හානං තාමෙකස්මිං.

89. තං මම-ඤ්ඤත්‍ර.

90. වෙ-තස්සෙට.

91. විධාදීසු ද්විස්ස දු.

92. දි ගුණාදීසු.

93. තීස්ව.

94. ආ සඞ්ඛ්‍යායාසතාදොනඤ්ඤත්ථෙ.

95. තිස්සෙ.

96. චත්තාලීසාදො වා.

97. ද්විස්සා ච.

98. බාචත්තාලීසා දො.

99. වීසතිදසෙසු පඤ්චස්ස පණ්ණපන්නා.

100. චතුස්ස චුචො දසෙ.

101. ඡස්ස සො.

102. එකට්ඨානමා.

103. ර සඞ්ඛ්‍යාතො වා.

104. ඡතීහි ළො ච.

105. චතුත්ථතතියානමඩ්ඪුඩ්ඪතියා.

106. දුතියස්ස සහ දියඩ්ඪදිවඩ්ඪා.

107. සරෙ කද කුස්සුත්තරත්ථෙ.

108. කා-ප්පත්ථෙ.

109. පුරිසෙ වා.

110. පුබ්බා-පරජ්ජසායමජ්ඣෙහා-හස්ස ණ්හො.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ සමාසකණ්ඩො තතියො.

(4) චතුත්ථො කණ්ඩො (ණාදි)

1. ණො වා පච්චෙ.

2. වච්ඡාදිතො ණානණායනා.

19. කතා ණිකයොච. (ගණ)

20. කණ්හො බ්‍රාහ්මණෙ. (ගණ)

3. කත්තිකාවිධවාදීහි ණෙයයණෙරා.

4. ණාය දිච්චාදීහි.

5. ආ ණි.

6. රාජතො ඤ්ඤො ජාතියං.

7. ඛත්තා යියා.

8. මනුතො ස්සසණ.

9. ජනපදනාමස්මා ඛත්තියා රඤ්ඤෙ ච ණො.

10. ණාය කුරුසිවීහි.

11. ණ රාගා තෙන රත්තං.

12. නක්ඛත්තෙ-නින්දුයුත්තෙන කාලෙ.

13. සා-ස්ස දෙවතා පුණ්ණමාසී.

14. තමධීතෙ තං ජානාති කණිකා ච.

15. තස්ස විසයෙ දෙසෙ.

16. නිවාසෙ තන්නාමෙ.

17. අදූරභවෙ.

18. තෙන නිබ්බත්තෙ.

19. තමිධත්ථි.

20. තත්‍ර භවෙ.

21. අජ්ජාදීහි තනො.

22. පුරාතො ණො ච.

23. අමාත්වච්චො.

24. මජ්ඣාදිත්විමො.

25. කණ ණෙය්‍ය ණෙය්‍යක යියා.

26. ණිකො.

27. තමස්ස සිප්පං සීලං පණ්‍යං පහරණං පයොජනං.

28. තං හන්ත රහති ගච්ඡතුඤ්ඡති චරති.

29. තෙන කතං කීතං බද්ධමභිසඞ්ඛතං සංසට්ඨං හතං හන්ති ජිතං ජයති දිබ්බති ඛණති තරති චරති වහති ජීවති.

30. තස්ස සංවත්තති.

31. තතො සම්භූතමාගතං.

32. තත්ථ වසති විදිතො භත්තො නියුත්තො.

33. තස්සිදං.

34. ණො.

35. ගවාදීහි යො.

36. පිතිතො භාතරි රෙය්‍යණ.

37. මාතිතො ච භගිනියං ඡො.

38. මාතාපිතූස්වා-මහො.

39. හිතෙ රෙය්‍යණ.

40. නින්දා-ඤ්ඤාත-ප්පපටිභාගරස්ස දයාසඤ්ඤාසු කො.

21. වත්ථීතො ඉවත්ථෙ එයෙයා. (ගණ)

22. සිලාය ණෙයෙයා ච. (ගණ)

23. සාඛාදීහි ඉයො. (ගණ)

24. මුඛාදීහි යො. (ගණ)

25. ආකස්මිකෙ හිධෙයෙ ර්යො. (ගණ)

26. සක්කරාදීහි ණො. (ගණ)

27. අඞ්ගුලාාදීහි ණිකො. (ගණ)

41. තමස්ස පරිමාණං ණිකො ච.

42. යතෙ-තෙහි ත්තකො.

43. සබ්බා වා-වන්ථු.

44. කිම්හා රති රීව රීවතක රිත්තකා.

45. සඤ්ජාතං තාරකාදිත්විතො.

46. මානෙ මත්තො.

47. තග්ඝො චුද්ධං.

48. ණො ච පුරිසා.

49. අයුභද්විතීහංසෙ.

50. සඞ්ඛාාය සච්චුතීසා-ස, දසන්තා-ධිකා-ස්මිං සතසහස්සෙ ඩො.

51. තස්ස පූරණෙ-කාදසාදිතො වා.

52. ම පඤ්චාදිකතීහි.

53. සතාදීනම් ච.

54. ඡා ට්ඨට්ඨමා.

55. එකා කාක්‍ය-සහායෙ.

56. වච්ඡාදීහි තනුත්තෙ තරො.

57. කිම්හා නිද්ධාරණෙ රතර රතමා.

58. තෙන දත්තෙ ලියා.

59. තස්ස භාවකම්මෙසු ත්ත තා ත්තන ණ්‍ය ණෙය්‍යණිය ණියා.

60. බ්‍ය වද්ධදාසා වා.

61. නණ යුවා බො ච වස්ස.

62. අණ්වාදිත්විමො.

63. භාවා තෙන නිබ්බත්තෙ.

64. තර තම්-ස්සිකියිට්ඨාතිසයෙ.

65. තන්නිස්සිතෙ ල්ලො.

66. තස්ස විකාරාවයවෙසු ණ ණික ණෙය්‍ය මයා.

67. ජතුතො ස්සණ වා.

68. සමූහෙ කණ ණ ණිකා.

69. ජනාදීහි තා.

70. ඉයො හිතෙ.

71. චක්ඛවාදිතො ස්සො.

72. ණ්‍යො තත්ථ සාධු.

73. කම්මා නියඤ්ඤා.

74. කඨාදිත්විකො.

75. පඨාදීහි ණෙයො.

76. දක්ඛිණායා-රහෙ.

77. රායො තුමන්තා.

78. තමෙත්ථ-ස්ස-ත්ථීති මන්තු.

79. වන්ත්වවණ්ණා.

80. දණ්ඩාදිත්විකඊ වා.

28. උත්තමීණෙ ව ධනා ඉකො. (ගණ)

29. අසන්නිහිතෙ අත්ථා. (ගණ)

30. තදන්තා ච. (ගණ)

31. වණ්ණන්තා ඊයෙව. (ගණ)

32. හත්ථ දන්තෙහි ජාතියං. (ගණ)

33. වණ්ණතො බ්‍රහ්මචාරිම්හි. (ගණ)

34. පොක්ඛරාදිතො දෙසෙ. (ගණ)

35. නාවායි-කො. (ගණ)

36. සුඛදුක්ඛා ඊ. (ගණ)

37. බලා බාහුරුපුබ්බා ච. (ගණ)

81. තපාදීහි ස්සී.

82. මුඛාදිතො රො.

38. දන්තස්සු ච උන්නතදන්තෙ. (ගණ)

83. තුන්දාදීහි භො.

84. සද්ධාදිත්ව.

85. ණො තපා.

86. ආල්වභිජ්ඣාදීහි.

87. පිච්ඡාදිත්විලො.

88. සීලාදිතො වො.

39. අණ්ණා නිච්චං. (ගණ)

40. ගාණ්ඩිරාජීහි සඤ්ඤායං. (ගණ)

89. මායාමෙධාහි වී.

90. සිස්සරෙ ආමාුවාමී.

91. ලක්ඛ්‍යා ණො අ ච.

92. අඞ්ගා නො කල්‍යාණෙ.

93. සො ලොමා.

94. ඉමියා.

95. තො පඤ්චම්‍යා.

96. ඉතො තෙත්තො කුතො.

97. අභ්‍යාදීහි.

98. ආද්‍යාදීහි.

99. සබ්බාදිතො සත්තම්‍යා ත්‍රත්ථා.

100. කත්ථෙ-ත්ථකුත්‍රා-ත්‍රක්වෙ-හිධ.

101. ධි සබ්බා වා.

102. යා හිං.

103. තා හං ච.

104. කුහිං කහං.

105. සබ්බෙ-කඤ්ඤ ය තෙහි කාලෙ දා.

106. කදා කුදා සදා-ධුනෙ-දානි.

107. අජ්ජසජ්ජුපරජ්ජ්වෙ-තරහිකරහා.

108. සබ්බාදීහි පකාරෙ ථා.

109. කථමිත්ථං.

110. ධා සඞ්ඛ්‍යාහි.

111. වෙකා ජ්ඣං.

112. ද්විතීහෙධා.

113. තබ්බති ජාතියො.

114. වාරසඞ්ඛ්‍යාය ක්ඛත්තුං.

115. කතිම්හා.

116. බහුම්හා ධා ච පච්චාසත්තියං.

117. සකිං වා.

118. සො වීච්ඡා පකාරෙසු.

119. අභූතතබ්භාවෙ කරාසභූයොගෙ විකාරා චී.

120. දිස්සන්තඤ්ඤෙපි පච්චයා.

121. අඤ්ඤදස්මිං.

122. සකත්ථෙ.

123. ලොපො.

124. සරානමාදිස්සා-යුවණ්ණස්සා එ ඔ ණානුබන්ධෙ.

125. සංයොගෙ ක්වචි.

126. මජ්ඣෙ.

127. කොසජ්ජාජ්ජව පාරිසජ්ජ සොහජ්ජ මද්දවාරිස්සාසභාජඤ්ඤ ථෙය්‍ය බාහුසච්චා.

128. මනාදීනං සක.

129. උවණ්ණස්සා-වඞ සරෙ.

130. යම්හි ගොස්ස ච.

131. ලොපො-වණ්ණිවණ්ණානං.

132. රානුබන්ධෙ-න්තසරාදිස්ස.

133. කිසමහතමිමෙ කසමහා.

134. ආයුස්සා-යස මන්තුම්හි.

135. ජො වුද්ධස්සියිට්ඨෙසු.

136. බාළ්හන්තිකපසත්ථානං සාධ නෙද සා.

137. කණකනා-ප්පයුවානං.

138. ලොපො වීමන්තුවන්තූනං.

139. ඨෙ සතිස්ස තිස්ස.

140. එතස්සෙට ත්තකෙ.

141. ණිකස්සි යො වා.

142. අධාතුස්ස කෙ-ස්‍යාදිතො සෙ-ස්සි.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ කාදිකණ්ඩො චතුත්ථො.

(5) පඤ්චමො කණ්ඩො (ඛාදි)

1. තිජමානෙහි ඛසා ඛමාවීමංසාසු.

2. කිතා තිකිච්ඡාසංසයෙසු ඡො.

3. නින්දායං ගුපබධා බස්ස භොච.

4. තුංස්මා ලොපො චිච්ඡායං තෙ.

5. ඊයො කම්මා.

6. උපමා-නාචාරෙ.

7. ආධාරා.

8. කත්තුතා-යො.

9. ච්‍යත්ථෙ.

10. සද්දාදීනි කරොති.

11. නමොත්වස්සො.

12. ධාත්වත්ථෙ නාමස්මි.

13. සච්චාදීහාපි.

14. ක්‍රියත්ථා.

15. චුරාදිතො ණි.

16. පයොජකබ්‍යාපාරෙ කාපි ච.

17. කෝ‍යා භාවකම්මෙස්වපරොක්ඛෙසු මානන්තත්‍යාදීසු.

18. කත්තරි ලො.

19. මං ච රුධාදීනං.

20. ණිණාපා්‍යාපීහි වා.

21. දිවාදීහි යක.

22. තුදාදීහි කො.

23. ජ්‍යාදීහික්නා.

24. ක්‍යාදීහි ක්ණා.

25. ස්වාදීහි ක්ණො.

26. තනාදිත්වො.

27. භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා.

28. ඝ්‍යණ.

29. ආස්සෙ ච.

30. වදාදීහි යො.

41. භුජාන්නෙ. (ගණ)

31. කිච්ච සච්ච හච්ච හබ්බ ලෙය්‍යා.

42. සඤ්ඤායං හරා. (ගණ)

32. ගුහාදීහි යක.

33. කත්තරි ල්තුණකා.

34. ආවී.

35. ආසිංසාය-මකො.

36. කරා ණනො.

37. හාතො වීහිකාලෙසු.

38. විදා කූ.

39. විතො ඤාතො.

40. කම්මා.

41. ක්ව චණ.

42. ගමා රූ.

43. සමානඤ්ඤභවන්තයාදිතූපමානා දිසා කම්මෙරීරික්ඛාකා.

44. භාවකාරකෙ ස්වඝණසකා.

45. දාධාත්වි.

46. වමාදීහ්‍යථු.

47. ක්වි.

48. අනො.

49. ඉත්ථියමණ ත්ති ක යකයා ච.

50. ජාහාහි නි.

51. කරා රිරියො.

52. ඉ කි තී සරූපෙ.

53. සීලා-භික්ඛඤ්ඤා-වස්සකෙසු ණී.

54. ථාවරි-ත්තර, භඞ්ගුර, භිදුර, භාසුර, භස්සරා.

55. කත්තරි භූතෙ ක්ත්වන්තුත්තාවී.

56. ක්තො භාවකම්මෙසු.

57. කත්තරි චාරම්භෙ.

58. ඨා-ස, වස, සිලිස, සී, රුහ, ජර, ජනීහි.

59. ගමනත්ථා කම්මකාධාරෙ ච.

60. ආහාරත්ථා.

61. තුං තායෙ තවෙ භාවෙ භවිස්සති ක්‍රියායං තදත්ථායං.

62. පටිසෙධෙ-ලංඛලූනං, තුනක්ත්වාන, ක්ත්වා වා.

63. පුබ්බෙ-කකත්තුකානං.

64. න්තො කත්තරි වත්තමානෙ.

65. මානො.

66. භාවකම්මෙසු.

67. තෙ ස්සපුබ්බා-නාගතෙ.

68. ණ්වාදයො.

69. ඛජසානමෙකස්සරොදි ද්වෙ.

70. පරොක්ඛායඤ්ච.

71. ආදිස්මා සරා.

72. න පුන.

73. යථිට්ඨං ස්‍යාදිනො.

74. රස්සො පුබ්බස්ස.

75. ලොපො-නාදිබ්‍යඤ්ජනස්ස.

76. ඛඡසෙස්වස්සි.

77. ගුපිස්සුස්ස.

78. චතුත්ථ දුතියානං තතියපඨමා.

79. කවග්ගහානං චවග්ගජා.

80. මානස්ස වී පරස්ස ච මං.

81. කිතස්සා-සංසයෙ ති වා.

82. යුවණ්ණානමෙ ඔ පච්චයෙ.

83. ලහුස්සුපාන්තස්ස.

84. අස්සා ණානුබන්ධෙ.

85. න තෙ කානුබන්ධනාගමෙසු.

86. වා ක්වචි.

87. අඤ්ඤත්‍රා පි.

88. ප්‍යො සිස්සා.

89. එඔනමයවා සරෙ.

90. ආයාවා ණානුබන්ධෙ.

91. ආස්සා ණාපිම්හි යුක.

92. පදාදීනං ක්වචි.

93. මං වා රුධාදීනං.

94. ක්විම්හි ලොපො-න්ත බ්‍යඤ්ජනස්ස.

95. පරරූපමයකාරෙ බ්‍යඤ්ජනෙ.

96. මනානං නිග්ගහීතං.

97. න බ්‍රූස්සො.

98. කගා චජානං සානුබන්ධෙ.

99. හනස්ස ඝාතො ණානුබන්ධෙ.

100. ක්විම්හි ඝො පරිපච්චාසමොහි.

101. පරස්ස සංසෙ.

102. ජිහරානං ගී.

103. ධාස්ස හො.

104. ණිම්හි දීඝො දූසස්ස.

105. ගුහිස්ස සරෙ.

106. මුහබහානඤ්ච තෙ කානුබන්ධෙ ත්වෙ.

107. වහස්සුස්ස.

108. ධාස්ස හි.

109. ගමාදිරානං ලොපො-න්තස්ස.

110. වචාදීනං වස්සුට වා.

111. අස්සු.

112. වද්ධස්ස වා.

113. යජස්ස යස්ස ටියී.

114. ඨාස්සි.

115. ගාපානමී.

116. ජනිස්සා.

117. සාසස්ස සිස වා.

118. කරස්සා තවෙ.

119. තුංතුනතබ්බෙසු වා.

120. ඤාස්ස නෙ ජා.

121. සකාපානං කුණකූ ණෙ.

122. නිතො චිස්ස ඡො.

123. ජරසදානමීම වා.

124. දිසස්ස පස්ස දස්ස දස ද දක්ඛා.

125. සමානා රො රීරික්ඛකෙසු.

126. දහස්ස දස්ස ඩො.

127. අනසණස්වාපරීහි ළො.

128. අත්‍යාදින්තෙස්වත්ථිස්ස භූ.

129. අආස්සආදීසු.

130. න්තමානාන්තියියුං ස්වාදිලොපො.

131. පාදිතො ඨාස්ස වා ඨහො ක්වචි.

132. දාස්සි යඩ.

133. කරොතිස්ස ඛො.

134. පුරා ස්මා.

135. නිතො කමස්ස.

136. යුවණ්ණානමියඩුවඞ සරෙ.

137. අඤ්ඤාදිස්සාස්සී ක්‍යෙ.

138. තනස්සා වා.

139. දීඝො සරස්ස.

140. සා-නන්තරස්ස තස්ස ඨො.

141. කසස්සිම ච වා.

142. ධස්තොත්‍රස්තා.

143. පුච්ඡාදිතො.

144. සාස, වස, සංස, සසා ඨො.

145. ධො ධහභෙහි.

146. දහා ඪො.

147. බහස්සුම ච.

148. රුහාදීහි හො ළ ච.

149. මුහා වා.

150. භිදාදිතො නො ක්තක්තවන්තූනං.

151. දාත්වින්නො.

152. කිරාදීහි ණො.

153. තරාදීහි රිණ්ණො.

154. ගො භන්ජාදීහි.

155. සුසා බො.

156. පචා කො.

157. මුචා වා.

158. ලොපො වඩ්ඪා ක්තිස්ස.

159. ක්විස්ස.

160. ණිණාපීනං තෙසු.

161. ක්වචි විකරණානං.

162. මානස්ස මස්ස.

163. ඤි ලස්සෙ.

164. පොයා වා ත්වාස්ස සමාසෙ.

165. තුංයානා.

166. හනා රච්චො.

167. සාසාධිකරා ච ච රිච්චා.

168. ඉතො ච්චො.

169. දිසා වානවාස ච.

170. ඤි බ්‍යඤ්ජනස්ස.

171. රා නස්ස ණො.

172. න න්තමානත්‍යාදීනං.

173. ගමයමිසාසදිසානං වා ච්ඡඞ.

174. ජරමරානමීයඞ.

175. ය්‍යාපානං තිට්ඨ පිවා.

176. ගමවදදානං සම්ම වජ්ජ දජ්ජා.

177. කරස්ස සොස්ස කුබ්බ කුරු කයිරා.

178. ගහස්ස ඝෙප්පො.

179. ණො නිග්ගහීතස්ස.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ ඛාදිකණ්ඩො පඤ්චමො.

(6) ඡට්ඨො කණ්ඩො (ත්‍යාදි)

1. වත්තමානෙ ති අන්ති, සි ථ, මි ම, තෙ අන්තෙ, සෙ ව්හෙ, එ ම්හෙ.

2. භවිස්සති ස්සති ස්සන්ති, ස්සසි ස්සථ, ස්සාමි ස්සාම, ස්සතෙ ස්සන්තෙ, ස්සසෙ ස්සව්හෙ, ස්සං ස්සාම්හෙ.

3. නාමෙ ගරහාවිම්හයෙසු.

4. භූතෙ ඊ උං, ඔ ත්ථ, ඉං ම්හා, ආ ඌ, සෙ ව්හං, අ ම්හෙ.

5. අනජ්ජතනෙ ආ ඌ, ඔ ත්ථ, අ ම්හා, ත්ථ ත්ථුං, සෙ ව්හං, ඉං මුසෙ.

6. පරොක්ඛෙ අ උ, එ ත්ථ, අ ම්හ, ත්ථ රෙ, ත්ථො ව්හො, ඉ ම්හෙ.

7. එය්‍යාදො වා තිපත්තියං ස්සා ස්සංසු, ස්සෙ ස්සථ, ස්සං ස්සාම්හා, ස්සථ ස්සිංසු, ස්සසෙ ස්සව්හෙ, ස්සිං ස්සාම්හසෙ.

8. හෙතුඵලෙස්වෙය්‍ය එය්‍යුං, එය්‍යාසි එය්‍යාථ, එය්‍යාමි එය්‍යාම, එථ එරං, එථො එය්‍යාව්හො, එය්‍යං එය්‍යාම්හෙ.

9. පඤ්චපත්ථනාවිධීසු.

10. තු අන්තු, හි ථ, මිම, තං අන්තං, ස්සු ව්හො, එ ආමධස.

11. සත්‍යරහෙස්වෙය්‍යාදී.

12. සම්භාවනෙ වා.

13. මායොගෙ ඊආආදී.

14. පුබ්බාපරච්ඡක්කාන මෙකානෙකෙසු තුම්හාම්හසෙසෙසු ද්වෙද්වෙ මජ්ඣිමුත්තමපඨමා.

15. ආඊස්සාදීස්වළ වා.

16. අආදීස්වාහො බ්‍රූස්ස.

17. භූස්ස වුක.

18. පුබ්බස්ස අ.

19. උස්සං ස්වාහා වා.

20. ත්‍යන්තීනං ටටූ.

21. ඊආදො වචස්සොම.

22. දාස්ස දං වා මිමෙස්වද්විත්තෙ.

23. කරස්ස සොස්ස කුං.

24. කා ඊආදීසු.

25. හාස්ස වාහඩ ස්සෙන.

26. ලභවසච්ඡිදභිදරුදානං ච්ඡඞ.

27. භුජ මුච වච විසානං ක්ඛඞ.

28. ආඊආදීසු හරස්සා.

29. ගමිස්ස.

30. ඩංසස්ස ච ඤඞ.

31. හූස්ස හෙ හෙහි හොහී ස්සත්‍යාදො.

32. ඤානාසු රස්සො.

33. ආර්ඌම්හාස්සාස්සම්හානං වා.

34. කුසරුහෙහී-ස්ස ඡී.

35. අර්ස්සආදීනං බ්‍යඤ්ජනස්සිඋ.

36. බ්‍රූතො තිස්සීඋ.

37. ක්‍යස්ස.

38. එයාථස්සෙඅආර්ථානං ඔඅඅංත්ථත්ථොව්හොක.

39. උංස්සිං ස්වංසු.

40. එඔත්තා සුං.

41. හූතො රෙසුං.

42. ඔස්ස අඉත්ථත්ථො.

43. සි.

44. දීඝා ර්ස්සස.

45. ම්හාත්ථාන ම්හ.

46. ඉංස්ස ච සිඋ.

47. එයායුංස්සුං.

48. හිස්ස-තො ලොපො.

49. ක්‍යස්ස ස්සෙ.

50. අත්ථිතෙයාදිච්ඡන්නං ස සු ස සථ සං සාම.

51. ආදිද්වින්නමියාඉයුං.

52. තස්ස ථො.

පටුන

53. සිහිස්වට.

54. මිමානං වා මිම්හා ච.

55. එසුධ.

56. ර්ආදො දීඝො.

57. හිමිමෙස්වස්ස.

58. සකා ණාස්ස ඛ ර්ආදො.

59. ස්සෙ වා.

60. තෙසු සුතො ක්ණොක්ණානං රොට.

61. ඤාස්ස සනාස්ස නායො තිම්හි.

62. ඤාම්හි ජං.

63. එය්‍යාස්සියාඤා වා.

64. ර්ස්සත්‍යාදීසු ක්නාලොපො.

65. ස්සස්ස හි කම්මෙ.

66. එතිස්මා.

67. හනා ඡ ඛා.

68. හතො හ.

69. දක්ඛඛහෙහි හොහීහි ලොපො.

70. කයිරෙය්‍යස්සෙය්‍යුමාදීනං.

71. ටා.

72. එඨස්සා.

73. ලහා ඉංර්නං ඵංඵා වා.

74. ගුරුපුබ්බා රස්සා රෙ-න්තෙ-න්තිනං.

75. එයොයයාසෙයයාන්නං ටෙ.

76. ඔවිකරණස්සු පරච්ඡක්කෙ.

77. පුබ්බච්ඡක්කෙ වා ක්වචි.

78. එයාමස්සෙ මුච.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ ත්‍යාදිකණ්ඩො ඡට්ඨො.

(7) සත්තමො කණ්ඩො (ණ්වාදි)

1. චර දර කර රහ ජන සන තල සාද සාධ කසාස චටා ය වාහි ණු.

2. හර මර චර තර අර ගර හන තන මන හම කිත ධන බංහ කම්බම්බ චක්ඛ භික්ඛ සංකින්දන්ද යජ පටාණාස වස පස පංස බන්ධා උ.

3. බන්ධා ඌ වධො ච.

4. ජම්බාදයො.

5. තපුස විධ කුර පුථ මුදා කු.

6. සින්ධාදයො.

7. ඉ.

8. දධ්‍යාදයො.

9. යුවණ්ණුපන්තා කි.

10. වප වර වස රස නභ හර හන පණා ර්ණ.

11. භූ ගමා ර්ණ.

12. තන්ද ලක්ඛා ර්.

13. ගමා රො.

(ඉති සරපච්චයා)

14. ඉ භී කා කරාර වක සක වාභි කො.

15. ඌකාදකො.

16. භීත්වා නකො.

17. සිඩ්සා ආණි කාටකා.

18. කරාදිත්වකො.

19. බල පතෙ හ්‍යාකො.

20. සාමාකාදයො.

21. විච්ඡා ල ගම මුසා කිකො.

22. කිං කණිකාදයො.

23. ඉ සා කීකො.

24. කම පදා ණුකො.

25. මණ්ඩ සලා ණූකො.

26. ලූකාදයො.

27. කසා සකො.

28. කරා තිකො.

29. ඉසා ඨකන.

30. සමා බො.

31. මුබාදයො.

32. අජ වජ මුද ගද ගමා ගක.

33. සිඞ්ගාදයො.

34. අගා ගි.

35. යාවලා ගු.

36. ඵෙග්වාදයො.

37. ජනා සො.

38. මෙසාදයො.

(ඉති කවග්ගපච්චයා)

39. චුසර වරා චො.

40. මරා චුර්චීච.

41. කුස පසා ඡික.

42. කසඋසා ජුක.

43. අස මස වස කුච කචා ඡො.

44. ගුච්ඡාදයො.

45. අරා ජු උට ච.

46. රජ්ජාදයො.

47. ගිධා ඣක.

48. වඤ්චායාදයො.

49. කම යජා ඤො.

50. පුඤ්ඤං.

51. අරහාඤ්ඤෙහා හාස්ස හිර ච.

(ඉති චවග්ගපච්චයා)

52. කිර තරා කීටො.

53. සකාදීහ්‍යටො.

54. මකුටාවාට කවාට කුක්කුටා.

55. කමුස කුස කසා ඨො.

56. කුට්ඨාදයො.

57. වර කරා අණ්ඩො.

58. මනන්තා ඩො.

59. කුණ්ඩාදයො.

60. තිජ කස තස දක්ඛා කිණො ජස්ස ඛො ච.

61. වීආදිතො ණි.

62. ගහාදීහ්‍ය ණි.

63. රීවීභාහි ණු.

64. ඛාණ්වාදයො.

65. ක්වාදිතොණො.

66. සුවීහි ණක.

67. තිණාදයො.

68. රවණ වරණ පූරණාදයො.

(ඉති ටවග්ගපච්චයා)

69. පාවසා අති.

70. ධාහිසි තන ජන ජර ගම සචා තු.

71. අරිස්සුට ච.

72. පිත්වාදයො.

73. ජන කරා රතු.

74. සකා උන්තො.

75. කපා ඔතො.

76. වසාදීහ්‍යන්තො.

77. භිසීනං මුක ච.

78. හර රුහ කුලා ඉතො.

79. හරාදීහ්‍යතො.

80. කිරාදීහ්‍යා-තක.

81. අමාදීහ්‍ය-ත්තො.

82. වාදීහි තො.

83. සරාදීහි තක.

84. නෙත්තාදයො.

85. සමාදීහ්‍යථො.

86. උපවසා වස්සොට ච.

87. රමා ථක.

88. තිත්ථාදයො.

89. වස මස කුසා ඨු.

90. සක වසා ඊ.

91. වීතො ඊක.

92. සාරිස්මා රඊ.

93. තා තා ඉඊ.

94. ඉසා ඊ.

95. රුද බුද මුද මද ඡිද සූද සප කමා දක.

96. කුන්දාදයො.

97. දදා දු.

98. ඛනාන දම රමා ධො.

99. මුද්ධාදයො.

100. සීතො ධුක.

101. වරාර කර තර දර යමඅජ්ජ මිථසකා කුනො.

102. අජා ඉනො.

103. විපිනාදයො.

104. කිරා කනො.

105. දී ජි ඉ මීහි නක.

106. සි ධා වී වාහි නො.

107. ඌනාදයො.

108. වීපතා තනො.

109. රමා තනක.

110. සූ භාහි නුක.

111. ධාස්සෙ ච.

112. චත්තා ටාච ධමාසෙභ්‍යනි.

113. යුතො නි.

(ඉති තවග්ගපච්චයා)

114. චමාප පා චපා පො.

115. යු ථු කුනං දීඝො ච.

116. ඛිප සුප නී සූ පූහි පක.

117. සිප්පාදයො.

118. සාසා අපො.

119. විටපාදයො.

120. ගුපා ඵො.

121. ගර සරාදීහි බො.

122. නිම්බාදයො.

123. දරා බි.

124. කර සර සල කල වල්ල වසා අභො.

125. ගදා රභො.

126. උසරා සා කතො.

127. ඉතො හක.

128. ගරාචා හො.

129. සොබ්හාදයො.

130. උස කුස පද සුබා කුමො.

131. වටුමාදයො.

132. ගුධා උමො.

133. පය චරා අම්මා.

134. හි ධූහි මක.

135. තීතො රීසනො ච.

136. බී සු වී යා ගා හි සා ලූ බු හු මර ධර කර සර ජමා ම සාමා මො.

137. අස්මාදයො.

138. නීතො මි.

139. ඌමි භූමි නිමි රස්මි.

(ඉති පවග්ගපච්චයා)

140. මා ඡාහි යො.

141. ජනිස්ස ජා ච.

142. හදයාදයො.

143. බී සි සිනී සී සු වී කු සූ හි රක.

144. හිවි දු මිනං දීඝො ච.

145. ධාතා නමී ච.

146. භද්‍රාදයො.

147. මන්දඞ්ක සසා ස ම ධ චතා උරො.

148. විධුරාදයො.

149. තිමරුහරුධබධමදමන්දවජා ජරුචකසා කිරො.

150. පීරාදයො.

151. දදගරෙහි දුර හරා.

152. චර දර ජර ගර මරෙහිතෙ.

153. පීතො ක්වරො.

154. චීවරාදයො.

155. කුතො ක්‍රරො.

156. වසාසා ඡරො.

157. මසා ඡෙරො ච.

158. ධූවාතො සරො.

159. හමාදීහ්‍යරො.

160. වදිස්ස බද ච.

161. වදජනානං ය‍ඩ ච.

162. පචිස්සියඩ ච.

163. චකා අරණ.

164. සිඟාඞ්ගාග මජ්ජකලා ලා ආරො.

165. කමිස්ස ස්සු ච.

166. හිඞ්ගා (ඞ්කා) රාදයො.

167. කරා මාරො.

168. පුස සරෙහි ඛරො.

169. සර වස කලා කීරො වස්සුට ච.

170. ගබ්භීරාදයො.

171. බජ්ජ වල්ල මසා ඌරො.

172. කප්පූරාදයො.

173. කඨ චකා ඔරො.

174. මොරාදයො.

175. කුතො එරක.

176. භූසුහි රික.

177. මීකසීනීහි රු.

178. සිනා එරු.

179. භීරුහි රුක.

180. තමා බූලො.

181. සිතො ලකවාලා.

182. මඞ්ග කම සම්බ සබ සක වස විස කෙව කල පල්ල කඨ පට කුණ්ඩ මණ්ඩා අලො.

183. මුසා කලො.

184. ඵලාදයො.

185. කුලා කාලො ච.

186. මුළාලාදයො.

187. චණ්ඩ පතා ණාලො.

188. මාදිතො ලො.

189. අන සන කල කුක සඨ මහා ඉලො.

190. කුටා කිලො.

191. සිරීලාදයො.

192. චට කණ්ඩ වට්ට පුථා කුලො.

193. තුමුලාදයො.

194. කල්ල කප තක්ක පටා ඔලො.

195. අඞ්ගා උලො ලි.

196. අඤ්ජා ලි.

197. ඡදා ලි.

198. අලායාදයො.

199. පිලාදී හාය වො.

200. සාළවාදයො.

201. සරා ආවො.

202. අල මල බිලා ණුවො.

203. ගාත්වීවො.

204. සුතො ක්ව ක්වා.

205. විද්වා.

206. ථුතො රෙ වො.

207. සමා රිවො.

208. ඡදා රවි.

209. පූර තිමා කිසො රස්සො ච.

210. කරා ඊසො.

211. සිරීසාදයො.

212. කරා රිබ්බි සො.

213. සසාස වස විස හන වන මනාන කමා සො.

214. ආමි ථු කුසීතො සක.

215. එස්සාදයො.

216. සුතො ණිසක.

217. වෙ තා ත යු පනා ල කල වමා අසො.

218. වය දිව කර කරෙ හා සණසකපාස කසා.

219. සස මස දංසා සා සු.

220. විදා දසුක.

221. සසා රිහො.

222. ජීවාමා හො වමා ච.

223. තණ්හාදයො.

224. පණ්ණුස්සහා හීහී ණොළඩ ච.

225. කී මි පී චු මා වා කාහි ළො උස්ස වා දීසො ච.

226. ගුතො ළක ච.

227. පඞ්ගුළාදයො.

228. පාතො ළි.

229. වීතො එ.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ ණ්වාදිකණ්ඩො සත්තමො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

මොග්ගල්ලානබ්‍යාකරණං

1. පඨමො සඤ්ඤාදිකණ්ඩො

සිද්ධමිද්ධගුණං සාධු, නමස්සිත්වා තථාගතං;
සධම්මසඞ්ඝං භාසිස්සං, මාගධං සද්දලක්ඛණං.

1. අආදයො තිතාලීස වණ්ණා.

අකාරාදයො නිග්ගහීතන්තා තෙචත්තාලීස-ක්ඛරා වණ්ණා නාම හොන්ති. අ ආ ඉ ඊ උ ඌ එ එ ඔ ඔ, ක ඛ ග ඝ ඞ ච ඡ ජ ඣ ඤ, ට ඨ ඩ ඪ ණ, ත ථ ද ධ න, ප ඵ බ භ ම, ය ර ල ව ස හ ළ අං. තෙන ක්වත්ථො? ''එ ඔ න මවණ්ණෙ'' 1. 37. තිතාලීසාහි වචනං කත්ථචි වණ්ණලොපං ඤාපෙති. තෙන 'පටිසඞ්ඛා යොනිසො'තිආදි සිද්ධං.

2. දසාදො සරා.

තත්ථාදිම්හි දස වණ්ණා සරා නාම හොන්ති. තෙන ක්වත්ථො? ''සරො ලොපො සරෙ'' 1, 26 ඉච්චාදි.

3. ද්වෙද්වෙ සවණ්ණා. තෙසු ද්වෙද්වෙ සරා සවණ්ණා නාම හොන්ති. තෙන ක්වත්ථො? ''වණ්ණපරෙන සවණ්ණොපි'' 1, 24.

4. පුබ්බො රස්සො.

තෙසු ද්වීසු යො යො පුබ්බො, සො සො රස්සසඤ්ඤො හොති. තෙසු එ.ඔ.සංයොගතො පුබ්බාව දිස්සන්ති. තෙන ක්වත්ථො? ''රස්සො වා'' 2,62 ඉච්චාදි.

5. පරො දීඝො.

තෙ ස්වෙව ද්වීසුයො යො පරො, සො සො දීඝසඤ්ඤො හොති. තෙන ක්වත්ථො? ''යො ලො පනිසු දීඝො'' 2,88 ඉච්චාදි.

6. කාදයො බ්‍යඤ්ජනා.

කකාරාදයො වණ්ණා නිග්ගහීතපරියන්තා බ්‍යඤ්ජනසඤ්ඤාහොන්ති. තෙන ක්වත්ථො? ''බ්‍යඤ්ජනෙ දීඝරස්සා'' 1,33 ඉච්චාදි.

7. පඤ්ච පඤ්චකා වග්ගා.

කාදයො පඤ්ච පඤ්චකා වග්ග, නාම හොන්ති. තෙන ක්වත්ථො? ''වග්ගෙ වග්ගන්තො'' 1,41 ඉච්චාදි.

8. බින්දු නිග්ගහීතං.

ය්වායං වණ්ණො බින්දුමත්තො, සො නිග්ගහීතසඤ්ඤො හොති. තෙන ක්වත්ථො? ''නිග්ගහීතං'' 1,38 ඉවාදි. ගරුසඤ්ඤාකරණං අන්වත්ථසඤ්ඤත්ථං.

9. ඉයුවණ්ණා ඣලා නාමස්සන්තෙ.

නාමං පාටිපදිකං, තස්සඅන්තෙ වත්තමානා ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලසඤ්ඤා හොන්ති යථාක්කමං. තෙන ක්වත්ථො? ''ඣලා වා'' 2,111 ඉච්චාදි.

10. පිත්ථියං.

ඉත්ථියං වත්තමානස්ස නාමස්ස-න්තෙ වත්තමානා ඉවණ්ණුවණ්ණා පසඤ්ඤා හොන්ති. තෙන ක්වත්ථො? යෙ පස්සිවණ්ණස්ස'' 2,116 ඉච්චාදි.

11. සා.

ඉත්ථියං වත්තමානස්ස නාමස්ස-න්තෙ වත්ථමානො ආකාරො සසඤ්ඤො හොති. තෙන ක්වත්ථො? ''සබ්‍රහ්මාදිතෙ'' 2,60 ඉච්චාදි.

12. ගො ස්‍යාලපනෙ.

ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො හොති.

තෙන ක්වත්ථො? ''ගෙවා'' 2,65 ඉච්චාදි.

(සඤ්ඤා)

13. විධිබ්බිසෙසනන්තස්ස.

යං විසෙසනං, තදන්තස්ස විධි ඤාතබ්බො ''අතො යොනං ටාටෙ'' 2,41 නරානරෙ.

14. සත්තමියං පුබ්බස්ස.

සත්තමීනිද්දෙසෙ පුබ්බස්සෙව කාරියං ඤාතබ්බං ''සරො ලොපො සරෙ'' 1,26 වෙළග්ගං. 'තමහ'න්තීධ කස්මා න හොති?, සරෙතොපසිලෙසිකාධාරො තත්‍රෙතාව වුච්චතෙ 'පුබ්බස්සෙව හොති න පරස්සා'ති.

15. පඤ්චමියං පරස්ස.

පඤ්චමීනිද්දෙසෙ පරස්ස කාරියං ඤාතබ්බං ''අතොයොනං ටාටෙ'' 2,41 නරානරෙ. ඉධ න හොතං 'ජන්තුහො අනත්තා'. ඉධ කස්මා න හොති? ඔසබ්‍යො, අනන්තරෙ කතත්‍රතාය න බ්‍යවහිතස්ස කාරියං.

16. ආදිස්ස.

පරස්ස ස්සිස්සමානං කාරියමාදිවණ්ණස්ස ඤාතබ්බං ''ර සඞ්ඛ්‍යාතො වා'' 3,103 තෙරස.

17. ඡට්ඨීයන්තස්ස.

ඡට්ඨීනිද්දිට්ඨස්ස යං කාරියං, තදන්තස්ස වණ්ණස්ස විඤ්ඤෙය්‍යං ''රාජස්සි නාම්හි'' 2,23 රාජිනා.

18. ඩානුබන්ධො.

ඩකාරො අනුබන්ධො යස්ස, සො අන්තස්ස හොති ''ගොස්සා වඩ'' 1,32 ගවාස්සං.

19. ටානුබන්ධානෙකවණ්ණා සබ්බස්ස.

ටකාරො-නුබන්ධො යස්ස, සො-නෙකක්ඛරො චාදෙසො සබ්බස්ස හොති ''ඉමස්සානිත්‍ථියං ටෙ'' 2,128 එසු, ''නාම්හ-නිමි'' 2,126 අනෙන.

20. ඤකානුබන්ධාද්‍යන්තා.

ඡට්ඨීනිද්දිට්ඨස්ස ඤානුබන්ධකානුබන්ධා ආද්‍යන්තා හොන්ති ''බ්‍රූතො තිස්සීඤ'' 6,36 බ්‍රවීති, ''භූස්ස වුක'' 6,17 බභූව.

21. මානුබන්ධො සරානමන්තා පරො.

මකාරො-නුබන්ධො යස්ස, සො සරා නමන්තා සරා පරො හොති ''මඤ්ච රුධාදීනං'' 5-19 රුන්ධති.

22. විප්පටිසෙධෙ.

ද්වින්නං සාවකාසානමෙකත්ථප්පසඞ්ගෙ පරො හොති. යථා ද්වින්නං තිණ්ණං වාපුරිසානං සහප්පත්තියං පරො, සො ච (ගච්ඡති) ත්වං ච (ගච්ඡසි, තුම්හෙ) ගච්ඡථ. සො ච (ගච්ඡති,) ත්වං ච (ගච්ඡසි,) අහං ච (ගච්ඡාමි, මයං) ගච්ඡාම.

23. සඞ්කෙතො-නවයවො-නුබන්ධො.

යො නවයවභූතොසඞ්කෙතො, සො-නුබන්ධොති ඤාතබ්බො, ''ලුපිතාදීනමාසිම්හි'' 2-57 කත්තා.

සඞ්කෙතග්ගහණං කිං? පකතියාදිසමුදායස්සානුබන්ධතා මා හොතූති, අනවයවොහි සමුදායො... සමුදායරූපත්තායෙව.

අනවයවග්ගහණං කිං? ''අතෙන'' 2-108 ජනෙන. ඉමිනාව ලොපස්සාවගතත්තා නානුබන්ධලොපාය වචනමාරද්ධං.

24. වණ්ණපරෙන සවණ්ණොපි.

වණ්ණසද්දො පරො යස්මා තෙන සවණ්ණොපි ගය්හති සංච රූපං ''යුවණ්ණානමෙඔ ලුත්තා'' 1-29 වාකෙරිතං, සමොනා.

25. න්තු වන්තුමන්ත්වාවන්තුතවන්තුසම්බන්ධී.

වන්ත්වාදිසම්බන්ධීයෙවන්තු ගය්හති, ''න්තන්තූනං න්තො යොම්හි පඨමෙ'' 2-215 ගුණවන්තො.

වන්ත්වාදිසම්බන්ධීති කිං? ජන්තූ තන්තූ.

(පරිභාසායො.)

26. සරො ලොපො සරෙ.

සරෙ සරො ලොපනීයො හොති. තත්‍රි-මෙ, සද්ධි-න්ද්‍රියං, නොහෙ-තං, භික්ඛුනො-වාදො, සමෙතා-යස්මා, අභිභා-යතනං, පුත්තාම-ත්ථි, අසන්තෙ-ත්ථ.

27. පරො ක්වචි.

සරම්හා පරො සරො ක්වචි ලොපනීයො හොති. සො-පි, සාව, යතො-දකං, තතො-ව. ක්වචීතිකිං? සද්ධි-න්ද්‍රියං, අයමධිකාරො ආපරිච්ඡෙදාවසානා, තෙන නාතිප්පසඞ්ගො.

28. න ද්වෙවා.

පුබ්බපරසරා ද්වෙපි වා ක්වචි න ලුප්‍යන්තෙ, ලතා ඉව, ලතෙ-ව, ලතා-ව.

29. යුවණ්ණානමෙඕ ලුත්තා.

ලුත්තා සරා පරෙසං ඉවණ්ණුවණ්ණානං එඕ හොන්ති වා යථාක්කමං.

තස්සෙ-දං, වාතෙ-රිතං, නො-පෙති, වාමො-රූ, අතෙ-වඤ්ඤෙහි, වො-දකං. කථං ''පච්චොරස්මි''න්ති? යොගවිභාගා. වාත්වෙව? තස්සිදං.

ලුත්තෙති කිං? ලතා ඉව.

30. යවා සරෙ.

සරෙ පරෙ ඉවණ්ණුවණ්ණානං යකාරවකාරා හොන්ති වා යථාක්කමං. බ්‍යාකතො, ඉච්චස්ස, අජ්ඣිණමුත්තො, ස්වාගතං, ස්වාපනලානිලං, වාත්වෙව? ඉති-ස්ස. ක්වචිත්වෙව? යානී-ධ, සූ-පටියිතං.

31. එඕනං.

එඕනංයවායොන්ති වා සරෙ යථාක්කමං. ත්‍යජ්ජ තෙ-ජ්ජ, ස්වාහං සො-හං. ක්වචිත්වෙව? පුත්තාම-ත්ථි, අසන්තෙ-ත්ථ.

32. ගොස්සා-වඞ.

සරෙ ගොස්ස අවඞ හොති. ගවා-ස්සං. 'යථරිව, තථරිවෙ'ති නිපාතාව, 'භුසාමිවෙ'ති ඉවසද්දො එවත්ථො.

33. බ්‍යඤ්ජනෙ දීඝරස්සා.

රස්සදීඝානං ක්වචි දීඝරස්සා හොන්ති බ්‍යඤ්ජනෙ. තත්‍රා-යං, මුනීචරෙ, සම්මදෙව, මාලභාරී.

34. සරම්හා ද්වෙ.

සරම්හා පරස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ක්වචි ද්වෙ රූපානි හොන්ති. පග්ගහො. සරම්හාති කිං? තං ඛණං.

35. චතුත්ථදුතියෙස්වෙසං තතියපඨමා.

චතුත්ථදුතියෙසු පරෙස්වෙසං චතුත්ථදුතියානං තබ්බග්ගෙ තතිය පඨමා හොන්ති. පච්චාසත්‍යා, නිග්ඝොසො, අක්ඛන්ති, බොජ්ඣඞ්ගා, සෙතච්ඡත්තං, දඩ්ඪො, නිට්ඨානං, මහද්ධනො, යසත්ථෙරො, අප්ඵුටං, අබ්භුග්ගතො. එස්වීති කිං? ථෙරො. එසන්ති කිං? පත්ථො.

36. විතිස්සෙවෙ වා.

එවසද්දෙ පරෙ ඉතිස්ස වො හොති වා. ඉත්වෙව, ඉච්චෙව. එවෙති කිං? ඉච්චාහ.

37. එඔනම වණ්ණෙ.

එඔනං වණ්ණෙ ක්වචි අ හොති වා. දිස්වා යාචක මාගතෙ, අකරම්හස තෙ, එස අත්ථො, එස ධම්මො, අග්ගමක්ඛායති, ස්වාතනං, හියාත්තනං, කරස්සු. වාත්වෙව? යාචකෙ ආගතෙ එසො ධම්මො. වණ්ණෙති කිං? සො.

38. නිග්ගහීතං.

නිග්ගහීතමාගමො හොති වා ක්වචි. චක්ඛුං උදපාදි චක්ඛුඋදපාදි, පුරිමං ජාතිං පුරිමජාතිං, කත්තබ්බං කුසලං බහුං. අවංසිරොතිආදීසු නිච්චං... වවත්ථිතවිභාසත්තා වාධිකාරස්ස, සාමත්ථියෙනාගමොච, ස ච රස්ස සරස්සෙව හොති... තස්ස රස්සානුගතත්තා.

39. ලොපො.

නිග්ගහීතස්ස ලොපො හොති වා ක්වචි. ක්‍යාහං කිමහංසාරත්තො සංරත්තො. සල්ලෙ ඛො-ගන්තුකාමො ගන්තුමනොති, ආදීසු නිච්චං.

40. පරසරස්ස.

නිග්ගහීතම්හා පරස්ස සරස්ස ලොපො හොති වා ක්වචි. ත්වං-සි ත්වමසි.

41. වග්ගෙ වග්ගන්තො.

නිග්ගහීතස්ස ඛො වග්ගෙ වග්ගන්තො වා හොති පච්චාසත්ත්‍යා. තඞ්කරොති තං කරොති, තඤ්චරති තං චරති, තණ්ඨානං තං ඨානං, තන්ධනං තං ධනං, තම්පාති තං පාති. නිච්චං පදමජ්ඣෙ ගන්ත්වා, ක්වචඤ්ඤාත්‍රපි සන්තිට්ඨති.

42. යෙවහිසු ඤො.

ය එව හි සද්දෙසු නිග්ගහීතස්ස වා ඤො හොති. යඤ්ඤදෙව, තඤ්ඤෙව, තඤ්හි, වාත්වෙව? යං යදෙව.

43. යෙ සංස්ස.

සංසද්දස්ස යං නිග්ගහීතං තස්ස වා ඤො හොති යකාරෙ. සඤ්ඤමො සංයමො.

44. මයදා සරෙ.

නිග්ගහීතස්ස මයදා හොන්ති වා සරෙ ක්වචි. තමහං, තයිදං, තදලං. වා ත්වෙව? තං අහං.

45. වනතරගා චාගමා.

එතෙ මයදා ච ආගමා හොන්ති සරෙ වා ක්වචි. තිවඞ්ගිකං, ඉතො නායති, චිනිත්වා, තස්මාතිහ, නිරොජං, පුථගෙව, ඉධමාහු, යථයිදං, අත්තදත්ථං. වා ත්වෙව? අත්තත්ථං. 'අතිප්පගො ඛො තාවා'ති-පයමන්තො පගසද්දොව.

46. ඡා ළො.

ඡසද්දා පරස්ස සරස්ස ළකාරො ආගමො හොති වා. ඡළඞ්ගං, ඡළායතනං. වාත්වෙව? ඡඅභිඤ්ඤා.

47. තදමිනාදීනි.

තදමිනාදීනි සාධූනි භවන්ති. තං ඉමිනා තදමිනා, සකිං ආගාමී සකදාගාමී, එකං ඉධ අහං එකමිදාහං, සංවිධාය අවහාරො සංවිදාවහාරො, වාරිනො වාහකො වලාහකො, ජීවනස්ස මූතො ජීමූතො, ඡවස්ස සයනං සුසානං, උද්ධං ඛමස්ස උදුක්ඛලං, පිසිතාසො පිසාචො, මහියං රවතීති මයූරො, එවමඤ්ඤෙපි පයොගතො-නුගන්තබ්බා, පරෙසං පිසොදරාදිම්වෙදං දට්ඨබ්බං.

48. තවග්ගවරණානං යෙ චවග්ගබයඤා.

තවග්ගවරණානං ක්වචි චවග්ගබයඤා හොන්ති යථාක්කමං යකාරෙ. අපුච්චණ්ඩතාය, තච්ඡං, යජ්ජෙවං, අජ්ඣත්තං, ඤඤ්ඤං, දිබ්බං, පයොයාසනා, පොක්ඛරඤ්ඤො. ක්වචිත්වෙව? රත්‍යා

49. වග්ගලසෙහි තෙ.

වග්ගලසෙහි පරස්ස යකාරස්ස ක්වචි තෙ වග්ගලසා හොන්ති.

සක්කතෙ, පච්චතෙ, අට්ටතෙ, කුප්පතෙ, එල්ලතෙ, අස්සතෙ. ක්වචිත්වෙව? කායාහං.

50. හස්ස විපල්ලාසො.

හස්ස විපල්ලාසො හොති යකාරෙ. ගුය්හං.

51. වෙ වා.

හස්ස විපල්ලාසො හොති වා වකාරෙ. බව්හාබාධො බව්හාබාධො.

52. තථනරානං ටඨණලා

තථනරානං ටඨණලා හොන්ති වා. දුක්කටං, අට්ඨකථා, ගහණං, පලිසො, පලායති. වාත්වෙව? දුක්කතං. ක්වචිත්වෙව? සුගතො.

53. සංයොගාදි ලොපො.

සංයොගස්ස යො ආදීභූතො-වයවො තස්ස වා ක්වචි ලොපො හොති. පුප්ඵං-සා ජායතෙ-ගිනි.

54. විච්ඡාභික්ඛඤ්ඤෙසු ද්වෙ.

විච්ඡායමාභික්ඛඤ්ඤෙ ච යං වත්තතෙ, තස්ස ද්වෙ රූපානි හොන්ති. ක්‍රියාය ගුණෙන දබ්බෙන වා භින්නෙ අත්ථෙ බ්‍යාපිතුමිච්ඡා විච්ඡා. රුක්ඛං රුක්ඛං සිඤ්චති, ගාමො ගාමො රමණීයො, ගාමෙ ගාමෙ පානීයං, ගෙහෙ ගෙහෙ ඉස්සරො, රසං රසං භක්ඛයති, කිරියං කිරියමාරභතෙ.

අත්ථීයෙවා-නුපුබ්බියෙපි විච්ඡා මූලෙ මූලෙ ථූලා, අග්ගෙ අග්ගෙ සුඛුමා, යදි හි එත්ථ මූලග්ගභෙදො න සියා, ආනුපුබ්බියම්පි න භවෙය්‍ය. මාසකං මාසකං ඉමම්හා කහාපණා භවන්ථානං ද්වින්නං දෙහීති මාසකං මාසකම්ච්චෙතස්මා විච්ඡාගම්‍යතෙ, සද්දන්තරතො පන ඉමම්හා කහාපණාති අවධාරණං. පුබ්බං පුබ්බං පුප්ඵන්ති, පඨමං පඨමං පච්චන්තීත්‍යත්‍රාපි විච්ඡාව. ඉමෙ උභො අඩ්ඪා කතරා කතරා එසං ද්වින්නමඩ්ඪතා, සබ්බෙ ඉමෙ අඩ්ඪා කතමා කතමා ඉමෙසං අඩ්ඪුතා ඉහාපි විච්ඡාව. ආභික්ඛඤ්ඤං පොනොපුඤ්ඤං පචති පචති, පපචති පපචති, ලුනාහි ලුනාහිත්වෙවායං ලුනාති, භුත්වා භුත්වා ගච්ඡති, පටපටා කරොති, පටපටායති.

55. ස්‍යාදිලොපො පුබ්බස්සෙකස්ස.

විච්ඡායමෙකස්ස ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස ස්‍යාදිලොපො හොති. එකෙකස්ස. කථං මත්ථකමත්ථකෙනාති? 'ස්‍යාදිලොපො පුබ්බස්සා'ති යොගවිභාගා, නාවාතිප්පසඞ්ගො යොගවිභාගා ඉට්ඨප්පසිද්ධීති.

56. සබ්බාදීනං වීතිහාරෙ.

සබ්බාදීනං වීතිහාරෙ ද්වෙ භවන්ති පුබ්බස්ස ස්‍යාදිලොපො ච. අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස භොජකා, ඉතරීතරස්ස භොජකා.

57. යාවබොධං සම්භමෙ.

තුරිතෙනාපායහෙතුපදස්සනං සම්භමො, තස්මිංසති වත්ථු යාවන්තෙහි සද්දෙහි සො-ත්ථො විඤ්ඤායතෙ, තාවන්තො සද්දා පයුජ්ජන්තෙ. සප්පො සප්පො සප්පො, බුජ්ඣස්සු බුජ්ඣස්සු බුජ්ඣස්සු, භින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො භින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො.

58. බහුලං.

අයමධිකාරො ආසත්ථපරිසමත්තියා. තෙන නාතිප්පසඞ්ගො ඉට්ඨප්පසිද්ධි ච.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ වුත්තියං

පඨමො කණ්ඩො.

2. දුතියො කණ්ඩො (ස්‍යාදි)

1. ද්වෙ ද්වෙ-කානෙකෙසු නාමස්මා සි යො, අං යො, නා හි, ස නං, ස්මා හි, ස නං, ස්මිං සු.

එතෙසං ද්වෙ ද්වෙ හොන්ති එකානෙකත්ථෙසු වත්තමානතො නාමස්මා. මුනි මුනයො, මුනිං මුනයො, මුනිනා මුනීහි, මුනිස්ස මුනීනං, මුනිස්මා මුනීහි, මුනිස්ස මුනීනං, මුනිස්මිං මුනීසු, එවං කුමාරී කුමාරියො, කඤ්ඤා කඤ්ඤායොති. එතානි සත්ත දුකානි සත්ත විභත්තියො විභාගො විභත්ති කත්වා, එත්ථ සිඅමිතී-කාරා-කාරා ''කිමං සිසු'' 2,200 ති සංකෙතත්ථා.

2. කම්මෙ දුතියා.

කරීයති කත්තු කිරියාය-භිසම්බන්ධීයතීති කම්මං, තස්මිං දුතියාවිභත්ති හොතං. කටං කරොති, ඔදනං පචති, ආදිච්චං පස්සති.

‘ඔදනො පච්චතී’ති ඔදනසද්දතො කම්මතා නප්පතීයතෙ, කිඤ්චරහි? ආඛ්‍යාතතො. ‘කටං කරොති විපුලං දස්සනීය’න්ති අත්ථෙව ගුණයුත්තස්ස කම්මතා, ඉච්ඡිතෙපි කම්මත්තාව දුතියා සිද්ධා ගාවුං පයො දොහති, ගොමන්තං ගාවං යාචති, ගාවමවරුන්ධති වජං, මාණවකං මග්ගං පුච්ඡති, ගොමන්තං ගාවං භික්ඛතෙ, රුක්ඛමවචිනාති ඵලානි, සිස්සං ධම්මං බ්‍රූතෙ, සිස්සං ධම්මමනුසාසතීති. එවං අනිච්ඡිතෙපි අහිං ලඞ්ඝයති, විසං භක්ඛෙති. යංනෙවිච්ඡිතං නාපි අනිච්ඡිතං, තත්ථාපි දුතියා සිද්ධා. ගාමං ගච්ඡන්තො රුක්ඛමූලමුපසප්පති.

පථවිං අධිසෙස්සති, ගාමමධිතිට්ඨති, රුක්ඛමජ්ඣාසතෙතිඅධිසීඨාසානංපයොගෙ-ධිකරණෙ කම්මවචනිච්ඡා, වත්තිච්ඡාතො හි කාරකානි හොන්ති. තං යථා-වලාහකා විජ්ජොතතෙ, වලාහකස්ස විජ්ජොතතෙ, වලාහකො විජ්ජොතතෙ, වලාහකෙ විජ්ජොතතෙ, වලාහකෙන විජ්ජොතතෙති. එවමභිනිවිසස්ස වා ධම්මමභිනිවිසතෙ ධම්මෙ වා.

තථා උපන්වජ්ඣාවසස්සාභොජන නිවුත්තිවචනස්ස ගාමමුපවසති, ග, මමනුවසති, පබ්බතමධිවසති, සරමාවසති. අභොජනනිවුත්ති වචනස්සාති කිං? ගාමෙ උපවසති, භොජනනිවුත්තිං කරොතීති අත්ථො. තප්පානාචාරෙපි කම්මත්තාව දුතියා සියා නදිම්පිවති, ගාමං චරති, එවං ‘සචෙ මං ආලපිස්සතී’තිආදීසුපි. විහිතාව පතිධයොගෙ දුතියා – ‘පටිභන්තු තං චුන්ද බොජ්ඣඞ්ගා’ති. තං පති බොජ්ඣඞ්ගා භාසන්තූති අත්ථො, යදාතු ධාතුනායුත්තො පති, තදා තෙනා-යොගා සම්බන්ධෙ ඡට්ඨීව ‘තස්ස නප්පටිභාතී’ති. අක්ඛෙ දිබ්බති, අක්ඛෙහි දිබ්බති, අක්ඛෙසු දිබ්බතීති කම්මකරණාධිකරණවචනිච්ඡා.

3. කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ.

කිරියා, ගුණ, දබ්බෙහි සාකල්ලෙන කාලද්ධානං සම්බන්ධො අච්චන්තසංයොගො. තස්මිං විඤ්ඤායමානෙ කාලසද්දෙහි අද්ධඅද්දෙහි ච දුතියා හොති. මාසමධීතෙ, මාසං කල්‍යාණී, මාසං ගුළධානා, කොසමධීතෙ, කොසං කුටිලා නදී, කොසං පබ්බතො. අචන්තසංයොගෙති කිං? මාසස්ස ද්වීහමධීතෙ, කොසස්සෙකදෙසෙ පබ්බතො.

පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා, එකං සමයං භගවා, ඉමං රත්තිං චත්තාරො මහාරාජාති එවමාදීසු කාලවාචී හි අච්චන්තසංයොගත්තාව දුතියා සිද්ධා. විභත්තිවිපල්ලාසෙනපි වා බහුලංවිධානා.

ඵලප්පත්තියං කිරියාපරිසමත්ත්‍යාපවග්ගො, තස්මිං විඤ්ඤායමානෙ කාලද්ධානං කිරියායාච්චන්තසංයොගෙ තතියාභිමතා, සාපි කරණත්තාව සිද්ධා

'මාසෙනානුවාකො-ධීතො, කොසෙනානුවාකො-ධීතො'ති. අනපවග්ගෙතු අසාධකතමත්තාකරණත්තාභාවෙ දුතියාව 'මාසමධීතො-නුවාකො, න වානෙන ගහිතො'ති.

කාරකමජ්ඣෙ යෙ කාලද්ධානවාචිනො, තතො සත්තමීපඤ්චමියො අභිමතා 'අජ්ජ භුත්වා දෙවදත්තො ද්විහෙ භුඤ්ජිස්සති, ද්වීහා භුඤ්ජිස්සති, අත්‍රට්ඨො-යමිස්සාසො කොසෙ ලක්ඛං විජ්ඣති, කොසා ලක්ඛං විජ්ඣතී'ති, තාපීහ සකසකකාරකවචනිච්ඡායෙව සිද්ධා.

4. ගති බොධාහාර සද්දත්ථාකම්මක භජ්ජාදීනං පයොජ්ජෙ.

ගමනත්ථානං බොධත්ථානං ආහාරත්ථානං සද්දත්ථානමකම්මකානං භජ්ජාදීනඤ්ච පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා හොති. සාමත්ථියා ච පයොජකබ්‍යාපාරෙන කම්මතාවස්ස හොතීති පතීයතෙ. ගමයති මාණවකං ගාමං, යාපයති මාණවකං ගාමං, බොධයති මාණවකං ධම්මං, වෙදයති මාණවකං ධම්මං, භොජයති මාණ-වකං මොදකං, ආසයති මාණවකං මොදකං, අජ්ඣාපයති මාණවකං වෙදං, පාඨයති මාණවකං වෙදං, ආසයති දෙවදත්තං, සායයති දෙවදත්තං, අඤ්ඤං භජ්ජාපෙති, අඤ්ඤං කොට්ටාපෙති, අඤ්ඤං සන්ථරාපෙති. එතෙසමෙවාති කිං? පාචෙති ඔදනං දෙවදත්තෙන යඤ්ඤදත්තො. පයොජ්ජෙති කිං? ගච්ඡති දෙවදත්තො. යදා චරහි ගමයති දෙවදත්තං යඤ්ඤදත්තො, තමපරො පයොජෙති, තදා ගමයති දෙවදත්තං යඤ්ඤදත්තෙනෙති භවිතබ්බං ... ගමයතිස්සා-ගමනත්ථත්තා.

5. හරාදීනං වා.

හරාදීනං පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා හොති වා. හාරෙති භාරං දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති වා, අජ්ඣොහාරෙති සත්තුං දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති වා, කාරෙති කටං දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති වා දස්සයතෙ ජනං රාජං ජනෙනෙති වා, අභිවාදයතෙ ගුරුං දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති වා.

6. න ඛාදාදීනං.

ඛාදාදීනං පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා න හොති. ඛාදයති දෙවදත්තෙන, ආදයති දෙවදත්තෙන, අව්හ, පයති දෙවදත්තෙන, සද්දායයති දෙවදත්තෙන, කන්දයති දෙවදත්තෙන, නායයති දෙවදත්තෙන.

(1) වහිස්සානියන්තුකෙ. වාහයති භාරං දෙවදත්තෙන අනියන්තුකෙති කිං? වාහ-යති භාරං බලීබද්දෙ.

(2) හක්ඛිස්සාහිං සායං. හක්ඛයති මොදකෙ දෙවදත්තෙන. අහිංසායන්ති කිං? හක්ඛයති බලීබද්දෙ සස්සං.

7. ඨාදීහි යුත්තා.

ධීආදීහි යුත්තතො දුතියා හොති. ධිරත්‍ථු මං පූතිකායං, අන්තරා ච රාජගහං අන්තරා ච නාලන්දං, සමාධානමන්තරෙන, මුචලින්දමභිතො සරම්විචාදි, ඡට්ඨීයාපවාදො-යං.

8. ලක්ඛණිත්‍ථම්භූතවිච්ඡාස්වභිනා.

ලක්ඛණාදීස්වත්‍ථෙස්වභිනා යුත්තම්හා දුතියා මහාති. රුක්ඛමභි විජ්ජොතතෙ විජ්ජු, සාධු දෙවදත්තො මාතරමභි, රුක්ඛං රුක්ඛමභිතිට්ඨති.

9. පතිපරීහි භාගෙ ච.

පතිපරීහි යුත්තම්හා ලක්ඛණාදීසු භාගෙ චත්‍ථෙ දුතියා හොති. රුක්ඛං පති විජ්ජොතතෙ විජ්ජු, සාධු දෙවදත්තො මාතරං පති, රුක්ඛං රුක්ඛං පති තිට්ඨති, යදෙත්‍ථ මං පති සියා. රුක්ඛං පරි විජ්ජොතතෙ විජ්ජු, සාධු දෙවදත්තො මාතරං පරි, රුක්ඛං රුක්ඛං පරි තිට්ඨති, යදෙත්‍ථ මං පරි සියා.

10. අනුනා.

ලක්ඛණාදීස්වත්‍ථෙස්වනුනා යුත්තම්හා දුතියා හොති. රුක්ඛමනු විජ්ජොතතෙ විජ්ජු, සච්චකිරියමනු වුට්ඨි පාවස්සි, හෙතු ච ලක්ඛණං භවති, සාධු දෙවදත්තො මාතරමනු, රුක්ඛං රුක්ඛමනු තිට්ඨති, යදෙත්‍ථ මං අනු සියා.

11. සහත්‍ථෙ.

සහත්‍ථෙ-නුනා යුත්තම්හා දුතියා හොති. පබ්බතමනු සෙනා තිට්ඨති.

12. හීනෙ.

හීනත්‍ථෙ-නුනා යුත්තම්හා දුතියා හොති. අනු සාරිපුත්තං පඤ්ඤවන්තො.

13. උපෙන.

හීනත්‍ථෙ උපෙන යුත්තම්හා දුතියා හොති. උප සාරිපුත්තං පඤ්ඤවන්ත්‍යො.

14. සත්තම්‍යාධිකෙ‍්‍ය.

ආධිකාහ්‍යත්ථෙ උපෙන යුත්තම්හා සත්තමී හොති. උප ඛාරියං දොණො.

15. සාමිත්තෙ-ධිනා.

සාමිභාවත්ථෙ-ධිනා යුත්තම්හා සත්තමී හොති. අධි බ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලා, අධි පඤ්චාලෙසු බ්‍රහ්මදත්තො.

16. කත්තුකරෙණෙසු තතියා.

කත්තරි කරණෙ ච කාරකෙ තතියා හොති. පුරිසෙන කතං, අසිනා ඡින්දති. පකතියා-භිරූපො, ගොත්තේන ගොතමො, සුමෙධො නාම නාමෙන, ජාතියා සත්තවස්සිකොති භූධාතුස්ස සම්භවා කරණෙ එව තතියා. එවං සමෙන ධාවති විසමෙන ධාවති, ද්විදොණෙන ධඤ්ඤං කිණාති, පඤ්චකෙන පසවො කිණාතීති.

17. සහත්ථෙන.

සහත්ථෙන යොගෙ තතියා සියා. පුත්තෙන සහ ගතො, පුත්තෙන සද්ධිං ආගතො, තතියාපි ඡට්ඨීව අප්පධානෙ එව භවති.

18. ලක්ඛණෙ.

ලක්ඛණෙ වත්තමානතො තතියා සියා. තිදණ්ඩකෙන පරිබ්බාජකමද්දක්ඛී, අක්ඛිනා කාණො, තෙන හි අඞ්ගෙන අඞ්ගිනො විකාරො ලක්ඛීයතෙ.

19. හෙතුම්හි.

තක්කිරියා යොග්ගෙ තතියා සියා. අන්නෙන වසති, විජ්ජාය යසො.

20. පඤ්චමීණෙ වා.

ඉණෙ හෙතුම්හි පඤ්චමී හොති වා. සතස්මා බද්ධො, සතෙන වා.

21. ගුණෙ.

පරඞ්ගභූතෙ හෙතුම්හි පඤ්චමී හොති වා. ජළත්තා බද්ධො ජළත්තෙන වා, පඤ්ඤාය මුත්තො, හුත්වා අභාවතොඅනිච්චා, සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො.

22. ඡට්ඨී හෙත්වත්ථෙහි.

හෙත්වත්ථවාචීහි යොගෙ හෙතුම්හි ඡට්ඨී සියා. උදරස්ස හෙතු, උදරස්ස කාරණා.

23. සබ්බාදිතො සබ්බා.

හෙත්වත්ථෙහි යොගෙ සබ්බාදීහි සබ්බා විභත්තියො හොන්ති. කො හෙතු, කං හෙතුං, කෙන හෙතුනා, කස්ස හෙතුස්ස, කස්මා හෙතුස්මා, කස්ස හෙතුස්ස, කස්මිං හෙතුස්මිං, කිං කාරණං, කෙන කාරණෙන, කිං නිමිත්තං, කෙන නිමිත්තෙන, කිං පයොජනං, කෙන පයොජනෙන ඉච්චෙවමාදි. හෙත්වත්ථෙහීත්වෙව? කෙන කතං.

24. චතුත්ථී සම්පදානෙ.

යස්ස සම්මා පදීයතෙ තස්මිං චතුත්ථී සියා. සඞ්ඝස්ස දදාති. ආධාරවිවක්ඛායං සත්තමීපි සියා සඞ්ඝෙ දෙහි.

25. තාදත්ථෙ.

තස්සෙ-දං තදත්ථං, තදත්ථභාවෙ ජොතනීයෙ නාමස්මා චතුත්ථී සියා. සීතස්ස පටිඝාතාය, අත්ථාය හිතාය (සුඛාය) දෙවමනුස්සානං, නාලං දාරභරණාය, යූපාය දාරු, පාකාය වජතීත්වෙවමාදි.

කස්ස සාදුං න රුච්චති, මා-යස්මන්තානම්පි සඞ්ඝභෙදො රුච්චිත්ථ, ඛමති සඞ්ඝස්ස, භත්තමස්ස නච්ඡාදෙසීති ඡට්ඨී සම්බන්ධවචනිච්ඡායං, න චෙවං විරොධො සියා සදිසරූපත්තා, එවංවිධෙසු ච සම්බන්ධස්ස සද්දිකානුමතත්තා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොචෙසීති අත්ථමත්තෙ පඨමා.

එවමඤ්ඤාපි විධඤ්ඤෙය්‍යා, පරතොපි යථාගමං.

රඤ්ඤො සතං ධාරෙති, රඤ්ඤො ඡත්තං ධාරෙතීති සම්බන්ධෙ ඡට්ඨී, එවං රඤ්ඤො සිලාඝතෙ, රඤ්ඤො හනුතෙ, රඤ්ඤො උපතිට්ඨතෙ, රඤ්ඤො සපතෙ, දෙවාපි තස්ස පිහයන්ති තාදිනො, තස්ස කුජ්ඣ මහාවීර, යදිහං තස්ස පකුප්පෙය්‍යං, දුභයති දිසානං මෙඝො, යො මිත්තානං න දූභති, යො අප්පදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති, ක්‍යාහං අය්‍යානං අපරජ්ඣාමි, ඉස්සයන්ති සමණානං තිත්ථියා, ධම්මෙන නයමානානං කා උසූයා රඤ්ඤො භාග්‍යමාරජ්ඣති, රඤ්ඤො භාග්‍යමික්ඛතෙ, තෙන යාචිතො අයාචිතො වා තස්ස ගාවො පටිසුණාති, ගාවො ආසුණාති, භගවතො පච්චස්සොසුං, හොතු පතිගිණාති, හොත්වනුගිණාති, ආරොචයාමි වො පතිවෙදයාමි වො, ධම්මං තෙ දෙසෙස්සාමි, යථා වො භගවා බ්‍යාකරෙය්‍ය, අලං තෙ ඉධ වාසෙන, කිං තෙ ජටාහි දුම්මෙධ, අරහති මල්ලො මල්ලස්සාති.

ජීවිතං තිණායපි න මඤ්ඤමානොති තාදත්ථ්‍ය චතුත්ථී, තිණෙන යො අත්ථො තදත්ථායපීති අත්ථො, ‘‘යො ච සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච, තිණා භියොයා න මඤ්ඤති’’ තිණමිව ජීවිතං මඤ්ඤමානොති සවිසයාව විභත්තියො. සග්ගාය ගච්ඡතීති තාදත්ථ්‍යෙ චතුත්ථී, යො හි සග්ගං ගච්ඡති තදත්ථං තස්ස ගමනන්ති, කම්මවචනිච්ඡායන්තු දුතියාව සග්ගං ගච්ඡතීති.

ආයු භොතො හොතු, චිරං ජීවිතං, භද්දං කල්‍යාණං අත්ථං පයොජනං, කුසලං අනාමයං, හිතං පථ්‍යං සුඛං සාතං භොතො හොතු, සාධු සම්මුති මෙතස්ස, පුත්තස්සාවිකරෙය්‍ය ගුය්හමත්ථං, තස්ස මෙ සක්කො පාතුරහොසි, තස්ස පහිණෙය්‍ය, භික්ඛූනං දූතං පාහෙසි, කප්පති සමණානං ආයොගො, එකස්ස ද්වින්නං තිණ්ණං වා පහොති, උපමං තෙ කරිස්සාමි, අඤ්ජලිං තෙ පග්ගණ්හාමි, තස්ස ඵාසු, ලොකස්සත්ථො, නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, සොත්ථි තස්ස, අලං මල්ලො මල්ලස්ස, සමත්ථො මල්ලො මල්ලස්ස, තස්ස හිතං, තස්ස සුඛං, ස්වාගතං තෙ මහාරාජාති සබ්බත්ථ ඡට්ඨී සම්බන්ධෙ, එවංවිධමඤ්ඤම්පෙව විඤ්ඤෙය්‍යං යථාගමං.

26. පඤ්චම්‍යාවධිස්මා.

පදත්ථාවධිස්මා පඤ්චමීවිභත්ති හොති. ගාමස්මා ආගච්ඡතු, එවං චොරස්මා භායති, චොරස්මා උත්තසති, ඔරස්මා තායති, චොරස්මා රක්ඛතීති, සවෙ භායථ දුක්ඛස්ස, පමාදෙ භයදස්සිවා, තසන්ති දණ්ඩස්සාති ඡට්ඨී සත්තමියොපි හොන්තෙව සම්බන්ධාධාරවචනිච්ඡායං.

අජ්ඣෙනා පරාජෙති, පටිපක්ඛෙ පරාජෙතීති සවිසයාව විභත්තියො. සචෙ කෙවට්ටස්ස පරජ්ජිස්සාමීති ඡට්ඨීපි හොති සම්බන්ධවචනිච්ඡායං. යවෙහි ගාවො වාරෙති, පාපා චිත්තං නිවාරයෙ, කාකෙ රක්ඛති තණ්ඩුලාති සවිසයෙව පඤ්චමී. චිත්තං රක්ඛෙථ මෙධාවීති දුතියාව දිස්සති කම්මත්ථෙ. උපජ්ඣායා අන්තරධායති, උපජ්ඣායා අධිතෙ, කාමතො ජායතෙ සොකොති සවිසයෙ පඤ්චමී.

තත්ථෙව-න්තරධායි සු, නටස්ස සුණොති, පදුමං තත්ථ ජායෙථාති සත්තමීඡට්ඨියොපි හොන්තෙව සවිසයෙ. හිමවන්තා පභවති ගඞ්ගා, පාණාතිපාතා විරමස්සු ඛිප්පං, අඤ්ඤො දෙවදත්තා, භින්නො දෙවදත්තාති සවිසයෙව පඤ්චමී. එවං ආරා සො ආසවක්ඛයා, ඉතරො දෙවදත්තා, උද්ධං පාදතලා අධො කෙසමත්ථකා, පුබ්බො ගාමා, පුබ්බෙව සම්බොධා, තතො පරං, තතො අපරෙන සමයෙන, තතුත්තරින්ති. සම්බන්ධවචනිච්ඡායං ඡට්ඨීපි පුරතො ගාමස්ස, දක්ඛිණතො ගාමස්ස, උපරි පබ්බතස්ස, හෙට්ඨා පාසාදස්සාති. පාසාදමාරුය්හ පෙක්ඛති පාසාදා පෙක්ඛති, ආසනෙ උපවිසිත්වා පෙක්ඛති ආසනා පෙක්ඛතීති අවධිවචනිච්ඡායං පඤ්චමී.

පුබ්බඤාතාබ්‍යානෙසු කුතො භවං? පාතටලිපුත්තස්මාති. තථා දෙසකාලමානෙපි පාටලිපුත්තස්මා රාජගහං සත්ත යොජනානි, සත්තසු යොජනෙසූති වා. එවං ඉතො තිණ්ණං මාසාන-මච්චයෙනාති, කිච්ඡාලද්ධන්ති ගුණෙ පඤ්චමී. කිච්ඡෙන මෙ අධිගතන්ති හෙතුම්හි කරණෙ වා තතියා. එවං ථොකා මුත්තො, ථොකෙන මුත්තොති. ථොකං චලතීති කිරියාවිසෙසනෙ කම්මනි දුතියා.

දූරන්ති කත්ථයොගෙපි සවිසයෙව පඤ්චමීඡට්ඨියො සියුං, දූරං ගාමස්මා, අන්තිකං ගාමස්මා, දූරං ගාමස්ස, අන්තිකං ගාමස්සාති, දූරන්ති කත්ථෙහි තු සබ්බාව සවිසයෙ සියුං බාධකාභාවා දූරො ගාමො, අන්තිකො ගාමොත්වෙවමාදි.

කෙචි පනාහු ‘අසත්තවචනභෙතෙහි පාටිපදිකත්ථෙ දුතියාතතියාපඤ්චමීසත්තමියො, සත්තවචනෙහි තු සබ්බාව සවිසයෙ’ති, තෙ පනඤ්ඤෙහෙව පටික්ඛිත්තා. දූරං මග්ගො, අන්තිකං මග්ගොති කිරියාවිසෙසනං... භූධාතුස්ස ගම්මමානත්තා. විසුද්ධො ලොභනීයෙහි ධම්මෙහි, පරිමුත්තො සො දුක්ඛස්මා විවිච්චෙව කාමෙහි, ගම්භීරතො ච පුථුලතො ච යොජනං, ආයාමෙන යොජනං, තතො පභුති, යතො සරාමි අත්තානන්ති සවිසයෙව විභත්තියො.

27. අපපරීහි වජ්ජනෙ.

වජ්ජනෙ වත්තමානෙහි අපපරීහි යොගෙ පඤ්චමී හොති. අප සාලාය ආයන්ති වාණිජා, පරි සාලාය ආයන්ති වාණිජා, සාලං වජ්ජෙත්වාති අත්ථො. වජ්ජනෙති කිං? රුක්ඛං පරිවිජ්ජොතතෙ විජ්ජු. ආපාටලිපුත්තස්මා වස්සි දෙවොති මරියාදා-භිවිධීස්වවධි විසයෙව පඤ්චමී, විනා පාටලිපුත්තෙන සහ වෙති විසෙසො, එවං යාව පාටලිපුත්තස්මා වස්සි දෙවොති.

28. පටිනිධිපටිදානෙසු පතිනා.

පටිනිධිම්හි පටිදානෙ ච වත්තමානෙන පතිනා යොගෙ නාමස්මා පඤ්චමී විභත්ති හොති. බුද්ධස්මා පති සාරිපුත්තො, ඝතමස්ස තෙලස්මා පති දදාති, පටිනිධිපටිදානෙසූති කිං? රුක්ඛං පති විජ්ජොතතෙ.

29. රිතෙ දුතියා ච.

රිතෙසද්දෙන යොගෙ නාමස්මා දුතියා හොති පඤ්චමී ච. රිතෙ සද්ධම්මං, රිතෙ සද්ධම්මා.

30. විනා-ඤ්ඤත්‍ර තතියා ච.

විනා-ඤ්ඤත්‍රසද්දෙහි යොගෙ නාමස්මා තතියා ච හොති දුතියා පඤ්චමියො ච. විනා වාතෙන, විනා වාතං, විනා වාතස්මා, අඤ්ඤත්‍ර එකෙන පිණ්ඩපාතනීහාරකෙන, අඤ්ඤත්‍ර ධම්මං, අඤ්ඤත්‍ර ධම්මා.

31. පුථනානාහි.

එතෙහි යොගෙ තතියා හොති පඤ්චමී ච. පුථගෙව ජනෙන, පුථගෙව ජනස්මා, ජනෙන නානා, ජනස්මා නානා.

32. සත්තම්‍යාධාරෙ.

කිරියාධාර භූත කත්තු කම්මානං ධාරණෙන යො කිරියායාධාරො තස්මිං කාරකෙ නාමස්මා සත්තමී හොති. කටෙ නිසීදති (දෙවදත්තො), ථාලියං ඔදනං පචති, ආකාසෙ සකුනා, තිලෙසු තෙලං, ගඞ්ගායං වජො.

33. නිමිත්තෙ.

නිමිත්තත්ථෙ සත්තමී හොති. අජිනම්හි හඤ්ඤතෙ දීපි, මුසාවාදෙ පාචිත්ථියං.

34. යබ්භාවොභාවලක්ඛණං.

යස්ස භාවො භාවන්තරස්ස ලක්ඛණං භවති, තතො සත්තමී හොති. ගාවීසු දුය්හමානාසු ගතො, දුද්ධාසු ආගතො. භාවොති කිං? යො ජටාහි සො භුඤ්ජති. භාවලක්ඛණන්ති කිං? යො භුඤ්ජති සො දෙවදත්තො, ''අකාලෙ වස්සති තස්ස, කාලෙ තස්ස න වස්සතී''ති විසයසත්තමී.

35. ඡට්ඨී චානාදරෙ.

යස්ස භාවො භාවන්තරස්ස ලක්ඛණං භවති, තතො ඡට්ඨී භවති සත්තමී ච අනාදරෙ ගම්‍යමානෙ. ''ආකොටයන්තො සො නෙති, සිවිරාජස්ස පෙක්ඛතො'', ''මච්චු ගච්ඡති ආදාය, පෙක්ඛමානෙ මහාජනෙ''.

ගුන්නං සාමීති සම්බන්ධෙ ඡට්ඨී, ගොසු සාමීති විසයසත්තමී, එවං ගුන්නමිස්සරො, ගොස්විස්සරො, ගුන්නං අධිපති, ගොසු අධිපති, ගුන්නං දායාදො, ගොසු දාහාදො, දුන්නං සක්ඛි, ගොසු සක්ඛි, ගුන්නං පතිභූ, ගොසු පතිභූ, ගුන්නං පසූතො, ගොසු පසූතො, කුසලා නච්චගීතස්ස, කුසලා නච්චගීතෙ, ආයුත්තො කටකරණස්ස, ආයුත්තො කටකරණෙති.

තථාධාරවචනිච්ඡායං සත්තමී, භික්ඛූසු අභිවාදෙන්ති, මුද්ධනි චුම්බිත්වා, බාහාසු ගහෙත්වා, හත්ථෙසු පිණ්ඩාය චරන්ති, පථෙසු ගච්ඡන්ති, කදලීසු ගජෙ රක්ඛන්තීති. ඤාණස්මිං පසන්නොති විසයසත්තමී, ඤාණෙන පසන්නොති කරණෙ තතියා, එවං ඤාණස්මිං උස්සුක්කො ඤාණෙන උස්සුක්කොති.

36. යතො නිද්ධාරණං.

ජාතිගුණකිරියාහි සමුදායතෙකදෙසස්ස පුථක්කරණං නිද්ධාරණං. යතො තං කරීයති, තතො ඡට්ඨීසත්තමියො හොන්ති. සාලයො සූකධඤ්ඤානං පථ්‍යතමා, සාලයො සූකධඤ්ඤෙසු පථ්‍යතමා, කණ්හා ගාවීනං සම්පන්නඛීරතමා, කණ්හා ගාවීසු සම්පන්නඛීරතමා, ගච්ඡතං ධාවන්තො සීඝතමො, ගච්ඡන්තෙසු ධාවන්තො සීඝතමො. සීලමෙව සුතා සෙය්‍යොති අවධිම්හියෙව පඤ්චමී.

37. පඨමාත්ථමත්තෙ.

නාමස්සාභිධෙය්‍යමත්තෙ පඨමාවිභත්ති හොති. රුක්ඛො. ඉත්ථී පුමා නපුංසකන්ති ලිඞ්ගම්පි සද්දත්ථොව, තථා දොණො ඛාරී ආළ්හකන්ති පරිමාණම්පි සද්දත්ථොව, එකො ද්වෙ බහවොති සඞ්ඛ්‍යාපි සද්දත්ථොව.

38. ආමන්තණෙ.

සතො සද්දෙනාභිමුඛීකරණමාමන්තණං. තස්මිං විසයෙ පඨමා විභත්ති හොති. හොපුරිස, හොක්කත්ථී, හො නපුංසක.

39. ඡට්ඨී සම්බන්ධෙ.

කිරියාකාරකසඤ්ජාතො අස්සෙදම්භාවහෙතුකො සම්බන්ධො නාම. තස්මිං ඡට්ඨී විභත්ති හොති. රඤ්ඤො පුරිසො, සරති රජ්ජස්සාති සම්බන්ධෙ ඡට්ඨී, රජ්ජසම්බන්ධිනිං සතිං කරොතීති අත්ථො, කම්මවචනිච්ඡාරන්තු දුතියාව සරති රජ්ජං. තථා රජකස්ස වත්ථං දදාති, පහරතො පිට්ඨිං දදාති, බාලො පූරති පාපස්ස, අමච්චෙ තාත ජානාහි, ධීරෙ අත්ථස්ස කොවිදෙ, දිවසස්ස තික්ඛත්තුං, සකිං පක්ඛස්ස, පූරං හිරඤ්ඤසුවණ්ණස්ස කුම්භන්ත්වෙවමාදි.

කිතකප්පයොගෙ කත්තුකම්මෙසු බහුලං සම්බන්ධවචනිච්ඡායං ඡට්ඨී, සාධු සම්මතො බහුජනස්ස, සුප්පටිවිද්ධා බුද්ධානං ධම්මධාතු, ධම්මස්ස ගුත්තො මෙධාවී, අමතං තෙසං පරිභුත්තං, තස්ස භවන්ති වත්තාරො, අවිසංවාදකො ලොකස්ස, අලජ්ජීනං නිස්සාය, චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදොත්වෙවමාදි.

කත්තුකම්මවචනිච්ඡායන්තු තතියා දුතියායො ච, සඤ්චත්තො පිතරා අහං, සරසි ත්වං එවරූපිං වාචං භාසිතා, භගවන්තං දස්සනායත්වෙවමාදි.

40. තුල්‍යත්ථෙන වා තතියා.

තුල්‍යත්ථෙන යොගෙ ඡට්ඨී හොති තතියා වා, තුල්‍යො පිතු, තුල්‍යො පිතරා, සදිසො පිතු, සදිසො පිතරා, ඉහ කථං තතියා න හොති? අජ්ජුනස්ස තුලා නත්ථි, කෙසවස්සුපමා න චෙති, නෙතෙ තුල්‍යත්ථා, කිඤ්චරහි තුල්‍යානමොපම්මත්ථා.

41. අතො යොනං ටාටෙ.

අකාරන්ථතො නාමස්මා යොනං ටාටෙ හොන්ති යථාක්කමං, ටකාරා සබ්බදෙසත්ථා, බුද්ධා බුද්ධෙ, අතොති කිං? කඤ්ඤායො, ඉත්ථියො, වධුයො, ඉධ කස්මා න භවති අග්ගයො. අවිධානසාමත්ථියා.

42. නිනං වා.

අකාරන්තතො නාමස්මා නිනං ටාටෙ වා හොන්ති යථාක්කමං. රූපා, රූපෙ, රූපානි, අතොත්වෙව අට්ඨීනි.

43. ස්මාස්මිංනං.

අකාරන්තතො නාමස්මා ස්මාස්මින්නං ටාටෙ වා හොන්ති යථාක්කමං. බුද්ධා බුද්ධස්මා, බුද්ධෙ බුද්ධස්මිං, අතොත්වෙව අග්ගිස්මා අග්ගිස්මිං.

44. සස්සාය චතුත්ථියා.

අකාරන්තතො පරස්ස සස්ස චතුත්ථියා ආයො හොති වා. බුද්ධාය බුද්ධස්ස, හියො තාදත්ථ්‍යෙයෙවායමායො දිස්සතෙ, ක්වචිදෙවඤ්ඤත්ථ, අතොත්වෙව ඉසිස්ස, චතුත්ථියාති කිං? බුද්ධස්ස මුඛං, අත්තත්ථන්ති අත්ථසද්දෙන සමාසො.

සබ්බාදිතොපි ස්මාස්මිංසානං ටාටෙආයා හොන්තෙව... නිරුත්තිකාරානුමතත්තා බුද්ධවචනෙ සන්දස්සනවතො ච, තත්‍රොදමුදාහරණං 'අස්මා ලොකා පරම්හා ච, උභයා ධංසතෙ නරො', 'ත්‍යාහං මන්තෙ පරත්ථද්ධො', 'යායෙව ඛො පනත්ථාය ආගච්ඡෙය්‍යාථො තමෙවත්ථං සාධුකං මනසිකරෙය්‍යාථො'ති.

45. සපතෙකස්මිං නාදීනං යයා.

සපතො නාදීනමෙකස්මිං යයා හොති යථාක්කමං. කඤ්ඤාය, රත්තියා, ඉත්ථියා, ධෙනුයා, වධුයා, එකස්මින්ති කිං? කඤ්ඤාහි, රත්තීහි.

46. ස්සා වා තෙතිමාමූහි.

සපසඤ්ඤෙහි තෙතිමාමූහි නාදීනමෙකස්මිංස්සා වා හොති, තස්සා කතං, තස්සා දීයතෙ, තස්සා නිස්සටං, තස්සා පරිග්ගහො, තස්සා පතිට්ඨිතං, තාය වා, එවං එතිස්සා එතාය, ඉමිස්සා ඉමාය, අමුස්සා අමුයා, එතෙහීති කිං? සබ්බාය, නාදීනං ත්වෙව? සා, සපතොත්වෙව? තාහි අමූහි.

47. නංම්හි නුක ද්වාදීනං සත්තරසන්නං.

ද්වාදීනං සත්තරසන්නං සඞ්ඛ්‍යානං නුක හොති නංම්හි විභත්තම්හි, ද්වින්නං චතුන්නං, පඤ්චන්නං, එවං යාව අට්ඨාරසන්නං, උකාරො උච්චාරණත්ථො, කකාරො අන්තාවයවත්ථො, තෙන නංම්හි න දීඝො.

48. බහුකතින්නං.

නංම්හි බහුනො කතිස්ස ච නුක හොති, බහුන්නං, කතින්නං.

49. ණ්ණංණ්ණන්නං තිතො ඣා.

ඣසඤ්ඤා තිතො නංවචනස්ස ණ්ණංණ්ණන්නං හොති, තිණ්ණං, තිණ්ණන්නං, ඣාති කිං තිස්සන්නං.

50. උභින්නං.

උභා නංවචනස්ස ඉන්නං හොති, උභින්නං.

51. සුඤ සස්ස.

නාමස්මා සස්ස සුඤ හොති, බුද්ධස්ස, ද්විසකාරපාඨෙන සිද්ධෙ ලාඝවත්ථමිදං.

52. ස්සංස්සාස්සායෙස්විතරෙ කඤ්ඤෙහිමානමි.

ස්සමාදීස්විතරාදීනමි හොති, ඉතරිස්සං, ඉතරිස්සා, එකිස්සං, එකිස්සා, අඤ්ඤිස්සං, අඤ්ඤිස්සා, එතිස්සං, එතිස්සා, එතිස්සාය, ඉමිස්සං, ඉමිස්සා, ඉමිස්සාය, එස්විති කිං? ඉතරාය, එසන්ති කිං? සබ්බස්සං, සබ්බස්සා.

53. තාය වා.

ස්සමාදීසු තස්සා වා ඉ හොති, තිස්සං තස්සං, තිස්සා තස්සා, තිස්සාය තස්සාය, ස්සංස්සාස්සායෙස්විත්වෙව? තාය.

54. තෙතිමාතො සස්ස ස්සාය.

තාඑතාඉමාතො සස්ස ස්සායො හොති වා. තස්සාය තාය, එතිස්සාය එතාය, ඉමිස්සාය ඉමාය.

55. රත්‍යාදීහි ටො ස්මිනො.

රත්‍යාදීහි ස්මිනො ටො හොති වා, රත්තො රත්තියං, ආදො ආදිස්මිං.

56. සුහිසුභස්සො.

උභස්ස සුහිස්වො හොති. උභොසු, උභොහි.

57. ල්තුපිතාදිනමා සිම්හි.

ල්තුප්පච්චයන්තානං පිතාදීනං ච ආ හොති සිම්හි. කත්තා, පිතා. පිතු, මාතු, භාවු, මීතු, දුහිතු, ජාමාතු, නත්තු, හොතු, පොතු.

58. ගෙ අ ච.

ල්තුපිතාදීනං අ හොති ගෙ ආ ච, භො කත්ත, භො කත්තා, භො පිත, භො පිතා.

59. අයුනං වා දීඝො.

අ ඉ උ ඉච්චෙසං වා දීඝො හොති ගෙ පරෙ තිලිඞ්ගෙ. භො පුරිසා, භො පුරිස, භො අග්ගී, භො අග්ගි, භො භික්ඛූ, භො භික්ඛු.

60. සබ්‍රහ්මාදිතෙ.

සතො බ්‍රහ්මාදිතො ච ගස්සෙ වා හොති. භොති කඤ්ඤෙ, භොති කඤ්ඤා, භො බ්‍රහ්මෙ, භො බ්‍රහ්ම, භො ඛත්තෙ, භො ඛත්ත, භො ඉසෙ, භො ඉසි, භො සඛෙ, භො සඛ. සඛි සඛීති ඉත්ථියං සිද්ධමෙව. ආකතිගණො-යං, එවමඤ්ඤත්‍රාපි.

61. නම්මාදීහි.

අම්මාදීහි ගස්සෙ න හොති. භොති අම්මා, භොති අන්නා, භොති අම්බා.

62. රස්සො වා.

අම්මාදීනං ගෙ රස්සො හොති වා. හොති අම්ම, හොති අම්මා.

63. සො ස්සං, ස්සා, ස්සායං තිංසු.

ස්සමාදීසු සො රස්සො හොති. තස්සං, තස්සා, තස්සාය, තං, සභතිං, එස්විති කිං? තාය, සභාය.

64. එකවචන යොස්ව-සොනං.

එකවචනෙ යොසු ච සඝකාරන්තවජ්ජිතා නං නාමානං රස්සො හොති තිලිඞ්ගෙ. ඉත්ථිං, ඉත්ථියා, ඉත්ථියො, වධුං වධුයා, වධුයො, දණ්ඩිං, දණ්ඩිනා, දණ්ඩිනො, සයම්භුං, සයම්භුනා, සයම්භුවො, අසො නන්ති කිං? කඤ්ඤාය, කඤ්ඤායො, ඔග්ගහණමුත්තරත්ථං.

65. ගෙ වා.

අසොනං ගෙ වා රස්සො හොති තිලිඞ්ගෙ, ඉත්ථි, ඉත්ථී, වධු, වධූ, දණ්ඩි, දණ්ඩී, සයම්භු, සයම්භූ. අසොනංත්වෙව? හොති කඤ්ඤා, හො ගො.

66. සිස්මිං නානපුංසකස්ස.

නපුංසකවජ්ජිතස්ස නාමස්ස සිස්මිං රස්සො න හොති. ඉත්ථී, දණ්ඩී, වධූ, සයම්භූ. සිස්මින්ති කිං? ඉත්ථිං, අනපුංසකස්සාති කිං? දණ්ඩි කුලං.

67. ගොස්සාගසිහිනංසු ගාවගවා.

ගසිහිනංවජ්ජිතාසු විභත්තීසු ගොසද්දස්ස ගාවගවා හොන්ති. (ගාවං, ගවං), ගාවො, ගවො, ගාවෙන, ගවෙන, ගාවස්ස, ගවස්ස, ගාවස්මා, ගවස්මා, ගාවෙ, ගවෙ. අගසිහිනංසූති කිං? හො ගො, ගො තිට්ඨති, ගොහි, ගොනං.

68. සුම්හි වා.

ගොස්ස සුම්හි ගාවගවා හොන්ති වා. ගාවෙසු, ගවෙසු, ගොසු.

69. ගවං සෙන.

ගොස්ස සෙ වා ගවං හොති සහ සෙන. ගවං, ගාවස්ස, ගවස්ස.

70. ගුන්නං ච නංනා.

නංවචනෙන සහ ගොස්ස ගුන්නං හොති ගවංච වා. ගුන්නං, ගවං, ගොනං.

71. නාස්සා.

ගොතො නාස්ස ආ හොති වා. ගාවා, ගවා, ගාවෙන, ගවෙන.

72. ගාවුම්හි.

අංවචනෙ ගොස්ස ගාවුම වා හොති. වාවුමං, ගාවං, ගවං. ගොස්ස ගොණාදෙසො න කතො… සද්දන්තරත්තා.

73. යං පීතො.

පසඤ්ඤීතො අංවචනස්ස යං වා හොති. ඉත්ථියං, ඉත්ථිං. පීතොති කිං? දණ්ඩිං, රත්තිං.

74. නං ඣීතො.

ඣසඤ්ඤීතො අංවචනස්ස නං වා හොති. දණ්ඩිනං, දණ්ඩිං. කථං ‘බුද්ධං ආදිච්චබන්ධුන’න්ති? යොගවිභාවා. ඣාති කිං? ඉත්ථිං. ඊති කිං? අග්ගිං.

75. යොනං නොනෙ පුමෙ.

ඣීතො යොනං නොනෙ වා හොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඞ්ගෙ. දණ්ඩිනො, දණ්ඩිනෙ, දණ්ඩී, ඣීතො ත්වෙව? ඉත්ථියො, පුමෙති කිං? දණ්ඩීනි කුලානි.

76. නො.

ඣීතො යොනං නො වා හොති පුල්ලිඞ්ගෙ. දණ්ඩිනො තිට්ඨන්ති, දණ්ඩිනො පස්ස, දණ්ඩී වා.

77. ස්මිනො නි.

ඣීතො ස්මිංවචනස්ස නි හොති වා, දණ්ඩිනි, දණ්ඩිස්මිං, ඣීතො ත්වෙව? අග්ගිස්මිං.

78. අම්බ්වාදීහි.

අම්බුආදීහි ස්මිනොනි හොති වා, ඵලං පතති අම්බුනි, පුප්ඵං යථා පංසුනි ආතපෙ කතං, වාත්වෙව? අම්බුම්හි, පංසුම්හි.

79. කම්මාදිතො.

කම්මාදිතො ස්මිනො නි හොති වා. කම්මනි කම්මෙ. කම්ම, චම්ම, වෙස්ම, හස්ම (අස්ම), බ්‍රහ්ම, අත්ත, ආතුම, සම්ම, මුද්ධ. කම්මාදිතොති කිං? බුද්ධෙ.

80. නාස්සෙනො.

කම්මාදිතො නාවචනස්ස එනො වා හොති. කම්මෙන, කම්මනා, චම්මෙන, චම්මනා, කම්මාදිතොත්වෙව? බුද්ධෙන.

81. ඣලා සස්ස නො.

ඣලතො සස්ස නො වා හොති. අග්ගිනො අග්ගිස්ස, දණ්ඩිනො දණ්ඩිස්ස, භික්ඛුනො භික්ඛුස්ස, සයම්භුනො සයම්භුස්ස,

කථං 'යො ච සිස්සො මහාමුනෙ' ති? (3) ''ඉතො ක්වචි සස්ස ටානුබන්ධො''ති බ්‍රහ්මාදීසු පාඨා සස්ස එ ටානුබන්ධො.

82. නා ස්මාස්ස.

ඣලතො ස්මාස්ස නා හොති වා. අග්ගිනා අග්ගිස්මා, දණ්ඩිනා දණ්ඩිස්මා, භික්ඛුනා භික්ඛුස්මා, සයම්භුනා සයම්භුස්මා.

83. ලා යො නං වො පුමෙ.

ලතො යොනං වො හොති වා පුල්ලිඞ්ගෙ. භික්ඛවො භික්ඛූ, සයම්භුවො සයම්භූපුමෙති කිං? ආයූනි.

84. ජන්ත්වාදිතො නො ච.

ජන්ත්වාදිතො යොනං නො හොති වො ච වා පුල්ලිඞ්ගෙ. ජන්තුනො, ජන්තවො ජන්තුයො, ගොත්‍රභුනො, ගොත්‍රභුවො ගොත්‍රභූ. සහභුනො, සහභුවො සහභූ.

85. කූතො.

කූපච්චයන්තතො යොනං නො වා හොති පුල්ලිඞ්ගෙ, විදුනො විදූ, විඤ්ඤුනො විඤ්ඤූ, සබ්බඤ්ඤුනො සබ්බඤ්ඤූ.

86. ඛලාපො-මුස්මා.

අමුසද්දතො යොනං ලොපොව හොති පුල්ලිඞ්ගෙ, අමූ, පුමෙත්වෙව? අමුයො අමූනි. වොපවාදොයං.

87. න නො සස්ස.

අමුස්මා සස්ස නො න හොති, අමුස්ස, නොති කිං? අමුයා.

88. යොලොපනිසු දීඝො.

යොනං ලොපෙ නිසු ච දීඝො හොති, අට්ඨී අට්ඨීනි, යොලොපනිසූති කිං? රත්තියො.

89. සුනංහිසු.

එසු නාමස්ස දීඝො හොති. අග්ගීසු, අග්ගීනං, අග්ගීහි.

90. පඤ්චාදීනං චුද්දසන්නම.

පඤ්චාදීනං චුද්දසන්නං සුනංහිස්ව හොති. පඤ්චසු, පඤ්චන්නං, පඤ්චහි, ඡසු, ඡන්නං, ඡහි, එවං යාව අට්ඨරසා.

91. ය්වාදො න්තුස්ස.

ය්වාදීසු න්තුස්ස අ හොති. ගුණවන්තා, ගුණවන්තං, ගුණවන්තෙ, ගුණවන්තෙන ඉච්චාදි, ය්වා-දොති කිං? ගුණවා තිට්ඨති.

92. න්තස්ස ච ට වංසෙ.

අංසෙසු න්තප්පච්චයස්ස ට හොති වා න්තුස්ස ච. යං යං හි රාජ භජති සන්තංවායදි වා අසං, කිච්චා-නකුබ්බස්ස කරෙය්‍ය කිච්චං, හිමවංව පබ්බතං, සුජාතිමන්තොපි අජාතිමස්ස. යොගවිභාගෙනාඤ්ඤත්‍රාපි. චක්ඛුමා අන්ධිතා හොන්ති, වග්ගුමුදාතීරියා පන භික්ඛූ වණ්ණවා හොන්ති.

93. යොසු ඣිස්ස පුමෙ.

ඣසඤ්ඤස්ස ඉස්ස යොසු වා ට හොති පුල්ලිඞ්ගෙ. අග්ගයො අග්ගී, ඣග්ගහණං කිං? ඉකාරන්තසමුදායස්ස ට මා සියාහි, රත්තියො, ඉග්ගහණං කිං? දණ්ඩිනො, පුමෙති කිං? අට්ඨීනි.

94. වෙවොසු ලුස්ස.

ලසඤ්ඤස්ස උස්ස වෙවොසු ට හොති. භික්ඛවෙ, භික්ඛවො, වෙවොසූති කිං? ජන්තුයො, උග්ගහණං කිං? සයම්භුවො.

95. යොම්හි වා ක්වචි.

යොම්හි ක්වචි ලසඤ්ඤස්ස උස්ස වා ට හොති. හෙතයො, නන්දන්ති තං කුරයො දස්සනෙන, අජ්ජෙව තං කුරයො පාපයතු. වාති කිං? හෙතුයො.

96. පුමාලපනෙ වෙවො.

ලසඤ්ඤතො උතො යොස්සාලපනෙ වෙවො හොන්ති වා පුල්ලිඞ්ගෙ. භික්ඛවෙ, භික්ඛවො භික්ඛූ, පුමෙති කිං ආයූනි, ආලපනෙති කිං? ජන්තුයො තිට්ඨන්ති, ලුතොත්වෙව? ධෙනුයො, සයම්භුවො.

97. ස්මාහිස්මිං නං ම්හාභිම්හි.

නාමස්මා පරෙසං ස්මාහිස්මින්නං ම්හා භිම්හි වා හොන්ති යථාක්කමං. බුද්ධම්හා බුද්ධස්මා, බුද්ධෙභි බුද්ධෙහි, බුද්ධම්හි බුද්ධස්මිං, බහුලාධිකාරාඅපවාදවිසයෙපි, දසසහස්සිම්හි ධාතුයා.

98. සුහිස්වස්සෙ.

අකාරන්තස්ස සුහිස්වෙ හොති. බුද්ධෙසු බුද්ධෙහි.

99. සබ්බාදීනං නංම්හීව.

අකාරන්තානං සබ්බාදීනං එ හොති නංම්හි සුහිසු ච. සබ්බෙසං, සබ්බෙසු, සබ්බෙහි, සබ්බාදීනන්ති කිං? බුද්ධානං, අස්සෙත්වෙව? අමූසං. සබ්බ කතර කතම උභය ඉතර අඤ්ඤ අඤ්ඤතර අඤ්ඤතම (4) ''පුබ්බපරා-වරදක්ඛිණුත්තරා-ධරානි ව‍වත්ථායමසඤ්ඤායං'' (පා,1,1,34) ය ත්‍ය ත එත ඉම අමු කිං එක තුම්හ අම්හ.

100. සංසානං.

සබ්බාදිතො නංවචනස්ස සංසානං හොන්ති. සබ්බෙසං, සබ්බෙසානං.

101. සපා සස්ස ස්සා වා.

සබ්බාදීනං සපතො සස්ස ස්සා වා හොති, සබ්බස්සා සබ්බාය, පග්ගහණමුත්තරත්ථං.

102. ස්මිනො ස්සං.

සබ්බාදීනං සපතො ස්මිනො ස්සං වා හොති, සබ්බස්සං සබ්බාය, අමුස්සං අමුයා.

103. යං.

සපතො ස්මිනො යං වා හොති, කඤ්ඤායං කඤ්ඤාය, රත්තියං රත්තියා, වධුයං වධුයා, සබ්බායං සබ්බාය, අමුයං අමුයා.

104. තිං සභාපරිසාය.

සභාපරිසාහි ස්මිනො තිං වා හොති, සභතිං සභාය, පරිසතිං පරිසාය.

105. පදාදීහි සි.

එහි ස්මිනො සි හොති වා, පදසි පදස්මිං, බිලසි බිලස්මිං.

106. නාස්ස සා.

පදාදීහි නාස්ස සා හොති වා, පදසා පදෙන, බිලසා බිලෙන.

107. කොධාදීහි.

එහි නාස්ස සා හොති වා, කොධසා කොධෙන, අත්ථසා අත්ථෙන.

108. අතෙන.

අකාරන්තතො පරස්ස නාවචනස්ස එනාදෙසො හොති, බුද්ධෙන, අතොති කිං? අග්ගිනා.

109. **සිස්සො**.

අකාරන්තතො නාමස්මා සිස්ස ඔ හොති, බුද්ධො, අතොත්වෙව? අග්ගි.

110. ක්වචෙ වා.

අකාරන්තතො නාමස්මා සිස්ස එ හොති වා ක්වචි, වනප්පගුම්බෙ යථා ඵුස්සිතග්ගෙ. අපවාදවිසයෙපි බහුලංවිධානා-සුඛෙ දුක්ඛෙ. වාති කිං? වනප්පගුම්බො ක්වචීති කිං? පක්ඛෙ සබ්බත්ථ මා හොතු.

111. අං නපුංසකෙ.

අකාරන්තතො නාමස්මා සිස්ස අං හොති නපුංසකලිඞ්ගෙ. රූපං.

112. යොනං නි.

අකාරන්තතො නාමස්මා යොනං නි හොති නපුංසකෙ. සබ්බානි රූපානි, නිච්චවිධානෙ ඵලං එකච්චාදිසබ්බාදීනං පඨමායං.

113. ඣලා වා.

ඣලතො යොනං නි හොති වා නපුංසකෙ, අට්ඨීනි අට්ඨී, ආයූනි ආයූ.

114. ලොපො.

ඣලතො යොනං ලොපො හොති, අට්ඨී, ආයූ, අග්ගී, භික්ඛූ, ඣලාත්වෙව? අග්ගයො. පගෙව කස්මා න හොති? අන්තරඞ්ගත්තා අකාරස්ස.

115. ජන්තුහෙත්වීසපෙහි වා.

ජන්තුහෙතූහි ඊකාරන්තෙහි සප සඤ්ඤෙහි ච පරෙසං යොනං වා ලොපො හොති, ජන්තූ ජන්තුයො, හෙතූ හෙතුයො, දණ්ඩී දණ්ඩියො, කඤ්ඤා කඤ්ඤායො, රත්තී රත්තියො, ඉත්ථී ඉත්ථියො, ධෙනූ ධෙනුයො, වධූ වධුයො.

116. යෙ පස්සිවණ්ණස්ස.

පසඤ්ඤස්ස ඉවණ්ණස්ස ලොපො හොති වා යකාරෙ, රත්‍යො රත්‍යා, රත්‍යං, පොක්ඛරඤ්ඤො, පොක්ඛරඤ්ඤා, පොක්ඛරඤ්ඤං, වා ත්වෙව? රත්තියො, පස්සාති කිං? දණ්ඩියො, ඉවණ්ණස්සාති කිං? ධෙනුයො වධුයො. කථං 'අනුඤ්ඤාතො අහං මත්‍යා'ති? 'යෙ පස්සා'ති යොගවිභාගා.

117. ගසීනං.

නාමස්මා ගසීනං ලොපො හොති විජ්ඣන්තරාභාවෙ, භො පුරිස, අයං, දණ්ඩී.

118. අසඞ්ඛ්‍යෙහි සබ්බාසං.

අවිජ්ජමානසඞ්ඛ්‍යෙහි පරාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො හොති, ච වා එව එවං, එතස්මායෙව ලිඞ්ගා අසඞ්ඛ්‍යෙහි ස්‍යාද්‍යුප්පත්ති අනුමීයතෙ.

119. එකත්ථතායං.

එකත්ථීභාවෙ සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො හොති බහුලං, පුත්තීයති, රාජපුරිසො, වාසිට්ඨො, ක්වචි න හොති බහුලං විධානා-පරන්තපො, භගන්දරො, පරස්සපදං, අත්තනොපදං, ගවම්පති, දෙවානංපියතිස්සො, අන්තෙවාසී, ජනෙසුතො මමත්තං මාමකො.

120. පුබ්බස්මාමාදිතො.

අමාදෙකත්ථා පුබ්බං යදෙකත්ථං තතො පරාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො හොති. අධිත්ථී. ඉධ න හොති බහුලං

විධානා යථාපත්ථීයා, යථාපරිසාය, පුබ්බස්මාති කිං? ගාමගතො.

121. නාතොම පඤ්චමියා.

අමාදෙකත්ථා පුබ්බං යදෙකත්ථමකාරන්තං, තතො පරාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො න හොති, අන්තු, භවත්‍යපඤ්චම්‍යා, උපකුම්භං, අපඤ්චමියාති කිං? උපකුම්භා ආනය.

122. වා තතියාසත්තමීනං.

අමාදෙකත්ථා පුබ්බං යදෙකත්ථමකාරන්තං, තතො පරාසං තතියාසත්ථමීනං වා අං හොති, උපකුම්භෙන කතං, උපකුම්භං කතං, උපකුම්තෙ නිධෙහි, උපකුම්භං නිධෙහි.

123. රාජස්සි නාම්හි.

නාම්හි රාජස්සි වා හොති, සබ්බදත්තෙන රාජිනා, වාත්වෙව? රඤ්ඤා.

124. සුනංහිසු.

රාජස්ස ඌ හොති වා සුනංහිසු, රාජූසු රාජෙසු, රාජූනං රඤ්ඤං, රාජූහි රාජෙහි.

125. ඉමස්සාදිත්ථියංටෙ.

ඉමසද්දස්සානිත්ථියං ටෙ හොති වා සුනංහිසු, එසු ඉමෙසු, එසං ඉමෙසං, එසි ඉමෙහි, අනිත්ථියන්ති කිං? ඉමාසු, ඉමාසං, ඉමාහි.

126. නාම්හ නිමි.

ඉමසද්දස්සානිත්ථියං නාම්හි අනඉමිඉච්චාදෙසා හොන්ති, අනෙන ඉමිනා, අනිත්ථියංත්වෙව? ඉමාය.

127. සිම්හ නපුංසකස්සායං.

ඉමසද්දස්සානපුංසකස්ස අයං හොති සිම්හි, අයං පුරිසො, අයං ඉත්ථී, අනපුංසකස්සාති කිං? ඉමං.

128. ත්‍යතෙතානං තස්ස සො.

ත්‍යතෙතානමනපුංසකානං තස්ස සො හොති සිම්හි, ස්‍යො පුරිසො, ස්‍යා ඉත්ථී, එවං සො, සා, එසො, එසා, අනපුංසකස්සෙත්වෙව? ත්‍යං, තං, එතං.

129. මස්සාමුස්ස.

අනපුංසකස්සාමුස්ස මකාරස්ස **සො** හොති සිම්හි, අසු පුරිසො, අසු ඉත්ථී.

130. කෙ වා.

අමුස්ස මස්ස කෙ වා සො හොති, අසුකො අමුකො, අසුකා අමුකා, අසුකං අමුකං, අසුකානි අමුකානි.

131. තතස්ස නො තබ්බාසු.

තසද්දස්ස තස්ස නො වා හොති සබ්බාසු විභත්තීසු, නෙ තෙ නායො තායො, නං තං, නානි තානි ඉච්චාදි.

132. ට සස්මාස්මිංස්සායස්සංස්සාසංම්හාම්හිස්වි මස්ස ච.

සාදීස්විමස්ස තතස්ස ච ටො වා හොති, අස්ස ඉමස්ස, අස්මා ඉමස්මා, අස්මිං ඉමස්මිං, අස්සාය ඉමිස්සාය, අස්සං ඉමිස්සං, අස්සා ඉමිස්සා, ආසං ඉමාසං, අම්හා ඉමම්හා, අම්හි ඉමම්හි, අස්ස තස්ස, අස්මා තස්මා, අස්මිං තස්මිං, අස්සාය තස්සාය, අස්සං තස්සං, අස්සා තස්සා, ආසං තාසං, අම්හා තම්හා, අම්හි තම්හි, ස්සායාදිග්ගහණමාදෙසන්තරෙ මා හොතූති.

133. ටෙ සිස්සිසිස්මා.

ඉසිස්මා සිස්ස ටෙ වා හොති, ‘යො න්වජ්ජ විනයෙ කඞ්ඛං, අත්ථධම්මවිදූ ඉසෙ’, වාත්වෙව? ඉසි.

134. දුතියස්ස යොස්ස.

ඉසිස්මා පරස්ස දුතියායොස්ස ටෙ වා හොති, 'සමණෙ බ්‍රාහ්මණෙ වන්දෙ, සම්පන්නවරණෙ ඉසෙ', වාත්වෙව? ඉසයො පස්ස, දුතියස්සාති කිං? ඉසයො තිට්ඨන්ති.

135. එකච්චාදීහ තො.

අකාරන්තෙහි එකච්චාදීහි යොනං ටෙ හොති, එකච්චෙ තිට්ඨන්ති, එකචෙ පස්ස, අතොති කිං? එකච්චායො, එවං එස ස පඨම.

136. න නිස්ස ටා.

එකච්චාදීහි පරස්ස නිස්ස ටා න හොති, එකච්චානි.

137. සබ්බාදීහී.

සබ්බාදීහි පරස්ස නිස්ස ටා න හොති, සබ්බානි.

138. යොනමෙට.

අකාරන්තෙහි සබ්බාදීහි යොනමෙට හොති, සබ්බෙ තිට්ඨන්ති, සබ්බෙ පස්ස, අතොත්වෙව? සබ්බායො.

139. නාඤ්ඤං චනාමප්පධානා.

නාමභූතෙහී අප්පධානෙහි ච සබ්බාදීහි යං වුත්තං, යඤ්චාඤ්ඤං සබ්බාදිකාරියං, තං න හොති, තෙ සබ්බා, තෙ පියසබ්බා, තෙ අතිසබ්බා.

140. තතියත්ථයොගෙ.

තතියත්ථෙන යොගෙ සබ්බාදීහි යං වුත්තං, යඤ්චාඤ්ඤං සබ්බාදි කාරියං, තං න හොති, මාසෙන පුබ්බානං මාසපුබ්බානං.

141. චත්ථසමාසෙ.

චත්ථසමාසවිසයෙ සබ්බාදීහි යං වුත්තං, යඤ්චාඤ්ඤං සබ්බාදිකාරියං, තං න හොති, ඉක්ඛිණුත්තරපුබ්බානං, සමාසෙති කිං? අමුසඤ්ච තෙසඤ්ච දෙහි.

142. වෙට.

එත්ථසමාසවිසධය සබ්බාදීහි යධස්සට වුත්තො, තස්ස වා හොති, පුග්ගුත්තරෙ, පුබ්බුත්තරා.

143. පුබ්බාදීහි ඡහී.

එතෙහි පුබ්බාදීහි ඡහි සවිසයෙ එට වා හොති, පුබ්බෙ පුබ්බා, පරෙ පරා, අපරෙ අපරා, දක්ඛිණෙ දක්ඛිණා, උත්තරෙ උත්තරා, අධරෙ අධරා, ඡහීතිකිං? යෙ.

144. මනාදීහි ස්මිංසංනාස්මානං සිසොඔසාසා.

මනාදීහි ස්මිමාදීනං සිසොඔසාසා වා හොන්ති යථාක්කමං, මනසි මනස්මිං, මනසො මනස්ස, මනො මනං, මනසා මනෙන, මනසා මනස්මා, කථං 'පුත්තො ජාතො අචෙතසො, හිත්වා යාති සුමෙධසො, සුද්ධුත්තරවාසසා, හෙමකප්පනවාසසෙ'ති? සකත්ථෙණත්ථා. මනතම තප තෙජ සිර උර වච ඔජ රජයස පය (6) ''සරවයා-යවාසචෙතා ජලාසයාක්ඛයලොහපටමනෙසු''.

145. සතො සබ හෙ.

සන්ථසද්දස්ස සබ භවති භකාරෙ, සබ්භි.

146. භවතො වා භොන්තො ගයොනාසෙ.

භවන්තසද්දස්ස භොන්තාදෙසො වා හොති ගයොනාසෙ, භොන්ත භවං, භොන්තො භවන්තො, භොතා භවතා, භොතො භවතො, භො ඉති ආමන්තණෙ නිපාතො 'කුතො නු ආගච්ඡථ භො තයො ජනා', එවං භවන්තති, භද්දෙති සද්දන්ථරෙන සිද්ධං, සද්ධන්ථඉති දස්ස ද්විභාවෙන.

147. සිස්සාග්ගිතො නි.

අග්ගිස්මා සිස්ස නි යොති වා, අග්ගිනි අග්ගි.

148. න්තස්සං.

සිම්හි න්තප්පච්චයස්ස අං හොති වා, ගච්ඡං ගච්ඡන්තො.

149. භූතො.

භූධාතුතො න්තස්ස අං හොති සිම්හි නිච්චං පුනබ්බිධානා, භවං.

150. මහන්තාරහන්තානං ටා වා.

සිම්හි මහන්තාරහන්තානං න්තස්ස ටා වා හොති, මහා මහං, අරහා අරහං.

151. න්තුස්ස.

සිම්හි න්තුස්ස ටා හොති, ගුණවා.

152. අංඩං නපුංසකෙ.

න්තුස්ස අංඩං හොන්ති සිම්හි නපුංසකෙ, ගුණවං කුලං, ගුණවන්තං කුලං, නපුංසකෙතිං කිං? සීලවා භික්ඛු.

153. හිමවතො වා ඔ.

හිමවතො සිම්හී න්තුස්ස ඔ වා හොති, හිමවන්තො හිමවා.

154. රාජාදියුවාදිත්වා.

රාජාදීහියුවාදීහි ච සිස්ස ආ හොති, රාජා, යුවා. රාජ බ්‍රහ්ම සඛ අත්ත ආතුම (7) ''ධම්මො වාඤ්ඤත්ථෙ'' දළ්හධම්මා, අස්ම, (8) ''ඉමො භාවෙ'' අණිමා, (මහිමා, ගරිමා) ලඝිමා, යුව සා සුවා මඝව පුම වත්තහ.

155. වාම්හානඞ.

රාජාදීනං යුවාදීනං ච ආනඞ හොති වා අංම්හි, රාජානං රාජං, යුවානං යුවං.

156. යොනමානො.

රාජාදීහි යුවාදීහි ච යොනං ආනො වා හොති, රාජානො යුවානො, වා ත්වෙව? රාජා රාජෙ, යුවා යුවෙ.

157. ආයොනො ච සඛා.

සඛතො යොන මායො නො හොන්ති වා ආනො ච, සඛායො, සඛිනො, සඛානො, වා ත්වෙව? සඛා, සඛෙ.

158. ටෙ ස්මිනො.

සඛතො ස්මිනො ටෙ හොති, සඛෙ, නිච්චත්ථො-යමාරම්භො.

159. නොනාසෙස්වි.

සඛස්ස ඉ හොති නොනාසෙසු, සඛිනො, සඛිනා, සඛිස්ස.

160. ස්මානංසු වා.

සබ්‍ස්ස ඉ වා හොති ස්මානංසු, සබිස්මා සබ්‍ස්මා, සබීනං සබ්‍ානං.

161. යොස්වංහිසු චාරඞ.

සබ්‍ස්ස ආරඞ වා හොති යොස්වංහිසු ස්මානංසු ච, සබ්‍ාරො සබ්‍ායො, සබ්‍ාරෙසු සබ්‍ෙසු, සබ්‍ාරං සබ්‍ං, සබ්‍ාරෙහි සබ්‍ෙහි, සබ්‍ාරා සබ්‍ා, සබ්‍ස්මා, සබ්‍ාරානං සබ්‍ානං.

162. ල්තුපිතාදීනමසෙ.

ල්තුප්පච්චයන්තානං පිතාදීනං ච ආරඞ හොති සතො-ඤ්ඤත්‍ර, කත්තාරො, පිතරො, කත්තාරං, පිතරං, කත්තාරා, පිතරා, කත්තරි, පිතරි, අසෙති කිං? කත්තුනො, පිතුනො.

163. නම්හි වා.

නම්හි ල්තුපිතාදීනුමානඞ වා හොති, කත්තාරානං කත්තූනං, දිතරානං පිතුන්නං.

164. ආ.

නම්හි ල්තුපිතාදීනමා වා හොතී, කත්තානං කත්තූනං, පීතානං පිතුන්නං.

165. සලොපො.

ල්තුපිතාදිහි සස්ස ලොපො වා හොති, කත්ථු කත්ථුනො, සකමන්තාතු සකමන්ධාතුනො, පීතු පිතුනො.

166. සුහිස්වාරඞ.

සුහිසු ල්තුපිතාදීනමාරඞ වා හොති, කත්තාරෙසු කත්තූසු, පිතරෙසු පිතූසු, කත්තාරෙහි කත්තූහි, පිතරෙහි පීතූහී.

167. නජ්ජායොස්මාම.

යොසු නදිසද්දස්ස ආම වා හොති, නජ්ජායො නදියො.

168. ටි කතිම්හා.

කතිම්හා ධයානං ටි හොති, කති තිට්ඨන්ති, කති පස්ස.

169. ට පඤ්චාදීහි චුද්දසහි.

පඤ්චාදීහි චුද්දසහි සංඛ්‍යාහි යොනං ටො හොති පඤ්ච, පඤ්ච, එවං යාව අට්ඨාරසා. පඤ්චාදීහීති කිං? ද්වෙ, තයො, චත්තාරො, චුද්ධසහීති කිං? ද්වෙ විසතියො.

170. උභගොහි ටො.

උභගොහි යොනං ටො හොති, උභො, උභො, ගාවො, ගාවො, කථං ‘ඉමෙකරත්ථිං උභයො වසාමා’ති? ටොම්හි යකාරාගමො.

171. ආරඩ ස්මා.

ආරවාදෙසතො යොනං ටො හොති, සඛාරො, කත්තාරො, පිතරො.

172. ටොටෙ වා.

ආරවාදෙසම්හා යොනං ටොටෙ වා හොන්ති යථාක්කමං, සඛාරො, සඛාරෙ සඛායො, ටොග්ගහණං ලාසවත්ථං.

173. ටා නාස්මානං.

ආරවාදෙසම්හා නාස්මානං ටා හොති, කත්තාරා, කත්තරා. කූචි වා හොති බයුලාධිකාරා, එතාදිසා සඛාරම්හා.

174. ටි ස්මිනො.

ආරවාදෙසම්හා ස්මිනො ටි හොති, කත්තරි, විතරි.

175. දිවාදිතො.

දිවාදීහි නාමෙහි ස්මිනො ටි හොති, දිවි, භුවි. නිච්චං වකාරාගමො.

176. රස්සාරඩ.

ස්මිම්හි ආරො රස්සො හොති, කත්තරි, නත්තරි.

177. පිතාදීනමනත්වාදීනං.

නත්වාදිවජ්ජිතානං පිතාදීනමාරො රස්සො හොති සබ්බාසු විභත්තීසු, පිතරො, පිතරං, අනුත්වාදීනන්ති කිං? නත්තාරො.

178. යුවාදීනං සුහිස්වානඩ.

සුහිසු යුවාදීනං ආනඩ හොති, යුවානෙසු, යුවානෙහි.

179. නොනානෙස්වා.

එසු යුවාදීනමා හොති, යුවානො, යුවානා, යුවානෙ.

180. ස්මාස්මින්නං නානෙ.

යුවාදීහි ස්මාස්මින්නං නානෙ හොන්ති යථාක්කමං, යුවානා, යුවානෙ.

181. යොනං නොනෙ වා.

යුවාදීහි යොනං නොනෙ වා හොන්ති යථාක්කමං, යුවානො, යුවානෙ, වාති කිං? යුවෙ පස්ස, නොග්ගහණං ලාඝවත්ථං.

182. ඉතො ඤ්ඤත්ථෙ පුමෙ.

අඤ්ඤපදත්ථෙ වත්තමානා ඉකාරන්තතො නාමස්මා යොනං නොනෙ වා හොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඞ්ගෙ, තොමරඞ්කුසපාණිනො, තොමරඞ්කුසපාණිනෙ, වාත්වෙව? තොමරඞ්කුසපාණයො, අඤ්ඤත්ථෙති කිං? පාණයො.

183. නෙ ස්මිනො ක්වචි.

අඤ්ඤපදත්ථෙ වත්ථමානා ඉකාරන්තතො නාමස්මා ස්මිනො නෙ හොති වා ක්වචි පුල්ලිඞ්ගෙ, කතඤ්ඤුම්හි ච පොසම්හි, සීලවන්තෙ අරිය වුත්තිනෙ, වාත්වෙව? අරියවුත්තිම්හි, පුමෙත්වෙව? අරියවුත්තියා.

184. පුමා.

පුමසද්දතො ස්මිනො යං වුත්තං, තං වා හොති, පුමානෙ පුමෙ.

185. නාම්හි.

පුමස්ස නාම්හි යං වුත්තං, තං වා හොති, පුමානා පුමෙන.

186. සුම්හා ච.

පුමස්ස සුම්හි යං වුත්තං, තං ආ ච වා හොති, පුමානෙසු, පුමාසු පුමෙසුං.

187. ගස්සං.

පුමසද්දතො ගස්ස අං වා හොති, හො පුමං හො පුම, හො ඉත්ථිපුමං හො ඉත්ථිපුම.

188. සාස්සංසෙ චානඞ.

සාසද්දස්ස ආනඞ හොති අංසෙ ගෙ ච, සානං, සානස්ස, චහා සාන.

189. වත්තහා සනංනං නොනානං.

වත්තහා සනංනං නොනානං හොන්ති යථාක්කමං, වත්තහානො, වත්තහානානං.

190. බ්‍රහ්මස්සු වා.

බ්‍රහ්මස්ස උ වා හොති සනංසු, බ්‍රහ්මුනො බ්‍රහ්මස්ස, බ්‍රහ්මූනං බ්‍රහ්මානං.

191. නාම්හි.

බ්‍රහ්මස්ස උ හොති නාම්හි, බ්‍රහ්මුනා.

192. පුමකම්මථාමද්ධානං වා සස්මාසු ච.

පුමාදිනමු හොති වා සස්මාසු නාම්හි ච, පුමුනො පුමස්ස, පුමුනා පුමානා, පුමුනා පුමානා, කම්මුනො කම්මස්ස, කම්මුනා කම්මස්මා, කම්මුනා කම්මනා, ථාමුනො ථාමස්ස, ථාමුනා ථාමස්මා, ථාමුනා ථාමෙන, අද්ධුනො අද්ධස්ස, අද්ධුනා අද්ධස්මා, අද්ධුනා අද්ධනා.

193. යුවා සස්සිනො.

යුවා සස්ස වා ඉනො හොති, යුවිනො යුවස්ස.

194. නො-ත්තාතුමා.

අත්තාතුමෙහි සස්ස නො හොති වා, අත්තනො අත්තස්ස, ආතුමනො ආතුමස්ස.

195. සුහිසු නක.

අත්තආතුමානං සුහිසු වා නක හොති, අත්තනෙසු අත්තෙසු ආතුමනෙසු ආතුමෙසු, අත්තනෙහි අත්තෙහි ආතුමනෙහි ආතුමෙහි, කථං ‘වෙරිනෙසූ’ති? ‘නක’ ඉති යොගවිභාගා.

196. ස්මාස්ස නා බ්‍රහ්මා ච.

බ්‍රහ්මා අත්තආතුමෙහි ච ස්වාස්ස නා හොති, බ්‍රහ්මුනා, අත්තනා, ආතුමනා.

197. ඉමෙතානමෙනාන්වාදෙසෙ දුතියායං.

ඉමඑතසද්දානං කථිතානුකථනවිසයෙ දුතියායමෙනාදෙසො හොති, ඉමං භික්ඛුං විනයමජ්ඣාපය, අථො එනං ධම්මමජ්ඣාපය, ඉමෙ භික්ඛූ විනයමජ්ඣාපය, අථො එනෙ ධම්මමජ්ඣාපය, එවමෙතස්ස ච යොජනියං.

198. කිස්ස කො සබ්බාසු.

සබ්බාසු විභත්තිසු කිස්ස කො හොති, කො, එක, කා, කායො, කං, කානි, කෙනෙච්චාමි.

199. කි සස්මිංසු වානිත්ථියං.

අනිත්ථියං කිස්ස කි වා හොති සස්මිංසු, කිස්ස කස්ස, කිස්මිං කස්මිං, අනිත්ථියන්ති කිං? කස්සා, කස්සං.

200. කිමංසිසු සහ නපුංසකෙ.

අංසිසු සහ තෙහි කිංසද්දස්ස කිං හොති නපුංසකෙ. කිං, කිං, නපුංසකෙති කිං? කො, කං.

201. ඉමස්සිදං වා.

අංසිසු සහ තෙති ඉමස්ස ඉදං හොති වා නපුංසකෙ, ඉදං ඉමං, ඉදං ඉමං.

202. අමුස්සාදුං.

අංසිසු සහ තෙහි අමුස්ස අදුං හොති වා නපුංසකෙ, අදුං අමුං, අදුං අමුං.

203. සුම්හාමුස්සාස්මා.

අම්හස්ස අස්මා හොති වා සුම්හි, හත්ථිරස්මාසු යා තව, වා ත්වෙව? අම්හෙසු.

204. නංම්හි තිචතුන්නමිත්ථියං තිස්සචතස්සා.

නංම්හි තිචතුන්නං තිස්සචතස්සා හොන්ති ඉත්ථියං යථාක්කමං, තිස්සන්නං චතස්සන්නං, ඉත්ථියන්ති කිං? තිණ්ණං චතුන්නං.

205. තිස්සොචතස්සො යොම්හි සවිභත්තීනං.

විභත්තිසහිතානං තිචතුන්නං යොම්හි තිස්සො චතස්සො හොන්ති ඉත්ථියං යථාක්කමං, තිස්සො චතස්සො.

206. තීණිචත්තාරි නපුංසකෙ.

යොම්හි සවිභත්තීනං තිචතුන්නං යථාක්කමං තීණිචත්තාරි හොන්ති නපුංසකෙ, තීණි. චත්තාරි.

207. පුමෙ තයො චත්තාරො.

යොම්හි සවිභත්තීනං තිචතුන්නං තයොචත්තාරො හොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඞ්ගෙ, තයො, චත්තාරො.

208. චතුරො වා චතුස්ස.

චතුසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස යොම්හි චතුරො වා හොති පුල්ලිඞ්ගෙ, චතුරො ජනා සංවිධාය, කථං 'චතුරො නිමිත්තෙ නාද්දස්සාසි'න්ති? ලිඞ්ගවිපල්ලාසා.

209. මයමස්මාම්හස්ස.

යොස්වම්හස්ස සවිභත්තිස්ස මයමස්මා වා හොන්ති යථාක්කමං, මයං, අස්මා, අම්හෙ.

210. නංසෙස්වස්මාකංමමං.

නංසෙස්වමුස්ස සවිභත්තිස්ස අස්මාකං මමං හොන්ති වා යථාක්කමං, අස්මාකං, අම්හාකං, මමං මම.

211. සිම්හ-හං.

සිම්හි අම්හස්ස සවිභත්තිස්ස අහං හොති, අහං.

212. තුම්හස්ස තුවංත්වමම්හි ච.

අංම්හි සිම්හි ච තුම්හස්ස සවිභත්තිස්ස තුවංත්වං හොන්ති යථාක්කමං, තුවං, ත්වං.

213. තයාතයීනං ත්ව වා තස්ස.

තුම්හස්ස තයාතයීනං තකාරස්ස ත්ව හොති වා, ත්වයා තයා, ත්වයි තයි.

214. ස්මාම්හි ත්වම්හා.

ස්වාම්හි තුම්හස්ස සවිභත්තිස්ස ත්වම්හා හොති වා, පත්තා නිස්සං සයං ත්වම්හා, වා ත්වෙව? ත්වයා.

215. න්තන්තූනංන්තොයොම්හී පඨමෙ.

පඨමෙ යොම්හි න්තන්තූනං සවිභත්තීනං න්තොඉච්චාදෙසො වා හොති, ගච්ඡන්තො, ගච්ඡන්තා, ගුණවන්තො ගුණවන්තා.

216. තං නංම්හි.

නංම්හි න්තන්තූනං සවිභත්ථීනං තං වා හොති, ගච්ඡතං **ගච්ඡන්තානං**, ගුණවතං ගුණවන්තානං.

217. තොතාතිතා සස්මාස්මිංනාසු.

සාදීසු න්තන්තූනං සවිභත්තීනං තොතාතිතා හොන්ති වා යථාක්කමං, ගච්ඡතො ගච්ඡන්තස්ස, ගුණවතො ගුණවන්තස්ස, ගච්ඡතා ගච්ඡන්තම්හා, ගුණවතා ගුණවන්ථම්හා, ගච්ඡති ගච්ඡන්තෙ, ගුණවති ගුණවන්තෙ, ගච්ඡතා ගච්ඡන්තෙන, ගුණවතා ගුණවන්තෙන.

218. ටටාඅං ගෙ.

ගෙ පරෙ න්තන්තූනං සවිභත්තීනං ටටාඅං ඉච්චාදෙසා හොන්ති, භො ගච්ඡ, භො ගච්ඡා, භො ගච්ඡං, තො ගුණව, භො ගුණවා, භො ගුණවං.

219. යොම්හි ද්වින්නං දුවෙද්වෙ.

යොම්හී ද්වීස්ස සවිභත්තිස්ස දුවෙද්වෙ හොන්ති පච්චෙකං, දුවෙ, ද්වෙ.

220. දුවින්නං නංම්හි වා. නංම්හි ද්විස්ස සවිභත්තිස්ස දුවින්නං හොති වා, දුවින්නං, ද්වින්නං.

221. රාජස්ස රඤ්ඤං. නංම්හි රාජස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤං හොති වා, රඤ්ඤං රාජානං.

222. නාස්මාසු රඤ්ඤා. නාස්මාසු රාජස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤා හොති, රඤ්ඤා කතං, රඤ්ඤා නිස්සටං.

223. රඤ්ඤො රඤ්ඤස්ස රාජිනො සෙ. සෙ රාජස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤො රඤ්ඤස්ස රාජිනො හොන්ති, රඤ්ඤො, රඤ්ඤස්ස, රාජිනො.

224. ස්මිම්හි රඤ්ඤෙරාජිනි. ස්මිම්හි රාජස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤෙ රාජිනි හොන්ති, රඤ්ඤෙ, රාජිනි.

225. සමාසෙ වා. සමාසවිසයෙ එතෙ ආදෙසා රාජස්ස වා හොන්ති, කාසිරඤ්ඤා කාසිරාජෙන, කාසිරඤ්ඤා කාසිරාජස්මා, කාසිරඤ්ඤො කාසිරාජස්ස, කාසිරඤ්ඤෙ කාසිරාජෙ.

226. ස්මිම්හි තුම්හාම්හානං තයිමයි. ස්මිම්හි තුම්හඅමුසද්දානං සවිභත්තීනං තයිමයි හොන්ති යථාක්කමං, තයි, මයි.

227. අංම්හි තං මං තවං මමං.

අංම්හි තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තං මං තවං මමං හොන්ති යථාක්කමං, තං, මං, තවං, මමං,

228. නාස්මාසු තයාමයා.

නාස්මාසු තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයාමයා හොන්ති යථාක්කමං, තයා කතං, මයා කතං, තයා නිස්සටං, මයා නිස්සටං.

229. තව මම තුය්හං මය්හං සෙ.

සෙ තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තව මම තුය්හං මය්හං හොන්ති යථාක්කමං, තව, තුය්හං, මම, මය්හං.

230. ඞංඞාකං නංම්හි.

නංම්හි තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං ඞංඞාකං හොන්ති පච්චෙකං, තුම්හං, තුම්හාකං, අම්හං, අම්හාකං, යථාසඞ්ඛ්‍යමත්‍ර න විවච්ඡතෙ.

231. දුතියෙ යොම්හි වා.

තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පච්චෙකං ඞංඞාකං වා හොන්ති යොම්හි දුතියෙ, තුම්හං, තුම්හාකං, තුම්හෙ, අම්හං, අම්හාකං, අම්හෙ.

232. අපාදාදො පදතෙකවාක්‍යෙ.

ඉදමධිකතං වෙදිතබ්බං. පජ්ජතෙ-නෙනත්ථොති පදං-ස්‍යාද්‍යන්තං ත්‍යාද්‍යන්තං ච, පදසමූහො වාක්‍යං.

233. යොනංහිස්වපඤ්චම්‍යා වොනො.

අපඤ්චමියා යොනංහිස්වපාදාදො වත්තමානානං පදස්මා පරෙසං එකවාක්‍යෙ ඨිතානං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං වොනො හොන්ති වා යථාක්කමං, තිට්ඨථ වො, තිට්ඨථ තුම්හෙ, තිට්ඨාම නො, තිට්ඨාම මයං, පස්සති වො, පස්සති තුම්හෙ, පස්සති නො, පස්සති අම්හෙ, දීයතෙ වො, දීයතෙ තුම්හං, දීයතෙ නො, දීයතෙ අම්හං, ධනං වො, ධනං තුම්හං, ධනං නො ධනං අම්හං, කතං වො, කතං තුම්හෙහි, කතං නො, කතං අම්හෙහි, අපඤ්චම්‍යාති කිං? නිස්සටං තුම්හෙහි, නිස්සටං අම්හෙහි, අපාදාදොත්වෙව? 'බලඤ්ච භික්ඛූනමනුප්පදින්නං, තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පකං', පදතොත්වෙව? තුම්හෙ තිට්ඨථ, එකවාක්‍යෙත්වෙව? දෙවදත්තො තිට්ඨති ගාමෙ, තුම්හෙ තිට්ඨථ නගරෙ, සවිභත්තීනංත්වෙව? අරහති ධම්මො තුම්හාදිසානං, අරහති ධම්මො අම්හාදිසානං.

234. තෙමෙ නාසෙ.

නාම්හි සෙ ච අපාදාදො වත්තමානානං පදස්මා පරෙසං එකවාක්‍යෙ ඨිතානං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තෙමෙ වා හොන්ති යථාක්කමං, කතං තෙ, කතං තයා, කතං මෙ, කතං මයා, දීයතෙ තෙ, දීයතෙ තව දීයතෙ මෙ, දීයතෙ මම, ධනං තෙ, ධනං තව, ධනං මෙ, ධනං මම.

235. අන්වාදෙසෙ.

කථිතානුකථනවිසයෙ තුම්හඅම්හ-සද්දානමාදෙසා නිච්චං භවන්ති පුනබ්බිධානා, ගාමො තුම්හං පරිග්ගහො, අථො ජනපදො වො පරිග්ගහො.

236. සපුබ්බා පඨමන්තා වා.

විජ්ජමානපුබ්බස්මා පඨමන්තා පරෙසං තුම්හඅම්හසද්දානමාදෙසා වා හොන්ති අන්වාදෙසෙපි, ගාමෙ පටො තුම්හාකං, අථො නගරෙ කම්බලො වො, අථො නගරෙ කම්බලො තුම්හාකං, සපුබ්බාති කිං? පටො තුම්හාකං, අථො කම්බලො වො, පඨමන්තාති කි? පටො නාගරෙ තුම්හාකං, අථො කම්බලො ගාමෙ වො.

237. න ච වා හා හෙවයොගෙ.

චාදීහි යොගෙ තුම්හඅම්හසද්දානමාදෙසා න හොන්ති, ගාමො තව ච පරිග්ගහො, මම ච පරිග්ගහො, ගාමො තව වා පරිග්ගහො, මම වා පරිග්ගහො, ගාමො තව හ පරිග්ගහො, මම හ පරිග්ගහො, ගාමො තවාහ පරිග්ගහො, මමාහ පරිග්ගහො, ගාමො තවෙව පරිග්ගහො, මමෙව පරිග්ගහො, එවං සබ්බත්ථ උදාහරිතබ්බං, යොගෙති කිං? ගාමො ච තෙ පරිග්ගහො, නගරඤ්ච මෙ පරිග්ගහො.

238. දස්සනත්ථෙ නාලොචනෙ.

දස්සනත්ථෙසු ආලොචනවජ්ජිතෙසු පයුජ්ජමානෙසු තුම්හඅම්හසද්දානමාදෙසා න හොන්ති, ගාමො තුම්හෙ උද්දිස්සාගතො, ගාමො අම්හෙ උද්දිස්සාගතො, අනාලොචනෙති කිං? ගාමො වො ආලොචෙති, ගාමො නො ආලොචෙති.

293. ආමන්තණං පුබ්බමසන්තංව. ආමන්තණං පුබ්බමවිජ්ජමානං විය හොති තුම්හාම්හසද්දානමාදෙසවිසයෙ, දෙවදත්ත තව පරිග්ගහො, ආමන්තණන්ති කිං? කම්බලො තෙ පරිග්ගහො, පුබ්බමිති කිං? ‘මයෙතං සබ්බමක්ඛාතං, තුම්හාකං ද්විජපුඞ්ගවා, පරස්ස හි අවිජ්ජමානත්තෙ ‘අපාදාදො’ති පටිසෙධො න සියා. ඉවාති කිං? සවනං යථා සියා.

240. න සාමඤ්ඤවචනමෙකත්ථෙ.

සමානාධිකරණෙ පරතො සාමඤ්ඤවචනමාමන්තණමසන්තං විය න හොති, මාණවක ජටිලක තෙ පරිග්ගහො. පරස්සාවිජ්ජමානත්තෙපි පුබ්බරූපමුපාදායාදෙසො හොති, සාමඤ්ඤවචනන්ති කිං? දෙවදත්ත මාණවක තව පරිග්ගහො, එකත්ථෙති කිං? දෙවදත්ත යඤ්ඤදත්ත තුම්හං පරිග්ගහො.

241. බහූසු වා.

බහූසු වත්තමානමාමන්තණං සාමඤ්ඤවචනමෙකත්ථෙ අවිජ්ජමානං විය වා න හොති, බ්‍රාහ්මණා ගුණවන්තො තුම්හාකං පරිග්ගහො, බ්‍රාහ්මණා ගුණවන්තො වො පරිග්ගහො.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ වුත්තියං

ස්‍යාදිකණ්ඩො දුතියො.

(3) තතියො කණ්ඩො (සමාසො)

1. ස්‍යාදි ස්‍යාදිනෙකත්ථං.

ස්‍යාද්‍යන්තං ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථං හොතීති ඉදමධිකතං වෙදිතබ්බං, සො ච භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසොති වුච්චතෙ.

2. අසඞ්ඛ්‍යංවිභත්ති සම්පත්ති සමීප සාකල්‍යාභාව යථා පච්ඡායුගපදත්ථෙ.

අසඞ්ඛ්‍යං, ස්‍යාද්‍යන්තං විභත්‍යාදීනමත්ථෙ වත්තමානං ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථං භවති, තත්ථ විභත්‍යත්ථෙ තාව ඉත්ථීසු කථා පවත්තා අධිත්ථි. සම්පත්ති ද්විධා අත්තසම්පත්ති සමිද්ධි ච, සම්පන්නං බ්‍රහ්මං සබ්‍රහ්මං ලිච්ඡවීනං, සමිද්ධි භික්ඛානං සුභික්ඛං. සමීපෙ කුම්භස්ස සමීපමුපකුම්භං. සාකල්‍යෙසතිණමජ්ඣොහරති, සාග්‍යධීතෙ. අභාවො සම්බන්ධිභෙදා බහුවිධො, තත්‍ර ඉද්ධාභාවෙ-විගතා ඉද්ධි සද්දිකානං දුස්සද්දිකං, අත්ථාභාවෙ-අභාවො මක්ඛිකානං නිම්මක්ඛිකං, අතික්කමාභාවෙ-අතිගතානි තිණානි නිත්තිණං, සම්පත්‍යාභාවෙ-අතිගතං ලහුපාවුරණං අතිලහුපාවුරණං, ලහුපාවුරණස්ස නායමුපභොගකාලොති අත්ථො. යථා එත්ථා-නෙකවිධො, තත්‍ර යොග්ගතායං-අනුරූපං සුරූපොවහති, විච්ඡායං-අන්වද්ධමාසං, අත්ථානතිවත්තියං-යථාසත්ති, සදිසත්තෙ, සදිසො කිඛියා සකිඛි, ආනුපුබ්බියෙ-අනුජෙට්ඨං, පච්ඡාදත්ථෙඅනුරථං, යුගපදත්ථෙ-සචක්කං නිධෙහි.

3. යථා න තුල්‍යෙ.

යථාසද්දො තුල්‍යත්ථෙ වත්තමානො ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථො න භවති, යථා දෙවදත්තො තථා යඤ්ඤදත්තො.

4. යාවාවධාරණෙ.

යාවසද්දො-වධාරණෙ වත්තමානො ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථො භවති, අවධාරණ මෙත්තකතා පරිච්ඡෙදො, යාවාමත්තං බ්‍රාහ්මණෙ ආමන්තය, යාවජීවං, අවධාරණෙති කිං? යාව දින්නං තාව භුත්තං, නාවධාරයාමි කිත්තකං මයා භුත්තන්ති.

5. පය්‍යපා බහි තිරො පුරෙ පච්ඡා වා පඤ්චම්‍යා.

පරිආදයො පඤ්චම්‍යන්තෙන සහෙකත්ථා හොන්ති වා, පරිපබ්බතං වස්සි දෙවො පරිපබ්බතා, අපපබ්බතං වස්සි දෙවො අපපබ්බතා, ආපාටලිපුත්තං වස්සි දෙවො ආපාටලිපුත්තා, බහිගාමං බහි ගාමා, තිරොපබ්බතං තිරොපබ්බතා, පුරෙභත්තං පුරෙභත්තා, පච්ඡාභත්තං පච්ඡාභත්තා, වෙතාධිකාරො.

6. සමීපායාමෙස්වනු.

අනුසද්දො සාමීප්‍යෙ ආයාමෙ ච වත්තමානො ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථො හොති වා, අනුවනමසනි ගතා, අනුගඞ්ගං බාරාණසී, සමීපායාමෙස්වීති කිං? රුක්ඛමනුවිජ්ජොතතෙ විජ්ජු.

7. තිට්ඨග්වාදීනි.

තිට්ඨගුප්පභුතීනි එකත්ථීභාවවිසයෙ නිපාතීයන්තෙ, තිට්ඨන්ති ගාවො යස්මිං කාලෙ තිට්ඨගු කාලො, වහග්ගු කාලො. ආයතීගවං, ඛලෙයවං, ලූනයවං ලූයමානයවමිච්චාදි, ව්‍යන්තො පෙත්ථ කෙසා කෙසි, දණ්ඩා දණ්ඩි, තථා වෙලාප්පභාවනත්ථොපි, පාතො නහානං පාතරහානං, සායං නයානං සායනහානං, පාතකාලං සායකාලං, පාතමෙසං සායමෙසං, පාතමග්ගං සායමග්ගං.

8. ඔරෙ පරි පටි පාරෙ මජ්ඣෙ හෙට්ඨුද්ධාධො-න්තොවාඡට්ඨියා. ඔරාදයො සද්දා ඡට්ඨියන්තෙන සහෙකත්ථා වා හොන්ති, එකාරන්තත්තං නිපාතනතො, ඔරෙගඞ්ගං, පරිසිඛරං, පටිසොතං, පාරෙයමුනං, මජ්ඣෙගඞ්ගං, හෙට්ඨාපාසාදං, උද්ධගඞ්ගං, අධොගඞ්ගං, අන්තොපාසාදං, පුන වාවිධානා ‘ගඞ්ගාඔර’ මිච්චාදීපි හොන්ති.

9. තං නපුංසකං.

යදෙතමතික්කන්තමෙකත්ථං, තං නපුංසකලිඞ්ගං වෙදිතබ්බං, තථා චෙවොදාහටං, වා ක්වචි බහුලාධිකාරා, යථාපරිසං යථාපරිසාය, සකාය සකාය පරිසායාති අත්ථො.

10. අමාදි.

අමාදි ස්‍යාද්‍යන්තං ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහ බහුලමෙකත්ථං හොති ගාමං ගතො ගාමගතො, මුහුත්තං සුඛං මුහුත්තසුඛං, වුත්තියෙවොපපදසමාසෙ කුම්භකාරො, සපාකො, තන්තවායො, වරාහරො. න්තමානක්තවන්තූති වාක්‍යමෙව, ධම්මං සුණන්තො, ධම්මං සුණමානො, ඔදනං භුත්තවා.

රඤ්ඤා හතො රාජහතො, අසිනා ඡින්නො අසිච්ඡින්නො, පිතුසදිසො, පිතුසමො, සුඛසහගතං, දධිනා උපසිත්තං භොජනං දධිභොජනං, ගුළෙන මිස්සො ඔදනො ගුළොදනො, වුත්තිපදෙනෙවොපසිත්තාදිකිරියායාඛ්‍යාපනතො නත්ථායුත්තත්ථතා. ක්වචි වුත්තියෙව උරගො, පාදපො. ක්වචි වාක්‍යමෙව ඵරසුනා ඡින්නවා, දස්සනෙන පහාතබ්බා.

බුද්ධස්ස දෙය්‍යං බුද්ධදෙය්‍යං, යූපාය දාරු යූපාදාරු, රජනාය දොණි රජනදොණි. ඉධ න හොති සඞ්ඝස්ස දාතබ්බං. කථං 'එතදත්ථා එතදත්ථා එතදත්ථ'න්ති? අඤ්ඤපදත්ථෙ භවිස්සති.

සවරෙහි භයං සවරභයං, ගාමනිග්ගතො, මෙථුනාපෙතො, ක්වචි වුත්තියෙව කම්මජං, චිත්තජං, ඉධ න හොති රුක්ඛා පතිතො.

රඤ්ඤො පුරිසො රාජපුරිසො. බහුලාධිකාරා න්තමානනිද්ධාරියපූරණභාවතිත්තත්ථෙහි න හොති-මමානුකුබ්බං, මමානුකුරුමානො, ගුන්නං කණ්හා සම්පන්නඛීරතමා, සිස්සානං පඤ්චමො, පටස්ස සුක්කතා, ක්වචි හොතෙව-වත්තමානසාමීප්‍යං, කථං 'බ්‍රාහ්මණස්ස සුක්කා දන්තා'ති? සාපෙක්ඛතාය න හොති. ඉධ පන හොතෙව 'චන්දනගන්ධො, නදිඝොසො, කඤ්ඤාරූපං, කායසම්ඵස්සො, ඵලරසො'ති, ඵලානං තිත්තො, ඵලානමාසිතො, ඵසානං සුහිතො.

බ්‍රාහ්මණස්ස උච්චං ගෙහන්ති සාපෙක්ඛතාය න හොති, 'රඤ්ඤො පාටලිපුත්තකස්ස ධන'න්ති ධනසම්බන්ධෙ ඡට්ඨීති පාටලිපුත්තකෙන සම්බන්ධාභාවා න භෙස්සති, 'රඤ්ඤො ගො ච අස්සො ච පුරිසො චා'ති භින්නත්ථතාය වාක්‍යමෙව, 'රඤ්ඤො ගවාස්සපුරිසා රාජගවාස්සපුරිසා'ති වුත්ති හොතෙවෙකත්තිභාවෙ.

දානෙ සොණ්ඩො දානසොණ්ඩො, ධම්මරතො, දානාභිරතො. ක්වචි වුත්තියෙව කුච්ඡිසයො, ථලට්ඨො, පඞ්කජං, සරොරුහං. ඉධ න හොති භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, ආසනෙ නිසින්නො, ආසනෙ නිසීදිතබ්බං.

11. විසෙසනමෙකත්ථෙන.

විසෙසනං ස්‍යාන්තං විසෙස්සෙන ස්‍යාද්‍යන්තෙන සමානාධිකරණෙන සහෙකත්ථං හොති, නීලඤ්ච තං උප්පලඤ්චෙති නීලුප්පලං, ඡින්නඤ්ච තං පරුළ්හඤ්චෙති ඡින්නපරළ්හං, සත්ථීව සත්ථී, සත්ථී ච සා සාමා චෙති සත්ථිසාමා, සීහොව සීහො, මුනි ච සො සීහො චෙති මුනිසීහො, සීලමෙව ධනං සීලධනං.

ක්වචි වාක්‍යමෙව පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො, චිත්තො ගහපති. ක්වචි වුත්තියෙව කණ්හසප්පො, ලොහිතසාලි, විසෙසනන්ති කිං? තච්ඡකො සප්පො, එකත්ථෙනෙති කිං? කාළම්හා අඤ්ඤො. කථං ‘පත්තජීවිකො, ආපන්නජීවිකො, මාසජාතො’ති? අඤ්ඤපදත්ථෙ භවිස්සති.

12. නඤ.

නඤිච්චෙතං ස්‍යාද්‍යන්තං ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථං හොති, න බ්‍රාහ්මණො අබ්‍රාහ්මණො, බහුලාධිකාරතො අසමත්ථත්ථෙහි, කෙහිචි හොති ‘අපුනගෙය්‍යා ගාථා, අනොකාසං කාරෙත්වා, අමූලා මූලං ගන්ත්වා. ඊසංකළාරො, ඊසංපිඞ්ගලොති ‘ස්‍යාදි ස්‍යාදිනෙ’ති සමාසො, වාක්‍යමෙව වාතිප්පසඞ්ගාභාවා.

13. කුපාදයො නිච්චමස්‍යාදිවිධිම්හි.

කුසද්දො පාදයො ච ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථා හොන්ති නිච්චං ස්‍යාදිවිධිවිසයතො-ඤත්ථ, කුච්ඡිතො බ්‍රාහ්මණො කුබ්‍රාහ්මණො, ඊසකං උණ්හං කදුණ්හං, පනායකො, අභිසෙකො, පකරිත්වා, පකතං, දුප්පුරිසො, දුක්කටං, සුපුරිසො, සුකතං, අභිත්ථුතං, අතිත්ථුතං, ආකළාරො, ආබද්ධො.

(9) ‘‘පාදයො ගතාද්‍යත්ථෙ පඨමාය’’. පගතො ආචරියො පාචරියො, පන්තෙවාසී.

(10) ‘‘අච්චාදයො කන්තාද්‍යත්ථෙ දුතියාය’’. අතික්කන්තො මඤ්චමතිමඤ්චො, අතිමාලො.

(11) ‘‘අවාදයො කුට්ඨාද්‍යත්ථෙ තතියාය’’. අවකුට්ඨං කොකිලාය වනං අවකොකිලං, අවමයූරං.

(12) ‘‘පරියාදයො ගිලානාද්‍යත්ථෙ චතුත්ථියා’’. පරිගිලානො අජ්ඣෙනාය පරියජ්ඣෙනො.

(13) ‘‘න්‍යාදයො කන්තාද්‍යත්ථෙ පඤ්චමියා’’.

නික්ඛන්තො කොසම්බියා නික්කොසම්පි, අස්‍යාදිවිධිම්හීති කිං? රුක්ඛං පති විජ්ජොතතෙ.

14. වී ක්‍රියත්ථෙහි.

විප්පච්චයන්තො කිරියත්ථෙහි ස්‍යාද්‍යන්තෙහි සහෙකත්ථො හොති, මලිනීකරිය.

15. භූසනාදරානාදරෙස්වලංසාසා.

භූසනාදිස්වත්ථෙ ස්වලමාදයො සද්දා කිරියත්ථෙහි ස්‍යාද්‍යන්තෙහි සහෙකත්ථා හොන්ති, අලංකරිය, සක්කච්ච, අසක්කච්ච. භූසනාදීසූති කිං? අලංභුත්වා ගතො, සක්කත්වා ගතො, අසක්කත්වා ගතො, පරියත්තං සොභනමසොභනන්ති අත්ථො.

16. අඤ්ඤෙ ච.

අඤ්ඤෙ ච සද්දා කිරියත්ථෙහි ස්‍යාද්‍යන්තෙහි සහ බහුලමෙකත්ථා භවන්ති, පුරොභූය, තිරොභූය, තිරොකරිය, උරසිකරිය, මනසිකරිය, මජ්ඣෙකරිය, තුණ්හීභූය.

17. වානෙකඤ්ඤත්ථෙ.

අනෙකං ස්‍යාද්‍යන්තමඤ්ඤස්ස පදස්සත්ථෙ එකත්ථං වා හොති, බහූනි ධනානි යස්ස සො බහුධනො, ලම්බා කණ්ණා යස්ස සො ලම්බකණ්ණො, වජිරං පාණිම්හි යස්ස සොයං වජිරපාණි, මත්තා බහවො මාතඞ්ගා එත්ථ මත්තබහුමාතඞ්ගං වනං, ආරුළ්හො වානරො යං රුක්ඛං සො ආරුළ්හවානරො, ජිතානි ඉන්ද්‍රියානි යෙන සො ජිතින්ද්‍රියො, දින්නං භොජනං යස්ස සො දින්නභොජනො, අපගතං කාළකං යස්මා පටා සො- යමපගතකාළකො, උපගතා දස යෙසං තෙ උපදසා, ආසන්නදසා, අදූරදසා, අධිකදසා, තයො දස පරිමාණමෙසං තිදසා, කථං දසසද්දො සඞ්ඛ්‍යානෙ වත්තතෙ? පරිමාණසද්දසන්නිධානා, යථා පඤ්ච පරිමාණමෙසං පඤ්චකා සකුනාති, ද්වෙ වා තයො වා පරිමාණමෙසං ද්වත්තයො වාසද්දත්ථෙ වා ද්වෙ වා තයො වා ද්වත්තයො.

දක්ඛිණස්සා ච පුබ්බස්සා ච දිසාය යදන්තරාළං දක්ඛිණපුබ්බා දිසා, දක්ඛිණා ච සා පුබ්බා චාති වා, සහ පුත්තෙනාගතො සපුත්තො, සලොමකො විජ්ජමානලොමකොති අත්ථො, එවං සපක්ඛකො, අත්ථි ඛීරා බ්‍රාහ්මණීති අත්ථිසද්දො විජ්ජමානත්ථෙ නිපාතො, ක්වචි ගතත්ථතාය පදන්තරානමප්පයොගො, කණ්ඨට්ඨා කාළා අස්ස කණ්ඨෙකාළො, ඔට්ඨස්ස මුඛමිව මුඛමස්ස ඔට්ඨමුඛො, කෙසසඞ්ඝාතො චූළා අස්ස කෙසචූළො, සුවණ්ණවිකාරො අලඞ්කාරො අස්ස සුවණ්ණාලඞ්කාරො, පපතිතං පණ්ණමස්ස පපතිතපණ්ණො, පපණ්ණො, අවිජ්ජමානා පුත්තා අස්ස

අවිජ්ජමානපුත්තො, න සන්ති පුත්තා අස්ස අපුත්තෙ, ක්වචි න හොති පඤ්ච භුත්තවන්තො අස්ස භාතුනො පුත්තො අස්ස අත්ථීති බහුලාධිකාරතො.

18. තත්ථ ගහෙත්වා තෙන පහරිත්වා යුද්ධෙ සරූපං.

සත්තම්‍යන්තං තතියන්තඤ්ච සරූපමනෙකං තත්ථ ගහෙත්වා තෙන පහරිත්වා යුද්ධෙ-ඤ්ඤපදත්ථෙ එකත්ථං වා හොති, කෙසෙසු ච කෙසෙසු ච ගහෙත්වා යුද්ධං පවත්තං කෙසාකෙසි, දණ්ඩෙහි ච දණ්ඩෙහි ච පහරිත්වා යුද්ධං පවත්තං දණ්ඩාදණ්ඩි, මුට්ඨාමුට්ඨී, ''චි වීතියාරෙ'' (3-51) ති චි සමාසන්තො, ''විස්මිං'' (3.66) ති අකාරො. තත්ථ තෙනෙති කිං? කායඤ්ච කායඤ්ච ගහෙත්වා යුද්ධං පවත්තං. ගහෙත්වා පහරිත්වාති කිං? රථෙ ච රථෙ ච ඨත්වා යුද්ධං පවත්ති. යුද්ධෙති කිං? හත්ථෙ ච හත්ථෙ ච ගහෙත්වා සඛ්‍යං පවත්තං. සරූපන්ති කිං? දණ්ඩෙහි ච මුසලෙහි ච පහරිත්වා යුද්ධ පවත්තං.

19. චත්ථෙ.

අනෙකං ස්‍යාද්‍යන්තං චත්ථෙ එකත්ථං වා භවති. සමුච්චයොන්වාචයො ඉතරීතරයොගො සමාහාරො ච ච සද්දත්ථා, තත්ථ සමුච්චයාන්වාචයෙසු නෙකත්ථීභාවො සම්භවති, තෙසු හි සමුච්චයො අඤ්ඤමඤ්ඤනිරපෙක්ඛා නමත්තපප්ධානානං කත්ථචි කිරියාවිසෙසෙ චීයමානතා, යථා 'ධවෙ ච ඛදිරෙ ච පලාසෙ ච ඡින්දා'ති. අන්වාචයො ච යත්ථෙකො පධානභාවෙන විධීයතෙ අපරො ච ගුණභාවෙන, යථා 'භික්ඛඤ්චර ගාවො චානයෙ'ති. ඉතරද්වයෙ තු සම්භවති, තෙසු හි අඤ්ඤමඤ්ඤසාපෙක්ඛානමවයවභෙදානුගතො ඉතරීතරයොගො, යථා 'සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා'ති, අස්සාවයවප්පධානත්තා බහුවචනමෙව. අඤ්ඤමඤ්ඤසාපෙක්ඛානමෙව තිරොහිතාවයවභෙදො සමුදායප්පධානො සමාහාරො, යථා 'ඡත්තුපාහන'න්ති, අස්ස පන සමුදායප්පධානත්තා එකවචනමෙව.

තෙ ච සමාහාරීතරීතරයොගා බහුලං විධානා නියතවිසයායෙව හොන්ති, තත්‍රායං විසයවිභාගො නිරුත්ථිපිටකාගතො-පාණිතූරියයොග්ගසෙනඞ්ගානං, නිච්චවෙරීනං, සඞ්ඛ්‍යාපරිමාණ-සඤ්ඤානං, ඛුද්දජන්තුකානං, පචනචණ්ඩාලානං, චරණසාධාරණානං, එකජ්ඣායනපාවචනානං, ලිඞ්ගවිසෙසානං, විවිධවිරුද්ධානං දිසානං, නදීනඤ්ච නිච්චං සමාහාරෙකත්තං භවති, තිණරුක්ඛපසුසකුනධනධඤ්ඤබ්‍යඤ්ජනජනප්පදානං වා, අඤ්ඤෙසමිතරීතරයොගොව.

පාණ්‍යඞ්ගානං-චක්ඛුසොතං, මුඛනාසිකං, හනුගීවං, ඡවිමංසලොහිතං, නාමරූපං, ජරාමරණං. තුරියඞ්ගානං-අලසතාලම්බරං, මුරජගොමුඛං, සඞ්ඛදෙණ්ඩිමං, මද්දවිකපාණිවිකං, ගීතවාදිතං, සම්මතාලං. යොග්ගඞ්ගානං

ඵාලපාචනං, යුගනඞ්ගලං. සෙනඞ්ගානං-අසිසත්තිතොමරපිණ්ඩං, අසිචම්මං, ධනුකලාපං, පහරණාවරණං. නිච්චවෙරීනං-අහිනකුලං, බිළාලමූසිකං, කාකොලූකං, නාගසුපණ්ණං. සඞ්ඛ්‍යාපරිමාණ සඤ්ඤානං-එකකදුකං, දුකතිකං, තිකචතුක්කං, චතුක්කපඤ්චකං, දසෙකාදසකං. ඛුද්දජන්තුකානං කීටපටඞ්ගං, කුන්ථකිපිල්ලිකං, ඩංසමකසං, මක්ඛිකකිපිල්ලිකං. පචනචණ්ඩාලානං-ඔරබ්භිකසූකරිකං, සාකුන්ති කමාගවිකං, සපාකචණ්ඩාලං, වෙනරථකාරං, පුක්කුස ඡවඩාහකං. චරණසාධාරණානං-අතිසභාරද්වාජං, කඨකලාපං, සීලපඤ්ඤාණං, සමථවිපස්සනං, විජ්ජාචරණං. එකජ්ඣායනපාවචනානං දීඝමජ්ඣිමං, එකුත්තරසංයුත්තකං, ඛන්ධකවිභඞ්ගං. ලිඞ්ගවිසෙසානං-ඉත්ථිපුඛං, දාසිදාසං, චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, තිණකට්ඨසාඛාපලාසං, 'ලාභී හොති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනා-සනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරාන'න්තිපි දිස්සති. විවිධවිරුද්ධානං කුසලාකුසලං, සාවජ්ජානවජ්ජං, හීනප්පණීතං, කණ්හසුක්කං, ඡෙකපාපකං. දිසානං පුබ්බාපරං, දක්ඛිණුත්තරං, පුබ්බදක්ඛිණං, පුබ්බුත්තරං, අධරුත්තරං, අපරදක්ඛිණං, අපරුත්තරං. නදීනං-ගඞ්ගායමුනං, මහිසරභූ.

තිණවිසෙසානං-කාසකුසං කාසකුසා, උසීරබීරණං උසීරබීරණා, මුඤ්ජපබ්බජං මුඤ්ජපබ්බජං මුඤ්ජපබ්බජා. රුක්ඛවිසෙසානං ඛදිරපලාසං ඛදිරපලාසා, වොස්සකණ්ණං ධවාස්සකණ්ණා, පිලක්ඛනිග්‍රොධං පිලක්ඛනිග්‍රොධා, අස්සත්ථකපිත්ථනං අස්සත්ථකපිත්ථනා, සාකසාලං සාකසාලා. පසුවිසෙසානං-ගජගවජං ගජගවජා, ගොමහිසං ගොමහිසා, එණෙයාගොමහිසං එණෙයාගොමහිසා, එණෙයාවරාහං එණෙයාවරාහා, අජෙළකං අජෙළකා, කුක්කුරසූකරං කුක්කුරසූකරා, හත්ථිගවාස්සවළවං හත්ථිගවාස්සවළවා. සකුනවිසෙසානං-හංසබලාවං හංසබලාවා, කාරණ්ඩවචක්කවාකං කාරණ්ඩවචක්කවාකා, බකබලාකං බකබලාකා. ධනානං-හිරඤ්ඤසුවණ්ණං හිරඤ්ඤසුවණ්ණා, මණිසඞ්ඛමුත්තාවෙළුරියං මණිසඞ්ඛමුත්තාවෙළුරියා, ජාතරූපරජතං ජාතරූපරජතා. ධඤ්ඤානං-සාලියවකං සාලියවකා, තිලමුග්ගමාසං තිලමුග්ගමාසා, නිප්ඵාවකුලත්ථං නිප්ඵාවකුලත්ථා. බ්‍යඤ්ජනානං-සාකසුවං සාකසුවා, ගබ්‍යමාහිසං ගබ්‍යමාහිසා, එණෙයාවාරාහං එණෙයාවාරාහා, මිගමායූරං මිගමායූරා. ජනපදානං-කාසිකොසලං කාසිකොසලා, වජ්ජිමල්ලං වජ්ජිමල්ලා, චෙතිවංසං චෙතිවංසා, මච්ඡසූරසෙනං මච්ඡසූරසෙනා, කුරුපඤ්චාලං කුරුපඤ්චාලා. ඉතරීතරයොගො යථා-චන්දිමසූරියා, සමණබ්‍රාහ්මණා මාතාපිතරො ඉච්චාදි.

එතස්මිං එකත්ථීභාවකණ්ඩෙ යං වුත්තං පුබ්බං, තදෙව පුබ්බං නිපතති කමාතික්කමෙ පයොජනාභාවා. ක්වචි විපල්ලාසොපි හොති බහුලාධිකාරතො, දන්තානං රාජා රාජදන්තො, කත්ථචි කමං පච්චානාදරා පුබ්බකාලස්සාපි

පරනිපාතො, ලිත්තවාසිතො, නග්ගමුසිතො, සිත්තසම්මට්ඨො, භට්ඨලුඤ්චිතො. චත්ථෙ යදෙකත්ථං තත්ථ කෙචි පුබ්බපදං බහුධා නියමෙන්ති, තදිහ බ්‍යභිචාරදස්සනා න වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

20. සමාහාරෙ නපුංසකං.

චත්ථෙ සමාහාරෙ යදෙකත්ථං, තං නපුංසකලිඞ්ගං භවති, තථාචෙවොදාහටං, කත්ථචි න හොති 'සභාපරිසායා'ති ඤාපකා, ආධිපච්චපරිවාරො, ඡන්දපාරිසුද්ධි, පටිසන්ධිපවත්තියං.

21. සඞ්ඛ්‍යාදි.

එකත්ථෙ සමාහාරෙ සඞ්ඛ්‍යාදි නපුංසකලිඞ්ගං භවති, පඤ්චගවං, චතුප්පථං, සමාහාරස්සෙකත්තා එකවචනමෙව හොති, සමාහාරෙත්වෙව පඤ්චකාපාලො පූවො, තිපුත්තො.

22. ක්වචෙකත්තඤ්ච ඡට්ඨියා.

ඡට්ඨියෙකත්ථෙ ක්වචි නපුංසකත්තං හොතෙකත්තඤ්ච, සලභානං ඡායා සලභච්ඡායං, එවං සකුන්තානං ඡායා සකුන්තච්ඡායං, පාසාදච්ඡායං පාසාදච්ඡායා, සරච්ඡායං සරච්ඡායා, අමනුස්සසභාය නපුංසකෙකත්තං භවති බ්‍රහ්මසභං, දෙවසභං, ඉන්දසභං, යක්ඛසභං, සරභසභං, මනුස්සසභායං පන ඛත්තියසභා, රාජසභා ඉච්චෙවමාදි, ක්වචීති කිං රාජපුරිසො.

23. ස්‍යාදීසු රස්සො.

නපුංසකෙ වත්තමානස්ස රස්සො හොති ස්‍යාදීසු. සලභච්ඡායං, ස්‍යාදීසූති කිං? සලභච්ඡායෙ.

24. සපස්සන්තස්සාප්පධානස්ස.

අන්තභූතස්ස අප්පධානස්ස සපස්ස ස්‍යාදීසු රස්සො හොති. බහුමාලො පොසො, නික්කොසම්බි, අතිවාමොරු, අන්තස්සාති කිං? රාජා කඤ්ඤාපියො, අප්පධානස්සාති කිං? රාජකුමාරී බ්‍රහ්මබන්ධූ.

25. ගොස්සු.

අන්තභූතස්ස අප්පධානස්ස ගොස්ස ස්‍යාදීසු උ හොති. චිත්තගු, අප්පධානස්සාත්වෙව? සුගො, අන්තස්සාත්වෙව? ගොකුලං.

26. ඉත්ථියමත්වා.

ඉත්ථියං වත්තමානතො අකාරන්තතො නාමස්මා ආපච්චයො හොති. ධම්මදින්නා.

37. නදාදිතො වී.

නදාදීහි ඉත්ථියං වීප්පච්චයො හොති. නදී, මහී, කුමාරී, තරුණී, වාරුණී, ගොතමී. (14) ‘‘ගොතොවා’’ ගාවී ගො, ආකතිගණො-යං, කොරො ‘‘න්තන්තූනං වීම්හි තො වා’’ (3-36) ති විසෙසනත්ථො.

28. යක්ඛාදිත්ිනී ච.

යක්ඛාදිතො ඉත්ථියං ඉනී හොති වීච. යක්ඛිනී යක්ඛී, නාගිනී නාගී, සීහිනී සීහී.

26. ආරාමිකාදීහි.

ආරාමිකාදිතො ඉනී හොතිත්ථියං. ආරාමිකිනී, අනන්තරායිකිනී, රාජිනී (15) ‘‘සඤ්ඤායං මානුසො’’ මානුසිනී, අඤ්ඤත්‍ර මානුසී.

30. යුවණ්ණෙහි නී.

ඉත්ථියමිවණ්ණුවණ්ණන්තෙහි නී හොති බහුලං. සදාපයතපාණිනී, දණ්ඩිනී, භික්ඛුනී, බත්තබන්ධුනී, පරචිත්තවිදූනී, මාතුආදිතො කස්මා න හොති? ඉත්ථිප්පච්චයං විනාපි ඉත්ථත්තාභිධානතො.

31. ක්තිම්හාඤ්ඤත්ථෙ.

ක්තිම්හාඤ්ඤත්ථෙයෙව ඉත්ථියං නී හොති බහුලං. සාහං අහිං සාරතිනී, තස්සා මුට්ඨස්සතිනියා, සා ගාවී වච්ඡගිද්ධිනී, අඤ්ඤත්ථෙති කිං? ධම්මරති.

32. සරණ්‍යාදයො.

සරණිප්පභුතයො නීප්පච්චන්තාසාධවො භවන්ති. සරණී, පොක්ඛරණී, ඊස්ස-ත්තං නිපාතනා, (16) ‘‘ආචරියා වා ය-ලොපො ච’’ ආචරිනී, ආචරියා.

33. මාතුලාදිත්වානී භරියායං.

මාතුලාදිතො හරියායමානී හොති. මාතුලානී, වාරුණානී, ගහපතානී, ආචරියානී, (17) ‘‘අහරියායං ඛත්තියා වා’’ ඛත්තියානී ඛත්තියා, නදාදිපාඨා හරියායන්තු ඛත්තියී.

34. උපමාසංහිත සහිත සඤ්ඤත සහ සඵවාම ලක්ඛණාදිතූරුතූ.

ඌරුසද්දා උපමානාදිපුබ්බා ඉත්තියමූ හොති. කරභොරූ, සංහිතොරූ, සහිතොරූ, සඤ්ඤතොරූ, සහොරූ, සඵොරූ, වාමොරූ, ලක්ඛණොරූ, ඌතියොගවිභාගා ඌ බ්‍රහ්මබන්ධූ.

35. යුවා ති.

යුවසද්දතො ති හොතිත්ථියං. යුවති.

36. න්තන්තූනං වීම්හිතො වා.

වීම්හි න්තන්තූනං තො වා හොති. ගච්ඡතී ගච්ඡන්තී, සීලවතී සීලවන්තී.

37. භවතො හොතො.

වීම්හි භවතො හොතාදෙසො හොති වා. හොතී භවන්තී.

38. ගොස්සාවඞ.

ගොසද්දස්ස වීම්හාවඞ හොති. ගාවී.

39. පුථුස්ස පඨවපුථවා.

වීම්හි පුථුස්ස පඨවපුථවා හොන්ති. පඨවී, පුථවී, ශෙ පඨවී.

40. සමාසන්ත්ව.

සමාසන්ත්ව ඉති වාධිකරීයති.

41. පාපාදීහි භූමියා.

පාපාදීහී පරා යා භූමි තස්සා සමාසන්තො අ හොති. පාපභූමං, ජාතිභූමං.

42. සඞ්ඛ්‍යාහි.

සඞ්ඛ්‍යාහි පරා යා භූමි තස්සා සමාසන්තො අ හොති. ද්විභූමං, තිභූමං.

43. නදීගොදාවරීනං.

සඞ්ඛ්‍යාහි පරාසං නදීගොදාවරීනං සමාසන්තො අ හොති, පඤ්චනදං, සත්තගොදාවරං, සඞ්ඛ්‍යාහිත්වෙව? මහානදී, නදීගොදාවරීනන්ති කිං? දසිත්ථී.

44. අසඞ්ඛ්‍යෙහි චාඞ්ගුලාානඤ්ඤාසඞ්ඛ්‍යත්ථෙසු.

අසඞ්ඛ්‍යෙහි සඞ්ඛ්‍යාහි ච පරාය අඞ්ගුලායා සමාසන්තො අ හොති නො චෙ අඤ්ඤපදත්ථෙ අසඞ්ඛ්‍යත්ථෙ ච සමාසො වත්තතෙ. නිග්ගතමඞ්ගුලීහි නිරඞ්ගුලං, අච්චඞ්ගුලං, ද්වෙ අඞ්ගුලියො සමාහටා ද්වඞ්ගුලං, අනඤ්ඤාසඞ්ඛ්‍යත්ථෙසූති කිං? පඤ්චඞ්ගුලි හත්ථො, උපඞ්ගුලි, කථං ‘ද්වෙ අඞ්ගුලීමානමස්සාති ද්වඞ්ගුල’න්ති? නාත්‍ර සමාසොඤ්ඤපදත්ථෙ විහිතො මත්තාදීනං ලොපෙ කතෙ තත්ථ වත්තතෙ. අඞ්ගුලසද්දො වා පමාණවාචී සද්දන්තරං, යථා ‘සෙනඞ්ගුලප්පමාණෙන අඞ්ගුලානං සතං පුණ්ණං චතුද්දස වා අඞ්ගුලානී’ති.

45. දීඝාහොවස්සෙකදෙසෙහි ච රත්ත්‍යා.

දීඝාදීහි අසඞ්ඛ්‍යෙහි සඞ්ඛ්‍යාහි ච පරමස්මා රත්තියා සමාසන්තො අ හොති. දීඝරත්තං, අහොරත්තං (ත්තො), වස්සාරත්තං (ත්තො), පුබ්බරත්තං, අපරරත්තං, අඩ්ඪරත්තං, අතික්කන්තො රත්තිං අතිරත්තො, ද්වෙරත්තී සමාහටා දිරත්තං (ත්තො), වා ක්වචි බහුලාධිකාරා එකරත්තං (ත්තො), එකරත්ති, අනඤ්ඤාසඞ්ඛ්‍යත්ථෙසුත්වෙව? දීඝරත්තිහෙමන්තො, උපරත්ති, ක්වචි හොතෙව බහුලං විධානායථාරත්තං.

46. ගොත්වචත්ථෙ චාලොපෙ.

ගොසද්දා අලොපවිසයා සමාසන්තො අ හොති න චෙ චත්ථෙ සමාසො අඤ්ඤපදත්ථෙ අසඞ්ඛ්‍යත්ථෙ ච, රාජගවො, පරමගවො, පඤ්චගවධනො, දසගවං, අලොපෙති කිං? පඤ්චහි ගොහි කීතො පඤ්චගු, අචත්ථෙති කි? අජස්සගාවො, අනඤ්ඤාසඞ්ඛ්‍යත්ථෙසුත්වෙව? චිත්තගු, උපගු.

47. රත්තින්දිවදාරගවචතුරස්සා.

එතෙ සද්දා අඅන්තා නිපච්චන්තෙ. රත්තො ච දිවා ච රත්තින්දිවං, රත්ති ච දිවා ච රත්තින්දිවං, දාරා ච ගාවො ච දාරගවං, චතස්සො අස්සියො අස්ස චතුරස්සො.

48. ආයාමෙනුගවං.

අනුගවන්ති නිපච්චතෙ ආයාමෙ ගම්‍යමානෙ. අනුගවං සකටං, ආයාමෙති කිං? ගුන්නං පඤ්ඡා අනුගු.

49. අක්ඛිස්මාඤ්ඤත්ථෙ. අක්ඛිස්මා සමාසන්තො අ හොති අඤ්ඤත්ථෙ චෙ සමාධසා. විසාලක්ඛො, විසාලක්ඛී.

50. දාරුම්‍යඞ්ගුල්‍යා.

අඞ්ගුලන්තා අඤ්ඤපදත්ථෙ දාරුම්හි සමාසන්තො අ හොති. ද්වඞ්ගුලංදාරු, පඤ්චඞ්ගුලං, අඞ්ගුලිසදිසාවයවං ධඤ්ඤාදීනං වික්ඛෙපකං දාරුං වුච්චතෙ, පමාණෙ තු පුබ්බෙ විය සිද්ධං සබරාජසද්දා අකාරන්තාව, සිස්සොපි න දිස්සති, ගාණ්ඩී වධන්වාති පකතන්තරෙන සිද්ධං.

51. වි වීතිහාරෙ.

ඔසාබ්‍යතිහාරෙ ගම්‍යමානෙ අඤ්ඤපදත්ථෙ වත්තමානතො වි හොති. කෙසාකෙසි දණ්ඩාදණ්ඩි, චකාරො ''විස්මි''න්ති (3.66) විසෙසනත්ථො, සුගන්ධි, දුග්ගන්තීති පයොගො න දිස්සතෙ.

52. ල්ත්විත්ථියූහි කො.

ල්තුප්පච්චයන්තෙහි, ඉත්ථියමීකාරූකාරන්තෙහි ච බහුලං කප්පච්චයො හොති අඤ්ඤපදත්ථෙ. බහුකත්තුකො, බහුකුමාරිකො, බහුබ්‍රහ්මබන්ධුකො, බහුලංත්වෙව? සුබ්භූ.

53. වාඤ්ඤතො.

අඤ්ඤෙහි අඤ්ඤපදත්ථෙ කො වා බහුලං හොති. බහුමාලකො, බහුමාලො.

54. උත්තරපදෙ. එතමධිකතං වෙදිතබ්බං.

55. ඉමස්සිදං.

උත්තරපදෙ පරතො ඉමස්ස ඉදං හොති. ඉදමට්ඨිතා, ඉදප්පච්චයතා, නිග්ගහීතලොපො පස්ස ච ද්විභාවො.

56. පුං පුමස්ස වා. පුමස්ස පුං හොතුත්තරපදෙ විභාසා. පුල්ලිඞ්ගං, පුමලිඞ්ගං.

57. ටන්තන්තූනං.

එසං ට හොතුත්තරපදෙ ක්වචි වා. භවම්පතිට්ඨාමයං, භගවංමූලකා නො ධම්මා, බහුලාධිකාරා තරාදීසු ච පගෙව මහත්තරී, රත්තඤ්ඤුමහත්තං.

58. අ. එසං අ හොතුත්තරපදෙ. ගුණවන්තපතිට්ඨොයො-ස්මි.

59. මනාද්‍යාපාදීනමො මයෙ ච. මනාදීනමාපාදීනං ච ඔ හොතුත්තරපදෙ මයෙ ච. මනොසෙට්ඨා, මනොමයා, රජොජල්ලං, රජොමයං, ආපොගතං, ආපොමයං, අනුයන්ති දිසොදිසං.

60. පරස්ස සඞ්ඛ්‍යාසු.

සඞ්ඛ්‍යාසුත්තරපදෙසු පරස්ස ඔ හොති. පරොසතං, පරොසහස්සං, සඞ්ඛ්‍යාසූති කිං? පරදත්තූපජීවිනො.

61. ජනෙ පුථස්සු.

ජනෙ උත්තරපදෙ පුථස්ස උ හොති. අරියෙහි පුථගෙවායං ජනොති පුථුජ්ජනො.

62. සො ඡස්සාහායතනෙ වා.

අහෙ ආයතනෙ චුත්තරපදෙ ඡස්ස සො වා හොති. සාහං ඡාහං, සළායතනං, ඡළායතනං.

63. ල්තුපිතාදීනමාරඞරඞ.

ල්තුප්පච්චයන්තානං පිතාදීනඤ්ච යථාක්කමමාරඞරඞ වා හොන්තුත්තරපදෙ, සත්ථාරදස්සනං, කත්තාරනිද්දෙසො, මාතරපිතරො, වාත්වෙව? සත්ථුදස්සනං, මාතාපිතරො.

64. විජ්ජායොනිසම්බන්ධානමා තත්‍ර චත්ථෙ.

ල්තුපිතාදීනං විජ්ජාසම්බන්ධීනං යොනිසම්බන්ධීනං ච තෙස්වෙව ල්තුපිතාදීසු විජ්ජායොනිසම්බන්ධිසුත්තරපදෙසු චත්ථවිසයෙ ආ හොති. හොතාපොතරො මාතාපිතරො, ල්තුපිතාදීනං ත්වෙව? පුත්තභාතරො, තත්‍රෙති කිං? පිතුපිතාමහා, චත්ථෙති කිං? මාතුභාතා, විජ්ජායොනිසම්බන්ධානන්ති කිං? දාතුභත්තාරො.

65. පුත්තෙ.

පුත්තෙ උත්තරපදෙ වත්ථවිසයෙ ල්තුපිතාදීනං විජ්ජායොනි සම්බන්ධානමා හොති. පිතාපුත්තා, මාතාපුත්තා.

66. විස්මිං.

විප්පච්චයන්තෙ උත්තරපදෙ ආ හොති. කෙසාකෙසි, මුට්ඨාමුට්ඨී.

67. ඉත්ථියම්භාසිතපුමිත්ථී පුමෙවෙකත්ථෙ.

ඉත්ථියං වත්තමානෙ එකත්ථෙ සමානාධිකරණෙ උත්තරපදෙ පරෙ භාසිතපුමා ඉත්ථී පුමෙව හොති. කුමාරභරියො, දීඝජඞ්ඝො, යුවජායො, ඉත්ථියන්ති කිං? කල්‍යාණී පධානමෙසං කල්‍යාණිප්පධානා, භාසිතපුමෙති කිං? කඤ්ඤාභරියො, ඉත්ථීති කිං? ගාමණිකුලං දිට්ඨී අස්ස ගාමණිදිට්ඨී, එකත්ථෙති කිං? කල්‍යාණියා මාතා කල්‍යාණිමාතා.

68. ක්වචි පච්චයෙ.

භාසිතපුමිත්ථී පච්චයෙ ක්වචි පුමෙව මොති. බ්‍යත්තතරා, බ්‍යත්තතමා.

69. සබ්බාදයො වුත්තිමත්තෙ.

ඉත්ථිවාචකා සබ්බාදයො වුත්තිමත්තෙ පුමෙව හොන්ති. තස්සා මුඛං තම්මුඛං, තස්සං තත්‍ර, තාය තතො, තස්සං වෙලායං තදා.

70. ජායාය ජයං පතිම්හි.

පතිම්හි පරෙ ජායාය ජයං හොති, ජයම්පතී, 'ජානිපතී'ති පකතන්තරෙන සිද්ධං, තථා 'දම්පතී, ජම්පතී'ති.

71. සඤ්ඤායමුදොදකස්ස.

සඤ්ඤායමුදකස්සුත්තරපදෙ උදාදෙසො හොති. උදධි, උදපානං.

72. කුම්භාදීසු වා.

කුම්භාදීසුත්තරපදෙසු උදකස්ස උදාදෙසො වා හොති. උදකුම්භො උදකකුම්භො, උදපත්තො උදකපත්තො, උදබින්දු උදකබින්දු, ආකතිගණොයං.

73. සොතාදීසූලොපො.

සොතාදීසුත්තරපදෙසු උදකස්ස උස්ස ලොපො හොති. දකසොතං, දකරක්ඛසො.

74. ට නඤ ස්ස.

උත්තරපදෙ නඤ සද්දස්ස ට හොති. අබ්‍රාහ්මණො, ඤකාරො කිං? කෙවලස්ස මා හොතු පාමනපුත්තො.

75. අන සරෙ.

සරාදො උත්තරපදෙ නඤ සද්දස්ස අන හොති. අනක්ඛාතං.

76. නඛාදයො.

නඛාදයො සද්දා අනන ටාදෙසා නිපච්චන්තෙ. නාස්ස ඛමත්ථීති නඛො, අඛමඤ්ඤං, සඤ්ඤාසද්දෙසු ච නිප්ඵත්තිමත්තං යථාකථඤ්චි කත්තබ්බංනාස්ස කුලමපීති නකුලො, අකුලමඤ්ඤං, නඛ නකුල නපුංසකනක්ඛත්ත නාක එවමාදි.

77. නගො වාප්පාණිනි.

නගඉච්චප්පාණිනි වා නිපච්චතෙ. නගො රුක්ඛො, නගො පබ්බතො, අගො රුක්ඛො, අගො පබ්බතො, අප්පාණිනීති කිං? අගො වසලො සීතෙන.

78. සහස්ස සො-ඤ්ඤත්ථෙ.

අඤ්ඤපදත්ථවුත්ථිම්හි සමාසෙ උත්තරපදෙ පරෙ සහස්ස සො වා හොති. සපුත්තො, සහපුත්තො, අඤ්ඤත්ථෙති කිං? සහ කත්වා, සහ යුජ්ඣිත්වා.

79. සඤ්ඤායං.

සහස්සුත්තරපදෙ සො හොති සඤ්ඤායං. සාස්සත්ථං, සපලාසං.

80. අප්පච්චක්ඛෙ.

අප්පච්චක්ඛෙ ගම්‍යමානෙ සහස්ස සො හොතුත්තරපදෙ, සාග්ගි කපොතො, සපිසාචා වාතමණ්ඩලිකා.

81. අකාලෙ සකත්ථෙ.

සකත්ථප්පධානස්ස සහසද්දස්ස අකාලෙ උත්තරපදෙ සො හොති. සම්පන්නං බ්‍රහ්මං සබ්‍රහ්මං, සචක්කං නිධෙහි, සධුරං පාජෙහි, අකාලෙති කිං? සහ පුබ්බණ්හං, සහාපරණ්හං.

82. ගන්ථන්තාධිකෙ‍්‍යා.

ගන්ථන්තෙ ආධිකෙ‍්‍යා ච වත්තමානස්ස සහස්ස සො හොතුත්තරපදෙ. සකලං ජොතිමධීතෙ සමුහුත්තං, කාලත්ථො ආරම්භො, ආධික්‍යෙ-සදොණා ඛාරී, සමාසකො කහාපණො, නිච්චත්ථොයමාරම්භො.

83. සමානස්ස පක්ඛාදීසු වා.

පක්ඛාදීසුත්තරපදෙසු සමානස්ස සො හොති වා. සපක්ඛො සමානපක්ඛො, සජොති සමානජොති, පක්ඛාදීසූති කිං? සමානසීලො, පක්ඛ, ජොති, ජනපද, රත්ති, පත්තිනී, පත්තී, නාභි, බන්ධු බ්‍රහ්මචාරී, නාම, ගොත්ත, රූප, ඨාන, වණ්ණ, වයො, වචන, ධම්ම, ජාතිය, සච්ච.

84. උදරෙ ඉයෙ.

උදරෙ ඉයෙ පරෙ පරතො සමානස්ස සො වා හොති. සොදරියො, සමානොදරියො, ඉයෙති කිං? සමානොදරතා.

85. රීරික්ඛකෙසු.

එතෙසු සමානස්ස සො හොති. සරී, සරික්ඛො, සරිසො.

86. සබ්බාදීනමා.

රීරික්ඛකෙසු සබ්බාදීනමා හොති. යාදී, යාදික්ඛො, යාදිසො.

87. න්තකිමිමානං ටාකීටී.

රීරික්ඛකෙසු න්තසද්ද කිංසද්ද ඉමසද්දානං ටාකීටී හොන්ති යථාක්කමං. භවාදී, භවාදික්ඛො, භවාදිසො, කීදී, කීදික්ඛො, කීදිසො, ඊදී, ඊදික්ඛො, ඊදිසො.

88. තුම්හාම්හානං තාමෙකස්මිං.

රීරික්ඛකෙසු තුම්හාම්හානං තාමා හොන්තෙකස්මිං යථාක්කමං. තාදී, තාදික්ඛො, තාදිසො, මාදී, මාදික්ඛො, මාදිසො. එකස්මින්ති කිං? තුම්හාදී, අම්හාදී, තුම්හාදික්ඛො, අම්හාදික්ඛො, තුම්හාදිසො, අම්හාදිසො.

89. තං මමඤ්ඤත්‍ර.

රිරික්ඛකන්තතො අඤ්ඤස්මිං උත්තරපදෙ තුම්හාම්හානමෙකස්මිං තංමං හොන්ති යථාක්කමං, තන්දීපා, මන්දීපා, තංසරණා, මංසරණා, තයොගො, මයොගොති බින්දුලොපො.

90. වෙතස්සෙට.

රිරික්ඛකෙස්වෙතස්සෙට වා හොති, එදී, එතාදී, එදික්ඛො, එතාදික්ඛො, එදිසො, එතාදිසො.

91. විධාදීසු ද්විස්ස දු.

ද්විස්ස දු හොති විධාදීසු, දුවිධො, දුපට්ටං එවමාදි.

92. දි ගුණාදීසු.

ගුණාදීසු ද්විස්ස දි හොති, ද්විගුණං, දිරත්ති, දිගු එවමාදි.

93. තීස්ව.

තීසු ද්විස්ස අහොති. ද්වත්තික්ඛත්තුං, ද්විත්තිපත්තපූරා.

94. ආ සඞ්ඛ්‍යායාසතාදො-නඤ්ඤත්ථෙ.

සඞ්ඛ්‍යායමුත්තරපදෙ ද්විස්ස ආ හොති අසතාදො අනඤ්ඤධත්ථ. ද්වාදස, ද්වාවීසති ද්වත්තිංස, සඞ්ඛ්‍යායන්ති කිං? දිරත්තං, අසතාදොති කිං? දිසතං, දිසහස්සං. අනඤ්ඤත්ථෙති කිං? ද්විදසා.

95. තිස්සෙ.

සඞ්ඛ්‍යායමුත්තරපදෙ තිස්ස එ හොති අසතාදො අනඤ්ඤත්ථෙ, තෙරස, තෙවීස, තෙත්තිංස, සඞ්ඛ්‍යායංත්වෙව? තිරත්තං, අසතාදොත්වෙව? තිසතං, අනඤ්ඤත්ථෙත්වෙව? තිචතුකා.

96. චත්තාලීසාදො වා.

තිස්සෙ වා හොති චත්තාලීසාදො, තෙචත්තාලාසං තිචත්තාලීසං, තෙපඤ්ඤාසං තිපඤ්ඤාසං, තෙසට්ඨී තිසට්ඨී, තෙසත්තති තිසත්තති, තෙඅසීති තියාසීති, තෙනවුති තිනවුති, අසතාදොත්වෙව? තිසතං.

97. ද්විස්සා ච.

අසතාදො-නඤ්ඤත්ථෙ චත්තාලීසාදො ද්විස්සෙ වා හොති ආ ච. ද්වෙචත්තාලීසං, ද්වාචත්තාලීසං ද්විචත්තාලීසං, ද්වෙපඤ්ඤාසං, ද්වාපඤ්ඤාසං ද්විපඤ්ඤාසං ඉච්චාදි.

98. බාචත්තාලීසාදො.

ද්විස්ස බා වා හොති අචත්තාලීසාදො-නඤ්ඤත්ථෙ. බාරස ද්වාදස, බාවීසති ද්වාවීසති, බත්තිංස ද්වත්තිංස, අචත්තාලීසාදොති කිං? ද්විචත්තාලීසං.

99. වීසතිදසෙසු පඤ්චස්ස පණ්ණපන්නා.

වීසතිදසෙසු පරෙසු පඤ්චස්ස පණ්ණපන්නා හොන්ති වා යථාක්කමං. පණ්ණවීසති පඤ්චවීසති, පන්නරස්ච පඤ්චදස.

100. චතුස්ස චුචො දසෙ.

චතුස්ස චුචො හොන්ති වා දසසද්දෙ පරෙ. චුද්දස, චොද්දස, චතුද්දස.

101. ඡස්ස සො.

ඡස්ස සොඉච්චයමාදෙසො හොති දසසද්දෙ පරෙ. සොළස.

102. එකට්ඨානමා.

එකඅට්ඨානං ආ හොති දසෙ පරෙ. එකාදස, අට්ඨාරස.

103. ර සඞ්ඛ්‍යාතො වා.

සඞ්ඛ්‍යාතො පරස්ස දසස්ස ර හොති විභාසා. එකාරස එකාදස, බාරස ද්වාදස, පන්නරස පඤ්චදස, සත්තරස සත්තදස, අට්ඨාරස අට්ඨාදස, පන්නබාදෙසෙසු නිච්චං, ඉධ න හොති චතුද්දස.

104. ඡතීහි ළො ච.

ඡතීහි පරස්ස දසස්ස ළො හොති රො ච, සොළස සොරස, තෙළස තෙරස.

105. චතුත්ථ තතියාන මඩ්ඪුඩ්ඪතියා.

අඩ්ඪා පරෙසං චතුත්ථතතියානං උඩ්ඪතියා හොන්ති යථාක්කමං. අඩ්ඪෙන චතුත්ථො අඩ්ඪුඩ්ඪො, අඩ්ඪෙන තතියො අඩ්ඪතියො, කථං අඩ්ඪතෙය්‍යොති? සකත්ථෙ ණෙය්‍ය උත්තරපදවුඩ්ඪී.

106. දුතියස්ස සහ දියඩ්ඪදිවඩ්ඪා.

අඩ්ඪා පරස්ස දුතියස්ස සහ අඩ්ඪසද්දෙන දියඩ්ඪදිවඩ්ඪා හොන්ති. අඩ්ඪෙන දුතියො දියඩ්ඪො, දිවඩ්ඪො වා.

107. සරෙ කද කුස්සුත්තරත්ථෙ.

කුස්සුත්තරපදත්ථෙ වත්තමානස්ස සරාදො උත්තරපදෙ කදාදෙසො හොති. කදන්නං, කදසනං, සරෙති කිං? කුපුත්තො, උත්තරත්ථෙති කිං? කුඔඩ්ඪො රාජා.

108. කාප්පත්ථෙ.

අප්පත්ථෙ වත්තමානස්ස කුස්ස කා හොති උත්තරපදත්ථෙ, අප්පකං ලවණං කාලවණං.

109. පුරිසෙ වා.

කුස්ස පුරිසෙ කා හොති වා. කාපුරිසො කුපුරිසො, අයමප්පත්තවිභාසා, අප්පත්ථෙ තු පුබ්බෙන නිච්චං හොති ඊසං පුරිසො කාපුරිසො.

110. පුබ්බාපරජ්ජසායමජ්ඣෙහාහස්ස ණ්හො.

පුබ්බාදීහුත්තරපදස්ස අහස්ස ණ්හාදෙසො හොති, පුබ්බණ්හො, අපරණ්හො, අජ්ජණ්හො, සායණ්හො, මජ්ඣණ්හො (පණ්හො).

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ වුත්තියං

සමාසකණ්ඩො තතියො.

4. චතුත්ථො කණ්ඩො (ණාදි)

1. ණො වා පච්චෙ.

ඡට්ඨීයන්තා නාමස්මා වා ණප්පච්චයො හොති අපච්චෙ-භිධෙය්‍යෙ, ණකාරො වුද්ධ්‍යත්ථො, එවමඤ්ඤත්තාපි, වසිට්ඨස්සාපච්චං වාසිට්ඨො,

වාසිට්ඨී වා, ඔපගවො, ඔපගවී වා, වෙති වාක්‍යසමාසවිකප්පනත්ථං, තස්සාධිකාරො සකත්ථාවධි.

2. වච්ඡාදිතො ණානණායනා.

වච්ඡාදීහි අපච්චප්පච්චයන්තෙහි ගොත්තාදීහි ච සද්දෙහි ණානණායනප්පච්චයා වා හොන්ති අපච්චෙ, වච්ඡානො වච්ඡායනො, කච්චානො කච්චායනො, යාගමෙ කාතියානො, මොග්ගල්ලානො මොග්ගල්ලායනො, සාකටානො සාකටායනො, කණ්හානො කණ්හායනො ඉච්චාදි.

3. කත්තිකාවිධවාදීහි ණෙය්‍යණෙරා.

කත්තිකාදීහි විධවාදීහි ච ණෙය්‍යණෙරා වා යථාක්කමං හොන්ති අපච්චෙ, කත්තිකෙය්‍යො, වෙනතෙය්‍යො, භාගිනෙය්‍යො ඉච්චාදි, වෙධවෙරො, බන්ධකෙරො, නාලිකෙරො, සාමණෙරො ඉච්චාදි.

4. ණ්‍යාදිච්චාදීහි.

දිතිප්පභුතිහි ණ්‍යො වා හොති අපච්චෙ, දෙච්චො, ආදිච්චො, කොණ්ඩඤ්ඤො, ගග්ග්‍යො, භාතබ්බො ඉච්චාදි.

5. ආ ණි.

අකාරන්තතො ණි වා හොති අපච්චෙ, දක්ඛි, දත්ථි, දොණි. වාසවි, වාරුණි ඉච්චාදි.

6. රාජතො ඤ්ඤො ජාතියං.

රාජසද්දතො ඤ්ඤො වා හොති අපච්චෙ ජාතියං ගම්‍යමානායං, රාජඤ්ඤො, ජාතියන්ති කිං? රාජාපච්චං.

7. ඛත්තා යියා.

ඛත්තසද්දා යඉයා හොන්ති අපච්චෙ ජාතියං, ඛත්‍යො, ඛත්තියො, ජාතියංත්වෙව? ඛත්ති.

8. මනුතො ස්සසණ.

මනුසද්දතො ජාතියං ස්සසණ හොන්ති අපච්චෙ, මනුස්සො, මානුසො, ඉත්ථියං මනුස්සා, මානුසී, ජාතියංත්වෙව? මානවො.

පටුන

9. ජනපදනාමස්මා ඛත්තියා රඤ්ඤෙ ච ණො.

ජනපදස්ස යං නාමං, තන්නාමස්මා ඛත්තියා අපච්චෙ රඤ්ඤෙ ච ණො හොති, පඤ්චාලො, කොසලො, මාගධො, ඔක්කාකො, ජනපදනාමස්මාති කිං? දාසරථි, ඛත්තියාති කිං? පඤ්චාලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අපච්චං පඤ්චාලි.

10. ණ්‍ය කුරුසිවීහි.

කුරුසිවීහි අපච්චෙ රඤ්ඤෙ ච ණ්‍යො හොති. කොරබ්‍යො, සෙබ්‍යො.

11. ණ රාගා තෙන රත්තං.

රාගවාචිතතියන්තතො රත්තමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ ණො හොති, කසාවෙන රත්තං කාසාවං, කොසුම්භං, යාලිද්දං, රාගාති කිං? දෙවදත්තෙන රත්තං වත්ථං, ඉධ කස්මා න හොති? ‘නීලං පීත’න්ති, ගුණවචනත්තා විනාපි ණෙන ණත්ථස්සාභිධානතො.

12. නක්ඛත්තෙනින්දුයුත්තෙන කාලෙ.

තතියන්තතො නක්ඛත්තා තෙන ලක්ඛිතෙ කාලෙ ණො හොති, තඤ්චෙ නක්ඛත්තමින්දුයුත්තං හොති, ඵුස්සී රත්ති, ඵුස්සං අහං, නක්ඛත්තෙනෙති කිං? ගුරුනා ලක්ඛිතා රත්ති. ඉන්දුයුත්තෙනෙති කිං? කත්ථිකාය ලක්ඛිතො මුහුත්තො, කාලෙති කිං? ඵුස්සෙන ලක්ඛිතා අත්ථසිද්ධි, අජ්ජකත්තිකාති කත්තිකායුත්තෙ චන්දෙ කත්තිකාසද්දො වත්තතෙ.

13. සා-ස්ස දෙවතා පුණ්ණමාසී.

සෙති පඨමන්තා අස්සාති ඡට්ඨ්‍යත්ථෙ ණො භවති, යං පඨමන්තං, සා චෙ දෙවතා පුණ්ණමාසීවා, සුගතො දෙවතා අස්සාහි සොගතො, මාහින්දො, යාමො, වාරුණො, ඵුස්සී පුණ්ණමාසී අස්ස සම්බන්ධිනීති ඵුස්සො, මාසො, මායො, ඵග්ගුනො, චිත්තො, වෙසාඛො. ජෙට්ඨමූලො, ආසළ්හො, සාවණො, පොට්ඨපාදො, අස්සයුජො, කත්තිකො, මාගසිරො, පුණ්ණමාසීති කිං? ඵුස්සී පඤ්චමී අස්ස, පුණ්ණමාසී ච හතකමාසසම්බන්ධිනී න හොති... පුණ්ණො මා අස්සන්ති නිබ්බචනා, අතො එව නිපාතනා ණො සාගමො ච, මාසසුතියාව න පඤ්චදස රත්තාදො විධි.

14. තමධීතෙ තං ජානාති කණිකා ච.

දුතියන්තතො තමධීතෙ තං ජානාතීති එතෙස්වත්ථෙසු ණො හොති ණො ණිකො ච, බ්‍යාකරණමධීතෙ ජානාති වා වෙයාකරණො, ඡන්දසො, කමකො,

පදකො, වෙනයිකො, සුත්තන්තිකො, ද්විතග්ගහණං පුථගෙව විධානත්ථං ජානනස්ස ච අජ්ඣෙනවිසයභාවදස්සනත්ථං පසිද්ධූපසඞ්ගහත්ථං ච.

15. තස්ස විසයෙ දෙසෙ.

ඡට්ඨීයන්තා විසයෙ දෙසරූපෙ ණො හොති, වසාතීනං විසයො දෙසො වාසාතො, දෙසෙති කිං? චක්ඛුස්ස විසයො රූපං, දෙවදත්තස්ස විසයො-නුවාකො.

16. නිවාසෙ තන්නාමෙ.

ඡට්ඨීයන්තා නිවාසෙ දෙසෙ තන්නාමෙ ණො හොති, සිවීනං නිවාසො දෙසො සෙබ්‍යා, වාසාතො.

17. අදූරභවෙ.

ඡට්ඨීයන්තා අදූරභවෙ දෙසෙ තන්නාමෙ ණො හොති, විදිසාය අදූරභවං වෙදිසං.

18. තෙන නිබ්බත්තෙ.

තතියන්තා නිබ්බත්තෙ දෙසෙ තන්නාමෙ ණො හොති, කුසම්බෙන නිබ්බත්තා කොසම්බී නගරී, කාකන්දී, මාකන්දී, සහස්සෙන නිබ්බත්තා සාහස්සී පරිඛා, හොතුම්හි කත්තරි කරණෙ ච යථායොගං තතියා.

19. තමිධත්ථි.

තන්ති පඨමන්තා ඉධාති සත්තමයත්ථෙ දෙසෙ තන්නාමෙ ණො හොති, යන්තං පඨමන්තමත්ථි චෙ, උදුම්බරා අස්මිං දෙසෙ සන්තීති ඔදුම්බරො, බාදරො, බබ්බජො.

20. තත්‍ර භවෙ.

සත්තම්‍යන්තා භවත්ථෙ ණො හොති, උදකෙ භවො ඔදකො, ඔරසො, ජානපදො, මාගධො, කාපිලවත්ථවො, කොසම්බො.

21. අජ්ජාදීහි තනො.

භවත්ථෙ අජ්ජාදීහි තනො හොති, අජ්ජ භවො අජ්ජතනො, ස්වාතනො, හියත්තනො.

22. පුරාතො ණො ච.

පුරාඉච්චස්මා භවත්ථෙ ණො හොති තනො ච, පුරාණො, පුරාතනො.

23. අමාත්වච්චො.

අමාසද්දතො අච්චො හොති භවත්ථෙ, අමච්චො.

24. මජ්ඣාදිත්විමො.

මජ්ඣාදීහි සත්තම්‍යන්තෙහි භවත්තෙ ඉමො හොති, මජ්ඣිමො, අන්තිමො. මජ්ඣ, අන්ත, හෙට්ඨා, උපරි, ඔර, පාර, පච්ඡා, අබ්භන්තර, පච්චන්ත (පුරත්ථා, බාහිර).

25. කණණෙය්‍යණෙය්‍යකයියා.

සත්තම්‍යන්තා එතෙ පච්චයා හොන්ති භවත්ථෙ, කණ-කුසිනා රායං භවො කොසිනාරකො, මාගධකො, ආරඤ්ඤකො විහාරො. ණෙය්‍ය-ගඞ්ගෙය්‍යො, පබ්බතෙය්‍යො, වානෙය්‍යො. ණෙය්‍යක-කොලෙය්‍යකො, බාරාණසෙය්‍යකො, චම්පෙය්‍යකො, මිථිලෙය්‍යකොති එය්‍යකො. ය-ගම්මො, දිබ්බො. ඉයගාමියො, උදරි-යො, දිවියො, පඤ්චාලියො, බොධිපක්ඛියො, ලොකියො.

26. ණිකො.

සත්තම්‍යන්තා භවත්ථෙ ණිකො හොති, සාරදිකො දිවසො, සාරදිකා රත්ති.

27. තමස්ස සිප්පං සීලං පණ්‍යං පහරණං පයොජනං.

පඨමන්තා සිප්පාදිවාචකා අස්සෙතිඡට්ඨියත්ථෙණිකො හොති, වීණාවාදනං සිප්පමස්ස වෙණිකො, මොදඞ්ගිකො, වංසිකො, පංසුකූ- ලධාරණං සීලමස්ස පංසුකූලිකො, තෙචීවරිකෙච, ගන්ධොපණ්‍යමස්ස ගන්ධිකො, තෙලිකො, ගොළිකො, චාපො පහරණමස්ස චාපිකො, තොමරිකො, මුග්ගරිකො, උපධිප්පයොජනමස්ස ඔපධිකං, සාතිකං, සාහස්සිකං.

28. තං හන්තරහති ගච්ඡතුඤ්ඡති චරති.

දුතියන්තා හන්තීති එවමාදීස්වත්ථෙසු ණිකො හොති. පක්ඛීහිපක්ඛිනො හන්තීති පක්ඛිකො, සාකුනිකො, මායූරිකො. මච්ඡෙහි-මච්ඡිකො, මෙනිකො. මිගෙහි-මාගවිකො හාරිණිකො, 'සූකරිකො'ති ඉකො. සතමරහතීති සාතිකං, සන්දිට්ඨිකො, එහිපස්සවිධිං අරහතීති එහිපස්සිකො, සාහස්සිකො,

‘සහස්සියො’ති ඉයො. පරදාරං ගච්ඡතීති පාරදාරිකො, මග්ගිකො, පඤ්ඤාසයොජනිකො. බදරෙ උඤ්ඡතීති බාදරිකො, සාමාකිකො. ධම්මං චරතීති ධම්මිකො, අධම්මිකො.

29. තෙන කතං කීතං බද්ධමභිසඞ්ඛතං සංසට්ඨං හතං හන්ති ජිතං ජයති දිබ්බති ඛණති තරති චරති වහති ජීවති.

තතියන්තා කතාදිස්වත්ථෙසු ණිකො හොති. කායෙන කතං කායිකං, වාචසිකං, මානසිකං, වාතෙන කතො ආබාධො වාතිකො. සතෙන කීතං සාතිකං, සාහස්සිකං, මූලතොව, දෙවදත්තෙන කීතන්ති න හොති තදත්ථාප්පතීතියා. වරත්තාය බද්ධො වාරත්තිකො, ආයසිකො, පාසිකො. සතෙන අභිසඞ්ඛතං සංසට්ඨං වා සාතිකං, ගොළිකං, දාධිකං, මාරිචිකං. ජාලෙන හතො හන්තීති වා ජාලිකො, බාළිසිකො. අක්ඛෙහි ජිතමක්ඛිකං, සාලාකිකං. අක්ඛෙහි ජයති දිබ්බතීති වා අක්ඛිකො. ඛණිත්තියා ඛණතීති ඛාණිත්තිකො, කුද්දාලිකො, දෙවදත්තෙන ජිතං, අඞ්ගුලාය ඛණතීති න හොති තදත්ථානවගමා. උළුම්පෙන තරතීති ඔළුම්පිකො, ‘උළුම්පිකො’ති ඉකො ගොපුච්ඡිකො, නාවිකො. සකටෙන චරතීති සාකටිකො, ‘රථිකො, පරප්පිකො’ති ඉකො. ඛන්ධෙන වහතීති ඛන්ධිකො, අංසිකො, ‘සීසිකො’ති ඉකො. වෙතනෙන ජීවතීති වෙතනිකො, ‘භතිකො, කයිකො, වික්කයිකො, කයවික්කයිකො’ති ඉකො.

30. තස්ස සංවත්තති.

චතුත්ථියන්තා සංවත්තතීති අස්මිං අත්ථෙ ණිකො හොති, පුනබ්භවාය සංවත්තතීති පොනොභවිකො, ඉත්ථියං පොනො භවිකා, ලොකාය සංවත්තතීති ලොකිකො සුට්ඨු අග්ගොති සග්ගො, සග්ගාය සංවත්තතීති සොවග්ගිකො, සස්සොවක තදමිනාදිපාඨා, ධනාය සංවත්තතීති ධඤ්ඤං, යො.

31. තතො සම්භූතමාගතං.

පඤ්චම්‍යන්තා සම්භූතමාගතන්ති එතෙස්වත්ථෙසු ණිකො හොති, මාතිකො සම්භූතමාගතං වා මත්තිකං, පෙත්තිකං, ණ්‍යාරියණ -යාපි දිස්සන්ති, සුරභිතො සම්භූතං සොරභ්‍යං, ථනතො සම්භූතං ථඤ්ඤං, පිතිතො සම්භූතො පෙත්තියො, මාතියො, මත්තියො, මච්චො වා.

32. තත්ථ වසති විදිතො භත්තො නියුත්තො.

සත්තම්‍යන්තා තත්ථ වසතීත්වෙවමාදීස්වත්ථෙසු ණිකො හොති. රුක්ඛමූලෙ වසතීති රුක්ඛමූලිකො, ආරඤ්ඤිකො, සොසානිකො. ලොකෙ

විදිතො ලොකිකො. චතුමහාරාජෙසු භත්තා චාතුම්මහාරාජිකා. ද්වාරෙ නියුත්තො දොවාරිකො දස්සොක තදමිනාදිපාඨා, භණ්ඩාගාරිකො, ඉකො- නවකම්මිකො, කියොජාතිකියො, අන්ධකියො.

33. තස්සිදං.

ඡට්ඨීයන්තා ඉදමිච්චස්මිං අත්ථෙ ණිකො හොති, සඞ්ඝස්ස ඉදං සඞ්ඝිකං, පුග්ගලිකං, සක්‍යපුත්තිකො, නාතිපුත්තිකො, ජෙනදත්තිකො, කියෙ-සකියො, පරකියො, නියෙ-අත්තනියං, කෙ- සකො රාජකං භණ්ඩං.

34. ණො.

ඡට්ඨීයන්තා ඉදමිච්චස්මිං අත්ථෙ ණො හොති, කච්චායනස්ස ඉදං කච්චායනං බ්‍යාකරණං, සොගතං සාසනං, මාහිසං මංසාදි.

35. ගවාදීහි යො.

ගවාදීහි ඡට්ඨීයන්තෙහි ඉදමිච්චස්මිං අත්ථෙ යො හොති, ගුන්නං ඉදං ගබ්‍යං මංසාදි, කබ්‍යං, දබ්බං.

36. පිතිතො භාතරි රෙය්‍යණ.

පිතුසද්දා තස්ස භාතරි රෙය්‍යණ හොති, පිතු භාතා පෙත්තෙය්‍යො.

37. මාතිතො ච භගිනියං ඡො.

මාතිතො පිතිතො ච තෙසං භගිනියං ඡො හොති, මාතු භගිනී මාතුච්ඡා, පිතු භගිනී පිතුච්ඡා, කථං 'මාතුලො'ති ''මාතුලාදිත්වානී''ති නිපාතනා.

38. මාතාපිතූස්වාමහො.

මාතාපිතූහි තෙසං මාතාපිතූසු ආමහො හොති, මාතු මාතා මාතාමහී, මාතු පිතා මාතාමහො, පිතු මාතා පිතාමහී, පිතු පිතා පිතාමහො, න යථාසඞ්ඛ්‍යං, පච්චෙකාභි සම්බන්ධා.

39. හිතෙ රෙය්‍යණ.

මාතාපිතූහි හිතෙ රෙය්‍යණ හොති, මත්තෙය්‍යො, පෙත්තෙය්‍යො.

40. නින්දාඤ්ඤාතප්පපටිභාගරස්සදයාසඤ්ඤාසු කො.

පටුන

නින්දාදීස්වත්ථෙයු නාමස්මා කො හොති, නින්දායං-මුණ්ඩකො, සමණකො. අඤ්ඤාතෙ-කස්සායං අස්සොති අස්සකො, පයොගසාමත්ථියා සම්බන්ධිවිසෙසානවගමොවගම්‍යතෙ. අප්පත්ථෙතෙලකං, සතකං. පටිභාගත්ථෙ-හත්ථී විය හත්ථිකො, අස්සකො, බලිබද්දකො. රස්සෙ-මානුසකො, රුක්ඛකො, පිලක්ඛකො. දයායං-පුත්තකො, වච්ඡකො. සඤ්ඤායං-මොරො විය මොරකො.

41. තමස්සපරිමාණං ණිකො ච.

පඨමන්තා අස්සෙති අස්මිං අත්ථෙ ණිකො හොති කො ච තඤ්චෙ පඨමන්තං පරිමාණං භවති, පරිමීයතෙ නෙනෙති පරිමාණං, දොණො පරිමාණමස්ස දොණිකො වීහි, ඛාරසතිකො, ඛාරසහස්සිකො ආසීතිකො වයො, උපඩ්ඪකායිකං බිම්බොහනං, පඤ්චකං, ඡක්කං.

42. යතෙතෙහි ත්තකො.

යාදීහි පඨමන්තෙහී අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙ ත්තකො හොති, තඤ්චෙ පඨමන්තං පරිමාණං භවති, යං පරිමාණමස්ස යත්තකං, තත්තකං, එත්තකං, ආවතකෙ යාවතකො, තාවතකො (එතාවතකො).

43. සබ්බා චාවන්තු.

සබ්බතො පඨමන්තෙහි යාදීහි ච අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙ ආවන්තු හොති, තඤ්චෙ පඨමන්තං පරිමාණං භවති. සබ්බං පරිමාණමස්ස සබ්බාවන්තං, යාවන්තං, තාවන්තං, එතාවන්තං.

44. කිම්හා රතිරීවරීවතකරිත්තකා.

කිම්හා පඨමන්තා අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙ රතිරීවරීවතකරිත්තකා හොන්ති, තඤ්චෙ පඨමන්තං පරිමාණං භවති, කිං සඞ්ඛ්‍යානං පරිමාණමෙසං කති එතෙ, කීව, කීවතකං, කිත්තකං. රීවන්තො සභාවතො අසඞ්ඛ්‍යො.

45. සඤ්ජාතං තාරකාදිත්විතො.

තාරකාදීහි පඨමන්තෙහි අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙ ඉතො හොති, තෙ චෙ සඤ්ජාතා හොන්ති, තාරකා සඤ්ජාතා අස්ස තාරකිතං ගගනං, පුප්ඵිතො රුක්ඛො, පල්ලවිතා ලතා.

46. මානෙ මත්තො.

පඨමන්තා මානවුත්තිතො අස්සෙති අස්මිංඅත්ථෙ මත්තො හොති, පලං උම්මානමස්ස පලමත්තං, හත්ථො පමාණමස්ස හත්ථමත්තං සතං මානමස්ස සතමත්තං, දොණො පරිමාණමස්ස දොණමත්තං, අභෙදොපචාරා දොණොතිපි හොති.

47. තග්ඝො චුද්ධං.

උද්ධමානවුත්තිහො අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙ තග්ඝො හොති මත්තො ච, ජණ්ණුතග්ඝං, ජණ්ණුමත්තං.

48. ණො ච පුරිසා.

පුරිසා පඨමන්තා උද්ධමානවුත්තිතො ණො හොති මත්තාදයො ච, පොරිසං, පුරිසමත්තං, පුරිසතග්ඝං.

49. අයුභද්විතීහංසෙ.

උභද්විතීහි අවයවවුත්තීති පඨමන්තෙහි අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙ අයො හොති. උභො අංසා අස්ස උභයං, ද්වයං, තයං.

50. සඞ්ඛ්‍යාය සච්චුතීසාසදසන්තායාධිකාස්මිං සවසහස්සෙ ඩො.

සත්‍යන්තාය උත්‍යන්තාය ඊසන්තාය ආසන්තාය දසන්තාය ච සඞ්ඛ්‍යාය පඨමන්තාය අස්මින්ති සත්තම්‍යත්ථෙ ඩො හොති, සා චෙ සඞ්ඛ්‍යා අධිකා හොති, යදස්මින්ති තඤ්චෙ සතං සහස්සං සතසහස්සං වා හොති, වීසති අධිකා අස්මිං සතෙති වීසං සතං, එකවීසං සතං, සහස්සං, සතසහස්සං වා, තිංසං සතං, එකතිංසං සතං. උත්‍යන්තාය-නවුතං සතං සහස්සං සතසහස්සං වා. ඊසන්තාය චත්තාලීසං සතං, සහස්සං, සතසහස්සං වා. ආසන්තාය පඤ්ඤාසං සතං, සහස්සං, සතසහස්සං වා. දසන්තායඑකාදසං සතං, සහස්සං, සතසහස්සං වා. සච්චුතීසාසදසන්තායාති කිං? ඡාධිකා අස්මිංසතෙ. අධිකෙති කිං? පඤ්චදසහීනා අස්මිංසතෙ, අස්මින්ති කිං? වීසත්‍යධිකා එතස්මා සතා, සතසහස්සෙති කිං? එකාදස අධිකා අස්සං වීසතියං.

51. තස්ස පූරණෙකාදසාදිතො වා.

ඡට්ඨියන්තායෙකාදසාදිකාය සඞ්ඛ්‍යාය ඩො හොති (තස්ස) පූරණත්ථෙ විභාසා, සා සඞ්ඛ්‍යා පූරියතෙ යෙන තං පූරණං, එකාදසන්නං පූරණො එකාදසො. එකාදසමො, වීසො, වීසතිමො, තිංසො, තිංසතිමො, චත්තාලීසො, පඤ්ඤාසො.

52. ම පඤ්චාදිකතිහි.

ඡට්ඨීයන්තාය පඤ්චාදිකාය සඞ්ඛ්‍යාය කතිස්මා ච මො හොති (තස්ස) පූරණත්ථෙ, පඤ්චමො, සත්තමො, අට්ඨමො, කතිමො, කතිමී.

53. සතාදීනමිච. සතාදිකාය සඞ්ඛ්‍යාය ඡට්ඨීයන්තාය (තස්ස) පූරණත්ථෙ මොහොති සතාදීනමිචාන්තාදෙසො, සතිමො, සහස්සිමො.

54. ඡා ට්ඨට්ඨමා.

ඡසද්දා ට්ඨට්ඨමා හොන්ති තස්ස පූරණත්ථෙ, ඡට්ඨො, ඡට්ඨමො, ඉත්ථියං ඡට්ඨී, ඡට්ඨමී, කථං 'දුතියං චතුත්ථ'න්ති? ''දුතියස්ස, චතුත්ථ තතියාන''න්ති නිපාතනා.

55. එකා කාක්‍යසහායෙ.

එකස්මා අසහායත්ථෙ කආකී හොන්ති වා, එකකො, එකාකී, එකො.

56. වච්ඡාදීහි තනුත්තෙ තරො.

වච්ඡාදීනං සභාවස්ස තනුත්තෙ ගම්‍යමානෙ තරො හොති, සුසුත්තස්ස තනුත්තෙ වච්ඡතරො, ඉත්ථියං වච්ඡතරී, යොබ්බනස්ස තනුත්තෙ ඔක්ඛතරො, අස්සභාවස්ස තනුත්තෙ අස්සතරො, සාමත්ථියස්ස තනුත්තෙ උසභතරො.

57. කිම්හා නිද්ධාරණෙ රතර රතමා. කිංසද්දා නිද්ධාරණෙ රතර රතමා හොන්ති, කතරො භවතං දෙවදත්තො, කතරො භවතං කඨො, කතමො භවතං දෙවදත්තො, කතමො භවතං කඨො, භාරද්වාජානං කතමොසි බ්‍රහ්මෙ.

58. තෙන දත්තෙ ලියා.

තතියන්තා දත්තෙ-භිධෙය්‍යෙ ලඉයා හොන්ති, දෙවෙන දත්තො දෙවලො, දෙවියො, බ්‍රහ්මලො, බ්‍රහ්මියො, සිවා සීවලො, සීවියො, සිස්ස දීසො.

59. තස්ස භාවකම්මෙසු ත්තතාත්තනණ්‍යණෙය්‍යණියණියා.

ඡට්ඨීයන්තා භාවෙ කම්මෙ ච ත්තාදයො හොන්ති බහුලං, න ච සබ්බෙ සබ්බතො හොන්ති අඤ්ඤත්‍ර ත්තතාහි, භවන්ති එතස්මා බුද්ධිසද්දාහි භාවො සද්දස්ස පවත්තිනිමිත්තං, නීලස්ස පටස්ස භාවො නීලත්තං නීලතාහි ගුණො භාවො, නීලස්ස ගුණස්ස භාවො නීලත්තං නීලතාහි නීලගුණජාති, ගොත්තං ගොතාති ගොජාති, පාචකත්තං, දණ්ඩිත්තං, විසාණිත්තං, රාජපුරිසත්තන්ති

ක්‍රියාදිසම්බන්ධිත්තං, දෙවදත්තත්තං, චන්දත්තං, සූරියත්තන්ති තදවත්ථාවිසෙසසාමඤ්ඤං, ආකාසත්තං, අභාවත්තන්ති උපචරිතභෙදසාමඤ්ඤං. ත්තන-පුථුජ්ජනත්තනං, වෙදනත්තනං, ජායත්තනං, ජාරත්තනං. ණ්‍යා-ආලස්‍යං, බ්‍රහ්මඤ්ඤං, චාපල්‍යං, නෙපුඤ්ඤං, පෙසුඤ්ඤං, රජ්ජං, ආධිපච්චං, දායජ්ජං, වෙසම්මං 'වෙසම'න්ති, කෙචි, සඛ්‍යං, වාණිජ්ජං. ණෙය්‍ය-සොචෙය්‍යං, ආධිපතෙය්‍යං. ණගාරවං, පාටවං, අජ්ජවං, මද්දවං. ඉය-අධිපතියං, පණ්ඩිතියං, බහුස්සුතියං, නග්ගියං, සූරියං. ණිය-ආලසියං, කාළුසියං, මන්දියංදක්ඛියං, පොරොහිතියං, වෙය්‍යත්තියං. කථං 'රාමණීයක'න්ති? සකත්ථෙ කන්තා ණෙන සිද්ධං. කම්මං කිරියා, තත්ථ අලසස්ස කම්මං අලසත්තං' අලසතා, අලසත්තනං, ආලස්‍යං, ආලසියං වා, ''සකත්ථෙ' (4.122) ති සකත්ථෙපි, යථාභුච්චං, කාරුඤ්ඤං, පත්තකල්ලං, ආකාසානඤ්චං, කායපාගුඤ්ඤතා.

60. බ්‍ය වද්ධදාසා වා.

ඡට්ඨීයන්තා වද්ධා දාසා ච බ්‍යො වා හොති භාවකම්මෙසු, වද්ධබ්‍යං වද්ධතා, දාසබ්‍යං දාසතා, කථං 'වද්ධව'න්ති? ණෙ වාගමො.

61. නණ යුවා බො ච වස්ස.

ඡට්ඨීයන්තා යුවසද්දා භාවකම්මෙසු නණ වා හොති තස්ස බො ච, යොබ්බනං, වාත්වෙව? යුවත්තං, යුවතා.

62. අණ්වාදිත්විමො.

අණුආදීහි ඡට්ඨීයන්තෙහි භාවෙ වා ඉමො හොති, අණිමා, ලසිමා, මහිමා, (ගරිමා), කසිමා, වාත්වෙව? අණුත්තං අණුතා.

63. භාවා තෙන නිබ්බත්තෙ.

භාවවාචකා සද්දා තෙන නිබ්බත්තෙ-භිධෙය්‍යෙ ඉමො හොති, පාකෙන නිබ්බත්ත පාණිමං, සෙකිමං.

64. තරතමිස්සිකියිට්ඨාතිසයෙ.

අතිසයෙ වත්තමානතො හොන්තෙතෙ පච්චයා, අතිසයෙන පාපො පාපතරො, පාපතමො, පාපිස්සිකො, පාපියො, පාපිට්ඨො, ඉත්ථියං පාපතරා. අතිසයන්තාපි අතිසයප්පච්චයො, අතිසයෙන පාපිට්ඨො පාපිට්ඨතරො.

65. තන්නිස්සිතෙ ල්ලො.

දුතියන්තා ල්ලප්පච්චයො හොති නිස්සිතත්ථෙ, වෙදං නිස්සිතං වෙදල්ලං, දුට්ඨු නිස්සිතං දුට්ඨුල්ලං. ඉල්ලෙ-සඞ්ඛාරිල්ලං.

66. තස්ස විකාරාවයවෙසු ණ ණික ණෙය්‍යාමයා.

පකතියා උත්තරමවත්ථන්තරං විකාරො, ඡට්ඨීයන්තා නාමස්මා විකාරෙ-වයවෙ ච ණාදයො හොන්ති බහුලං, ණ-ආයසං බන්ධනං, ඔදුම්බරං, පණ්ණං, ඔදුම්බරං භස්මං, කාපොතං මංසං, කාපොතං සත්ථි. ණික-කප්පාසිකං වත්ථං. ණෙය්‍ය-එණෙය්‍යං මංසං, එණෙය්‍යං සත්ථි. කොසෙය්‍යං වත්ථං. මය-තිණමයං, දාරුමයං, නළමයං, මත්තිකාමයං. ''අඤ්ඤස්මි''න්ති (4.121) ගුන්නං කරීසෙපි මයො, ගොමයං.

67. ජතුතො සණ වා.

ඡට්ඨීයන්තා නාමස්මා ජතුතො විකාරාවයවෙසු සණ වා හොති. ජතුනො විකාරො ජාතුසං ජතුමයං. ''ලොපො''ති (4.123) බහුලං පච්චයලොපොපි ඵලපුප්ඵමූලෙසු විකාරාවයවෙසු, පියාලස්ස ඵලානි පියාලානි, මල්ලිකාය පුප්ඵානි මල්ලිකා, උසිරස්ස මූලං උසීරං, තං සද්දෙන වා තදභිධානං.

68. සමූහෙ කණ ණ ණිකා.

ඡට්ඨීයන්තා සමූහෙ කණ ණ ණිකා හොන්ති ගොත්තජප්පච්චයන්තා. කණ-රාජඤ්ඤකං, මානුස්සකං, උක්ඛාදීහි-ඔක්ඛකං, ඔට්ඨකං, ඔරබ්භකං, රාජකං, රාජපුත්තකං, හත්ථිකං, ධෙනුකං. ණ-කාකං, භික්ඛං. අචිත්තා ණික-ආපූපිකං, සංකුලිකං.

69. ජනාදීහි තා.

ජනාදීහි ඡට්ඨීයන්තෙහි සමූහෙ තා හොති. ජනතා, ගජතා, බන්ධුතා, ගාමතා, සහායතා, නාගරතා. තාන්තා සභාවතො ඉත්ථිලිඞ්ගා, 'මදනීය'න්ති කරණෙ-ධිකරණෙ වා අනීයෙන සිද්ධං. 'ධූමායිතත්ත'න්ති ක්තාන්තා නාමධාතුතො ක්තෙන සිද්ධං.

70. ඉයො හිතෙ.

ඡට්ඨීයන්තා හිතෙ ඉයො හොති. උපාදානියං, අඤ්ඤත්‍රාපි සමානොදරෙ සයිතො සොදරියො.

71. චක්ඛ්වාදිතො ස්සො.

ඡට්ඨීයන්තෙහි චක්ඛුආදීහි හිතෙ ස්සො හොති, චක්ඛුස්සං, ආයුස්සං.

72. ණ්‍යො තත්‍ර සාධු.

සත්තම්‍යන්තා තත්‍ර සාධූති අස්මිං අත්‍ථෙ ණ්‍යො හොති. සබ්භො, පාරිසජ්ජො. සාධූති කුසලො යොග්ගො හිතො වා. අඤ්ඤත්‍රාපි රථං වහතීති රච්ඡා.

73. කම්මා නිය ඤ්ඤා.

සත්තම්‍යන්තා කම්මසද්දා තත්‍ර සාධූති අස්මිං අත්‍ථෙ නිය ඤ්ඤා හොන්ති. කම්මෙ සාධු කම්මනියං, කම්මඤ්ඤං.

74. කථාදිත්වික‍ො.

කථාදීහි සත්තම්‍යන්තෙහි තත්‍ර සාධූති අස්මිං අත්‍ථෙ ඉකො හොති. කථිකො, ධම්මකථිකො, සඞ්ගාමිකො පවාසිකො, උපවාසිකො.

75. පථාදීහි ණෙය්‍යො.

පථාදීහි සත්තම්‍යන්තෙහි තත්‍ර සාධූති අස්මිං අත්‍ථෙ ණෙ-ය්‍යො හොති, පාථෙය්‍යං සාපතෙය්‍යං (ආතිථෙය්‍යං).

76. දක්ඛිණායාරහෙ.

දක්ඛිණාසද්දතො අරහත්‍ථෙ ණෙය්‍යො හොති, දක්ඛිණං අරහතීති දක්ඛිණෙය්‍යො.

77. රායො තුමන්තා.

තුමන්තතො අරහත්‍ථෙ රායො හොති. ඝාතෙතායං වා ඝාතෙතුං, ජාපෙතායං වා ජාපෙතුං, පබ්බාජෙතායං වා පබ්බාජෙතුං.

78. තමෙත්‍ථස්සත්‍ථීති මන්තු.

පඨමන්තා එත්‍ථ අස්ස අත්‍ථීති එතෙස්වත්‍ථෙසු මන්තු හොති. ගාවො එත්‍ථ දෙසෙ, අස්ස වා පුරිසස්ස සන්තීති ගොමා. අත්‍ථීති වත්තමානකාලොපාදානතො භූතාහි භවිස්සන්තීහි වා ගොහි න ගොමා. කථං ‘ගොමා ආසි, ගොමා භවිස්සතී’ති? තදාපි වත්තමානාහියෙව ගොහි ගොමා, ආසි භවිස්සතීති පදන්තරා කාලන්තරං, ඉතිකරණතො විසයනියමො –

පහූතෙ ච පසංසායං, නින්දායඤ්චාතිසායනෙ;
නිච්චයොගෙ ච සංසග්ගෙ, හොන්තිමෙ මන්තුආදයො.

ගො අස්සොති ජාතිසද්දානං දබ්බාභිධානසාමත්ථියා මන්ත්වාදයො න හොන්ති, තථා ගුණසද්දානං 'සෙතො පටො'ති, යෙසන්තු ගුණසද්දානං දබ්බාභිධානසාමත්ථියං නත්ථි, තෙහි හොන්තෙව 'බුද්ධිමා, රූපවා, රසවා, ගන්ධවා, ඵස්සවා, සද්දවා, රසී, රසිකො, රූපී, රූපිකො, ගන්ධී, ගන්ධිකො'ති.

79. වන්ත්වාවණ්ණා.

පඨමන්තතො අවණ්ණන්තා මන්ත්වාත්ථෙ වන්තු හොති. සීලවා, පඤ්ඤවා, අවණ්ණාති කිං? සතිමා බන්ධුමා.

80. දණ්ඩාදිත්විකඊ වා.

දණ්ඩාදීහි ඉක ඊ හොන්ති වා මන්ත්වාත්ථෙ. බහුලං විධානා කුතොචි ද්වෙ හොන්ති, කුතොචෙකමෙකංව දණ්ඩිකො දණ්ඩී දණ්ඩවා, ගන්ධිකො ගන්ධී ගන්ධවා, රූපිකො රූපී රූපවා. (28) ''උත්තමීණෙව ධනා ඉකො'', ධනිකො, ධනී ධනවා අඤ්ඤො. (29) ''අසන්නිහිතෙ අත්ථා'', අත්ථිකො අත්ථී, අඤ්ඤත්‍ර අත්ථවා. (30) ''තදන්තා ච'', පුඤ්ඤත්ථිකො, පුඤ්ඤත්ථී, (31) ''වණ්ණන්තා ඊයෙව'' බ්‍රහ්මවණ්ණී, දෙවවණ්ණී, (32) ''හත්ථදන්තෙහි ජාතියං'', හත්ථී, දන්තී, අඤ්ඤත්‍ර හත්ථවා දන්තවා. (33) ''වණ්ණතො බ්‍රහ්මචාරිම්හි'', වණ්ණී බ්‍රහ්මචාරී, වණ්ණවා අඤ්ඤො. (34) ''පොක්ඛරාදිතො දෙසෙ'', පොක්ඛරණී, උප්පලිනී, කුමුදිනී, භිසිනී, මුළාලිනී, සාලුකිනී, ක්වචාදෙසෙපි පදුමිපි පදුමිනී පණ්ණං. අඤ්ඤත්‍ර පොක්ඛරවා හත්ථී, (35) ''නාවායිකො'', නාවිකො. (36) ''සුඛදුක්ඛා ඊ'', සුඛී, දුක්ඛී. (37) ''සිඛාදීහි වා'', සිඛී, සිඛාවා, මාලී, මාලාවා, සීලී, සීලවා, බලී, බලවා. (38) ''බලා බාහූරුපුබ්බා ච'', බාහුබලී, ඌරුබලී.

81. තපාදීහි ස්සී. තපාදිතො මන්ත්වත්ථෙ වා ස්සී හොති. තපස්සී, යසස්සී, තෙජස්සී, මනස්සී, පයස්සී. වාත්වෙව? යසවා.

82. මුඛාදිතො රො. මුඛාදීහි මන්ත්වත්ථෙරො හොති. මුඛරො, සුසිරො, ඌසරො, මධුරො, ඛරො, කුඤ්ජරො, නගරං, (39) ''දන්තස්සු ච උන්නතදන්තෙ'', දන්තුරො.

83. තුන්දාාදීහි භො.

තුන්දිආදීහි මන්ත්වත්ථෙ භො වා හොති. තුන්දිභො, වටිභො, වලිභො. වාත්වෙව? තුන්දිමා.

84. සද්ධාදිත්වා.

සද්ධාදීහි මන්ත්වත්ථෙඅ හොති වා. සද්ධො, පඤ්ඤො, ඉත්ථියං සද්ධා. වාත්වෙව? පඤ්ඤවා.

85. ණො තපා.

තපා ණො හොති මන්ත්වත්ථෙ. තාපසො, ඉත්ථියං තාපසී.

86. ආල්වභිජ්ඣාදීහි.

අභිජ්ඣාදීහි ආලු හොති මන්ත්වත්ථෙ, අභිජ්ඣාලු, සීතාලු, ධජාලු, දයාලු. වාත්වෙව? දයාවා.

87. පිච්ඡාදිත්විලො.

පිච්ඡාදීහි ඉලො හොති වා මන්ත්වත්ථෙ. පිච්ඡිලො පිච්ඡවා, ඵෙනිලො ඵෙනවා, ජටිලො ජටාවා. කථං 'වාචාලො'ති? නින්දායමිලස්සාදිලොපෙ ''පරො ක්වචී''ති (1-27).

88. සීලාදිතො වො.

සීලාදීහි වො හොති වා මන්ත්වත්ථෙ. සීලවො සීලවා, කෙසවො කෙසවා, (40) ''අණ්ණා නිච්චං'' අණ්ණවො. (41) ගාණ්ඩී රාජීහි සඤ්ඤායං'' ගාණ්ඩීවං ධනු, රාජීවං පඞ්කජං.

89. මායා මෙධාහි වී.

එතෙහි ද්වීහි වී හොති මන්ත්වත්ථෙ. මායාවී, මෙධාවී.

90. සිස්සරෙ ආමායුවාමී. සසද්දා ආමායුවාමී හොන්ති ඉස්සරෙ-භිධායෙය මන්ත්වත්ථෙ. සමස්සත්ථීති සාමී, සුවාමී.

91. ලක්ඛ්‍යා ණො අ ච. ලක්ඛීසද්දා ණො හොති මන්ත්වත්ථෙ අ චාන්තස්ස. ණකාරොවයවො, ලක්ඛණො.

92. අඞ්ගා නො කල්‍යාණෙ.

කල්‍යාණෙ ගම්‍යමානෙ අඞ්ගස්මා නො හොති මන්ත්වත්ථෙ. අඞ්ගනා.

93. සො ලොමා.

ලොමා සො හොති මන්ත්වත්ථෙ. ලොමසො, ඉත්ථියං, ලොමසා.

94. ඉමියා.

මන්ත්වත්ථෙ ඉම ඉයා හොන්ති බහුලං. පුත්තිමො, කිත්තිමො, පුත්තියො, කප්පියො, ජටියො, හානභාගියො, සෙනියො.

95. තො පඤ්චම්‍යා. පඤ්චම්‍යන්තා බහුලං තො හොති වා. ගාමතො ආගච්ඡති ගාමස්මා ආගච්ඡති, චොරතො භායති චොරෙහි භායති, සත්ථතො පරිහීනො සත්ථා පරිහීනො.

96. ඉතො-තෙත්තො කුතො.

තොම්හි ඉමස්ස ටි නිපච්චතෙ, එතස්ස ට එත, කිංසද්දස්ස කුත්තඤ්ච. ඉතො ඉමස්මා, අතො එත්තො එතස්මා, කුතො කස්මා.

97. අභ්‍යාදීහි. අභිආදීහි තො හොති. අභිතො, පරිතො, පච්ඡතො හෙට්ඨතො.

98. ආද්‍යාදීහි. ආදිප්පභුතීහි තො වා හොති, ආදො ආදිතො, මජ්ඣතො අන්තතො, පිට්ඨිතො, පස්සතො, මුඛතො, යතොදකං තදාදිත්තං, යං උදකං තදෙවාදිත්තන්ති අත්ථො.

99. සබ්බාදිතො සත්තම්‍යා ත්‍රත්තා. සබ්බාදීහි සත්තම්‍යන්තෙහි ත්‍රත්ථා වා හොන්ති. සබ්බත්‍ර සබ්බ. සබ්බස්මිං, යත්‍ර යත්ථ යස්මිං. බහුලාධිකාරා න තුම්හාම්හෙහි.

100. කත්ථෙත්ථ කුත්‍රාත්‍ර ක්වෙහිධ.

එතෙසද්දා නිපච්චන්තෙ. කස්මිං කත්ථ, කුත්‍ර, ක්ව, එතස්මිං, එත්ථ, අත්‍ර, අස්මිං ඉහ, ඉධ.

101. ධි සබ්බා වා. සත්තම්‍යන්තතො සබ්බස්මා ධි වා හොති. සබ්බධි, සබ්බත්ථ.

102. යා හිං. සත්තම්‍යන්තතො යතො හිං වා හොති. යහිං යත්‍ර.

103. තා හං ච.

සත්තම්‍යන්තතො තතො වා හං හොති හිං ච. තහං, තහිං, තත්‍ර.

104. කුහිං කහං.

කිංසද්දා සත්තම්‍යන්තා හිං හං නිපච්චන්තෙ කිස්ස කුකා ච. කුහිං, කහං. කථං ‘කුහිඤ්චන’න්ති? ‘චනං’ ඉති නිපාතන්තරං ‘කුහිඤ්චී’ති එත්ථ චිසද්දො විය.

105. සබ්බෙකඤ්ඤයතෙහි කාලෙ දා. එතෙහි සත්තම්‍යන්තෙහි කාලෙ දා හොති. සබ්බස්මිං කාලෙ සබ්බදා, එකදා, අඤ්ඤදා, යදා, තදා. කාලෙති කිං? සබ්බත්ථ දෙසෙ.

106. කදා කුදා සදා ධුනෙදානි.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ. කස්මිං කාලෙ කදා, කුදා, සබ්බස්මිං කාලෙ සදා, ඉමස්මිං කාලෙ අධුනා, ඉදානි.

107. අජ්ජ සජ්ජ්වපරජ්ජ්වෙතරහි කරහා.

එතෙසද්දා නිපච්චන්තෙ. පකතිප්පච්චයො ආදෙසො කාලවිසෙසොති සබ්බමෙතං නිපාතනා ලබ්භති, ඉමස්ස ටො ජ්ජො ජ්ජාහනි නිපච්චතෙ, අස්මිං අහනි අජ්ජ. සමානස්ස සභාවො ජ්ජු චාහනි, සමානෙ අහනි සජ්ජු. අපරස්මා ජ්ජු, අපරස්මිං අහනි අපරජ්ජු. ඉමස්සෙතො කාලෙ රහි ච, ඉමස්මිං කාලෙ එතරහි. කිංසද්දස්ස කො රහ චානජ්ජතනෙ, කස්මිං කාලෙ කරහ.

108. සබ්බාදීහි පයාරෙ ථා.

සාමඤ්ඤස්ස භෙදකො විසෙසො පකාරො, තත්ථ වත්තමානෙහි සබ්බාදීහි ථා හොති. සබ්බෙන පකාරෙන සබ්බථා, යථා, තථා.

109. කථමිත්ථං.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ පකාරෙ. කිමිමෙහි ථං පච්චයො, කඉත ච තෙසං යථාක්කමං, කථං, ඉත්ථං.

110. ධා සඞ්ඛ්‍යාහි.

සඞ්ඛ්‍යාවාචීහි පකාරෙ ධා පරා හොති. ද්වීහි පකාරෙහි, ද්වෙ වා පකාරෙ කරොති ද්විධා කරොති, බහුධා කරොති, එකං රාසිං පඤ්චප්පකාරං කරොති පඤ්චධා කරොති, පඤ්චප්පකාරමෙකප්පකාරං කරොති එකධා කරොති.

111. වෙකා ජ්ඣං.

එකස්මා පකරෙ ජ්ඣං වා හොති. එකජ්ඣං කරොති, එකධා, කරොති.

112. ද්විතීහෙධා.

ද්විතීහි පකාරෙ එධා වා හොති. ද්වෙධා, තෙධා, ද්විධා, තිධා.

113. තබ්බති ජාතියො.

පකාරවති තංසාමඤ්ඤවාචකා සද්දා ජාතියො හොති, පටුජාතියො, මුදුජාතියො.

114. වාරසඞ්ඛ්‍යාය ක්ඛත්තුං.

වාරසම්බන්ධිනියා සඞ්ඛ්‍යාය ක්ඛත්තුං හොති. ද්වෙ වාරෙ භුඤ්ජති ද්වික්ඛත්තුං දිවසස්ස භුඤ්ජති. වාරග්ගහණං කිං? පඤ්ච භුඤ්ජති. සඞ්ඛ්‍යායාති කිං? පහූතෙ වාරෙ භුඤ්ජති.

115. කතිම්හා.

වාරසම්බන්ධිනියා කතිසඞ්ඛ්‍යාය ක්ඛත්තුං හොති, කති වාරෙ, භුඤ්ජතී, කතික්ඛත්තුං භුඤ්ජති.

116. බහුම්හා ධා ච පච්චාසත්තියං.

වාරසම්බන්ධිනියා බහුසඞ්ඛ්‍යාය ධා හොති ක්ඛත්ථුං ච, වාරානඤ්චෙ පච්චාසත්ති හොති, බහුධා දිවසස්ස භුඤ්ජති බහුක්ඛත්තුං භුඤ්ජති. පච්චාසත්තියන්ති කිං? බහුවාරෙ මාසස්ස භුඤ්ජති.

117. සකිං වා.

එකං වාරමිච්චස්මිං අත්ථෙ සකින්ති වා නිපච්චතෙ. එකවාරං භුඤ්ජති සකිං භුඤ්ජති, වාති කිං? එකක්ඛත්තුං භුඤ්ජති.

118. සො වීච්ඡප්පකාරෙසු.

වීච්ඡායං පකාරෙ ච සො හොති බහුලං. වීච්ඡායං-ඛණ්ඩසො, බිලසො. පකාරෙ-පුථුසො, සබ්බසො.

119. අභූතතබ්භාවෙ කරාසභූයොගෙ විකාරා චී.

අවත්ථාවතො-වත්ථන්තරෙනාභූතස්ස තායාවත්ථාය භාවෙකරාසභූහි සම්බන්ධෙ සති විකාරවාචකා චී හොති, අධවලං ධවලං කරොති ධවලී කරොති, අධවලො ධවලො සියා ධවලී සියා, අධවලො ධවලො භවති ධවලී භවති. අභූත තබ්භාවෙති කිං? ඝටං කරොති, දධි අත්ථි, ඝටො භවති. කරාසභූයොගෙති කිං? අධවලොධවලො ජායතෙ. විකාරාති කිං? පකතියා මාහොතු, සුවණ්ණං කුණ්ඩලං කරොති.

120. දිස්සන්තඤ්ඤෙපි පච්චයා.

වුත්තතො-ඤ්ඤෙපි පච්චයා දිස්සන්ති වුත්තාවුත්තත්ථෙසු. විවිධා මාතරො විමාතරො, තාසං පුත්තා වෙමාතිකා-රිකණ. පථං ගච්ඡතීති පථාවිනො-ආවී. ඉස්සා අස්ස අත්ථීති ඉස්සුකී-උකී. ධුරං වහතීති ධොරය්හො- ය්හණ.

121. අඤ්ඤස්මිං.

වුත්තතො-ඤ්ඤස්මිම්පි අත්ථෙ වුත්තප්පච්චයා දිස්සන්ති. මගධානං ඉස්සරො මාගධො-ධණා. කාසීති සහස්සං, තමග්ඝතීති කාසියො ඉයො.

122. සකත්ථෙ.

සකත්ථෙපි පච්චයා දිස්සන්ති. හීනකො, පොතකො, කිච්චයං.

123. ලොපො.

පච්චයානං ලොපොපි දිස්සති. බුද්ධෙ රතනං පණීතං, චක්ඛුං සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තරියෙන වාති භාවප්පච්චයලොපො.

124. සරානමාදිස්සායුවණ්ණස්සාඑඔ ණානුබන්ධෙ.

සරානමාදිභූතා යෙ අකාරිවණ්ණුවණ්ණා, තෙසං ආඑඔ හොන්ති යථාක්කමංණානුබන්ධෙ. රාඝවො, වෙනතෙයො, මෙනිකො, ඔළුම්පිකො, දොහග්ගං. ණානුබන්ධෙති කිං? පුරාතනො.

125. සංයොගෙ ක්වචි.

සරානමාදිභූතා යෙ අයුවණ්ණා, තෙසං ආඑඔ හොන්ති ක්වචිදෙව සංයොගවිසයෙ ණානුබන්ධෙ. දෙච්චො, කොණ්ඩඤ්ඤො. ක්වචීති කිං? කත්තිකෙයො.

126. මජ්ඣෙ.

මජ්ඣෙ වත්තමානානම්පි අයුවණ්ණානං ආ එ ඔ හොන්ති ක්වචි. අඩ්ඪතෙය්‍යො, වාසෙට්ඨො.

127. කොසජ්ජාජ්ජව පාරිසජ්ජ සොහජ්ජ මද්දවාරිස්සාසභාජඤ්ඤථෙය්‍ය බාහුසච්චා.

එතෙසද්දා නිපච්චන්තෙණානුබන්ධෙ. කුසී තස්ස භාවොකොසජ්ජං, උජුනො භාවො අජ්ජවං, පරිසාසු සාධු පාරිසජ්ජො, සුහදයොව සුහජ්ජො, තස්ස පන භාවො සොහජ්ජං, මුදුනො භාවො මද්දවං, ඉසිනො ඉදං භාවො වා ආරිස්සං, උසභස්ස ඉදං භාවො වා ආසභං, ආජානීයස්ස භාවො සො එව වා ආජඤ්ඤං, ථෙනස්ස භාවො කම්මං වා ථෙය්‍යං, බහුස්සතස්ස භාවො බාහුසච්චං, එතෙසු යමලක්ඛණිකං, තං නිපාතනා.

128. මනාදීනං සක.

මනාදීනං සක හොති ණානුබන්ධෙ. මනසි භවං මානසං, දුම්මනසො භාවො දොමනස්සං, සොමනස්සං.

129. උවණ්ණස්සාවඩ සරෙ.

සරාදො ණානුබන්ධෙ උවණ්ණස්සාවඩ හොති. රාසවො, ජම්බවං.

130. යම්හි ගොස්ස ච.

යකාරාදො පච්චයෙ ගොස්සුවණ්ණස්ස ච අවඩ හොති. ගබ්‍යං, භාතබ්‍යො.

131. ලොපො-වණ්ණිවණ්ණානං.

යකාරාදො පච්චයෙ අවණ්ණිවණ්ණානං ලොපො හොති. දායජ්ජං, කාරුඤ්ඤං, ආධිපච්චං, දෙප්පං. බහුලංවිධානා ක්වචි න හොති කිච්චයං.

132. රානුබන්ධෙ-න්ත සරාදිස්ස.

අන්තො සරො ආදිම්හි යස්සාවයවස්ස, තස්ස ලොපො හොති රානුබන්ධෙ. කිත්තකං, පෙත්තෙය්‍යං.

133. කිසමහතමිමෙ කස මහා.

කිසස්ස මහතො ඉමෙ කසමහා හොන්ති යථාක්කමං, කසිමා, මහිමා.

134. ආයුස්සායස මන්තුම්හි.

ආයුස්ස ආයසාදෙසො හොති මන්තුම්හි. ආයස්මා.

135. ජො වුද්ධස්සියිට්ඨෙසු.

වුද්ධස්ස ජො හොති ඉයඉට්ඨෙසු, ජෙය්‍යො, ජෙට්ඨො.

136. බාළ්හන්තිකපසත්ථානං සාධ නෙද සා.

ඉයඉට්ඨෙසු බාළ්හන්තිකපසත්ථානං සාධ නෙද සා හොන්ති යථාක්කමං. සාධියො, සාධිට්ඨො, නෙදියො, නෙදිට්ඨො, සෙය්‍යො, සෙට්ඨො.

137. කණකනාප්පයුවානං.

ඉයඉට්ඨෙසු අප්පයුවානං කණ කනා හොන්ති යථාක්කමං. කණියො කණිට්ඨො, කනියො කනිට්ඨො.

138. ලොපො වී මන්තු වන්තූනං.

වී මන්තු වන්තූනං ලොපො හොති ඉයඉට්ඨෙසු. අතිසයෙන මෙධාවී මෙධියො, මෙධිට්ඨො, අතිසයෙන සතිමා සතියො, සතිට්ඨො, අතිසයෙන ගුණවා ගුණියො, ගුණිට්ඨො.

139. ඩෙ සතිස්ස තිස්ස.

ඩෙපරෙ සත්‍යන්තස්ස තිකාරස්ස ලොපො හොති, වීසං සතං, තිංසං සතං.

140. එතස්සෙට ත්තකෙ.

ත්තකෙ පරෙ එතස්ස එට හොති. එත්තකං.

141. ණිකස්සියො වා.

ණිකස්ස වා ඉයො හොති, සක්‍යපුත්තියො, සක්‍යපුත්තිකො.

142. අධාතුස්ස කා-ස්‍යාදිතො සෙ-ස්සි.

සෙ පරෙ අධාතුස්ස යො කකාරො, තතො පුබ්බස්ස අකාරස්ස බහුලං ඉ හොති සචෙ සො න ස්‍යාදිතො පරො හොති. බාලිකා, කාරිකා, අධාතුස්සාති කිං? සකා, කෙති කිං? නන්දනා, අස්‍යාදිතොති කිං? බහුපරිබ්බාජකා මථුරා, බහුචම්මිකාති කකාරෙන ස්‍යාදිනො බ්‍යවහිතත්තා සිද්ධං, සෙති කිං? බාලකො, අස්සාති කිං? බහුකත්තුකා සාලා.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ වුත්තියං

ණාදිකණ්ඩො චතුත්ථො.

5. පඤ්චමො කණ්ඩො (ඛාදි)

1. තිජ මානෙහි ඛ සා ඛමා වීමංසාසු.

ඛන්තියං තිජා වීමංසායං මානා ච ඛසප්පච්චයා හොන්ති යථාක්කමං, තිතික්ඛා, වීමංසා, තිතික්ඛති, වීමංසති. ඛමාවීමංසා, සූති කිං? තෙජනං, තෙජො, තෙජයති, මානනං, මානොමානෙති.

2. කිතා තිකිච්ඡාසංසයෙසු ඡො.

තිකිච්ඡායං සංසයෙ ච වත්තමානා කිතා ඡො හොති. තිකිච්ඡා, විචිකිච්ඡා, තිකිච්ඡති, විචිකිච්ඡති. අඤ්ඤත්‍ර නිකෙතො, සංකෙතො, කෙතනං, කෙතො, කෙතයති.

3. නින්දායං ගුප බධා බස්ස භො ච.

නින්දායං වත්තමානෙහි ගුප බධෙහි ඡො හොති බස්ස භො ච. ජිගුච්ඡා, බීභච්ඡා, ජිගුච්ඡති, බීභච්ඡති, අඤ්ඤත්‍ර ගොපනං, ගොපො, ගොපෙති, බධකො.

4. තුංස්මා ලොපො චිච්ඡායං තෙ.

තුමන්තතො ඉච්ඡායමත්ථෙ තෙ ඛසඡා හොන්ති බහුලං, ලොපො ච තුංපච්චයස්ස හොති සුතත්තා, බුභුක්ඛා, ජිගීසාං, ජිඝච්ඡා, බුභුක්ඛති, ජිගීසති ජිඝච්ඡති. ඉධ කස්මා න හොති ‘හොත්තුමිච්ඡතී’ති? පදන්තරෙනාභිධානා. තුංස්මාති කිං? භොජනමිච්ඡති. ඉච්ඡායන්ති කිං? භුඤ්ජිතුං ගච්ඡති. කථං ‘කූලං විපති සතී’ති? යථා කූලං පතිතු මිච්ඡතීති වාක්‍යං හොති, එවං වුත්තිපි හොස්සති. වාක්‍යමෙව වරහි කථං හොති? ලොකස්ස තථා වචනිච්ඡාය.

5. ඊයො කම්මා.

ඉච්ඡාකම්මතො ඉච්ඡායමත්ථෙ ඊයප්පච්චයො හොති. පුත්තමිච්ඡති පුත්ථීයති. කම්මාති කිං? අසිනෙච්ඡති. ඉධ කස්මා න හොති ‘රඤ්ඤොපුත්තමිච්ඡතී’ති? සාපෙක්ඛත්තා, න හි අඤ්ඤමපෙක්ඛමානො අඤ්ඤෙන සහෙකත්ථීභාවමනුභවිතුං සක්කොති. ඉධාපි වරහි න සියා ‘අත්තනො පුත්ත මිච්ඡතී’ති? නෙවෙත්ථ භවිතබ්බං, න හි භවති ‘අත්තනො පුත්තීයතී’ති, කථං වරහි පුත්තස්ස අත්තනියතා-වගම්‍යතෙ? අඤ්ඤස්සාසුතත්තා ඉච්ඡාය ච තබ්බිසයත්තා.

6. උපමානාචාරෙ.

කම්මතො උපමානා ආචාරත්‍ථෙ ඊයො හොති. පුත්තමි-වා-චරති පුත්තීයති මාණවකං, උපමානාති කිං? පුත්තමාචරති.

7. ආධාරා.

ආධාරතූ-පමානා ආචාරත්‍ථෙ ඊයො යොති. කුටියමිවා-චරති කුටීයතී පාසාදෙ, පාසාදීයති කුටියං භික්ඛු.

8. කත්තුතායො.

කත්තුතූ-පමානා ආචාරත්‍ථෙ ආයො හොති. පබ්බතො ඉවාචරති පබ්බතායති.

9. ය්‍වත්‍ථෙ.

කත්තුතො අභූතතබ්භාවෙ ආයො හොති බහුලං. භුසායති, පටපටායති, ලොහිතායති, කත්තුතොත්වෙව? (අභුසං) භුසං කරොතීහි, ඉහ කස්මා න හොති 'භුසී භවතී'ති? වුත්තත්‍ථතාය.

10. සද්දාදීනි කරොති.

සද්දාදීහි දුතියන්තෙහි කරොතීති අස්මිං අත්‍ථෙ ආයො හොති. සද්දායති, වෙරායති, කලහායති, ධූපායති.

11. නුමොත්‍ව-ස්සො.

නමොඉච්චස්මා කරොතීති අස්මිං අත්‍ථෙ අස්සො හොති. නමස්සති තථාග්තං.

12. ධාත්‍වත්‍ථෙ නාමස්මි.

නාමස්මා ධාත්‍වත්‍ථෙ බහුලමිහොති. හත්‍ථිනා අතික්කමති අතිහත්‍ථයති, වීණාය උපගායති උපවීණයති, දළ්හං කරොති විනයං දළ්හයති, විසුද්ධා හොති රත්ති විසුද්ධයති, කුසලං පුච්ඡති කුසලයති.

13. සච්චාදීහාපි.

සච්චාදීහි ධාත්‍වත්‍ථෙ ආපි හොති. සච්චාපෙති, අත්‍ථාපෙති, වෙදාපෙති, සුක්ඛාපෙති, සුඛාපෙති, දුක්ඛාපෙති.

14. ක්‍රියත්ථා.

අයමධිකාරො ආසත්ථපරිසමත්තියා. ක්‍රියා අත්ථො යස්ස සො ක්‍රියත්ථො ධාතු.

15. චුරාදිතො ණි.

චුරාදීහි ක්‍රියත්ථෙහි සකත්ථෙ ණි පරො හොති බහුලං. ණකාරො වුද්ධ්‍යත්ථො, එවමඤ්ඤත්‍රාපි, චොරයති, ලාළයති, කථං 'රජ්ජං කාරෙතී'ති? යොගවිභාගතො.

16. පයොජකබ්‍යාපාරෙ ණාපි ච.

කත්තාරං යො පයොජයති, තස්ස බ්‍යාපාරෙ ක්‍රියත්ථා ණිණාපී හොන්ති බහුලං, කාරෙති, කාරාපෙති. නනු ච කත්තාපි කරණාදීනං පයොජකොති තංබ්‍යාපාරෙපි ණිණාපී පාපුණන්ති? පයොජකග්ගහණසාමත්ථියා න භවිස්සන්ති චුරාදීහි විසුං වචනසාමත්ථියා ච. අතො හියොයා ණාපියෙව, ණියෙවුවණ්ණතො, ද්වයමෙවඤ්ඤෙහි.

17. ක්‍යො භාවකම්මෙස්ව-පරොක්ඛෙසු මාන න්ත ත්‍යාදීසු. භාවකම්මවිහිතෙසු පරොක්ඛාවජ්ජිතෙසු මානන්තත්‍යාදීසු පරෙසු ක්‍යො හොති ක්‍රියත්ථා. න්තග්ගහණමුත්තරත්ථං, කකාරො අවුද්ධ්‍යත්ථො එවමුත්තරත්‍රාපි. ධීයමානං, ධීයතෙ, සූයමානං, සූයතෙ, අපරොක්ඛෙසු මානන්තත්‍යාදීසූති කිං? බභූව දෙවදත්තෙන, බිභිද කුසුලො. භිජ්ජතෙ කුසුලො සයමෙවාති 'භිජ්ජතෙ'ති සවනා කම්මතා-වගම්‍යතෙ, 'සයමෙවා'ති සවනතො කත්තුතා, කත්තුතාවචනිච්ඡායන්තු 'භින්දති කුසුලො අත්තාන'න්ති භවති, එවමඤ්ඤම්පි යථාගමමනුගන්තබ්බං. 'අපරොක්ඛෙසු මානන්තත්‍යාදීසූ'ති අයමධිකාරො ආ 'තනාදිත්වො'ති 5.26. අපිච එතෙ ක්‍යාදයො ත්‍යාදීසු පරභූතෙසු කත්තුකම්මභාව විහිතෙසු ක්‍යලාදීනං විධානතො තෙස්වෙව විඤ්ඤායන්තීති අකම්මකෙහි ධාතූහි කත්තුභාවෙසු, සකම්මකෙහි කත්තුකම්මෙසු, කම්මාවචනිච්ඡායං භාවෙ ච භවන්තීති වෙදිතබ්බා. යස්ස පන ධාතුස්ස කිරියා කම්මමපෙක්ඛතෙ, සො සකම්මකො, යස්ස තු කිරියා කත්තුමත්තමපෙක්ඛතෙ, ස්වාකම්මකොති ඤාතබ්බං.

18. කත්තරි ලො.

ක්‍රියත්ථතො අපරොක්ඛෙසු කත්තුවිහිතමාන න්තත්‍යාදීසු ලො හොති. ලකාරො, ''ඤිලස්සෙ''ති 5-163 විසෙසනත්ථො. පචමානො, පචන්තො, පචති.

19. මං ච රුධාදීනං.

රුධාදිතො කත්තුවිහිතමානන්ත ත්‍යාදීසු ලො හොති මං ච අන්තසරා පරො. මකාරො-නුබන්ධො, අකාරො උච්චාරණත්ථො. රුන්ධමානො, රුන්ධන්තො, රුන්ධති.

20. ණිණාපප්‍යාපීහි වා.

ණිණාපප්‍යාපීහි කත්තුවිහිතමානන්ත ත්‍යාදීසු ලො හොති විභාසා, ඔරයන්තො, චොරෙන්තො, කාරයන්තො, කාරෙන්තො, කාරාපයන්තො, කාරාපෙන්තො, සච්චාපයන්තො, සච්චාපෙන්තො, චොරයති, චොරෙති, කාරයති, කාරෙති, කාරාපයති, කාරාපෙති, සච්චාපයති, සච්චාපෙති. වවත්ථිතවිභාසත්ථො-යං වාසද්දො, තෙන මානෙ නිච්චං, චොරයමානො, කාරයමානො, කාරාපයමානො, සච්චාපයමානො.

21. දිවාදීහි යක.

දිවාදීහි ලවිසයෙ යක හොති. දිබ්බන්තො, දිබ්බති.

22. තුදාදීහි කො.

තුදාදීහි ලවිසයෙ කො හොති. තුදමානො, තුදන්තො, තුදති.

23. ජ්‍යාදීහි ක්නා.

ජීආදීහි ලවිසයෙ ක්නා හොති. ජිනන්තො, ජිනාති. කථං ‘ජයන්තො’ ජයතී, ති? භූවාදිපාඨා.

24. ක්‍යාදීහි ක්ණා.

කීආදීහි ලවිසයෙ ක්ණා හොති. කිණන්තො, කිණාති.

25. ස්වාදීහි ක්ණො.

සුආදීහි ලවිසයෙ ක්ණො හොති. සුණමානො, සුණන්තො, සුණොති. කථං සුණාතීති? ක්‍යාදිපාඨා.

26. තනාදිත්වො.

තනාදිතො ලවිසයෙ ඔ හොති. තනොති.

27. භාවකම්මෙසු තබ්බා-නීයා.

තබ්බඅනීයා ක්‍රියත්ථා පරෙ භාවකම්මෙසු බහුලං භවන්ති. කත්තබ්බං, කරණීයං, කත්තබ්බො කටො, කරණීයො. බහුලාධිකාරා කරණාදීසුපි භවන්ති, සිනානීයං චුණ්ණං, දානීයො බ්‍රාහ්මණො, සම්මාවත්තනීයො ගුරු, පවචනීයො උපජ්ඣායො, උපට්ඨානීයො සිස්සො.

28. ඝ්‍යණ.

භාවකම්මෙසු ක්‍රියත්ථා පරො ඝ්‍යණ හොති බහුලං. වාක්‍යං, කාරියං, චෙය්‍යං, ජෙය්‍යං.

29. ආස්සෙ ච.

ආතොඝ්‍යණ හොති භාවකම්මෙසු, ආස්ස එ ච. දෙය්‍යං.

30. වදාදීහි යො.

වදාදීහි ක්‍රියත්ථෙහි යො හොති බහුලං භාවකම්මෙසු. වජ්ජං, මජ්ජං, ගම්මං. (42) ''භුජාන්නෙ'', භොජ්ජො ඔදනො, භොජ්ජා යාගු, භොග්ගමඤ්ඤං.

31. කිච්ච සච්ච භච්ච භබ්බ ලෙය්‍යා.

එතෙ සද්දා යප්පච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ.

32. ගුහාදීහි යක.

ගුහාදීහි ක්‍රියත්තෙහි භාවකම්මෙසු යක හොති. ගුය්හං, දුය්හං, සිස්සො. සිද්ධා එවෙතෙ තබ්බාදයො පෙසාතිසග්ගපත්තකාලෙසුපි ගම්‍යමානෙසු සාමඤ්ඤෙනවිධානතො, ත්වයා බලු කටො කත්තබ්බො, කරණීයො, කාරියො, කිච්චො, එවං ත්වයා කටො කත්තබ්බො, භොතා කටො කත්තබ්බො, භොතො හි පත්තො කාලො කටකරණෙ. එවං උද්ධමොහුත්තිකෙපි වත්තමානතො පෙසාදීසු සිද්ධා එව. තථා අරහෙ කත්තරි සත්තිවිසිට්ඨෙ ච පතීයමානෙ ආවස්සකාධමිණතාවිසිට්ඨෙ ච භාවාදො සිද්ධා, උද්ධංමුහුත්තතො-භොතා කටො කත්තබ්බො, භොතා රජ්ජං කත්තබ්බං. භවං අරහො, භොතා සාරො වහිතබ්බො, භවං සක්කො, භොතා අවස්සං කටො කත්තබ්බො, භොතා නික්ඛො දාතබ්බො.

33. කත්තරි ල්තුණකා.

කත්තරි කාරකෙ ක්‍රියත්ථා ල්තුණකා හොන්ති බහුලං. පයීතා, පාඨකො. බහුලමිත්වෙව? පාදෙහි හරීයතීති පාදහා-රකො, ගලෙ චුප්පතෙති

ගලෙචොපකො. සිද්ධොව ල්තු, අරහෙ සීලසාධුධම්මෙසු ච සාමඤ්ඤවිහිතත්තා, භවං බලු කඤ්ඤාය පරිග්ගහිතා, භවමෙතං අරහති. සීලාදීසු-බල්වපි උපාදාතා කුමාරකෙ, ගන්තා බෙලං, මුණ්ඩයිතාරො සාවිට්ඨායනා වධුං කතපරිග්ගහං.

34. ආවී.

ක්‍රියත්ථා ආවී හොති බහුලං කත්තරි. භයදස්සාවී. අප්පවිසයතඤ්ඤාපනත්ථං භින්නයොගකරණං, සාමඤ්ඤවිහිතත්තා සීලා දීසු ච හොතෙව.

35. ආසිංසායමකො.

ආසිංසායං ගම්‍යමානායං ක්‍රියත්ථා අකො හොති කත්තරි. ජීවතූති ජීවකො, නන්දතූති නන්දකො, භවතූති භවකො.

36. කරා ණනො.

කරතො කත්තරි ණනො හොති. කරොතීති කාරණං, කත්තරීති කිං? කරණං.

37. හාතො වීහිකාලෙසු.

හාතො වීහිස්මිං කාලෙ ච ණනො හොති කත්තරි. හායනා නාම විහයො, හායනො සංවච්ඡරො, වීහිකාලෙසූති කිං? හාතා.

38. විදා කූ.

විදස්මා කූ හොති කත්තරි. විදූ, ලොකවිදූ.

39. විතො ඤාතො.

විපුබ්බා ඤාඉච්චස්මා කූ හොති කත්තරි. විඤ්ඤූ. විතොති කිං? පඤ්ඤා.

40. කම්මා.

කම්මතො පරා ඤාඉච්චස්මා කූ හොති කත්තරි. සබ්බඤ්ඤූ, කාලඤ්ඤූ.

41. ක්වචණ.

කම්මතො පරා ක්‍රියත්ථා ක්වචි අණ හොති කත්තරි. කුම්භකාරො, සරලාවො, මන්තජ්ඣායො, බහුලාධිකාරා ඉධ න හොති ආදිච්චං පස්සති, හිමවන්තං සුණොති, ගාමං ගච්ඡති. ක්වචීති කිං? කම්මකරො.

42. ගමා රූ.

කම්මතො පරා ගමා රූ හොති කත්තරි. වෙදගූ පාරගූ.

43. සමානඤ්ඤ භවන්ත යාදිතූ-පමානා දිසා කම්මෙ රීරික්ඛකා.

සමානාදීහි යාදීහි චොපමානෙහි පරා දිසා කම්මකාරකෙ රීරික්ඛකා හොන්ති. සමානො විය දිස්සතීති සදී සදික්ඛො සදිසො. අඤ්ඤාදී අඤ්ඤාදික්ඛො අඤ්ඤාදිසො. භවාදී භවාදික්ඛො භවාදිසො. යාදී යාදික්ඛො යාදිසො. ත්‍යාදී ත්‍යාදික්ඛො ත්‍යාදිසො. සමානාදීහීති කිං? රුක්ඛො විය දිස්සති. උපමානාති කිං? සො දිස්සති. කම්මෙති කිං? සො විය පස්සති. රකාරා අන්තසරාදිලොපත්ථා, කකාරො එකාරාභාවත්ථො.

44. භාවකාරකෙස්ව-ඝණ ඝකා.

භාවෙ කාරකෙ ච ක්‍රියත්ථා අ ඝණ ඝ කා හොන්ති බහුලං. අ-පග්ගහො, නිග්ගහො, කරො, ගරො, චයො, ජයො, රවො, භවො, පචො, වචො, අන්නදො, පුරින්දදො, ඊසක්කරො, දුක්කරො, සුකරො. ඝණ-භාවෙ පාකො, චාගො, භාවො, කාරකෙපි සඤ්ඤායං තාව පජ්ජතෙනෙනාති පාදො, රුජතීති රොගො, විසතීති වෙසො, සරති කාලන්තරන්ති සාරො ථිරංසො, දරීයන්තෙ එතෙහීති දාරා, ජීරයති එතෙනාති ජාරො, අසඤ්ඤායම්පි දායො දත්තො, ලාභො ලද්ධො, ඝ-වකො, නිපකො, ක-පියො, ඛිපො, භුජො, ආයුධං.

45. දාධාත්වි.

දාධාහි බහුලමි හොති භාවකාරකෙසු. ආදි, නිධි, වාලමි.

46. වමාදීයාථු.

වමාදීහි භාවකාරකෙස්වථු හොති. වමථු, වෙපථු, (අවථු, සයථු).

47. ක්වි.

ක්‍රියත්ථා ක්වි හොති බහුලං භාවකාරකෙසු. කකාරො කානුබන්ධකාරියත්ථො, අභිභූ, සයම්භූ, භත්තග්ගං, (දානග්ගං) සලාකග්ගං, සභා, පභා.

48. අනො.

ක්‍රියත්තා භාවකාරකෙස්වනො හොති. ගමනං, දානං, සම්පදානං, අපාදානං, අධිකරණං, චලනො, ජලනො, කොධනො, කොපනො, මණ්ඩනො, භූසනො.

49. ඉත්ථියමණ ත්ති ක යක යා ච.

ඉත්ථිලිඞ්ගෙ භාවෙ කාරකෙ ච ක්‍රියත්ථා අආදයො හොන්ති අනො ච බහුලං. අ තිතික්ඛා, වීමංසා, ජිගුච්ඡා, පිපාසා, පුත්තියා ඊහා භික්ඛා, ආපදා, මෙධා, ගොධා, ණකාරා, හාරා, තාරා, ධාරා, ආරා, ක්ති-ඉට්ඨි, සිට්ඨි, භිත්ති, භත්ති, තන්ති භූති, ක-ගුහා, රුජා, මුදා, යක-විජ්ජා, ඉජ්ජා, ය-සෙය්‍යා, සමජ්ජා, පබ්බජ්ජා, පරිචරියා, ජාගරියා, අනකාරණා, හාරණා, වෙදනා, වන්දනා, උපාසනා.

50. ජාහාහි නි.

ජාහාඉච්චෙතෙහි නි හොතිත්ථියං. ජානි, හානි.

51. කරා රිරියො.

කරතො රිරියො හොතිත්ථියං. කරණං කිරියා. කථං 'ක්‍රියා'ති? ''ක්‍රියායං''ති නිපාතනා.

52. ඉකිතී සරූපෙ.

ක්‍රියත්ථස්ස සරූපෙ-භිධෙය්‍යෙ ක්‍රියත්ථා පරෙ ඉකිතී හොන්ති, වචි, යුධි, පචති, 'අකාරො ককාරො'ති ආදීසු කාරසද්දෙන සමාසො, යථා එවකාරොති.

53. සීලාභික්ඛඤ්ඤා-වස්සකෙසු ණී.

ක්‍රියත්ථා ණී හොති සීලාදීසු පතීයමානෙසු, උණ්හභොජී, ඛීරපායී, අවස්සකාරී, සතන්දායී.

54. ථාවරිත්තර භඞ්ගුර භිදුර භාසුර භස්සරා.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ සීලෙ ගම්‍යමානෙ.

55. කත්තරි භූතෙ ක්තවන්තු ක්තාවී.

භූතෙ-ත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ක්තවන්තුක්තාවී හොන්ති කත්තරි. විජිතවා, විජිතාවී, භූතෙති අධිකාරො යාව ''ආහාරත්ථා''ති (5-60).

56. ක්තොභාවකම්මෙසු.

භාවෙ කම්මෙ ච භූතෙ ක්තො හොති. ආසිතං භවතා. කතො කටො භවතා.

57. කත්තරි චාරම්භෙ.

ක්‍රියාරම්භෙ කත්තරි ක්තො හොති යථාපත්තඤ්ච. පකතො භවං කටං, පකතො කටො භවතා, පසුත්තො භවං, පසුත්තං භවතා.

58. ඨා-ස වස සිලිස සී රුහ ජර ජනීහි.

ඨාදීහි කත්තරි ක්තො හොති යථාපත්තඤ්ච. උපට්ඨිතො ගුරුං භවං, උපට්ඨිතො ගුරු භොතා, උපාසිතො ගුරුං භවං, උපාසිතො ගුරු භොතා, අනුවුසිතො ගුරුං භවං, අනුවුසිතො ගුරු භොතා, ආසිලිට්ඨො ගුරුං භවං, ආසිලිට්ඨො ගුරු භොතා, අධිස්සිතො බටොපිකං භවං, අධිස්සිතා බටොපිකා භොතා, ආරළ්හො රුක්ඛං භවං, ආරුළ්හො රුක්ඛො භොතා, අනුජිණ්ණො වසලිං දෙවදත්තො, අනුජිණ්ණා වසලී දෙවදත්තෙන, අනුජාතො මාණවකො මාණවිකං, අනුජාතා මාණවිකා මාණවකෙන.

59. ගමනත්ථාකම්මකාධාරෙ ච.

ගමනත්ථතො අකම්මකතො ච ක්‍රියත්ථා ආධාරෙ ක්තො හොති කත්තරි ච යථාපත්තඤ්ච, ඉදමෙසං යාතං, ඉහ තෙ යාතා, ඉහ තෙහි යාතං, අයං තෙහි යාතො පථො, ඉදමෙසමාසිතං, ඉහ තෙ ආසිතා, ඉහතෙහි ආසිතං, 'දෙවො චෙ වුට්ඨො සම්පන්නා සාලයො'ති කාරණසාමග්ගීසම්පත්ති එත්ථාභිමතා.

60. ආහාරත්ථා.

අජ්ඣොහාරත්ථා ආධාරෙ ක්තො හොති යථාපත්තඤ්ච, ඉදමෙසං භුත්තං, ඉදමෙසං පීතං, ඉහ තෙහි භුත්තං, ඉහ තෙහි පීතං, ඔදනො තෙහි භුත්තො පීතමුදකං, අකත්තත්ථො යොගවිභාගො, කථං 'පීතා ගාවො'ති? පීතමෙසං විජ්ජතීති පීතා, බාහුලකා වා, 'පස්සින්නො'ති යා එත්ථ භූතකාලතා, තත්‍ර ත්තො, එවං රඤ්ඤං මතො රඤ්ඤං ඉට්ඨො, රඤ්ඤං බුද්ධො, රඤ්ඤං පූජිතො, එවං සීලිතො, රක්ඛිතො, ඛන්තො, ආකුට්ඨො, රුට්ඨො, රුසිතො, අභිබ්‍යාහටො, දයිතො, හට්ඨො, කන්තා, සංයතො, අමතො, 'කට්ඨ'න්ති භූතතායමෙව හෙතුනො, එලං ත්වත්‍ර භාවි.

61. තුං තායෙ තවෙ භාවෙ භවිස්සති ක්‍රියායං තදත්ථාය.

හවිස්සති අත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා භාවෙ තුං තායෙ තවෙ හොන්ති ක්‍රියායං තදත්ථායං පතීයමානායං. කාතුං ගච්ඡති, කත්තායෙ ගච්ඡති, කාතවෙ ගච්ඡති, ඉච්ඡති හොත්තුං කාමෙති හොත්තුන්ති ඉමිනාව සිද්ධං, පුනබ්බිධානෙ ත්විහාපි සියා 'ඉච්ඡන්තො කරොතී'ති, එවං සක්කොති හොත්තුං, ජානාති හොත්තුං, ගිලායති හොත්තුං, ඝටතෙ හොත්තුං, ආරභතෙ හොත්තුං, ලභතෙ හොත්තුං, පක්කමති හොත්තුං, උස්සහති හොත්තුං, අරහති හොත්තුං, අත්ථි හොත්තුං, විජ්ජති හොත්තුං, වට්ට තිහොත්තුං, කප්පති හොත්තුන්ති. තථා පාරයති හොත්තුං, පහු හොත්තුං, සමත්ථො හොත්තුං, පරියත්තො හොත්තුං, අලං හොත්තුන්ති හවතිස්ස සබ්බත්ථ සම්භවා. තථා කාලො හොත්තුං. සමයො හොතුං, වෙලා හොතුන්ති, යථා හොත්තුංමනො, සොත්තුං සොතො, දට්ඨුං චක්ඛු, යුජ්ඣිතුං ධනු, වත්තුං ජළො, ගන්තුමනො, කත්තුමලසොති, උච්චාරණන්තු වත්තායත්තං. භාවෙති කිං? කරිස්සාමීති ගච්ඡති, ක්‍රියායන්ති කිං? භික්ඛිස්සං ඉච්චස්ස ජටා, තදත්ථායන්ති කිං? ගච්ඡිස්සතො තෙ හවිස්සති භත්තං භොජනාය.

62. පටිසෙධෙ-ලංඛලූනං තුන ත්වාන ත්වා වා.

අලං ඛලුසද්දානං පටිසෙධත්ථානං පයොගෙ තුනාදයො වා හොන්ති භාවෙ. අලං සොතුන, ඛලු සොතුන, අලං සුත්වාන, ධලු සුත්වාන, අලං සුත්වා, ඛලු සුත්වා, අලං සුතෙන, ඛලු සොතෙන, අලං ඛලූනන්ති කිං? මා හොතු, පටිසෙධෙති කිං? අලඞ්කාරො.

63. පුබ්බෙකකත්තුකානං.

එකො කත්තා යෙසං බ්‍යාපාරානං, තෙසු යො පුබ්බො, තදත්ථතො ක්‍රියත්ථා තුනාදයො හොන්ති භාවෙ, සොතුන යාති, සුත්වාන, සුත්වා වා, එකකත්තුකානන්තිකිං? භුත්තස්මිං දෙවදත්තෙ යඤ්ඤදත්තො වජති, පුබ්බාති කිං? භුඤ්ජති ච පචති ච. 'අප්පත්වා නදිං පබ්බතො අතික්කම්ම පබ්බතං නදී'ති භූධාතුස්ස සබ්බත්ථ සම්භවා එකකත්තුකතා පුබ්බකාලතා ච ගම්‍යතෙ. 'භුත්වා භුත්වා ගච්ඡතීති' ඉමිනාව සිද්ධං ආභික්ඛඤ්ඤන්තු ද්විබ්බචනාවගම්‍යතෙ. කථං 'ජීවග්ගාහං අගාහයි, කායප්පචාලකං ගච්ඡන්තී'ති ආදි? ඝඤන්තෙන ක්‍රියාවිසෙසනෙන සිද්ධං යථා 'ඔදනපාකං සයතී'ති.

64. න්තො කත්ථරි වත්තමානෙ.

වත්තමානත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්තා න්තො හො ති කත්තරි, තිට්ඨන්තො.

65. මානො.

වත්තමානත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා මානො හොති, කත්තරි. තිට්ඨමානො.

66. භාවකම්මෙසු.

වත්තමානත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා භාවෙ කම්මෙව මානො හොති. ඨීයමානං, පච්චමානො ඔදනො.

67. තෙ ස්සපුබ්බානාගතෙ.

අනාගතත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා තෙන්තමානා ස්සපුබ්බා හොන්ති. ඨස්සන්තො, ඨස්සමානො, ඨීයිස්සමානං, පච්චිස්සමානො ඔදනො.

68. ණ්වාදයො.

ක්‍රියත්ථා පරෙ බහුලං ණ්වාදයො හොන්ති. වාරු, දාරු.

69. ඛඡසාන මෙකස්සරොදි ද්වෙ.

ඛඡසප්පච්චයන්තානං ක්‍රියත්ථානං පඨමෙකස්සරං සද්දරූපං ද්වෙ භවති. තිතික්ඛා, ජිගුච්ඡා, වීමංසා.

70. පරොක්ඛායඤ්ච.

පරොක්ඛායං පඨමෙකස්සරං සද්දරූපං ද්වෙ භවති. ජගාම, චකාරො අනුත්තසමුච්චයත්ථො, තෙනඤ්ඤත්‍රාපි යථාගමං, ජහාති, ජහිතබ්බං, ජහිතුං, දද්දල්ලති, චඞ්කමති. ‘ලොලුපො, මොමූහොති ඔත්තං තදමිනාදිපාඨා.

71. ආදිස්මා සරා.

ආදිභූතා සරා පරමෙකස්සරං ද්වෙ හොති, අසිසිසති, ආදිස්මාති කිං? ජජගාර, සරාති කිං? පපාච.

72. න පුන.

යං ද්විභූතං, න තං පුන ද්වින්තමාපජ්ජතෙ, තිතික්ඛිසති, ජිගුච්ඡිසති.

73. යථිට්ඨං ස්‍යාදිනො.

ස්‍යාද්‍යන්තස්ස යථිට්ඨමෙකස්සරමාදිභූතමඤ්ඤං වා යථාගමං ද්විත්තපජ්ජතෙ, පුපුත්තීයිසති, පුතිත්තීයිසති, පුත්තීයියිසති.

74. රස්සො පුබ්බස්ස.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස සරො රස්සො හොති. දදාති.

75. ලොපො-නාදිබ්‍යඤ්ජනස්ස.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්සාදිතො-ඤ්ඤස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ලොපො හොති. අසිසිසති.

76. ඛජසෙස්වස්සි.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස අස්ස ඉ හොති ඛජසෙසු. පිපාසති, ජිඝංසති, ඛජසෙසූති කිං? ජහාති, අස්සාති කිං? බුභුක්ඛති.

77. ගුපිස්සුස්ස.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස ගුපිස්ස උස්ස ඉ හොති ඛජසෙසු, ජිගුච්ඡති.

78. චතුත්ථදුතියානං තතියපඨමා.

ද්විත්තෙ පුබෙසං චතුත්ථදුතියානං තතියපඨමා හොන්ති. බුභුක්ඛති, ච්ච්ඡෙද.

79. කවග්ගහානං චවග්ගජා.

ද්විත්තෙ පුබ්බෙසං කවග්ගහානං චවග්ගජා හොන්ති යථාක්කමං. චුකොප, ජහාති.

80. මානස්ස වී පරස්ස ච මං.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස මානස්ස වී හොති පරස්ස ච මං, වීමංසති.

81. කිතස්සාසංසයෙ ති වා.

සංසයසො-ඤ්ඤස්මිං වත්තමානස්ස ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස කිතස්ස වා ති හොති. තිකිච්ඡති, චිකිච්ඡති, අසංසයෙති කිං? විචිකිච්ඡති.

82. යුවණ්ණානමෙඔ පච්චයෙ.

ඉවණ්ණුවණ්ණන්තානං ක්‍රියත්ථානං එඔහොන්ති යථාක්කමං පච්චයෙ. චෙතබ්බං, නෙතබ්බං, සොතබ්බං, භවිතබ්බං.

83. ලහුස්සුපන්තස්ස.

ලහුභූතස්ස උපන්තස්ස යුවණ්ණස්ස එඔ හොන්ති යථාක්කමං. එසිතබ්බං, කොසිතබ්බං, ලහුස්සාති කිං? ධූපිතා, උපන්තස්සාති කිං? රුන්ධති.

84. අස්සා ණානුබන්ධෙ.

ණකාරානුබන්ධෙ පච්චයෙ පරෙ උපන්තස්ස අකාරස්ස ආ හොති. කාරකො.

85. න තෙ කානුබන්ධනාගමෙසු.

තෙ එඔආ කානුබන්ධෙ නාගමෙ ච න හොන්ති. චිතො, සුතො, දිට්ඨො, පුට්ඨො, නාගමෙ 'ච්නා'දිනා (1.45) චිනිතබ්බං, චිනිතුං, සුණිතබ්බං, සුණිතුං පාපුණිතබ්බං, පාපුණිතුං, ධුනිතබ්බං, ධුනිතුං, ධුනනං, ධුනයිතබ්බං, ධුනාපෙතබ්බං, ධුනයිතුං ධුනාපෙතුං, ධුනයනං, ධුනාපනං, ධුනයති, ධුනාපෙති, පීනෙතබ්බං, පීනයිතුං, පීනනං, පීනිතුං, පීනයති, සුනොති, සිනොති, දුනොති, හිනොති, පහිණිථබ්බං, පහිණිතුං, පහිණනං.

86. වා ක්වචි.

තෙ ක්වචි වා න හොන්ති කානුබන්ධනාගමෙසු. මුදිතො, රුදිතං, රොදිතං.

87. අඤ්ඤත්‍රාපි.

කානුබන්ධනාගමතො-ඤ්ඤස්මිම්පි තෙ ක්වචි, නු හොන්ති. ඛිපකො, පනූදනං, වධකො.

88. පො සිස්සා.

සිස්ස ආ හොති පාදෙසෙ, නිස්සාය.

89. එඔනමයවා සරෙ.

සරෙ පරෙ එඔනං අයඅවා හොන්ති. ජයො, භවො, සරති කිං? ජෙති, අනුභොති.

90. ආයාවා ණානුබන්ධෙ.

එඔනං ආයාවා හොන්ති සරාදො ණානුබන්ධෙ. නායයති, භාවයති, 'සයාපෙත්වා'තිආදීසු රස්සත්තං.

91. ආස්සාණාපිම්හි යුක.

ආකාරන්තස්ස ක්‍රියත්ථස්ස යුක හොති ණාපිතො-ඤ්ඤස්මිං ණානුබන්ධෙ. දායකො, ණානුබන්ධෙත්වෙව? දානං, අණාපිම්හීති කිං? දාපයති.

92. පදාදීනං ක්වචි.

පදාදීනං යුක හොති ක්වචි. නිපජ්ජිතබ්බං, නිපජ්ජිතුං නිපජ්ජනං, පමජ්ජිතබ්බං, පමජ්ජිතුං, පමජ්ජනං, ක්වචීති කිං? පාදො.

93. මං වා රුධාදීනං.

රුධාදීනං ක්වචි මං වා හොති. රුන්ධිතුං, රුජ්ඣිතුං, ක්වචිත්වෙව? නිරොධො.

94. ක්විම්හි ලොපො-න්තබ්‍යඤ්ජනස්ස.

අන්තබ්‍යඤ්ජනස්ස ලොපො හොති ක්විම්හි. හත්තං ගසන්ති ගණ්හන්ති වා එත්ථාති හත්තගං.

95. පරරූපමයකාරෙ බ්‍යඤ්ජනෙ.

ක්‍රියත්ථානමන්තබ්‍යඤ්ජනස්ස පරරූපං හොති යකාරතො-ඤ්ඤස්මිං බ්‍යඤ්ජනෙ. භෙත්තබ්බං, බ්‍යඤ්ජනෙති කිං? භින්දිතබ්බං, අයකාරෙති කිං? භිජ්ජති.

96. මනානං නිග්ගහීතං.

මකාරනකාරන්තානං ක්‍රියත්ථානං නිග්ගහීතං හොති අයකාරෙ බ්‍යඤ්ජනෙ. ගන්තබ්බං, ජඞ්ඝා, බ්‍යඤ්ජනෙත්වෙව? ගමනං, අයකාරෙත්වෙව? ගම්‍යතෙ.

97. න බ්‍රූස්සො.

බ්‍රූස්ස ඔ න හොති බ්‍යඤ්ජනෙ. බ්‍රූමි, බ්‍යඤ්ජනෙත්වෙව? අබ්‍රවි.

98. කගා චජානං ඝානුබන්ධෙ.

ඝානුබන්ධෙ චකාරජකාරන්තානං ක්‍රියත්ථානං කගා හොන්ති යථාක්කමං. වාක්‍යං, භාග්‍යං.

99. හනස්ස ඝාතො ණානුබන්ධෙ.

හනස්ස සාතො හොති ණානුබන්ධෙ. ආසාතො.

100. ක්විම්හි සො පරිපච්ච-සමොහි.

පයාාදීහි පරස්ස හනස්ස සො හොති ක්විම්හි. පලිසො, පටිසො, අසං රස්සත්තං නිපාතනා, සඞ්සො, ඔසො.

101. පරස්ස සං සෙ.

ද්විත්තෙ පරස්ස හනස්ස සං හොති සෙ. ජිසංසා.

102. ජිහරානං ගී.

ද්විත්තෙ පරෙසං ජිතරානං ගී හොති සෙ. විජිගීසා, ජිගීසා.

103. ධාස්ස හො.

ද්විත්තෙ පරස්ස ධාස්ස හ හොති. දහති.

104. ණිම්හි දීඝො දුසස්ස.

දුසස්ස දීඝො හොති ණිම්හි. දූසිතො. ණිම්හීති කිං? දුට්ඨො.

105. ගුහිස්ස සරෙ.

ගුහිස්ස දීඝො හොති සරෙ. නිගූහනං සරෙති කිං? ගුය්හං.

106. මුහබහානඤ්ච තෙ කානුබන්ධෙ-ත්වෙ.

මුහබහානං ගුහිස්ස ච දීඝො හොති තකාරාදො කානුබන්ධෙ ත්වානත්වාවජ්ජිතෙ, මූළ්හො, බාළ්හො, ගූළ්හො, තෙති කිං? මුය්හති, කානුබන්ධෙති-කිං? මුය්හිතබ්බං, අත්වෙති කිං? මුය්හිත්වාන, මුය්හිත්වා, 'තෙ කානුබන්ධෙ-ත්වෙ'ති අයමධිකාරො යාව ''සාසස්ස සිස්වෙ''ති -117.

107. වහස්සුස්ස.

වහස්ස උස්ස දීඝො හොති තෙ කානුබන්ධෙ ත්වානත්වාවජ්ජිතෙ. වූට්ඨො.

108. ධාස්ස හි.

ධා=ධාරණෙතීමස්ස හි හොති තෙ කානුබන්ධෙ ත්වානත්වාවජ්ජිතෙ. නිහිතො, නිහිතවා.

109. ගමාදිරානං ලොපො-න්තස්ස.

ගමාදීනං රකාරන්තානං ච අන්තස්ස ලොපො හොති තෙ කානුබන්ධෙ ත්වානත්වාවජ්ජිතෙ. ගතො, ඛතො, හතො, මතො, තතො, සඤ්ඤතො, රතො, කතො, තෙත්වෙව? ගම්‍යතෙ, කානුබන්ධෙත්වෙව? ගන්තබ්බං, අත්වෙත්වෙව? ගන්ත්වාන, ගන්ත්වා.

110. වචාදීනං වස්සුට වා.

වචාදීනං වස්ස වා උට හොති කානුබන්ධෙ-ත්වෙ. උත්තං, වුත්තං, උච්ච්ං, වුච්චං, 'අත්වෙත්වෙව? වත්වාන, වත්වා.

111. අස්සු.

වචාදීනමස්ස උ හොති කානුබන්ධෙ-ස්වෙ. වුත්තං, වුච්චං.

112. වද්ධස්ස වා.

වද්ධස්ස අස්ස වා උ හොති කානුබන්ධෙ ත්වෙ. වුද්ධො. වද්ධො. අත්වෙත්වෙව? වද්ධිත්වාන, වද්ධිත්වා, කථං 'වුත්ති'ති? ''වුත්තිමත්තෙ''ති 3-69. නිපාතනා, 'වත්ති'ති හොතෙව යථාලක්ඛණං.

113. යජස්ස යස්ස ටියී.

යජස්ස යස්ස ටියී හොන්ති කානුබන්ධෙ-ත්වෙ. ඉට්ඨං, යිට්ඨං, අත්වෙත්වෙව? යජිත්වාන, යජිත්වා.

114. ඨාස්සි.

ඨාස්සි හොති කානුබන්ධෙ-ත්වෙ. ඨිතො, අත්වෙත්වෙව? ඨත්වාන, ඨත්වා.

115. ගාපානමී.

ගාපානමී හොති කානබන්ධෙ-ත්වෙ. ගීතං, පීතං, අත්වෙත්වෙව? ගායිත්වා නිච්චං යාගමො, පාස්ස තු පීත්වාති බහුලාධිකාරා.

116. ජනිස්සා.

ජනිස්ස ආ හොති කානුබන්ධෙ-ත්වෙ. ජාතො. අත්වෙත්වෙව? ජනිත්වා.

117. සාසස්ස සිස වා.

සාසස්ස සිස වා හොති කානුබන්ධෙ-ත්වෙ. සිට්ඨං, සත්ථං, සිස්සො, සාසියො අත්වෙත්වෙව? අනුසාසිත්වාන.

118. කරස්සා තවෙ.

කරස්ස ආ හොති තවෙ. කාතවෙ.

119. තුංතුනතබ්බෙසු වා.

තුමාදීසු වා කරස්සා හොති. කාතුං කත්තුං, කාතුන කත්තුන, කාතබ්බං කත්තබ්බං.

120. ඤාස්ස නෙ ජා.

ඤාධාතුස්ස ජා හොති නකාරෙ. ජානිතුං, ජානන්තො, නෙති කිං? ඤාතො.

121. සකාපානං කුකකූ ණෙ.

සකආපානං කුකකූඉච්චෙතෙ ආගමා හොන්ති ණකාරෙ. සක්කුණන්තො, පාපුණන්තො, සක්කුණොති, පාපුණොති, ණෙති කිං? සක්කොති, පාපෙති.

122. නිතො චිස්ස ඡො.

නිස්මා පරස්ස චිස්ස ඡො හොති. නිච්ඡයො.

123. ජරසදානමීම වා.

ජරසදානමන්තසරා පරො ඊම හොති විභාසා. ජීරණං, ජීරති, ජීරාපෙති, නිසීදිතබ්බං, නිසීදනං, නිසීදිතුං, නිසීදති, වාති කිං? ජරා, නිසජ්ජා, ‘ඊම වා’ති යොගවිභාගා අඤ්ඤෙසම්පි, අභීරථ, සංයොගාදි ලොපොත්ථස්ස.

124. දිසස්ස පස්ස දස්ස දස ද දක්ඛා.

දිසස්ස පස්සාදයො හොන්ති විභාසා. විපස්සනා, විපස්සිතුං, විපස්සති, සුදස්සී, පියදස්සී, ධම්මදස්සී, සුදස්සං, දස්සනං, දස්සෙති, දට්ඨබ්බං. දට්ඨා, දට්ඨුං, දුද්දසො, අද්දස, අද්දා, අද්දං, අද්දක්ඛි, දක්ඛිස්සති, වාත්වෙව? දිස්සන්ති බාලා.

125. සමානා රො රීරික්ඛකෙසු.

සමානසද්දතො පරස්ස දිසස්ස ර හොති වා රීරික්ඛකෙසු. සරී, සදී, සරික්ඛො, සදික්ඛො, සරිසො, සදිසො.

126. දහස්ස දස්ස ඩො.

දහස්ස දස්ස ඩො හොති වා. ඩාහො, දාහො, ඩහති, දහති.

127. අනසණ ස්වාපරීහි ළො.

ආපරීහි පරස්ස දහස්ස දස්ස ළො හොති අනසණසු. ආළහනං, පරිළාහො.

128. අත්‍යාදින්තෙස්වත්ථිස්ස භූ.

ත්‍යාදින්තවජ්ජිතෙසු පච්චයෙසු ‘අස=භුවි’ඉච්චස්ස භූ හොති. භවිතබ්බං. ආදෙසවිධානමසස්සාප්පයොගත්ථමෙතස්මිං විසයෙ, එතෙන කත්ථචි කස්සචි ධාතුස්ස අප්පයොගාපි ඤාපිතො හොති. අත්‍යාදින්තෙසූති කිං? අත්ථි, සන්තො, අත්ථිස්සාති කිං? අස්සතිස්ස මා හොතු.

129. අආස්සාආදීසු.

අආදො, ආආදො, ස්සාදො ච අත්ථිස්ස භූ හොති. බභූව, අභවා, අභවිස්සා, භවිස්සති.

130. න්තමානන්තියියුංස්වාදිලොපො. න්තාදිසූත්ථිස්සාදිලොපො හොති. සන්තො, සමානො, සන්ති, සන්තු, සියා, සියුං, එතෙස්වීති කිං? අත්ථි.

131. පාදිතො ඨාස්ස වා ඨහො ක්වචි.

පාදීහි කිරියාවිසෙසජොතකෙහි සද්දෙහි පරස්ස ඨාස්ස ක්වචි ඨහො වා හොති. සණ්ඨහන්තො සන්තිට්ඨන්තො. සණ්ඨහති, සන්තිට්ඨති. ප පරා අප සං අනු අව ඔ නි දු වි අධි අපි අතිසු උ අභි පති පරි උප ආ පාදී. ක්වචීති කිං? සණ්ඨිති.

132. දාස්සියඞ.

පාදිතො පරස්ස දාස්ස ඉයඞ හොති ක්වචි. අනාදියිත්වා, සමාදියති, ක්වචිත්වෙව? ආදාය.

133. කරොතිස්ස ඛො.

පාදිතො පරස්ස කරස්ස ක්වචි ඛ හොති. සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛරීයති, කරස්සාති අවත්වා කරොතිස්සාති වචනං තිම්හි ච විකරණුප්පත්තිඤාපෙතුං.

134. පුරාස්මා.

පුරා ඉච්චස්මා නිපාතා පරස්ස කරස්ස ඛ හොති. පුරක්ඛත්වා, පුරෙක්ඛාරො-එත්තං තදමිනාදිපාඨා.

135. නිතො කමස්ස.

නිස්මා පරස්ස කමස්ස ක්වචි ඛ හොති, නික්ඛමති, ක්වචිත්වෙව? නික්කමො.

136. යුවණ්ණානමියඞුවඞ සරෙ.

ඉවණ්ණුවණ්ණන්තානං ක්‍රියත්ථානමියඞුවඞ හොති සරෙ ක්වචි. වෙදියති, බ්‍රුවන්ති, සරෙති කිං? නිවෙදෙති, බ්‍රූති, ක්වචිත්වෙව? ජයති, භවති.

137. අඤ්ඤාදිස්සාස්සී ක්‍යෙ.

ඤාදිතො-ඤ්ඤස්ස ආකාරන්තස්ස ක්‍රියත්ථස්ස ඊ හොති ක්‍යෙ. දීයති, අඤ්ඤාදිස්සාති කිං? ඤායති, තායතිං.

138. තනස්සා වා.

තනස්ස ආ හොති වා ක්‍යෙ. තායතෙ, තඤ්ඤතෙ.

139. දීඝො සරස්ස.

සරන්තස්ස ක්‍රියත්ථස්ස දීඝො හොති ක්‍යෙ, චීයතෙ, සූයතෙ.

140. සානන්තරස්ස තස්ස ඨො.

සකාරන්තතො ක්‍රියත්ථා පරස්සා-නන්තරස්ස තකාරස්ස ඨ හොති. තුට්ඨො, තුට්ඨවා, තුට්ඨබ්බං, තුට්ඨී, අනන්තරස්සාති කිං? තුස්සිත්වා.

141. කසස්සිම ච වා.

කසස්මා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ඨ හොති කසස්ස වා ඉම ච. කිට්ඨං, කට්ඨං, අනන්තරස්සාත්වෙව? කසිතබ්බං.

142. ධස්තොත්‍රස්තා.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ.

143. පුච්ඡාදිතො.

පුච්ඡාදීහි ක්‍රියත්ථෙහි පරස්සානන්තරස්ස තකාරස්ස ඨ හොති. පුට්ඨො, හට්ඨො, යිට්ඨො, අනන්තරස්සාත්වෙව? පුච්ඡිත්වා.

144. සාස වස සංස සසා ථො.

එතෙහි පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ථ හොති, සත්ථං, වත්ථං, පසත්ථං, සත්ථං. කථමනුසිට්ඨො (වුට්ඨො) ති? ‘තථනරානං ටඨණලා’ 1-52 ති ඨො, අනන්තරස්සාත්වෙව? සාසිතුං.

145. ධො ධහභෙහි.

ධකාරහකාරභකාරන්තෙහි ක්‍රියත්ථෙහි පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ධ හොති. වුද්ධො, දුද්ධං, ලද්ධං.

146. දහා ඪො.

දහා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ඪ හොති. දඪො.

147. බහස්සුම ච.

බහා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ඪො හොති, බහස්සුම ච ඪසන්නියොගෙන. බුඪො.

148. රුහාදීහි හො ළ ච.

රහාදීහි පරස්සානන්තරස්ස තස්ස හ හොති ළො චාන්තස්ස. ආරුළ්හො, ගූළ්හො, වූළ්හො, බාළ්හො, (ඔගාළ්හො), අනන්තරස්සාත්වෙව? ආරොහිතුං.

149. මුහා වා.

මුහා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස හ හොති වා ළො චාන්තස්ස හසන්නියොගෙන. මූළ්හො, මුද්ධො.

150. භිදාදිතො නො ක්තක්තවන්තූනං.

භිදාදිතො පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්ස නො හොති. භින්නො භින්නවා, ඡින්නො ඡින්නවා, ඡන්නො ඡන්නවා, ඡින්නො ඛින්නවා, උප්පන්නො උප්පන්නවා, සින්නො, සින්නවා, සන්නො සන්නවා, පීනො පීනවා, සූනො සූනවා, දීනො දීනවා, ඩීනො ඩීනවා, ලීනො ලීනවා, ලූනො ලූනවා, ක්තක්තවන්තූනන්ති කිං? භිත්ති, ඡිත්ති, භෙත්තුං, ඡෙත්තුං.

151. දාත්වින්නො.

දාතො පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්ස ඉන්නො හොති. දින්නො, දින්නවා.

152. කිරාදීහි ණො.

කිරාදීහි පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්සානන්තරස්ස ණ හොති, කිණ්ණො කිණ්ණවා, පුණ්ණො පුණ්ණවා, ඛීණො ඛීණවා.

153. තරාදීහි රිණ්ණො.

තරාදීහි පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්ස රිණ්ණො හොති. තිණ්ණො තිණ්ණවා, ජිණ්ණො ජිණ්ණවා, චිණ්ණො චිණ්ණවා.

154. ගො භන්ජාදීහි.

භන්ජාදීහි පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්සානන්තරස්ස ග හොති. භග්ගො භග්ගවා, ලග්ගො ලග්ගවා, නිමුග්ගො නිමුග්ගවා, සංවිග්ගො සංවිග්ගවා.

155. සුසා ඛො.

සුසා පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්ස ඛො හොති. සුක්ඛො සුක්ඛවා.

156. පචා කො.

පචා පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්ස කො හොති. පක්කො පක්කවා.

157. මුචා වා.

මුචා පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්ස කො වා හොති. මුක්කො මුත්තො, මුක්කවා මුත්තවා. 'සක්කො'ති ණ්වාදීසු සිද්ධං, ක්තක්තවන්තූසු සත්තො, සත්තාවාත්වෙව හොති.

158. ලොපො වඩ්ඪා ක්තිස්ස.

වඩ්ඪා පරස්ස ක්තිස්ස තස්ස ලොපො හොති. වඩ්ඪි.

159. ක්විස්ස.

ක්‍රියත්ථා පරස්ස ක්විස්ස ලොපො හොති, අභිභූ.

160. ණිණාපීනං තෙසු.

ණිණාපීනං ලොපො හොති තෙසු ණිණාපීසු. කාරෙන්තං පයොජයති කාරෙති කාරාපයති.

161. ක්වචි විකරණානං.

විකරණානං ක්වචි ලොපො හොති. උදපාදි, හන්ති.

162. මානස්ස මස්ස.

ක්‍රියත්ථා පරස්ස මානස්ස මකාරස්ස ලොපො හොති ක්වචි. කරාණො, ක්වචීති කිං? කුරුමානො.

163. ඌලස්සෙ.

ඤිලානමෙ හොති ක්වචි. ගහෙත්වා, අදෙන්ති, ක්වචිත්වෙව? වපිත්වා.

164. පොය්‍යා වා ත්වාස්ස සමාසෙ.

ත්වාස්ස වා පොය්‍යා හොති සමාසෙ. පකාරො ''පොය සිස්සා'' ති 5-88 විසෙසනත්ථො. අභිභූය, අභිභවිත්වා, සමාසෙති කිං? පත්වා, ක්වචාසමාසෙපි බහුලාධිකාරා 'ලතං දන්තෙහි ඡින්දිය'.

165. තුංයානා.

ක්ත්වාස්ස වා තුංයානා හොන්ති සමාසෙ ක්වච්චි. අභිහට්ඨුං අභිහරිත්වා, අනුමොදියාන අනුමොදිත්වා, අසමාසෙපි බහුලාධි කාරා, දට්ඨුං දිස්වා, එසමප්පවිසයතාඤාපනත්ථො යොගවිභාගො.

166. හනා රච්චො.

හනස්මා පරස්ස ක්ත්වාස්ස රච්චො වා හොති සමාසෙ. ආහච්ච, ආහනිත්වා.

167. සාසාධිකරා චචරිච්චා.

සාසාධීහි පරා කරා පරස්ස ක්ත්වස්ස චචරිච්චා හොන්ති යථාක්කමං. සක්කච්ච සක්කරිත්වා, අසක්කච්ච අසක්කරිත්වා, අධිකිච්ච අධිකරිත්වා.

168. ඉතො ච්චො.

ඉඉච්චස්මා පරස්ස ක්ත්වාස්ස ච්චො වා හොති. අධිච්ච අධීයිත්වා, සමෙච්ච සමෙත්වා.

169. දිසා වානවා ස ච.

දිසතො ක්ත්වාස්ස වානවා හොන්ති වා දිසස්ස ච ස කාරො තංසන්නියොගෙන. සස්ස සවිධානං පරරූපබාධනත්ථං. දිස්වාන, දිස්වා පස්සිත්වා, කථං 'නාදට්ඨා පරතො දොස'න්ති? ඤාපකා ත්වාස්ස වලොපො, එවං 'ලද්ධා ධන'න්ති ආදීසු.

170. ඤි බ්‍යඤ්ජනස්ස.

ක්‍රියත්ථා පරස්ස බ්‍යඤ්ජනාදිප්පච්චයස්ස ඤි වා හොති. භුඤ්ජිතුං හොත්තුං, බ්‍යඤ්ජනස්සාති කිං? පාචකො.

171. රා නස්ස ණො.

රන්තතො ක්‍රියත්ථා පරස්ස පච්චයනකාරස්ස ණො හොති. අරණං, සරණං.

172. න න්තමානත්‍යාදීනං.

රන්තතො පරෙසං න්තමානත්‍යාදීනං නස්ස ණො න හොති, කරොන්තො, කුරුමානො, කරොන්ති.

173. ගමයමිසාසදිසානං වා ච්ඡඞ.

එතෙසං වා ච්ඡඞ හොති න්තමානත්‍යාදීසු. ගච්ඡන්තො ගච්ඡමානො ගච්ඡති, යච්ඡන්තො යච්ඡමානො යච්ඡති, ඉච්ඡන්තො ඉච්ඡමානො ඉච්ඡති අච්ඡන්තො අච්ඡමානො අච්ඡති, දිච්ඡන්තො දිච්ඡමානො දිච්ඡති, වාති කිං? ගමිස්සති, වචත්ථීතවිභාසා-යං, තෙනාඤ්ඤෙසු ච ක්වචි-ඉච්ඡිතබ්බං ඉච්ඡා ඉච්ඡිතුං, අච්ඡිතබ්බං අච්ඡතුං, අඤ්ඤෙසඤ්ච යොගවිභාගා-පවෙච්ඡති.

174. ජරමරානමීයඩ.

එතෙසමීයඩ වා හොති න්තමානත්‍යාදීසු. ජීයන්තො ජීරන්තො, ජීයමානො ජීරමානො, ජීයති ජීරති, මීයන්තො මරන්තො, මීයමානො මරමානො, මීයති මරති.

175. ඨාපානං තිට්ඨ පිවා.

ඨාපානං තිට්ඨපිවා හොන්ති න්තමානත්‍යාදීසු. තිට්ඨන්තො, තිට්ඨමානො, තිට්ඨති, පිවන්තො, පිවමානො, පිවති, වාත්වෙව? ඨාති, පාති.

176. ගමවදදානං සම්මවජ්ජදජ්ජා.

ගමාදීනං සම්මාදයො වා හොන්ති න්තමානත්‍යාදීසු. සම්මන්තො, ගච්ඡන්තො, වජ්ජන්තො වදන්තො, දජ්ජන්තො දදන්තො.

177. කරස්ස සොස්ස කුබ්බකුරුකයිරා.

කරස්ස සඔකාරස්ස කුබ්බාදයො වා හොන්ති න්තමානත්‍යාදීසු. කුබ්බන්තො කයිරන්තො කරොන්තො, කුබ්බමානො කුරුමානො කයිරමානො, කරාණො, කුබ්බති කයිරති කරොති, කුබ්බතෙ කුරුතෙ, කයිරතෙ, වවත්ථිතවිභාසත්තා වාධිකාරස්ස භියොයා මානපරච්ඡක්කෙසු කුරු, ක්වචිදෙව පුබ්බඡක්කෙ ‘අග්ඝං කුරුතු, නො භවං, සොස්සාති වුත්තත්තා කත්තරියෙවිමෙ.

178. ගහස්ස ඝෙප්පො.

ගහස්ස වා ඝෙප්පො හොති න්තමානත්‍යාදීසු. ඝෙප්පන්තො, ඝෙප්පමානො, ඝෙප්පති, වාත්වෙව? ගණ්හති.

179. ණො නිග්ගහීතස්ස.

ගහස්ස නිග්ගහීතස්ස ණො හොති. ගණ්හිතබ්බං, ගණ්හිතුං, ගණ්හන්තො.

ඉතිමොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ වුත්තියං

ඛාදිකණ්ඩො පඤ්චමො.

6. ඡට්ඨො කණ්ඩො (ත්‍යාදි)

1. වත්තමානෙ ති අන්ති සි ථ මි ම තෙ අන්තෙ සෙ ව්හෙ එ ම්හෙ.

වත්තමානෙ ආරද්ධාපරිසමත්තෙ අත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ත්‍යාදයො හොන්ති. ගච්ඡති, ගච්ඡන්ති, ගච්ඡසි ගච්ඡථ, ගච්ඡාමි ගච්ඡාම, ගච්ඡතෙ ගච්ඡන්තෙ, ගච්ඡසෙ ගච්ඡව්හෙ, ගච්ඡෙ ගච්ඡාම්හෙ. කථං 'පුරෙ අධම්මො දිප්පති, පුරා මරාමී'ති? වත්තමානස්සෙවවත්තුමිච්ඡිත්තා තංසමීපස්ස තග්ගහණෙන ගහණා, පුරෙපුරාසද්දෙහි වා අනාගතත්තාවගමෙ තදා තස්ස වත්තමානත්තා, කාලබ්‍යත්තයො වා එසො, භවන්තෙව හි කාලන්තරෙපි ත්‍යාදයො බාහුලකා 'සන්තෙසු පරිගූහාමි, මා ච කිඤ්චි ඉතො අදං' 'කායස්ස භෙදා අභිසම්පරායං, සහබ්‍යතං ගච්ඡති වාසවස්ස, 'අනෙකජාතිසංසාරං සන්ධාවිස්සං' අතිවෙලං න මස්සිස්ස'න්ති.

2. භවිස්සති ස්සති ස්සන්ති ස්සසි ස්සථ ස්සාමි ස්සාම ස්සතෙ ස්සන්තෙ ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාම්හෙ.

භවිස්සති අනාරද්ධෙ අත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ස්සත්‍යාදයො හොන්ති. ගමිස්සති ගමිස්සන්ති, ගමිස්සසි ගමිස්සථ, ගමිස්සාමි ගමිස්සාම, ගමිස්සතෙ ගමිස්සන්තෙ, ගමිස්සසෙ ගමිස්සව්හෙ, ගමිස්සං ගමිස්සාම්හෙ.

3. නාමෙ ගරහාවිම්හයෙසු.

නාමසද්දෙ නිපාතෙ සති ගරහායං විම්හයෙ ච ගම්‍යමානෙ ස්සත්‍යාදයො හොන්ති. ඉමෙ හි නාම කල්‍යාණධම්මා පටිජානිස්සන්ති, න හි නාම භික්ඛවෙ තස්ස මොඝපුරිසස්ස පාණෙසු අනුද්දයා භවිස්සති, කථං හි නාම සො භික්ඛවෙ මොඝපුරිසො සබ්බමත්තිකාමයං කුටිකං කරිස්සති? තත්ථ නාම ත්වං මොඝපුරිස මයා විරාගාය ධම්මෙ දෙසිතෙ සරාගාය චෙතෙස්සසි? අත්ථි නාම තාත සුදින්න ආභිදොසිකං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිස්සසි, අත්ථීයෙවිහාපි නින්දාවගමො. විම්හයෙ-අච්ඡරියං වත භො අබ්භුතං වත භො සන්තෙන වත භො පබ්බජිතා විහාරෙන විහරන්ති, යත්‍ර හි නාම සඤ්ඤී සමානො ජාගරො පඤ්චමත්තානි සකටසතානි නිස්සාය නිස්සාය අභික්කන්තානි නෙව දක්ඛති න පන සද්දං සොස්සති, අච්ඡරියං අන්ධො නාම පබ්බතමාරොහිස්සති, බධිරො නාම සද්දං සොස්සති.

4. භූතෙ ඊඋං ඔත්ථ ඉං ම්හා ආ ඌ සෙ ව්හං අ ම්හෙ.

භූතෙ පරිසමත්තෙ අත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ඊ ආදයො හොන්ති. අගමී අගමුං, අගමො අගමිත්ථ, අගමිං අගමිම්හා, අගමා අගමූ, අගමිසෙ අගමිව්හං, අගම අගමිම්හෙ. භූතසාමඤ්ඤවචනිච්ඡායමනජ්ජතනෙපි 'සුචො අහොසි ආනන්දො'.

5. අනජ්ජතනෙ ආ ඌ ඔ ත්ථ අ ම්හා ත්ථ ත්ථුං සෙ ව්හං ඉං ම්හසෙ.

අවිජ්ජමානජ්ජතනෙ භූතෙ-ත්‍ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්‍ථා ආආදයො හොන්ති.

ආඥායාසා ච උට්ඨානා, ආඥායාසා ච සංවෙසනා;
එසජ්ජතනො කාලො, අහරුහතඩ්ඪරත්තං වා.

අගමා අගමූ, අගමො, අගමත්‍ථ, අගම අගමම්හා, අගමත්‍ථ අගමත්‍ථුං, අගමසෙ අගමව්හං, අගමිං අගමම්හසෙ. අඤ්ඤපදත්‍ථො කිං? අජ්ජ හියොසා වා අගමාසි.

6. පරොක්ඛෙ අ උ එ ත්‍ථ අ ම්හ ත්‍ථ රෙ ත්‍ථො ව්හො ඉ ම්හෙ.

අපච්චක්ඛෙ භූතානජ්ජතනෙ-ත්‍ථෙ වුත්තමානතො ක්‍රියාත්‍ථා අ ආදයො හොන්ති. ජගාම ජගමු, ජගමෙ ජගපිත්‍ථ, ජගම ජගම්ම්හ, ජගමිත්‍ථ ජගමිරෙ, ජගමිත්‍ථො ජගමිව්හො, ජගමි ජගම්ම්හෙ. මූළ්හවික්ඛිත්තබ්‍යාසත්තචිත්තෙන අත්තනාපි ක්‍රියාකතාභිනිබ්බත්තිතකාලෙ-නුපලද්ධා සමානා ඵලෙනා-නුමීයමානා පරොක්ඛාව වත්‍ථුතො, තෙනුත්තමවිසයෙපි පයොගසමවො.

7. එය්‍යාදො වාතිපත්තියං ස්සා ස්සං සු ස්සෙ ස්සථ ස්සං ස්සාම්හා ස්සථ ස්සිංසු සස්සෙ ස්සව්හෙ ස්සිං ස්සාම්හසෙ.

එය්‍යාදො විසයෙ ක්‍රියාතිපත්තියං ස්සාදයො හොන්ති විභාසා. විධුරප්පච්චයොපනිපාතතො කාරණවෙකල්ලතො වා ක්‍රියායාතිපතනමනිප්ඵත්ති ක්‍රියාතිපත්ති, එතෙ ච ස්සාදයො සාමත්‍ථියාතීතානාගතෙස්වෙව හොන්ති න වත්තමානෙ තත්‍ර... ක්‍රියාතිපත්‍යාසම්භවා, සචෙ පඨමවයෙ පබ්බජ්ජං අලභිස්සා අරහා අභවිස්සා, දක්ඛිණෙන චෙ අගමිස්සා න සකටං පරියා භවිස්සා, දක්ඛිණෙන චෙ අගමිස්සංසු, අගමිස්සෙ අගමිස්සථ, අගමිස්සං අගමිස්සාම්හා, අගමිස්සථ අගමිස්සිංසු, අගමිස්සසෙ අගමිස්සව්හෙ, අගමිස්සිං අගමිස්සාම්හසෙ, න සකටං පරියාභවිස්සා, වාතිකිං? දක්ඛිණෙ න චෙ ගමිස්සති න සකටං පරියා භවිස්සති.

8. හෙතුඵලෙස්වෙය්‍ය එය්‍යුං එය්‍යාසි එය්‍යාථ එය්‍යාමි එය්‍යාම එථ එරං එථො එය්‍යව්හො එය්‍යං එය්‍යාම්හෙ.

හෙතුභූතායං ඵලභූතායඤ්ච ක්‍රියායං වත්තමානතො ක්‍රියත්‍ථා එය්‍යාදයො වා හොන්ති, සචෙ සඞ්ඛාරා නිච්චා භවෙය්‍යුං න නිරුජ්ඣෙය්‍යුං, දක්ඛිණෙන චෙ ගච්ඡෙය්‍ය න සකටං පරියාභවෙය්‍ය, දක්ඛිණෙන චෙ ගච්ඡෙය්‍යුං, ගච්ඡෙය්‍යාසි ගච්ඡෙය්‍යාථ, ගච්ඡෙය්‍යාමි ගච්ඡෙය්‍යාම, ගච්ඡෙථ ගච්ඡෙරං, ගච්ඡෙථො ගච්ඡෙය්‍යව්හො, ගච්ඡෙය්‍යං ගච්ඡෙය්‍යාම්හෙ, න සකටං

පරියාභවෙය්‍ය, භවනං ගමනං ච හෙතු, අනිරුජ්ඣනං අපරියාභවනං ච ඵලං, ඉහ කස්මා න හොති ‘හන්තීහි පලායති, වස්සතීති ධාවති, හනිස්සතීති පලායිස්සතී’ති? ඉති සද්දෙනෙව හෙතුහෙතුමන්තතාය ජොතිතත්තා, වාති කිං? දක්ඛිණෙන චෙ ගමිස්සති න සකටං පරියාභවිස්සති.

9. පඤ්හපත්ථනාවිධීසු.

පඤ්හො=සම්පුච්ඡනං සම්පධාරණං නිරූපණං කාරියානිච්ඡයනං පත්ථනා=යාචනං ඉට්ඨාසිං හනඤ්ච, විධි=විධානං නියොජනං ක්‍රියාසු බ්‍යාපාරණා, සා ච දුවිධාව සාදරානාදරවසෙන… විසයභෙදෙන භින්නායපි තදුභයානතිවත්තනතො, එතෙසු පඤ්හාදීසු ක්‍රියත්ථතො එය්‍යාදයො හොන්ති, පඤ්හෙ - කිමායස්මා විනයං පරියාපුණෙය්‍ය? උදාහු ධම්මං, ගච්ඡෙය්‍යං වාහං උපොසථං න වා ගච්ඡෙය්‍යං, පත්ථනායං-ලභෙය්‍යා-හං භන්තෙ භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං ලභෙය්‍යං උපසම්පදං, පස්සෙය්‍යං තං වස්සසතං අරොගං, විධිම්හි-භවං පත්තං පචෙය්‍ය, භවං පුඤ්ඤං කරෙය්‍ය, ඉහ භවං භුඤ්ජෙය්‍ය, ඉහ භවං නිසීදෙය්‍ය, මාණවකං භවං අජ්ඣාපෙය්‍ය, අනුඤ්ඤාපත්තකාලෙසුපි සිද්ධාව… තත්ථාපි විධිප්පතීතිතො, අනුඤ්ඤායං-එවං කරෙය්‍යාසි, පත්තකාලෙ-කටං කරෙය්‍යාසි, පත්තො තෙ කාලො කටකරණෙ, යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං සඞ්ඝො උපොසථං කරෙය්‍ය, එතස්ස භගවා කාලො එතස්ස සුගත කාලො යං භගවා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙය්‍ය, පෙසනෙපිච්ඡන්ති ‘ගාමං ත්වං භණෙ ගච්ඡෙය්‍යාසි’.

10. තු අන්තු හි ථ මි ම තං අන්තං ස්සු ව්හො එ ආමසෙ.

පඤ්හාදීස්වෙතෙ හොන්ති ක්‍රියත්ථතො. ගච්ඡතු ගච්ඡන්තු, ගච්ඡාහි ගච්ඡථ, ගච්ඡාමි ගච්ඡාම, ගච්ඡතං ගච්ඡන්තං, ගච්ඡස්සු ගච්ඡව්හො, ගච්ඡෙ, ගච්ඡාමසෙ, පඤ්හෙ-කින්නු ඛලු භො බ්‍යාකරණමධීයස්සු, පත්ථනායං-දදාහි මෙ, ජීවතු භවං, විධිම්හි-කටං කරොතු භවං, පුඤ්ඤං කරොතු භවං, ඉහ භවං භුඤ්ජතු, ඉහ භවං නිසීදතු, උද්දිසතු භන්තෙ භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛං, පෙසනෙ-ගච්ඡ භණෙ ගාමං, අනුමතියං - එවං කරොහි, පත්තකාලෙ-කාලො-යං තෙ මහාවීර උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡියං.

11. සත්‍යරහෙස්වෙය්‍යාදී.

සත්තියං අර හත්ථෙ ච ක්‍රියත්ථා එය්‍යාදයො හොන්ති. භවං ඛලු රජ්ජං කරෙය්‍ය, භවං සත්තො අරහො.

12. සම්භාවනෙ වා.

සම්භාවනෙ ගම්‍යමානෙ ධාතුනා වුච්චමානෙ ච එය්‍යාදයො හොන්ති විභාසා. අපි පබ්බතං සිරසා භින්දෙය්‍ය, ක්‍රියාතිපත්තියන්තු ස්සාදී-අසනියාපි හතො නාපතිස්සා, සම්භාවෙමි සද්දහාමි අවකප්පෙමි භුඤ්ජෙය්‍ය භවං භුඤ්ජිස්සති භවං අභුඤ්ජි භවං, ක්‍රියාතිපත්තියන්තු ස්සාදී-සම්භාවෙමි නාභුඤ්ජිස්සා භවං.

13. මායොගෙ ඊආආදී.

මා යොගෙ සති ඊආදයො ආආදයො ච වා හොන්ති. මා සු පුනපි එවරූපමකාසි, මා භවං අගමා වනං, වාත්වෙව? මා තෙ කාමගුණෙ භමස්සු චිත්තං, මා ත්වං කරිස්සසි, මා ත්වං කරෙය්‍යාසි, අසකකාලත්ථොයමාරම්භො, බුද්ධො භවිස්සතීති පදන්තරසම්බන්ධෙනානාගතකාලතා පතීයතෙ, එවං කතො කථො ස්වෙ භවිස්සති, භාවි කිච්චමාසීති.

ලුනාහි ලුනාහිත්වෙවායං ලුනාති, ලුනස්සු ලුනස්සුත්වෙවායං ලුනා-තීති ත්වාදීනමෙවෙතං මජ්ඣිමපුරිසෙකවචනානමාභික්ඛඤ්ඤෙ ද්විබ්බචනං, ඉදං වුත්තං හොති 'එව මෙස තුරිතො අඤ්ඤෙපි නියොජෙන්තොවිය කිරියං කරොතී'ති, එවං ලුනාථ ලුනාථත්වෙවායං ලුනාති, ලුනව්හො ලුනව්හොත්වෙවායං ලුනාති, තථා කාලන්තරෙසුපි ලුනාහි ලුනාහිත්වෙවායං අලුනි, අලුනා, ලුලාව, ලුනිස්සතීති, එවං ස්සුම්හි ච යොජනීයං, තථා සමුච්චයෙපි මඨමට, විහාරමටෙත්වෙවායමටති, මඨමටස්සු, විහාරමටස්සුත්වෙවායමටති, බ්‍යාපාරභෙදෙ තුසාමඤ්ඤවචනස්සෙව බ්‍යාපකත්තා අනුප්පයොගො භවති, ඔදනං භුඤ්ජ, යාගුං පිව, ධානා ඛාදෙත්වෙවාය-මජ්ඣොහරති.

14. පුබ්බපරච්ඡක්කානමෙකානෙකෙසු තුම්හාම්හසෙසෙසු ද්වෙ ද්වෙ මජ්ඣිමුත්තමපඨමා.

එකානෙකෙසු තුම්හාම්හසද්දවචනීයෙසු තදඤ්ඤසද්දවචනීයෙසු ච කාරකෙසු පුබ්බච්ඡක්කානං පරච්ඡක්කානං මජ්ඣිමුත්තමපඨමා ද්වෙ ද්වෙ හොන්ති යථාක්කමං ක්‍රියත්ථා, උත්තමසද්දො-යං සභාවතො තතියදුකෙ රුළ්හො, ත්වං ගච්ඡසි, තුම්හෙ ගච්ඡථ, ත්වං ගච්ඡසෙ, තුම්හෙ ගච්ඡව්හෙ, අහං ගච්ඡාමි, මයං ගච්ඡාම, අහං ගච්ඡෙ, මයං ගච්ඡාම්හෙ, සො ගච්ඡති, තෙ ගච්ඡන්ති, සො ගච්ඡතෙ, තෙ ගච්ඡන්තෙ, සාමත්ථියා ලද්ධත්තා අප්පයුජ්ජමානෙසුපි තුම්හාම්හසෙසෙසු භවන්ති. ගච්ඡසි, ගච්ඡථ, ගච්ඡසෙ, ගච්ඡව්හෙ, ගච්ඡාමි, ගච්ඡාම, ගච්ඡෙ, ගච්ඡාම්හෙ, ගච්ඡති, ගච්ඡන්ති, ගච්ඡතෙ, ගච්ඡන්තෙ.

15. ආඊස්සාදීස්වඤ වා.

ආආදො ඊආදො ස්සා ආදො ච ක්‍රියත්ථස්ස වා අඤ හොති. ඤකාරො-නුබන්ධො, අගමා, ගමා, අගමී, ගමී, අගමිස්සා, ගමිස්සා.

16. අආදීස්වාහො බ්‍රූස්ස.

බ්‍රූස්ස ආහො හොති අආදීසු. ආහ, ආහු.

17. භූස්ස වුක.

අආදීසු භූස්ස වුක හොති. කකාරො-නුබන්ධො, උකාරො උච්චාරණත්ථො, බභූව.

18. පුබ්බස්ස අ.

අආදීසු ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස භූස්ස අ හොති, බභූව.

19. උස්සංස්වාහා වා.

ආහාදෙසා පරස්ස උස්ස අංසුවා හොති. අහංසු, ආහු.

20. ත්‍යන්තීනං ටටූ.

ආහා පරෙසං තිඅන්තීනං ටටූ හොන්ති. ටකාරා සබ්බාදෙසත්ථා, ආහ, ආහු, අතොයෙව ච ඤාපකා තිඅන්තීසු ච බ්‍රූස්සා-හො.

21. ඊආදො වචස්සොම.

ඊආදීසු වචස්ස ඔම හොති. මකාරො-නුබන්ධො, අවොච, ඊආදොති කිං? අවචා.

22. දාස්ස දං වා මිමෙස්වද්විත්තෙ.

අද්විතෙ වත්තමානස්ස දාස්ස දං වා හොති මිමෙසු. දම්මි දෙමි, දම්ම දෙම, අද්විත්තෙති කිං? දදාධි දදාම.

23. කරස්ස සොස්ස කුං.

කරස්ස සඔකාරස්ස කුං වා හොති මිමෙසු. කුම්මි කුම්ම, කරොමි කරොම.

24. කා ඊආදීසු.

කරස්ස සඔකාරස්ස කා හොති වා ඊආදීසු. අකාසි අකරි, අකංසු අකරිංසු, අකා අකරා.

25. හාස්ස, වාහඩ ස්සෙන.

කරස්ස සොස්ස හාස්ස ච ආහඩ වා හොති ස්සෙන සහ. කාහති කරිස්සති, අකාහා අකරිස්සා, හාහති හායිස්සති, අහාහා අහායිස්සා.

26. ලභවසච්ඡිදභිදරුදානං ච්ඡඩ.

ලභාදීනං ච්ඡඩ වා හොති ස්සෙනසහ. අලච්ඡා අලභිස්සා, ලච්ඡති ලභිස්සාති, අවච්ඡා අවසිස්සා, වච්ඡති වසිස්සති, අච්ඡෙච්ඡා අච්ඡින්දිස්සා, ඡෙච්ඡති ඡින්දිස්සති, අභෙච්ඡා අභින්දිස්සා, භෙච්ඡති භින්දිස්සති, අරුච්ඡා අරොදිස්සා, රුච්ඡති රොදිස්සතී, අඤ්ඤස්මිම්පි ඡිදස්ස වා ච්ඡඩ යොගවිභාගා, අච්ඡෙච්ඡුං අච්ඡින්තිංසු, අඤ්ඤෙසඤ්ච ගච්ඡං ගච්ඡිස්සං.

27. භුජ මුච වච විසානං ක්ඛඩ.

භුජාදීනං ක්ඛඩ වා හොති ස්සෙන සහ. අභොක්ඛා අභුඤ්ජිස්සා, භොක්ඛති භුඤ්ජිස්සති, අමොක්ඛා අමුඤ්චිස්සා, මොක්ඛතිමුඤ්චිස්සති, අවක්ඛා අවච්ස්සා, වක්ඛති වච්චිස්සති, පාවෙක්ඛා පාවිසිස්සා, පවෙක්ඛති පවිසිස්සති, විසස්සා-ඤ්ඤස්මිම්පි වා ක්ඛඩ යොගවිභාගා පාවෙක්ඛි, පාවිසි.

28. ආඊආදීසු හරස්සා.

ආආදො ඊආදො අ හරස්ස ආ හොති වා. අහා අහරා, අහාසි අහරි.

29. ගමිස්ස.

ආආදො ඊආදො අ ගමිස්ස ආ හොති වා. අගා අගමා, අගා අගමී.

30. ඩංසස්ස ච ඣඩ.

ඩංසස්ස ගමිස්ස ච ඣඩ වා හොති ආඊආදීසු. අඩඤ්ඣා අඩංසා, අඩඤ්ඣි අඩංසී, අගඤ්ඣා අගච්ඡා, අගඤ්ඣි අගච්ඡී.

31. හූස්ස හෙහෙහිහොහි ස්සත්‍යාදො.

හූස්ස හෙආදයො හොන්ති ස්සත්‍යාදො. හෙස්සති, හෙහිස්සති, හොහිස්සති.

32. ඤානාසු රස්සො.

ක්‍ණාක්නාසු ක්‍රියත්‍ථස්ස රස්සො හොති. කිණාති, ධුනාති.

33. ආ ඊ ඌ ම්හා ස්සා ස්සම්හානං වා.

එසං වා රස්සො හොති. ගම ගමා, ගමි ගමී, ගමු ගමූ, ගමිම්හ ගමිම්හා, ගමිස්ස ගමිස්සා, ගමිස්සම්හ ගමිස්සම්හා.

34. කුසරුහෙහීස්ස ඡි.

කුසා රුහා ච පරස්ස ඊස්ස ඡි වා හොති. අක්කොච්ඡි අක්කොසි, අභිරුච්ඡි අභිරුහි.

35. අ ඊ ස්සාආදීනං බ්‍යඤ්ජනස්සිඤ.

ක්‍රියත්‍ථා පරෙසං අආදීනං ඊආදීනං ස්සආදීනඤ්ච-බ්‍යඤ්ජනස්ස ඉඤ හොති විභාසා. බභූවිත්‍ථ, අභවිත්‍ථා, අනුභවිස්සා, අනුභවිස්සති අනුභොස්සති හරිසති හස්සති, එතෙසන්ති කිං? භවති, බ්‍යඤ්ජනස්සාති කිං? බභූව.

36. බ්‍රූතො තිස්සීඤ.

බ්‍රූතො පරස්ස තිස්ස ඊඤ වා හොති. බ්‍රවීති, බ්‍රූති.

37. ක්‍යස්ස.

ක්‍රියත්‍ථා පරස්ස ක්‍යස්ස ඊඤ වා හොති. පචීයති, පච්චති.

38. එය්‍යාථ ස්සෙ අ ආ ඊථානං ඕ, අ, අං, ත්‍ථ, ත්‍ථො, ව්හොක.

එය්‍යාථාදීනං ඔආදයො වා හොන්ති යථාක්කමං. තුම්හෙ භවෙය්‍යාථො භවෙය්‍යාථ, ත්වං අභවිස්ස අභවිස්සෙ, අහං අභවං අභව, සො අභවිත්‍ථ අභවා, සො අභවිත්‍ථො, අභවී, තුම්හෙ භවථව්හො භවථ, ආසභවරිතොව අකාරො ගය්හතෙ, ථො පන-න්තෙ නිද්දෙසා ත්වාදිසම්බන්ධීයෙව, තස්සෙව වා නිස්සිතත්තා, නිස්සයකරණම්පි හි සුත්තකාරාචිණ්ණං.

39. උංස්සිං ස්වංසු.

උමිච්චස්ස ඉංසු අංසු වා හොන්ති. අගමිංසු, අගමංසු, අගමුං.

40. එඔත්තා සුං.

එආදෙසතො ඔආදෙසතො ච පරස්ස උම්විවස්ස සුං වා හොති. නෙසුං, නයිංසු, අස්සොසුං, අස්සුං, ආදෙසත්තාබ්‍යාපනත්ථංත්තග්ගහණං.

41. හූතො රෙසුං.

හූතො පරස්ස උම්විවස්ස රෙසුං වා හොති. අහෙසුං, අහවුං.

42. ඔස්ස අ ඉ ත්ථ ත්ථො.

ඔස්ස අආදයො වා හොන්ති. ත්වං අහව, අහවි, අහවිත්ථ, අහවිත්ථො අහවො.

43. සි.

ඔස්ස සි වා හොති. අහොසි ත්වං අහුවො.

44. දීඝා ඊස්ස.

දීඝතො පරස්ස ඊස්ස සි වා හොති. අකාසි අකා, අදාසි අදා.

45. ම්හාත්ථානමුඤ.

ම්හාත්ථානම්හඤ වා හොති. අගම්හම්හා අගමිම්හා, අගමුත්ථ අගමිත්ථ.

46. ඉංස්ස ච සිඤ.

ඉම්විවස්ස සිඤ වා තොති ම්හාත්ථානඤ්ච බහුලං. අකාසිං අකරිං, අකාසිම්හා අකරිම්හා අකාසිත්ථ අකරිත්ථ.

47. එය්‍යුංස්සුං.

එය්‍යුම්විවස්ස ඤං වා හොති. ගච්ඡුං ගච්ඡෙය්‍යුං.

48. හිස්ස-තො ලොපො.

අතො පරස්ස හිස්ස ලොපො වා හොති. ගච්ඡ ගච්ඡාහි, අතොති කිං? කරොහි.

49. ක්‍යස්ස ස්සෙ.

ක්‍යස්ස වා ලොපො හොති ස්සෙ. අන්වභවිස්සා අන්වභූයිස්සා, අනුභවිස්සති අනුභූයිස්සති.

50. අත්ථීතෙය්‍යාදිවිභත්තීනං ස සු ස සථ සං සාම.

අස=භුවිච්චස්මා පරෙසං එය්‍යාදිවිභත්තීනං සාදයො හොන්ති යථාක්කමං. අස්ස, අස්සු, අස්ස, අස්සථ, අස්සං, අස්සාම.

51. ආදිද්විත්තමියාඉයුං.

අත්ථීතෙය්‍යාදිවිභත්තීනං ආදිභූතානං ද්වින්නං ඉයා ඉයුං හොන්ති යථාක්කමං. සියා, සියුං.

52. තස්ස ථො.

අත්ථීතො පරස්ස තකාරස්ස ථො හොති. අත්ථි, අත්ථු.

53. සිහිස්වට.

අත්ථිස්ස අට හොති සිහිසු, ටො සබ්බාදෙසත්ථො. අසි අහි.

54. මිමානං වා ම්හිම්හා ච.

අත්ථිස්මා පරෙසං මිමානං ම්හිම්හා වා හොන්ති, තංසන්නියොගෙනඅත්ථිස්ස අට ච. අම්හි අස්මි, අම්හ අස්ම.

55. එසු සි.

එසු මිමෙසු අත්ථිස්ස සකාරො හොති. අස්මි අස්ම, පරරූපබාධනත්ථං.

56. ඊආදො දීඝො.

අත්ථිස්ස දීඝො හොති ඊආදිම්හි. ආසි, ආසුං, ආසි, ආසිත්ථ, ආසිං, ආසිම්හා.

57. හිමිමෙස්වස්ස.

අකාරස්ස දීඝො හොති හිමිමෙසු. පචාහි, පචාමි, පචාම, මුය්හාමි.

58. සක්‍කා ණාස්ස ඛ ඊආදො.

සකස්මා ක්ණාස්සඛොහොති ඊආදීසු. අසක්ඛි, අසක්ඛිංසු.

59. ස්සෙ වා.

සකස්මා ක්ණස්සඛො වා හොති ස්සෙ. සක්ඛිස්සා සක්කුණිස්සා, සක්ඛිස්සති, සක්කුණිස්සති.

60. තෙසු සුතො ක්ණොක්ණානං රොට.

තෙසු ඊආදිස්සෙසු සුතො පරෙසං ක්ණොක්ණානං රොට වා හොති. අස්සොසි අසුණි, අස්සොස්සා අසුණිස්සා, සොස්සති සුණිස්සති.

61. ඤාස්ස සනාස්ස නායො තිම්හි. සනාස්ස ඤාස්ස නායො වා හොති තිම්හි. නායති, ජානාති.

62. ඤාම්හි ජං.

ඤාදෙසෙ සනාස්ස ඤාස්ස ජං (වා) හොති. ජඤ්ඤා (ජානෙය්‍ය).

63. එය්‍යාස්සියාඤා වා.

ඤාතො එය්‍යාස්ස ඉයාඤා හොන්ති වා. ජානියා, ජඤ්ඤා ජානෙය්‍ය.

64. ඊස්සත්‍යාදීසු ක්නාලොපො.

ඊආදො ස්සත්‍යාදො ච ඤාතො ක්නාලොපො වා හොති. අඤ්ඤාසි අජානි, ඤස්සති ජානිස්සති.

65. ස්සස්ස හි කම්මෙ.

ඤාතො පරස්ස ස්සස්ස හි වා හොති කම්මෙ. පඤ්ඤායිහිති පඤ්ඤායිස්සති.

66. එතිස්මා.

එතිස්මා පරස්ස ස්සස්ස හි හොති වා. එහිති එස්සති.

67. හනා ඡඛා.

හනා ස්සස්ස ඡඛා වා හොන්ති. හඤ්ඡාමි හනිස්සාමි, පටිහඞ්ඛාමි පටිහනිස්සාමි.

68. හාතො හ.

හාතො පරස්ස ස්සස්ස හ හොති වා. හාහති ජහිස්සති.

69. දක්ඛ ඛ හෙහි හොහීහි ලොපො.

දක්ඛාදීහි ආදෙසෙහි පරස්ස ස්සස්ස ලොපො වා හොති. දක්ඛති දක්ඛිස්සති, සක්ඛති සක්ඛිස්සති, හෙහිති හෙහිස්සතිහොහිති හොහිස්සති.

70. කයිරෙය්‍යස්සෙය්‍යුමාදීනං.

කයිරා පරස්ස එය්‍යුමාදීනං එය්‍යාස්ස ලොපො හොති. කයිරුං, කයිරාසි, කයිරාථ, කහිරාමි, කයිරාම.

71. ඨා.

කයිරා පරස්ස එය්‍යාස්ස ඨා හොති. සො කයිරා.

72. එථස්සා.

කයිරා පරස්ස එථස්ස ආ හොති. කයිරාථ.

73. ලභා ඉං ඊනං ථං ථා වා.

ලභස්මා ඉංඊඉච්චෙසං ථංථා හොන්ති වා. අලත්ථං අලභිං, අලත්ථ අලභි.

74. ගුරුපුබ්බා රස්සා රෙ න්තෙන්තීනං.

ගුරුපුබ්බස්මා රස්සා පරෙසං න්තෙන්තීනං රෙ වා හොති. ගච්ඡරෙ ගච්ඡන්ති, ගච්ඡරෙ ගච්ඡන්තෙ, ගමිස්සරෙ ගමිස්සන්ති, ගමිස්සරෙ ගමිස්සන්තෙ, ගුරුපුබ්බාති කිං? පච, රස්සති කිං? හොන්ති.

75. එය්‍යෙය්‍යාසෙය්‍යන්නං ටෙ.

එය්‍යාදීනං ටෙ වා හොති. සො කරෙ කරෙය්‍ය, ත්වං කරෙ කරෙය්‍යාසි, අහං කරෙ කරෙය්‍යං.

76. ඔවිකරණස්සු පරච්ඡක්කෙ.

ඔවිකරණස්ස උ හොති පරච්ඡක්කෙ විසයෙ. තනුතෙ.

77. පුබ්බච්ඡක්කෙ වා ක්වචි.

ඔවිකරණස්ස උ හොති වා ක්වචි පුබ්බච්ඡක්කෙ. වනුති වනොති.

78. එය්‍යාමස්සෙමු ච.

එය්‍යාමස්සෙමු වා හොති උ ච. භවෙම්හ, භවෙය්‍යාමු භවෙය්‍යාම.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ වුත්තියං

ත්‍යාදිකණ්ඩො ඡට්ඨො.

7. සත්තමො කණ්ඩො (ණ්වාදි)

‘‘බහුලං’’ (1.58) ‘‘ක්‍රියත්ථා’’ති (5.14) ච සබ්බත්ථ වත්තතෙ.

1. චර දර කර රහ ජන සන තල සාද සාධ කසාස වටාය වාහි ණු.

චර-ගතිභක්ඛණෙසු, දර-දරණෙ, කර-කරණෙ, රහ-චාගෙ, ජන-ජනනෙ, සන-සම්භත්තියං, තල-පතිට්ඨායං, සාද-අස්සාදනෙ, සාධ-සංසිද්ධියං, කස-විලෙඛනෙ, අස-ඛෙපනෙ, වට-භෙදනෙ, අය-ඉති ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, වා-ගතිගන්ධනෙසු, එතෙහි ක්‍රියත්ථෙහි බහුලං ණු හොති. ‘‘අස්සා ණානුබන්ධෙ’’ති (5.84) උපන්තස්ස අස්ස ආ, චරති හදයෙ මනුඤ්ඤභාවෙනාති චාරු=සොභනං. දරීයතීති දාර=කට්ඨං. කරොතීති කාරු=සිප්පී, මස වා, විසුකම්මො ච. රහති චන්දාදීනං සොභාවිසෙසං නාසෙතීති රාහු=අසුරින්දො. ජායති ගමනාගමනං අනෙනාතිජානු=ජඞ්ඝොරූනං සන්ධි. සනෙති අත්තනි භත්තිං උප්පාදෙතීති සානු=ගිරිප්පදෙසො. තලන්ති පතිට්ඨහන්ති එත්ථ දන්තාති තාලු=වදනෙකදෙසො. සා දීයති අස්සාදීයතීති සාදු=මධුරං. සාධෙති අත්තපරහිතන්ති සාධු=සජ්ජනො. කසීයතීති කාසු=ආවාටො, අසති සීඝභාවෙන පවත්තතීති ආසු=සීඝං. වටති භින්දති අමනුඤ්ඤභාවන්ති වාටු=මනුඤ්ඤො. අයන්ති පවත්තන්ති සත්තා එතෙනාති ආයු=ජීවිතං. ‘‘අස්සා ණාපිම්හි යුක’’ ඉති (5.91) යුක- වාති ගච්ඡතීති වායු-වාතො.

2. භර මර චර තර අර ගර හන තන මන භම කිත ධන බංහ කම්බම්බ චක්ඛ භික්ඛ සංකින්දන්ද යජ පටාණාස වස පස පංස බන්ධා උ.

භර-භරණෙ, මර-පාණචාගෙ, චර-ගතිභක්ඛණෙසු, තර තරණෙ, අර-ගමනෙ, ගර සර-සෙචනෙ, ගිරාති වා නිපාතනා අකාරො, හන-හිංසායං, තන-වින්ථාරෙ, මන-ඤාණෙ, භම-අනවට්ඨානෙ, කිත-නිවාසෙ, ධන-සද්දෙ, බංහ

බ්‍රහ බ්‍රූහ-වුද්ධියං, කම්බ-සංවරණෙ, අම්බ-සද්දෙ, චක්ඛ ඉක්ඛ දස්සනෙ, භික්ඛ-යාචනෙ, සංකසඞ්කායං, ඉන්ද-පරමිස්සරියෙ, අන්ද-බන්ධනෙ, යජ-දෙවපූජායං, අට පට-ගමනථා, අණ-සද්දත්ථො, අස-ඛෙපනෙ, වස-නිවාසෙ, පසබාධනෙ, පංස-නාසනෙ, බන්ධ-බන්ධනෙ, එතෙහි ක්‍රියත්ථෙහි උ හොති. හරතීති හර=හත්තා. මරති රූපකායෙන සහෙවාති මරු=දෙවො, නිජ්ජලදෙසො ච. චරීයති භක්ඛීයතීති චරු=හබ්‍යපා කො. තරන්ති අනෙනාති තරු=රුක්ඛො. අරති සූනභාවෙන උද්ධං ගච්ඡතීති අරු=වණො. ගරති සිඤ්චති, ගිරති වමති වා සිස්සෙසු සිනෙහන්ති ගරු=ආචරියො. හනති ඔදනාදීසු වණ්ණවිසෙසං නාසෙතීති හනු=වදනෙකදෙසො. තනොති සංසාර දුක්ඛන්ති තනු-සරීරං. මඤ්ඤති සත්තානං හිතාහිතන්ති මනු=පජාපති. හමති චලතීති හමු=නයනො පතිට්ඨානං. කෙතති උද්ධං ගච්ඡති, උපරි නිවසතීති වා කෙතු=ධජො. ධනති සද්දං කරොතීති ධනු=චාපො. බංහ ඉති නිද්දෙසා උම්හි නිච්චං නිග්ගහීතලොපො, බංහති වුද්ධිං ගච්ඡතීති බහු=අනප්පකං. කම්බති සංවරං කරොතීපි කම්බු=වලයො, සඞ්ඛො ච. අම්බති නාදංකරොතීති අම්බු=වාරි. චක්ඛති රූපන්ති චක්ඛු=නයනං. භික්ඛතීති භික්ඛු=සමණො. සංකිරතීති සංකු=සූලං. ඉන්දති නක්ඛත්තානං පරමිස්සරියං පවත්තෙතීති ඉන්දු=චන්දො. අන්දන්ති බන්ධන්ති සත්තා එතායාති අන්දු=සඞ්ඛලිකා. යජන්ති අනෙනාති යජු=වෙදො. පටති බ්‍යත්තභාවං ගච්ඡතීති පටු=විචක්ඛණො. අණති සුඛුමභාවෙන පවත්තතීති අණු=සුඛුමො, වීහිභෙදො ච. අසන්ති පවත්තන්ති සත්තා එතෙහීති අසවො=පාණා. සුඛං වසන්ත්‍යනෙනාති වසු=ධනං. පසීයති බාධීයති සාමිකෙහීති පසු. චතුප්පදො. පංසති සොභාවිසෙසං නාසෙතීති පංසු=රෙණු. බන්ධීයති සිනෙහභාවෙනාති බන්ධු=ඤාති.

3. බන්ධා ඌ වධො ච.

බන්ධ-බන්ධනෙ තිමස්මා ඌ හොති, බන්ධස්ස වධාදෙසො ච. පඤ්චහි කාමගුණෙහි අත්තනි සත්ථෙ බන්ධතීති වධූ-සුණිසා, ඉත්ථීච.

4. ජම්බාදයො.

ජම්බූආදයො සද්දාඌපච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ, නිපාතනං අප්පත්තස්ස පාපනං පත්තස්ස පටිසෙධො ච. ජනිස්මා ඌ, බුකාගමො, ''මනානං නිග්ගහීත''න්ති (5.96) නස්ස නිග්ගහීතං, ''වග්ගෙ වග්ගන්තො''ති (1.41) නිග්ගහීතස්ස මො, ජායති, ජනීයතී වා ජම්බූ=රුක්ඛො. හමිස්ස අමලොපො, හමති කම්පතීති භූ=හමු. කරොතිස්මා ඌ, තස්ස කන්ධුඤ ච, ''පරරූපමයකාරෙ බ්‍යඤ්ජනෙ''ති (5.95) ධාත්වන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස පරරූපත්තං, රුධිරුප්පාදං කරොතීති කක්කන්ධූ=බදරී. ලම්බ-අවසංසනෙ, ආපුබ්බො, සංයොගාදිලොපදීඝරස්සා, ආලම්බති අවසංසතීති අලාබු=තුම්බි. සර-ගති හිංසාචින්තාසු, ඌම්හි අභුක අබුක ච, සරති ගච්ඡතීති සරභූ=එකා මහානදී.

සරති පාණෙ හිංසතීති සරබූ=බුද්දජන්තුකවිසෙසො. චමඅදනෙ, චමති හක්ඛති නිවාපන්ති චමූ=සෙනා. තන-විත්ථාරෙ, තනොති සංසාරදුක්ඛන්ති තනු=සරීරං, එවමඤ්ඤෙපි පයොගතො දට්ඨබ්බා.

5. තපුස වි ධ කුර පුථ මුදා කු.

තප-සන්තාපෙ, උස-දාහෙ, විධ-වෙධනෙ, කුර-සද්දෙ, පුථ පථ-විත්ථාරෙ, මුද-තොසෙ, එතෙහි කු, හොති. ककාරොනුබන්ධො ''න තෙ කානුබන්ධනාගමෙසූ''ති (5.85) එඩනමභාවත්ථො. තප ඉති නිද්දෙසතොව අස්ස ඉත්තං, තාපීයතීති තිපු=ලොහවිසෙසො. උසති දාහං කරොතීති උසු=සරො. වෙධති රංසීහි තිමිරන්ති විධු=චන්දො. කුරති කිච්චාකිච්චං වදතීති කුරු=රාජා, කුරවො=ජනපදො. පුථති මහන්ථභාවෙන පත්ථීරතීති පුථු=විත්ථිණ්ණො, මොදනං, මුදීයතීති වා මුදු=අථද්ධො.

6. සින්ධාදයො.

සින්ධු ආදයො කුපච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ. සන්ද-පස්සවනෙ, අස්ස ඉත්තං, ධොවාන්තා දෙසො නිපාතනා, සන්දති පස්සවතීති සින්ධු=නදි, වහිසුපන්තස්ස දීඝාදිබත්තෙ, බාධිස්ස වාන්තහත්තෙ ච, වහන්ත්‍යනෙනාති බාහු, බාධති උපද්දවෙ වාරෙතී ති වා බාහු=භුජො. රංස-ගමනෙ, නිග්ගහීතලොපො, රඩසති පවත්තති රාජධම්මෙති රඤු=රාජා. විද-ලාභෙ, නකාරාගමො, වස්ස බො, වින්දත්‍යනෙන නන්දනන්ති බින්දු=කණිකා. මන-ඤාණෙ, නස්ස ධො, මඤ්ඤති ඤායති මධුරන්ති මධු=මධුකරීහි කතමධු, රප ලප ජප ජප්ප-වචනෙ, අස්සඉත්තං, රපති ජප්පති මන්තන්තී රිපු=පච්චාමිත්තො. සස-ගති හිං සාපාණනෙසු, අස්ස උත්තං, සසති ජීවතීති සුසු=යුවා. අර ගමනෙ, අස්සඋත්ත මූත්තඤ්ච, අරති මහන්තභාවං ගච්ඡතීති උරු=මහා, අරතිනෙනාති ඌරු-සත්ථි. ඛණ-අවදාරණෙ, ආ පුබ්බො අනලොපො, ආඛනතීති ආඛු=උන්දූරො. තරතරණෙ, තස්ස ථො, තරතීති ථරු=ඛග්ගාවයවො. ලංස-ගති සොසනෙසු සස්ස වා හත්තං, නිග්ගහීතලොපො ච, ලඩසති පවත්තති ලසුභාවෙනාති ලසු ලහු එකත්ථා, (භංජ-ඔමද්දනෙ, ප-පුබ්බො, ජස්ස ගත්තං, පභඤ්ජති විසෙසෙනාති පභඩ්ගු=භඩ්ගුරො.) ඨා-ගතිනිවත්තියං, සුපුබ්බො, ඨාති පවත්තති සුන්දරභාවෙනාති සුට්ඨු=සොභනං, දුපුබ්බො ඨාති පවත්තති අසුන්දරභාවෙනාති දුට්ඨු=අසොභනං. එවමඤ්ඤෙපි විඤ්ඤෙය්‍යා.

7. ඉ.

ක්‍රියත්ථා බහුලං ඉ හොති, අඝ-ඛෙපනෙ, අඝීයති ඛිපීයතීති අසි=ඛග්ගො. කස-විලෙඛනෙ, කසීයතෙ කසි=කසනං. මස-ආමසනෙ, මසීයතීති මසි=මෙළා. කු-සද්දෙ ඔ අවාදෙසා, කවති කථෙතීති කවි=කබ්බකාරො. රුසද්දෙ, රවති

ගජ්ජතීති රවි=ආදිච්චො. සප්ප-ගමනෙ, සප්පති පවත්තතීති සප්පි=සතං. ගන්ථ-ගන්ථනෙ, ''ත ථ න රානං ට ඨ ණලා''ති (1.25) නථානං ණඨා, ගන්ථෙතීති ගණ්ඨි=පබ්බො, ගණ්ඨිච. රාජ-දිත්තියං, රාජති පවත්තතීති රාජි=පාළි. කල-සඞ්ඛ්‍යානෙ, කලීයති පරිමීයතීති කලි=පාපං. බල-පාණනෙ, බලන්ති ජීවන්ති අනෙනාති බලි=කරො. ධන-සද්දෙ, ධනති නදතීති ධනි=සද්දො. අච්ච අඤ්ච-පූජායං, අච්චීයති පූජීයතීති අච්චි=ජාලා. වල වල්ල-සංවරණෙ, වලනං සංකොචනං වලි=උදරාදීසු පලි, වල්ලීයන්ති සංවරීයන්ති සත්තා එතායාති වල්ලි=ලතා. ව්මිහි වලී වල්ලීතිපි හොති, සොයෙවත්ථො, එවමඤ්ඤෙපි.

8. දඤ්ඤාදයො.

දධිආදයො සද්දා ඉපච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ. ධා-ධාරණෙ, ද්විභාවො නිපාතනා, සතමාදධාතීති දධි=ගොරස විසෙසො. අංහ-ගමනෙ, නිග්ගහීතලොපො, අංහති ගච්ඡතීති අහි=සප්පො. කම්ප චලනෙ, සංයොගාදිලොපො, කම්පති චලතීති කපි=වානරො. මන-ඤාණෙ, අස්ස උත්තං, මනති ජානාතීති මුනි=සමණො. නස්ස ණත්තං, මනති මහග්ඝභාවං ගච්ඡතීති මණි=රතනං. ඉක්ඛ චක්ඛ-දස්සනෙ, ඉස්ස අත්තං ඉක්ඛති අනෙනාති අක්ඛි=නයනං. කමපවික්ඛෙපෙ, අස්ස ඉත්තං, කමති යාතීති කිමි=ඛුද්දජන්තුකවිසෙසො. තර තරණෙ, තිත්තිරාදෙසො, තුරිතො තරති යාතීති තිත්තිරි=පක්ඛිවිසෙසො. කීළ-විහාරෙ, ඊස්ස එත්තං, කීළනං කෙළි=කීළා. උසිස්මා ඉස්ස ඛලුඤ, උසති දහතී උක්ඛලි=භාජනං, එවමඤ්ඤෙපි.

9. යුවණ්ණුපන්තා කි.

ඉවණ්ණුපන්තෙහි ච උවණ්ණුපන්තෙහි ච ක්‍රියත්ථෙහි බහුලං කි හොති. කකාරො-නුබන්ධො, ඉස සිස-ඉච්ඡායං, සිවං ඉච්ඡතීති ඉසි=තපස්සී. ගිර-නිගිරණෙ, ගිරති පසවති ඡවිමංසසාරභූතං හෙසජ්ජාදින්ති ගිරි=සෙලො. සුච-සොචනෙ. සොචනං සුචි=සොචෙය්‍යං, රුච-අභිලාසෙ රුචන්ති එතායාති රුචි=ආභිලාසො, එවමඤ්ඤෙපි.

10. වප වර වස රස නහ හර හන පණා ඉණ.

වප-බීජනික්ඛෙපෙ, වර-වරණසම්භත්තීසු, වස-නිවාසෙ, රස-අස්සාදනෙ, නහ-හිංසායං, හර හරණෙ, හන හිංසායං, පණ-බ්‍යවහාරථුතිසු, එතෙහි ඉණ හොති. වපන්ති එතායාති වාපි=ජලාසයො. වාරෙන්ති එතෙනාති වාරි=ජලං. වසන්ති එතායාති වාසි=තච්ඡක භණ්ඩං. රසීයති අස්සාදනවසෙන සමො සරීයතීති රාසි=සමූහො. නහති හිංසතීති නාභි=සරීරාවයවො. හාරෙතීති හාරි=මනුඤ්ඤං. ''හනස්ස සාතො ණානුබන්ධෙ'' (5.99) ති හනස්ස සාතො,

හනන්ති එතෙනාති සාති=පහරණං, පණති වොහරතීති පාණි, පණති වොහරති එතෙනාති වා පාණි=කරො.

11. භූගමා ඊණ.

භූ-සත්තායං, අම ගම-ගමනෙ එතෙහි ඊණ හොති භවිස්සති කාලෙ. භවිස්සතීති භාවී=භවිස්සමානො. ගමිස්සතීති ගාමී=ගමිස්සාමානො.

12. තන්දලක්ඛා ඊ.

තන්ද-ආලසියෙ, ලක්ඛ-දස්සනඞ්කෙසු, එතෙහි ඊ හොති. තන්දනං තන්දී=ආලස්‍යං, ලක්ඛීයන්ති සත්තා එතායාති ලක්ඛී=සිරී.

13. ගමා රො.

ගමිස්මා රො හොති. ‘‘රානුබන්ධෙන්තසරාදිස්සා’’ති (4.132) අමලොපො, ගච්ඡතීති ගො=පසු.

(ඉති සරපච්චයවිධානං).

14. ඉ භී කා කරාර වක සක වාහි කො.

ඉ-අජ්ඣෙන ගතීසු, භී-භයෙ, කා ගා-සද්දෙ, කර-කරණෙ, අර-ගමනෙ, කුක වක-ආදානෙ, සක-සත්තියං, වා-ගතිබන්ධනෙසු, එතෙහි කපච්චයො හොති. එති පවත්තතීති එකො=අසහායො. භායන්ති එතස්මාති භෙකො=මණ්ඩූකො. කායති සද්දං කරොතීති කාකො=වායසො. කරොති වණ්ණකන්ති කක්කො=වණ්ණවිසෙසො, පිසිතදබ්බඤ්ච. අරති යාතීති අක්කො=සූරො, විටපිවිසෙසො ච. වකති ඔදනං ආදදාතීති වක්කං=දෙහකොට්ඨාසවිසෙසො, සක්කතීති සක්කො-දෙවින්දො, සමත්ථො ච. වාති බන්ධති එතෙනාති වාකො=වක්කලං.

15. ඍකාදයො.

ඍකාදයො කපච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ. ඌහ-විතක්කෙ, හලොපො නිපාතනා ඌහීයති විචිනීයතීති ඌකා-ඔකොදනී. උන්ද කිලෙදනෙ, සංයොගාදි ලොපො, අක ච. උන්දති ද්‍රවං කරොතීති උදකං=ජලං. භී-භයෙ, එත්තාභාවො, භායන්ති එතස්මාති භීකො=භීරු. සක-සත්තියං, උපන්තස්සි, සක්කොති ධාරෙතුන්ති සික්කා=උපකරණවිසෙසො. හා-චාගෙ, හීයති සාධූහි ජහීයතීති හාකො=කොධො. සම්බ-මණ්ඩනෙ, කස්ස උඤ, සම්බති උදකං මණ්ඩෙතීති සම්බුකො=ජලජන්තුවිසෙසො. පුථ පථ-විත්ථාරෙ, ඔත්තාභාවො, කස්ස උඤ,

පුථති පත්ථරති අත්තනො බාලභාවන්ති පුථුකො=බාලො. සුච-සොකෙ, සොචන්ති එතෙනාති සූක්කං=සම්භවො, සෙතඤ්ච. චි-චයෙ, උපපුබ්බො, එත්තාභාවො, උපචිනන්තීති උපචිකා=වම්මික කාරා. කම්ප-චලනෙ, කම්පිස්ස පං, කම්පති චලතීති පඞ්කො=කද්දමො. උස-දාහෙ, උසතීති උක්කා=ජාලා. කස්ස මුඤ, උසති දහතීහි උම්මුකං=අලාතං. වම-උග්ගිරණෙ, කස්ස මිඤ, වමීයතීති වම්මිකො=උපචිකාකතො චයො, මස-ආමසනෙ, සස්ස ත්ථඞ, මසීයති පෙමෙනාති මත්ථකං=සීසං, එවමඤ්ඤෙපි.

16. භීත්වා නකො.

භී-භයෙ තීමස්මා ආනකො හොති. භායන්ති එතස්මාකි භයානකො=භයජනකො.

17. සිඞ්සා ආණිකාටකා.

සිඞ්ස-සායනෙතීමස්මා ආණික ආටකා හොන්ති. ''ඉත්ථියමත්වා''ති 93.260 ආ, සිඞ්සයති පස්සවතීති සිඞ්සාණිකා=නාසාස්සවො. සිඞ්සති එකීභාවං යාතීති සිඞ්සාටකං=වීථිචතුක්කං.

18. කරාදිත්වකො.

කර-කරණෙ, සර-ගතිහිංසාචින්තාසු, නර-නයෙ, තරතරණෙ, වර-වරණ සම්භත්තීසු, ජන-ජනනෙ, කර-දිත්ති ගතිකන්තීසු, කට-මන්දනෙ, කුර-සද්දෙ, ථු-අභිත්ථවෙ, එවමාදීහි අකො හොති. කරීයතීති කරකො=කමණ්ඩලු. කරොතීති කරකා=වස්සොපලා. සරති උදකමෙත්ථාති සරකො=පානභාජනං. නරන්ති පාපුණන්ති සත්තා එත්ථාති නරකො=නිරයො. තරන්තායනෙනාති තරකො=තරණං. වාරෙතීතිවරකො=වරණො, ධඤ්ඤවිසෙසො ච. ජනෙතීති ජනකො=පිතා. කනති දිබ්බතීති කනකං=සුවණ්ණං. කටති මද්දති රිපවොති කටකං=නගරං. කුරතීති කොරකො=කලිකා. ථවීයතීති ථවකො-ගුච්ඡො.

19. බල පතෙහ්‍යාකො.

බල-පාණනෙ, පත පථ-ගමනෙ, එතෙහි ආකො හොති. බලති ජීවතීති බලාකා=පක්ඛිවිසෙසො. පතති යාතීති පතාකා=ධජො.

20. සාමාකාදයො.

සාමාකආදයො ආකන්තා නිපච්චන්තෙ. සා-තනු කරණාවසානෙසු, සාස්ස මුක, සාති දෙහං ත නුං කරොතීති සාමාකො=තිණධඤ්ඤං. පා-පානෙ, ඉනඞ, පිවති රත්තන්ති පිනාකො=මහිස්සරධනු. ගු-සද්දෙ, ''යුවණ්ණාන මියඞුවඞ

සරෙ''ති (5.136) උවඩ, ගවති නදති එතෙනාති ගුවකො=පූගඵලං. අට පට-ගමනත්ථා, පටති යාතීති පටාකා=වෙජයන්තී. සල පිල පල හුල-ගමනත්ථා, සලති යාතීති සලාකා=වෙජ්ජොපකරණදබ්බං. විද-ඤාණෙ, විදති ජානාතීති විදාකො=විද්වා. පණබ්‍යවහාරථුතීසු අස්ස ඉත්තං, ඌක ච, පණීයති වොහරීයතීති පිඤ්ඤාකො=තිලකක්කො, එවමඤ්ඤෙපි.

21. විච්ඡාලගමමුසා කිකො.

විච්ඡ-ගමනෙ, අල=බන්ධනෙ, අම ගම-ගමනෙ, මුස-ථෙයෙ‍්‍යා, එතෙහි කිකො හොති. විච්ඡති යාතීති විච්ඡිකො=කීටො. අලති බන්ධති එතෙනාති අලිකං=අසච්චං. ගච්ඡතීති ගමිකො=ගන්තා. මුසාති නිද්දෙසා දීඝො, මුසති ථෙනෙතීති මූසිකො=උන්දූරො.

22. කිංකණිකාදයො.

කිංකණිකාදයො සද්දා කිකන්තා නිපච්චන්තෙ. කණඉති දණ්ඩකො ධාතු සද්දත්ථො, කස්ස ද්විත්තං, අස්ස ඉත්තං, නිග්ගහීතාගමො ච, කණති සද්දං කරොතී කිංකණිකා=ඝණ්ඩිකා. මුද-තොසෙ, දස්ස ද්විත්තං, මුදන්ති එතමයාති මුද්දිකා=අඞ්ගුලියාවෙට්ඨනං, ඵලවිසෙසො අ. මහීයති පූජීයතීති මහිකා=හිමං. කල-සඞ්ඛ්‍යානෙ, කලීයති පරිමීතයතීති කලිකා=කොරකො. සප්ප-ගමනෙ, අස්ස ඉත්තං. සප්පති ගච්ඡතීති සිප්පිකා=ජලජන්තුවිසෙසො, එවමඤ්ඤෙපි.

23. ඉසා කීකො.

ඉස සිංස-ඉච්ඡායං, ඉච්චස්මා කීකො හොති. ඉච්ඡීයතීති ඉසීකා=තූලනිස්සයො.

24. කමපදා ණූකො.

කම-ඉච්ඡායං, පද-ගමනෙ, එතෙහි ණූකො හොති. ''ණිණාපීන''න්ති (5.160) යොගවිභාගා ණිලොපො. කාමෙතීති කාමුකො=කාමයිතා. පජ්ජති යාති එතායාති පාදුකා=පාදොපකරණං.

25. මණ්ඩසලා ණූකො.

මණ්ඩ-භූසනෙ, සල-ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, එතෙහි ණූකො හොති. මණ්ඩෙති ජලං භූසෙතීති මණ්ඩූකො=භෙකො, සලති ගොචරත්ත මුපයාතීති සාලූකං=උප්පලකණ්ඩො.

26. උලූකාදයො.

උලූකාදයො සද්දා ණූකන්තා නිපච්චන්තෙ. උල-ගවෙසනෙ, ඔත්තාභාවො නිපාතනා, උලති ගවෙසතීති උලූකො=කොසියො. මන=ඤාණෙ, නස්ස ධත්තං, මඤ්ඤතීති මධූකො=රුක්ඛො. ජල-දිත්තියං, ජලතීති ජලූකා=ලොහිතපො, එවමඤ්ඤෙපි.

27. කසා සකො.

කස-විලෙඛනෙතීමස්මා සකො හොති. කසතීති කස්සකො=කසිකම්මකාරො.

28. කරා තිකො.

කරොතිස්මා තිකො හොති. කරොන්ති කීළං එත්ථාති කත්තිකො=බාහුලො.

29. ඉසා ඨකන.

ඉස සිංස-ඉච්ඡායං, ඉච්චස්මා ඨකන හොති. ඉච්ඡීයතීති ඉට්ඨකා=මත්තිකාවිකාරො.

30. සමා ඛො.

සම-උපසමඛෙදෙසු, එතස්මා ඛො හොති. සමෙති උපසමෙතීති සඞ්ඛො=කම්බු.

31. මුඛා දයො.

මුඛ ආදයො ඛන්තා නිපච්චන්තෙ. මු-බන්ධනෙ, ඔත්තාභාවො නිපාතනා, මුනන්ති බන්ධන්ති එතෙනාති මුඛං=ලපනං. සි-සෙවායං, එත්තා භාවො නිපාතනා, සයන්ති එත්ථ ඌකා කුසුම-දයො වාති සිඛා=චූළා. විපුබ්බස්ස සිස්ස, විසතිස්ස වා, විසෙසෙන සයන්ති එත්ථ, පවිසන්තීති විසිඛා=රච්ඡා. කන-දීත්ති ගති කන්තීසු, නිපුබ්බො, අනභාගලොපො, කනති දිබ්බතීති නික්ඛො=සුවණ්ණවිකාරො. මයඉති ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, ඛස්ස ඌඤ, මයති යාතීති මයූඛො-කිරණො. ලූ-ඡෙදනෙ, ඔත්ථාභාවො, ලුනාති ඡින්දති සොභන්ති ලූඛො=අසිනිද්ධො. අර-ගමනෙ, අරන්ති යන්ති එතෙනාති අක්ඛො=සකටාවයවා, පාසකො ච. යස-පයතනෙ, යස්සති පයතති බලිමාහරණත්ථායාති යක්ඛො=අමනුස්සො, රුහ-ජනනෙ, රුහති ජායතීති රුක්ඛො=පාදපො, උස-දාහෙ, උසති දහති කාමග්ගිනාති උක්ඛො=බලීබද්දො. සහ-මරිසනෙ ‘හලොපො, සහති අත්තනි කතාපරාධං ඛමතීති සඛා=සහායො, එවමඤ්ඤෙපි.

32. අජ වජ මුද ගද ගමා ගක.

අජ වජ-ගමනෙ, මුද-තොසෙ, ගද-වචනෙ, අම ගම-ගමනෙ, එතෙහි ගක හොති. අජති ගච්ඡති සෙට්ඨභාවන්ති අග්ගො-සෙට්ඨො. වජති සමූහත්තං ගච්ඡතීති වග්ගො=සමූහො. මුදන්ති එතෙනාති මුග්ගො=ධඤ්ඤවිසෙසො. ගදතීති ගග්ගො=ඉසි. ''මනානං නිග්ගහීත''න්ති (5.96) මස්ස නිග්ගහීතං, ගච්ඡතීති ගඞ්ගා=සුරාපගා.

33. සිඞ්ගාදයො.

සිඞ්ගආදයො සද්දා ගකඅන්තා නිපච්චන්තෙ. සී-සයෙ, නිග්ගහීතාගමො, රස්සත්තඤ්ච, සයති පවත්තති මත්ථකෙති සිඞ්ගං=විසාණං. ඵුර-චලනෙ, ලිමුඞ, ඵුරති චලතීති පුලිඞ්ගො=ජලිතඞ්ගා රාවයවො. චල-කම්පනෙ, උපුබ්බො, චලස්ස වාලිං, උච්චලති කම්පතීති උච්චාලිඞ්ගො=සුක්කකීටො, කල-සද්දෙ, ඉමුක, කලති අභිනාදං කරොති බහුරජ්ජතායා ති කලිඞ්ගො=දක්ඛිණාපථො. භම-අනවට්ඨානෙ, අස්ස ඉත්තං, භමතීති භිඞ්ගො=භමරො. පට අට-ගමනෙ, පටිස්ස අමුක, අක ච. පටති පතන්තො ගච්ඡතීති පටඞ්ගො, පටගො=සලභො, එවමඤ්ඤෙපි.

34. අගා ගි.

අග-කුටිලගමනෙතීමස්මා ගි හොති. අගති කුටිලො හුත්වා ගච්ඡතීති අග්ගි=පාවකො.

35. යාවලා ගු.

යා-පාපුණනෙ, වල වල්ල-සංවරණෙ, එතෙහි ගු හොති. යාතීති යාගු=පෙය්‍යා. වලීයති සංවරීයතීති වග්ගු=මනුඤ්ඤො.

36. ඵෙග්ගාදයො.

ඵෙග්ගු ආදයො ගුඅන්තා නිපච්චන්තෙ. ඵල-නිප්ඵත්තියං, අස්ස එත්තං, ඵලති නිට්ඨානං ගච්ඡතීති ඵෙග්ගු=අසාරො. භර-භරණෙ, රලොපො. භරතීති භගු=ඉසි. හි-ගතියං, නිග්ගහීතාගමො, හිනො ති පවත්තතීති හිඞ්ගු=රාමඨජං. කම-ඉච්ඡායං, කාමීයතීති කඞ්ගු=ධඤ්ඤවිසෙසො, එවමඤ්ඤෙපි.

37. ජනා සො.

ජන-ජනනෙතීමස්මා සො හොති. ''මනානං නිග්ගහීත''න්ති (5.96) නස්ස නිග්ගහීතං, ජායති ගමනමෙතායාති ජඞ්සා=පාණ්‍යාඞ්ගවිසෙසො.

38. මෙසාදයො.

මෙසආදයො සන්තා නිපච්චන්තෙ. මිහ-සෙචනෙ, හලොපො, මෙහති සිඤ්චතීති මෙසො=අම්බුදො. මුහ-මුච්ඡායං, හලොපො, මුය්හන්ති සත්තා එත්ථාති මොසො=තුච්ඡො. සී-සයෙ, එත්තාභාවො, සෙති ලහු හුත්වා පවත්තතීති සීසං=ආසු. අහ-භස්මීකරණෙ, නිපුබ්බො, හලොපදීසා, නිදහතීති නිදාසො=ගිම්හො. මහීස්ස හලොපො, මහීයති පූජීයතීති මසා=නක්ඛත්තං, එවමඤ්ඤෙපි.

(ඉති කවග්ගපච්චයවිධානං).

39. වුසරවරා චො.

වු-වචනෙ, සර-ගති හිංසා චින්තාසු, වර-වරණ සම්භත්තීසු, එයෙහි චො හොති. වචති රුක්ඛාති චොචං=උපභුත්තඵල- විසෙසො. සරති ආයතිං දුක්ඛං හිංසතීති සච්චං=අවිතථං. වාරෙති සුඛන්ති වච්චං=ගූථො.

40. මරා චුර්චී ච.

මර-පාණචාගෙ තීමස්මා චුර්චී හොන්ති චො ච. මරණං මච්චු=මරණං. මාරෙති අන්ධකාරං විනාසෙතීති මරීචි=රංසි, මිගතණ්හිකා ච. මරතීති මච්චො=සත්තො.

41. කුස පසා ඡික.

කුස-අක්කොසෙ, පස-බාධනෙ, එතෙහි ඡික හොති. කුසීයති අක්කොසීයතීති කුච්ඡි=උදරං. පසීයති බාධීයති එත්ථාති පච්ඡි=භාජනවිසෙසො.

42. කස උසා ඡුක.

කස-විලෙඛනෙ, උස-දාහෙ, එතෙහි ඡුක හොති. කසන්ති විලෙඛන්ති එත්ථාති කච්ඡු=පාමං. උසති දහති සන්තාපන්ති උච්ඡු=රසාලො.

43. අස මස වද කුච කචා ඡො.

අස-ඛිපනෙ, මස-ආමසනෙ, වද-වචනෙ, කුච-සංකොචනෙ, කච-බන්ධනෙ, එතෙහි ඡො හොති. අසති ඡිපතීති අච්ඡො=හල්ලූකො. මසති ජලන්ති මච්ඡො=මීනො. වදතීති වච්ඡො=නෙලකො. කුචීයති සංකොචීයතීති කොච්ඡො=භද්දපීඨ්ඨං. කචීයති බන්ධීයතීති කච්ඡො=තනුපදෙසො, අනූපො ච.

44. ගුච්ඡාදයො.

ගුච්ඡආදයො ඡන්තා නිපච්චන්තෙ. ගුප-ගොපනෙ, ඔත්තාභාවො, ගොපීයතීති ගුච්ඡො=ථවකො. තුස-තුට්ඨිම්හි, තුසන්ති එතෙනාති තුච්ඡං=මුසා. පුස-පොසනෙ, පොසන්ති තනුමනෙනාති පුච්ඡො=වාලධි, එවමඤ්ඤෙපි.

45. අරා ජු ඤ්ට ච.

අර-ගමනෙතීමස්මා ජු හොති, අරිස්ස උට ච. ටකාරො සබ්බාදෙසත්ථො, අරති අකුටිලභාවෙන පවත්තතීති උජු=අවඞ්කො.

46. රජ්ජාදයො.

රජ්ජුආදයො ජුඅන්තා නිපච්චන්තෙ. රුධ-ආවරණෙ, උස්ස අත්තං, රුන්ධන්ති එතෙනාති රුජ්ජු-යොත්තං. මන-ඤාණෙ, අමඤ්ඤිත්ථාති මඤ්ජු=මඤ්ජුලං, එවමඤ්ඤෙපි.

47. ගිධා ඣක.

ගිධ-අභිකඞ්ඛායමිච්චස්මා ඣක හොති. ගෙධතීති ගිජ්ඣො=පක්ඛිවිසෙසො.

48. වඤ්ඣාදයො.

වඤ්ච්‍යආදයො ඣක අන්තා නිපච්චන්තෙ. වන-යාචනෙ, වනොති අත්තානං අනුභවිතුං යාචතීති වඤ්ඣො=අඵලරුක්ඛො, වඤ්ඣා=අපසවා ඉත්ථී, අස්ස ඉත්තං විඤ්ඣො=පබ්බතො, සංජ-සඞ්ගෙ, නිග්ගහීතලොපො, සඤ්ජියතීති සජ්ඣං=රජතං, එවමඤ්ඤෙපි.

49. කමයජා ඤො.

කම-ඉච්ඡායං, යජ-දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානෙසු, එතෙහි ඤො හොති, මස්ස නිග්ගහීතවග්ගන්තා, කාමීයතීති කඤ්ඤා=කුමාරී. ජස්ස පරරූපත්තං, යජන්ත්‍යනෙනාති යඤ්ඤො=යාගො.

50. පුඤ්ඤං.

පුනාති පුණාතිස්මා වා ඤොඔත්තාභාවො ච නිපච්චන්තෙ. පුනාති, පුණාති සුන්දරත්තං කරොතීති වා පුඤ්ඤං=කුසලං.

51. අර හාඤ්ඤො හාස්ස හිර ච.

අර-ගමනෙ, වා-වාගෙ, එතෙහි අඤ්ඤො හොති, හාස්ස හිරඤ්ඤාදෙසො. අරීයතෙ ගම්‍යතෙති අරඤ්ඤං=වනං. ජහාති සත්තානං හීනත්තන්ති හිරඤ්ඤං=ධනං, සුවණ්ණඤ්ච.

(ඉති චවග්ගපච්චයවිධානං).

52. කිර තරා කීටො.

කිර-විකිරණෙ, තර-තරණෙ, එතෙහි, කීටො හොති. සොභෙතුමෙත්ථ රතනානි විකිරීයන්තීති කිරීටං=මකුටං. තරඉති නිද්දෙසා අස්ස ඉත්තං, තරන්ති යන්ති සුරූපත්ත මනෙනාති තිරීටං=වෙට්ඨනං.

53. සකාදීහ්‍යටො.

සක-සත්තියං, කස-ගමනෙ, කර-කරණෙ, මක්ක ඉති සුත්තියො ධාතු, දෙව-දෙවනෙ, කම-ඉච්ඡායං, එවමාදිහි අටො හොති. සණ්ණොති භාරං වහිතුන්ති සකටො=යානං. අකසි නිරොජත්තං අගමීති කසටං=නිරොජං. කරොති අමනාපන්ති කරටො=කාකො. මක්කති චලතීති මක්කටො=වානරො. දෙවීයති පූජීයතීති දෙවටො=ඉසි. කමති ඉච්ඡති ආරොහත්ථන්ති කමටො=වාමනො.

54. මකුටාවාට කවාට කුක්කුටා.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ. මංකිස්මා උටො, නිග්ගහීතලොපො ච, මංකෙති සොභෙතීති මකුටං=කිරීටං. අවතිස්මා ආටණ, අව්‍යතෙ බඤ්ඤතෙති ආවාටො=කාසු. කු-සද්දෙතීමස්මා ආටො, ඔඅවාදෙසා යථායොගං, කවති රවතීති කවාටං=ද්වාරපිධානං. කුක චක-ආදානෙතීමස්මා කුටක, කුකති ගොචරමාදදාතීති කුක්කුටො=තම්බචූළො.

55. කමුස කුස කසා ඨො.

කම-ඉච්ඡායං, උස-දාහෙ, කුස-අක්කොසෙ, කස-ගමනෙ, එතෙහිඨො හොති, නිග්ගහීතවග්ගන්තා, ඔදනාදීනි කාමෙතීති කණ්ඨො=ගලො. ඔක්කපරරූපාදීනි, ඔදනාදීසු උණ්හෙන උසීයතී ති ඔට්ඨො=දන්තච්ඡදො, කරභො ච. කුසීයති අක්කොසීයතීති කොට්ඨො=ධඤ්ඤනිලයො. කසති යාති විනාසන්ති කට්ඨං=දාරු.

56. කුට්ඨාදයො.

කුට්ඨආදයො සද්දා ඨන්තා නිපච්චන්තෙ. කුසිස්මා ඨො, ඔත්තාභාවො ච, කුසීයති අක්කොසීයතීති කුට්ඨං=ඡවිරොගො. කුණ-සද්දෙ, පරරූපාභාවො ඔත්තාභාවො ච, කුණති නදතීති කුණ්ඨො=අතිඛිණො, කුණීයති අක්කොසීයතීති කුණ්ඨො= ඡින්නහත්ථපාදාදිකො. දංසිස්ස දා, දංසති එතායාති දාඨා=දන්තවිසෙසො. කමිස්ස අක ච. කාමීයාති දීනෙහීති කමඨො=භික්ඛාභාජනං, වාමනො, කුම්මො ච. එස්සිස්ස වුටො, එස්සීයතීති වුට්ඨො=එස්සො, එවමඤ්ඤෙපි.

57. වර කරා අණ්ඩො.

වර-වරණෙ, කර-කරණෙ, එතෙහි අණ්ඩො හොති. අත්තනි පෙළං වාරයතීති වරණ්ඩො=මුඛරොගො. කරීයතීති කරණ්ඩො=භණ්ඩවිසෙසො.

58. මනන්තා ඩො.

මකාර නකාරන්තෙහි ක්‍රියත්ථෙහි බහුලං ඩප්පච්චයො හොති. සම-උපසමෙ, සමනං සණ්ඩං=සමූහො. කම-පදවික්ඛෙපෙ, කමති යාතීති කණ්ඩො=සරො, පරිච්ඡෙදො ච, දම-දමනෙ, දමන්ත්‍යනෙනාති දණ්ඩො=නිග්ගහො. අම ගම-ගමනෙ, අමන්ති උප්පජ්ජන්ති එත්ථාති අණ්ඩො=පක්ඛිපසවො, කොසො ච. ගච්ඡති සූනභාවන්ති ගණ්ඩො=බ්‍යාධි, වදනෙකදෙසො ච. රමු-කීළායං, රමන්ති එත්ථාති රුණ්ඩා=විධවා. මන-ඤාණෙ, මඤ්ඤන්ති එතෙනාති මණ්ඩො=ඔදනාදිනිස්සාවො. ඛන ඛණ=අවදාරණෙ, ඛඤ්ඤතීති ඛණ්ඩො=උච්ඡුවිකාර විසෙසො. ලම-හිංසායං, ලමති හිංසති සුවිභාවන්ති ලණ්ඩො=වච්චං, එවමඤ්ඤෙපි.

59. කුණ්ඩා දයො.

කුණ්ඩආදයො ඩන්තා නිපච්චන්තෙ. කම මන තනානං අස්ස උත්තං, කාමීයතීති කුණ්ඩං=භාජනං. මඤ්ඤති හිතාහිතන්ති මුණ්ඩො= ඡින්නකෙසො. තනොති එතෙනාති තුණ්ඩං=ලපනං. ඊර-ඛෙපෙ, එරංආදෙසො. ඊරති කම්පතීති එරණ්ඩො=බ්‍යග්ඝපුච්ඡො, සි-සෙවායං, සිස්ස ඛමුක, සුගන්ධං සෙවතීති සිඛණ්ඩො=චූළා, එවමඤ්ඤෙපි.

60. තිජ කස තස දක්ඛා කිණො ජස්ස ඛො ච.

තිජ-නිසානෙ, කස-ගමනෙ, තස-පිපාසායං, දක්ඛ-වුද්ධියං, එතෙහි කිණො හොති, ජස්ස ඛො ච, තෙජයිත්ථාති තිඛිණං=නිසිතං. කසති පවත්තතීති කසිණං=අසෙසං. තසනං තසිණා=තණ්හා. දක්ඛති වුද්ධිං ගච්ඡති එතායාති දක්ඛිණා=කුසලං.

61. වීආදිතො ණි.

වී-තන්තසන්තානෙ, සි-සෙවාසං, සු-පස්සවනෙ, දු-ගමනෙ, කී-දබ්බවිනිමයෙ, සා-තනුකරණාවසානෙසු, එවමාදීහි ණි හොති. වීයතීති වෙණි=කෙසකලාපො. සෙවනං සෙණි=සජාතීනං කාරුනං සමූහො. නිපුබ්බො, නිසෙවීයතීති නිසෙණි=සොපානං. සවති පස්සවතීති සොණි=කටි. දවති වහතීති දොණි=කට්ඨම්බුවාහනී, නාවා ච. නදාදිපාඨා ව්මිහි සොණී දොණී තිපි හොති. කයනං, කීයතෙ එතායාති වා කෙණි=කයො සාති දුක්ඛං තනුං කරොතීති සාණි=තිරොකරණී, එවමඤ්ඤෙපි.

62. ගහාදීහ්‍යණි.

ගහ-උපාදානෙ, අර-ගමනෙ, ධර-ධාරණෙ, සර-ගතියිංසා චින්තාසු, තර-තරණෙ, එවමාදීහි අණිප්පච්චයො හොති. ගණ්හාතීති ගහණි=අසිතාදිපාචකො අග්ගි. අරීයති ගමීයතීති අරණි=අග්ගිමන්ථනකට්ඨං. ධාරෙතීති ධරණි=මහී. සරීයති ගමීයතීති හරණි=මග්ගො. තරන්ත්‍යනෙනාති තරණි=නාවා, සූරියො ච.

63. රීවීභාහි ණු.

රී-පස්සවනෙ, වී වා-ගමනෙ, භා-දිත්තියං, එතෙහිණු හොති. රීයති පස්සවතීති රෙණු=රජො. වෙති පවත්තතීති වෙණු=වෙළු. භාති දිබ්බතීති භාණු=රංසි.

64. ඛාණ්වා දයො.

ඛාණුආදයො ණුඅන්තා නිපච්චන්තෙ. ඛණ ඛන-අවදාරණෙ, ණස්ස ආ, ඛඤ්ඤති අවදාරීයතීති ඛාණු=ඡින්නසාඛො රුක්ඛො. ජන-ජනනෙ, නස්ස වා ආත්තං, ජායති ගමන මනෙනාති ජාණු, ජණ්ණු=ජඞ්ඝොරූනං සන්ධි. හර-හරණෙ, එක, හරීයතීති හරෙණු=ගන්ධදබ්බ, එවමඤ්ඤෙපි.

65. ක්වාදිතො ණො.

කු-සද්දෙ, සු-සවනෙ, දු-ගමනෙ, වර-වරණෙ, කර-කරණෙ, පණ-බ්‍යවහාරථුතිසු, තා-පාලනෙ, ලී-නිලීයනෙ, එවමාදීහි ණො හොති. කවති නදති එත්ථාති කොණො=අස්සි, වීණාදිවාදනදණ්ඩො ච. සුණොතීති සොණො=සුනඛො, නරො ච. දවති පවත්තතීති දොණො=පරිමාණවිසෙසො. විරූපත්ත වාරෙතීති වණ්ණො=නීලාදි. සවනං කරොතීති කණ්ණො=සවනං. පණීයති වොහරීයතීති පණ්ණො=පලාසො. ලායතීති තාණං=රක්ඛා. නිලීයන්ති එත්ථාති ලෙණං=නිලීයනට්ඨානං.

66. සුවීහි ණක.

සු-සවනෙ, වී-තන්තසන්තානෙ, එතෙහි ණක හොති. සුණොතීති සුණො=සුනඛො. වීයතීති වීණා=වල්ලකී.

67. තිණාදයො.

තිණආදයො ණකන්තා නිපච්චන්තෙ. තිජ-තෙජනෙ, ජලොපො, තෙජෙති එතෙනාති තිණං=බීරණාදි. ලී ලිහ සාද ක්ලෙදානං ලො ලවා, ලීයති රසතො සබ්බත්ථ අල්ලීයතීති ලොණං ලවණං, ලෙහීයතීති ලොණං ලවණං, සාදීයතීති ලොණං ලවණං, ක්ලෙදයතීති ලොණං ලවණං, ගමිස්ස ඔ, ගච්ඡතීති ගොණො=ගො. හර-හරණෙ, ණස්සඤ්ජි, හරීයතීති හරිණො=මිගො. ඊර-කම්පනෙ, රස්සත්තං, ණස්ස ඤිච, අත්තනො ලුඛභාවෙ සම්පත්තෙ ඊරති කම්පතීති ඉරිණං=ඌසරං. පූ-අභිත්ථවෙ, දීඝො, අභිත්ථවීයතීති පූණං=නගරං, පූණො=සරත්ථම්භො, එවමඤ්ඤෙපි.

68. රවණ වරණ පූරණා දයො.

රවණ වරණ පූරණා දයො අණප්පච්චයෙන සිද්ධා. රවතීති රවණො=කොකිලො. වාරෙතීති වරණො=පාකාරො. පූරීයතෙ අනෙනාති පූරණො=පරිපූරී.

(ඉති ටවග්ගපච්චයවිධානං).

69. පාවසා අති.

පා-රක්ඛණෙ, වස-නිවාසෙ, එතෙති අති හොති. පුබ්බසරලොපො, පාති රක්ඛතීති පති=සාමී, වසන්ති එත්ථාති වසති=ගෙහං.

70. ධා හි සි තන ජන ජර ගම සවා තු.

ධා-ධාරණෙ, හි-ගතියං, තන-විත්ථාරෙ, ජන-ජනනෙ, ජර-වයො-හානියං, අම ගම-ගමනෙ, සව-සමවායෙ, එතෙහි තු හොති. ධාරෙතීති ධාතු=ගෙරුකාදි. හිනොති පවත්තාති ඵලං එතෙනාති හෙතු=කාරණං, සෙවීයති ජනෙහීති සෙතු=බන්ධති (පද්ධති). තඤ්ඤතෙති තන්තු=සුත්තං. ජනීයතෙ කම්මකිලෙසෙහීති ජන්තු, ජායති කම්මකිලෙහීති වා ජන්තු=සත්තො. ජීරතීති ජත්තු=අංසසන්ධි. ගච්ඡතීති ගන්තු=ගමිකො, සවති සමෙතීති සත්තු=යවාදිචුණ්ණං.

71. අරිස්සුට ච.

අර-ගමනෙතීමස්මා තු හොති, අරිස්ස උට ආදෙසොච. අරති පවත්තතීති උතු=හෙමන්තාදි,

72. පිත්වාදයො.

පිතුආදයො සද්දා තුඅන්තා නිපච්චන්තෙ. පා-රක්ඛණෙ, ආස්ස ඉත්තං, පාති රක්ඛතීති පිතා=ජනකො. පාතිස්සෙවාදිස්ස මො, පායෙතීති මාතා=ජනනී. භා-දිත්තියං, භාතීති භාතා=සොදරියො. ධා-ධාරණෙ, ආස්ස ඊත්තං, ධාරීයතීති ධීතා=පුත්තී. දුහ-පපූරණෙ, ඕත්තාභාවො, තුස්ස ඤ්ජීච. දුහති පසවෙ පපූරෙතීති දුහිතා=පුත්තී. ජන-ජනනෙ, අස්ස ආත්තං, මා වාන්තාදෙසො. පපුත්තෙ ජනෙතීති ජාමාතා=දුහිතුපති. නහ-බන්ධනෙ, නහීයති බන්ධීයති පෙමෙනාති නත්තා-පපුත්තො. හු-හවනෙ, හවති පූජෙතීති හොතා=යඤ්ඤකො. පූ-පවනෙ, පුනාති ආයතිං භවං පවිත්තං කරොතීති පොතා=සොයෙව.

73. ජන කරා රතු.

ජන-ජනනෙ, කර-කරණෙ, එතෙහි රතු හොති, රකාරො අන්තසරාදිලොපත්ථො. ජායතීති ජතු=ලාඛා. කරීයතීති කතු=සයූපො යඤ්ඤො.

74. සකා උන්තො.

සක-සත්තියමිච්චස්මා උන්තො හොති. සක්කොතීති සකුන්තො=පක්ඛී.

75. කපා ඔතො.

කප-අච්ඡාදනෙ ඉච්චස්මා ඔතො හොති. කපතීති කපොතො=පාරෙවතො. ටො තස්ස වා හොති කපොටො=සොයෙව.

76. වසාදීහ්‍යන්තො.

වස-නිවාසෙ, රුහ-ජනනෙ, භද්ද-කල්‍යාණෙ, නන්ද-සමිද්ධියං, ජීව-පාණධාරණෙ, එවමාදීහි අන්තො හොහි. වසන්ති එතස්මිං කාලෙ කීළාපසුතාති වසන්තො=උතු. රුහති ජායතීති රුහන්තො=රුක්ඛො, එවංනාමකො මිගරාජා ච. භද්දිස්ස සංයොගාදිලොපො, භජති කල්‍යාණධම්මන්ති භදන්තො=පබ්බජිතො. නන්දති එතායාති නන්දන්තී=සඛී, නදාදිපාඨා ඊ, එවමුපරි ච. ජීවන්ති එතා- යාති ජීවන්තී=ඔසධි. සවතීති සවන්තී=නදී. රොදාපෙතීති රොදන්තී=ඔසධි. අවති රක්ඛතීති අවන්තී=ජනපදො.

77. භිසීනං මුක ච.

හි-ගතිය, සී-සයෙ, එතෙහි අන්තො හොති මුක ච. කකාරො අන්තාවයවත්ථො, හිමං හිනොති පවත්තති එතස්මින්ති හෙමන්තො=උතු, සයන්ති එත්ථ ඌකා කුසුමාදයො චාති සීමන්තො=කෙසමග්ගො.

78. හර රුහ කුලා ඉතො.

හර-හරණෙ, රුහ-ජනනෙ, කුල-පත්ථාරෙ, එතෙති ඉතො හොති. අත්තනො සිනෙහං හරතීති හරිතො=වණ්ණවිසෙසො. රුහතීති රොහිතො=මච්ඡවිසෙසො. රුහති සරීරෙ බ්‍යාපනවසෙනාති රොහිතං, රස්ස ලත්තෙ ලොහිතං=රුධිරං. අත්තනො ගුණං කුලති පත්ථරතීති කොලිතො=දුතියග්ගසාවකො, එවං නාමකො මරු ච.

79. හරාදීහ්‍යතො.

හර රංජ යජ පච එවමාදීහි අතො හොති. හරතීති හරතො=නටො. නිග්ගහීතලොපො, රඤ්ජන්ති එත්ථාහි රජතං=සජ්ඣං. යජිතබ්බොති යජතො=අග්ගි. පචතීති පචතො=සූපකාරො.

80. කිරා දීහ්‍යාතක.

කිර-විකිරණෙ, අල-බන්ධනෙ, චිල-වසනෙ, එවමාදීහි ආතක හොති, කිරතීති කිරාතො=සවරො, රස්ස ලක්කෙ කි- ලාතො=සොව. අලතීති අලාතං=උම්මුකං. චිලතීති චිලාතො=මලච්ඡජාති.

81. අමාදීහ්‍යත්තො.

අම මා වර කලාදීහි අත්තො හොති. අමති කාලන්තරං පවත්තතීති අමත්තං=භාජනං. පුබ්බසරලොපො, මානං මත්තං=පමාණං පරිච්ඡෙදො ච. වරන්තුනෙනාති වරත්තා=යොත්තං. කලති පරිච්ඡින්දතීති කලත්තං=භරියා.

82. වාදීහි තො.

වා-ගමනෙ, තා-පාලනෙ, තන-විත්ථාරෙ, දම-උපසමෙ, අ-මගමනෙ, සි-සෙවායං, සු-සවනෙ, පූ පවනෙ, ගුප-ගොවනෙ, යුජ-සංයමෙ, ගහ-උපාදානෙ, අත-සාතච්චගමාන, ඛිප-පෙරණෙ, එවමාදීහි තො හොති. වායතීති වාතො=වායු. තායතීති තාතො=පිතා. තනුතෙති තන්තං=තන්තවො. දමතීති අන්තො=දසනො. අමති යාතීති අන්තො=ඔසානං, කොට්ඨාසසමීපාවයවා ච. සෙවීයතීති සෙතො=ධවලො. සුණන්තුනෙනාති සොතං=සවනං. සවතීති සොතො=ජලප්පවාහො. පුනීයතීති පොතො=බාලො. ගොපීයතීති ගොත්ථං=කලාදි. යොජන්ත්‍යනෙනාති යොත්තං=රජ්ජු. මමායන්තෙහි

ගය්හතීති ගත්තං=සරීරං. අබාධං නිරන්තරං අතති පවත්තතීති අත්තා=මනාදි. ඛිපීයති එත්ථාති ඛෙත්තං=කෙදාරං.

83. සරාදීහි තක.

ගර සර-සෙවනෙ, සි-සෙවායං, දූ-පරිතාපනෙ, මිද-සිනෙහෙ, චිත-සඤ්චෙතනෙ, පුස-පොසනෙ, විද-ලාභෙ, එවමාදීහි තක 4 හොති, සරති සිඤ්චතීති සතං=සප්පි. සෙවීයතීති සිතො=සෙතො. දුබ්බචත්තා දූයති පරිතාපෙතීති දූතො=පෙසරකාරො. මිජ්ජති සිනෙහතීති මිත්තො=සුහදයො. චින්තෙතීති චිත්තං=විඤ්ඤාණං චිත්තකම්මාදි ච. පොසීයතීති පුත්තො=අත්තජො. වින්දන්ති පීති මනෙනාති විත්තං=ධනං. වර-වරණසම්භත්තීසු, වරණං වත්තං=බ්‍රහ්මචරියාදි.

84. නෙත්තාදයො.

නෙත්තආදයො තක පරා නිපච්චන්තෙ. නී-පාපනෙ, එත්තං, තුක ච නිපාතනා. නයති පාපෙතීති නෙත්තං=නයනං, නෙතා ච. කර-කර-ණෙ, අස්සු, කරණං කුත්තං=කිරියා. කමිස්ස අස්සු, කමති යාතීති කුන්තො=ආවුධවිසෙසො. රම-කීළායං, සුපුබ්බො, සුස්සනිච්චං දීසො. සුට්ඨු රමණං, සුට්ඨු රමතීති වා සූරතො=සුඛසංවාසො. මිහිස්සඉස්සු, මිහති සිඤ්චතීති මුත්තං=පස්සාවො. පාල=රක්ඛණෙ ආස්ස රස්සත්තං, ඤිච. පාලීයතීති පලිතං=කෙසලොමානං ජරාය කතං සෙතත්තං, සද්ධාදිත්තා අකාරෙ තං යස්ස අත්ථි සො පලිතො=පුමා, පලිතා=ඉත්ථී. මිහිස්ස සි, මිහි ච, මිහයනං සිතං=මන්දහසිතං, මිහයනං මිහිතං=තදෙව, කුස-අක්කොසෙ තස්ස ඊඤ, කුසීයති අක්කොසීයතීති කුසීතො=අලසො, සි=බන්ධනෙ, දීසො, සෙන්ති බන්ධන්ති සරාවාසං එතායාති සීතා=නඞ්ගලලෙඛා, එවමඤ්ඤෙපි.

85. සමාදීහ්‍යථො.

සම-උපසමෙ, දර-දරණෙ, දම-උපසමෙ, කිලම ක්ලම-ගෙලඤ්ඤෙ, සප-අක්කොසෙ, වස-නිවාසෙ, ආපුබ්බො, එවමාදීහි අථො හොති. සමෙතීති සමථො=සමාධි. දරණං දරථො=පීළා. දමනං දමථො=දමො. කිලමනං කිලමථො=පරිස්සමො. සපනං සපථො=සච්චකරණං. ආවසන්ති එත්ථාති ආවසථො=සරං.

86. උපවසා වස්සොථ ච.

උපපුබ්බා වසතිස්මා අථො හොති, වස්ස ඔථ චාදෙසො. උපවසන්ති එත්ථාති උපොසථො=තිථිවිසෙසො, නවමහත්ථී කුලඤ්ච.

87. රමා ථක.

රමතිස්මා ථක හොති, කානුබන්ධකරණසාමත්ථියා අත කාරාදොපි මලොපො. රමන්ති කීළන්ති එතෙනාති රථො=සන්දනො.

88. තිත්ථාදයො.

තිත්ථආදයො ථකපරා නිපච්චන්තෙ. තර-තරණෙ, අස්ස ඉත්තං, පරරූපාදි, තරන්ත්‍යනෙනාති තිත්ථං=නජ්ජාදිං යෙනාවතරන්ති තං. සිව-රක්ඛණෙ, සෙවතීති සිත්තං=මධුච්ඡිට්ඨං. හස-හසනෙ, හසන්ත්‍යනෙනාති හත්ථො=කරො, නක්ඛත්තාඤ්ච. ගායතීති ගාථා=පජ්ජවිසෙසො. අරන්ති පවත්තන්ත්‍යනෙනාති අත්ථො=ධනං. රොගං තුදති පීළෙතීති තුත්ථං=ඔසධං. යු-මිස්සනෙ, දීඝො, යවතීති යූ- ථො=සජාතිකානං තිරච්ඡානානංසමූහො. ගුප-ගොපනෙ, දීඝො, පලොපො, පටිකූලත්තා ගොපීයතීති ගූථො=වච්චං, එවමඤ්ඤෙපි.

89. වස මස කුසා ථු.

වස-නිවාසෙ, මස-ආමසනෙ, කුස-අක්කොසෙ, එතෙහි ථු හොති. වසන්ති එත්ථාති වත්ථු=පදත්ථො. දධිං ආමසතීති මත්ථු=දධිමණ්ඩො. කුසීයති අක්කොසීයති භෙරවනාදත්තාති කොත්ථු=සිගාලො.

90. සක වසා ථි.

සක-සත්තියං, වස-නිවාසෙ, එතෙහි ථි හොති. සක්කොති ගන්තුමනෙනාති සත්ථි=ඌරු. වසීයති අච්ඡාදීයතීති වත්ථි=නාභියා අධො.

91. වීතො ථික.

වී වා-ගමනෙතිමස්මා ථික හොති. වීයන්ති ගච්ඡන්ති එතායාති වීථි=ආවලි.

92. සාරිස්මා රථි.

සාරිස්මා ණ්‍යන්තා රථි හොති. සාරෙතීති සාරථි=රථ-වාහො.

93. තා-තා ඉථි.

තා-පාලනෙ, අත-සාතච්චගමනෙ, එතෙහි ඉථි හොති. තායති පාලෙතීති තිථි=පටිපදාදි, අතති ගච්ඡතීති අතිථි=අබ්භාගතො.

94. ඉසා ථී.

ඉසතිස්මා පී හොති. ඉච්ඡති ඉච්ඡීයතීති වා ඉත්ථී=නාරී.

95. රුද බුද මුද මද ඡිද සුද සප කමා දක.

එතෙහි දක හොති. රුදතීති රුද්දො=උමාපති. රස්ස ලත්තෙ ලුද්දො=නෙසාදො. බුදති අසහතීති බුද්දො=නීචො. මොදන්ති එතායාති මුද්දා=සක්ඛරමඞ්ගුලියං. මජ්ජන්ති අස්මින්ති මද්දො=ජනපදො. ඡිජ්ජතීති ඡිද්දං=රන්ධං. ඌස්ස රස්සත්තං, සූදති සාමිකෙහි හතිං පක්ඛරතීති සුද්දො=වසලො. සපන්තුනෙනාති සද්දො=සොතවිසයො. කාමීයතීති කන්දො=මූලවිසෙසො.

96. කුන්දාදයො.

කුන්දආදයො දකඅන්තා නිපච්චන්තෙ. කමිස්ස අස්සු, කාමීයතීති කුන්දො=පුප්ඵවිධසසො, මණිස්ස මන, මඤ්ඤතෙති මන්දො=ජළො. වුණාතිස්ස බුන, වුණීයති සංවරීයතීති බුන්දො=මූලප්පදෙසො. නින්ද-ගරහායං, නලොපො, නින්දීයතීති නිද්දා=සොප්පං. උන්ද-කිලෙදනෙ, නලොපො, උන්දති කිලෙදතීති උද්දො=ජලබිළාලො. සංපුබ්බස්ස උන්දිස්ස ච, සම්මා උන්දති කිලෙදතීති සමුද්දො=සාගරො. පුල-මහත්තහිං සාඤාණෙසු, ඉමුඤ, පුලති හිංසතීති පුලින්දො=සවරො. එවං-මඤ්ඤෙපි.

97. දදා දූ.

දද-දානෙතීමස්මා දූ හොති. දුක්ඛං දදාතීහි දද්දූ=කුට්ඨවිසෙසො.

98. ඛනාන දම රමා ධො.

ඛන ඛණ-අවදාරණෙ, අන-පාණනෙ, දම-උපසමෙ, රම-කීළායං, එතෙහි ධො හොති. ඤාණෙන ධඤ්ඤතෙති ඛන්ධො=රාසි. අනති ජීවති එතෙනාති අන්ධො=අචක්ඛුකො. දමෙතබ්බොති දන්ධො=ජළො, රමන්ති එත්ථ සප්පාදයොති රන්ධං=ඡිද්දං.

99. මුද්ධා දයො.

මුද්ධආදයො ධන්තා නිපච්චන්තෙ. මුද-තොසෙ, ඔත්තාභාවො, මොදන්ති එත්ථ ඌකාති මුද්ධා=මත්ථකො. අර-ගමනෙ, අරන්ති යන්ති එත්ථාති අද්ධා=මග්ගො, කාලො ච, අද්ධං=උපද්ධං. ගිධ-අභි කඞ්ඛායං, ඉස්ස අත්තං, ගෙධතීති ගද්ධො=ගිජ්ඣො. විධ-වෙධනෙ, එත්තාභාවො, පරිවජ්ඣතීති විද්ධං=විමලං, එවමඤ්ඤෙපි.

100. සීතො ධුක.

සෙතිස්මා ධුක හොති. සයන්ති එතායාති සීධු=සුරාවිසෙසො.

101. වරාරකරතරදරයමඅජ්ජමිථසකා කුනො.

වර-වරණසම්භත්තීසු, අර-ගමනෙ, කර-කරණෙ, තර-තර-ණෙ දර-විදාරණෙ, යම-උපරමෙ, අජ්ජ සජ්ජ-අජ්ජනෙ, මිථ-සඞ්ගමෙ, සක-සත්තියං, එතෙහි කුනො හොති. ''රා නස්ස ණො''ති (5-171) නස්ස ණත්තං, වාරෙතීති වරුණො=එවංනාමකො ඉසි, දෙවරාජා, පාදපො ච. අරති ගච්ඡතීති අරුණො=සූරියො, තස්ස සාරථී ච. පරදුක්ඛෙ සති සාධූනං හදයකම්මනං කරොතීති කරුණා=දයා. බාලභාවං අතරීති තරුණො=යුවා. ''ණිණාපින''න්ති (5.160) යොගවිභාගා ණිලොපො, විදාරෙතීති දාරුණො=කක්ඛළො. යමෙති පාවං නාසෙතීති යමුනා=එකා මහානදී. අජ්ජති ධනසඤ්චයං කරොතීති අජ්ජුනො=රාජා, රුක්ඛවිසෙසො ච. මිථො සඞ්ගමො මිථුනං=පුමිත්ථියුගළං. සක්කොතීති සකුනො=පක්ඛී. නදාදිපාඨා වීම්හි=සකුනී. ''තථනරානංටට්ඨණලා''ති (1-27) වා ණත්තෙ=සකුණො, සකුණී.

102. අජා ඉනො.

අජ වජ-ගමනෙ තීමස්මා ඉනො හොති. අජති වික්කයං යාතීති අජිනං=චම්මං.

103. විපිනාදයො.

විපිනආදයො ඉනන්තා නිපච්චන්තෙ. වප-බීජනික්ඛෙපෙ, අස්ස ඉත්තං, වපන්ති එත්ථාති විපිනං=වනං. සුප-සයෙ, සුපන්ති එතෙනාති සුපිනං=නිද්දා, සුපන්තෙන දිට්ඨඤ්ච. තුද-බ්‍යාථනෙ, දස්ස හො, තුදති සත්තෙ පීළෙතීති තුහිනං=හිමං. කප්ප-සාමත්ථියෙ, කප්පති රිපවො විජෙතුං සමත්ථෙතීති කප්පිනො=රාජා. කම-පදවික්ඛෙපෙ, අස්ස උත්තං, කමන්ති එත්ථ මීනාදයො පවිසන්තීති කුමිනං=මච්ඡබන්ධනොපකරණවිසෙසො. දා-දානෙ, දෙන්ති එතස්මින්ති දිනං=දිවසො, එවමඤ්ඤෙපි.

104. කිරා කනො.

කිරතිස්මා කනො හොති. නස්ස ණො, කිරන්ති විකිරන්තීති කිරණා=රංසියො.

105. දී ජිඉමීහි නක.

පටුන

දී-ඛයෙ, ජි-ජයෙ, ඉ-අජ්ඣෙනගතීසු, මී-හිංසායං, එතෙහි නක හොති. අදෙසි ඛයමගමාසීති දීනො=නිද්ධනො. පඤ්චමාරෙ අජිනීති ජිනො=බුද්ධො. එසි ඉස්සරත්තමගමාසීති ඉනො=සාමී. මීයතෙ හිංසීයතෙති මීනො=මච්ඡො.

106. සිධාවීවාහි නො.

සි-බන්ධනෙ, ධා-ධාරණෙ, වී වා-ගමනෙ, එතෙහි නො හොති. සෙති බන්ධතීති සෙනො=සසාදනො සෙනා=චමූ. ධාරෙතීති ධානා=භජ්ජිතයවො. වෙති පවත්තතීති වෙනො=හීනජාති. සත්තෙසු වාති පවත්තතීති වානං=තණ්හා.

107. ඌනාදයො.

ඌනආදයො නන්තා නිපච්චන්තෙ. ඌහ-විතක්කෙ, හලොපො, ඌහනං ඌනො=අපුණ්ණො. හි-ගතියං, දීඝත්තං, හෙසි හීනත්තමගමීති හීනො=නිහීනො. චි-චයෙ, දීඝත්තං, චයන්ති එත්ථ රතනානීති චීනො=ජනපදො. හනිස්ස ජඝො, හඤ්ඤතීති ජඝනං=කටි. ධාස්ස ථෙ ධාති පවත්තතීති ථෙනො=චොරො. උන්දිස්ස ඔදො, උන්දීයතීති ඔදනො=අන්නං. අන්නං. රංජිස්ස නිග්ගහීතලොපො, අක ච, රංජතෙ අනෙනාති රජනං=රාගො. රඤ්ජන්ති එත්ථාති රජනී=රත්ති. පදිස්ස ජුනුක, පජ්ජති ගච්ඡතීති පජ්ජුන්නො=ඉන්දො, මෙඝො ච. ගමිස්ස ගඩ, ගච්ඡන්ති එත්ථ විහඩ්ගාදයොති ගගනං=අන්තලික්ඛං, එවමඤ්ඤෙපි.

108. වී පතා තනො.

වී වා-ගමනෙ, පත පථ-ගමනෙ, එතෙහි තනො හොති. වෙති පවත්තති එතෙනාති වෙතනං=භති. පතන්ති එත්ථාති පත්තනං=නගරං.

109. රමා තනක.

රම කීළායමිචස්මා තනක හොති. ‘‘ගමාදිරානං ලොපොන්තස්සා’’ති (5.109) මලොපො, රමන්ති එත්ථාති රතනං=මණි ආදී, හත්ථමත්තඤ්ච.

110., සූ භාහි නුක,

සූ-පසවෙ, භා-දිත්තියං, එතෙහි නුක හොති. පසවීයතීති සූනු=පුත්තො. භාති දිබ්බතීති භානු=සූරියො.

111. ධාස්සෙ ච.

ධා-ධාරණෙතීමස්මා නුක හොති, ධාස්ස එ ච. ධාරෙතීති ධෙනු=ගාවී.

112. වත්තා ටාව ධමාසෙහ්‍යනි.

වත්ත-වත්තනෙ, අට-ගමනත්ථෙ, අව-රක්ඛණෙ, ධම-සද්දෙ, අස-ඛෙපනෙ, එතෙහි අනි හොති. වත්තන්ති එතෙනාති වත්තනි=තසරදණ්ඩං. වීථිහි වත්තනී=පන්ථො. අටතෙ ගම්මතෙති අටනි= මඤ්චවඩ්ගො. සත්තෙ අවති රක්ඛතීති අවනි=මහී. ධමන්ති එතෙන වීණාදයොති ධමනි=සිරා. දණ්ඩත්ථාය අසීයතෙ ඛිපීයතෙති අසනි=කුලිසං.

113. යුතො නි.

යු-මිස්සනෙතීමස්මා නි හොති. යවන්ති සත්තා අනෙන එතීභාවං ගච්ඡන්තීති යොනි=භගං, අණ්ඩජාදියොනි ච.

(ඉති තවග්ගපච්චයවිධානං).

114. චමාප පා වපා පො.

චම-අදනෙ, අප-පාපුණනෙ, පා-රක්ඛණෙ, වප-බීජනික්ඛෙපෙ, එතෙහි පො හොති. චමන්ති අදන්ති එත්ථාති චම්පා=නගරං, අපෙසි ඊසකමත්තමගමාසීති අප්පං=අබහු. අපායං පාති රක්ඛතීති පාපං-කිබ්බිසං. වපන්ති එත්ථාති වප්පො=කෙදාරං.

115. යු ථු කූනං දීඝො ච.

යු-මිස්සනෙ, ථු-අභිත්ථවෙ, කු-සද්දෙ, එතෙහි පො හොති, එතෙසං දීඝො ච. දීඝවිධානසාමත්ථියා ඔත්තාභාවො. යවන්ති සහ වත්තන්ති එත්ථාති යූපො=යඤ්ඤයට්ඨි, පාසාදො ච. ථවීයතීති ථූපො=චෙතියං. කවන්ති නදන්ති එත්ථාති කූපො=උදපානො.

116. ඛිප සුප නීසූ පූහි පක.

ඛිප-පෙරණෙ, සුප-සයෙ, නී-නයෙ, සූ-පසවෙ, පූ-පවනෙ, එතෙහි පක හොති. ඛපති ඛයං ගච්ඡතීති ඛිප්පං=සීඝං. සුපන්ති එත්ථ සුනඛාදයොති සුප්පං=පප්ඵොටනං. නයන්ති එතස්මා එලන්ති නිපො=රක්ඛො. සවති රුචිං ජනෙතීති සූපො=බ්‍යඤ්ජනවිසෙසො. පවීයති මරිචජීරකාදීහි පවිත්තං කරීයතීති පූපං=ඛජ්ජකං.

117. සිප්පාදයො.

සිප්පආදයො පකඅන්තා නිපච්චන්තෙ. සපිස්ස අස්සඉත්තං, සපති අනෙනාති සිප්පං=කලා. වපිස්ස අස්සි, විජ්ජං වපතීති විප්පො=බ්‍රාහ්මණො. වස්ස බො, වපති බහි නික්ඛමති හදයඩ්ගතසොකෙනාති බප්පං=අස්සු. ඣුප- සම්ඵස්සෙ, උස්සෙ, ඣුපති අනෙනාති ඡෙප්පං=නඩ්ගුට්ඨං. රුප=රුප්පනෙ, පලොප දීසා, රුප්පති විකාරමාපජ්ජතීති රූපං-භූතභූතිකං, එවමඤ්ඤෙපි.

118. සාසා අපො.

සාස අනුසිට්ඨියමිච්චස්මා අපො හොති. සාසීයන්ති එතෙනාති සාසපො=වීහිවිසෙසො.

119. විටපාදයො.

විටපආදයො අපන්තා නිපච්චන්තෙ. වට-වෙඨනෙ, අස්ස ඉත්තං, වටති වෙඨයති එතෙනාතිවිටපො=ගුම්බවිසෙසො, කුථ-පූතිභාවෙ, ථස්ස ණො, අකුථි පූතිභාවමගමීති කුණපො=මතකො. මණ්ඩ=භූසනෙ, මණ්ඩෙති ජනං, මණ්ඩීයති ජනෙහීති වා මණ්ඩපො=ජනාලයො, එවමඤ්ඤෙපි.

120. ගුපා ඵො.

ගුපිස්මා ඵො හොති. ගොපීයතීති ගොප්ඵො=චරණගණ්ඨි.

121. ගරසරාදීහි බො.

ගරසරාදීහි බො හොති. ගරති අඤ්ඤෙ අනෙන පීළෙතීති ගබ්බො=අභිමානො. සරති පවත්තතීති සබ්බො=සකලො. ඵලකාමෙහි ජනෙහි අමීයති ගමීයතීති අම්බො=චූතො. පුත්තෙන අමීයති ගමීයතීති අම්බා=මාතා.

122. නිම්බාදයො.

නිම්බආදයො බන්තා නිපච්චන්තෙ. නමිස්ස අස්සි, නමති ඵලභාරෙනාති නිම්බො=අරිට්ඨො. වමිස්ස වස්ස බිත්තං. පිත්තාදයො වමති උග්ගිරතීති බිම්බං=සරීරං. කුසිස්ස අමුක, තිත්තෙන කුසීයති අක්කොසීයතීති කොසම්බො=රුක්ඛො. කදතිස්ස අමුක, කදන්ති එතෙන ද්වාරාදීනීති කදම්බො=රුක්ඛො. කුටිස්ස උමුක, ජනෙහි කොටීයති පවත්තීයතීති කුටුම්බං=චතුප්පදො, ඛෙත්තං, සරං, කලත්තං, දාසා ච. කණ්ඩිස්ස කුඩු. තණ්ඩුලාදයො අනෙන කණ්ඩන්ති පරිච්ඡින්දන්තීති කුඩුබො=මානං, එවමඤ්ඤෙපි.

123. දරා බි.

දර විදාරණෙතීමස්මා බි හොති. ඔදනාදීනි දාරෙන්ති ජතායාති දබ්බි=කටච්ඡු, වීම්හි දබ්බී.

124. කර සර සල කල වල්ල වසා අභො.

කර-කරණෙ, සර-ගති හිංසාචින්තාසු, සල-ගමනත්ථො, කල-සඞ්ඛ්‍යානෙ, වල වල්ල-සංවරණෙ, වස-නිවාසෙ, එතෙහි අභො හොති. කරොතීති කරභො=ඔට්ඨො, පාණිප්පදෙසො ච. සරති ගච්ඡතීති සරභො=මිගවිසෙසො. සලති ගච්ඡතීති සලභො=පටඞ්ගො. කලීයති පරිමීයති වයසාති කලභො=හත්ථිපොතකො. තදමිනාදිපාඨා ළත්තෙ කළභො=සොච. වල්ලෙති සංවරණං කරොතීති වල්ලභො=පියො. වසන්ත්‍යනෙනාති වසභො=පුඞ්ගවො.

125. ගදා රභො.

ගදතිස්මා රභො හොති. ගදතීති ගද්‍රභො=ඛරො.

126. උසරාසා කභො.

උස-දාහෙ, රාස-සද්දෙ, එතෙහි කභො හොති. උසති පටිපක්ඛෙ දහතීති උසභො=සෙට්ඨො. රාසති නදතීති රාසභො=ගද්‍රභො.

127. ඉතො භක.

ඉ ඉතිස්මා භක හොති. එති ගච්ඡතීති ඉභො=හත්ථී.

128. ගරාවා භො.

ගර සර-සෙවනෙ, අව-රක්ඛනෙ, එතෙහි භො හොති. ගරති බහි නික්ඛමනවසෙන සිඤ්චතීති ගබ්භො=පසවො, ඔවරකො ච. අවති සත්තෙ රක්ඛතීති අබ්භං=මෙඝො.

129. සොබ්භාදයො.

සොබ්භආදයො භන්තා නිපච්චන්තෙ. සදතිස්ස අස්ස ඔත්තං, සීදන්ති එත්ථාති සොබ්භං=විවරං, සොබ්භො=ජලාසයවිසෙසො. කමිස්ස අස්සු, කාමීයතීති කුම්භො=දසම්බණමත්තො, ඝටො ච. (කෙන ජලෙන උම්භීයති පූරීයතීති වා කුම්භො=ඝටො.) කුසිස්ස උමුක, කුසති අච්ඡාදයතීති කුසුම්භං=මහාරජනං. කුසුම්භො=කනකං, එවමඤ්ඤෙපි.

130. උස කුස පද සුඛා කුමො.

උසාදීහි කුමො හොති. උසති දහතීති උසුමං=උණ්හං. කුසති අව්හායතීති සුකුමං=පුප්ඵං. පජ්ජති දෙවපූජාදිං යාතීති පදුමං=පඞ්කජං. සුඛයතීති සුඛුම=අණු.

131. වටුමාදයො.

වටුමආදයො කුමන්තා නිපච්චන්ෙත. වජිස්ස-න්තස්ස ටො, වජන්ති එත්ථාති වටුමං=පථො. සිලිසස්ස ලිස්සෙ, සිලිස්සතීති සිලෙසුපං=සෙම්හං. කමිස්ස කුඞ්කාදෙසො, කාමීයතීති කුඞ්කමං=කස්මීරජං, එවමඤ්ඤෙපි.

132. ගුධා උමො.

ගුධ පරිවෙට්ඨනෙතීමස්මා උමො හොති. ගුධති පරිවෙට්ඨතීති ගොධුමො=ධඤ්ඤවිසෙසො.

133. පඨ චරා අමිමා.

පඨතිචරතිස්මා අම ඉමා හොන්ති යථාක්කමං. පඨීයති උච්චාරීයති උත්තමභාවෙනාති පඨමං=සෙට්ඨං. චරති හීනත්තං යාතීති චරිමං=පච්ඡිමං.

134. හිධූහි මක.

හි-ගතියං, ධූ-කම්පනෙ, එතෙහි මක හොති. හිනොති පවත්තහීති හිමං=තුහිනං. ධුනාති කම්පතීති ධූමො=අග්ගිපසවො.

135. භීතො රීසනො ච.

භී-භයෙතීමස්මා රීසනො හොති මකච. අන්තසරාදිලොපො, භායන්ති එතස්මාති භීසනො=භයානකො. භීමො=සොච.

136. ඛී සු වී යා ගාහි සා ලූ බ්‍රූ හු මර ධර සර ජමාම සමා මො.

ඛී-ඛයෙ. සු-සවනෙ, වී-තන්තසන්තානෙ, යා-පාපුණනෙ, ගා-සද්දෙ, හි-ගතියං, සා-තනුකරණාවසානෙසු, ලූ-ඡෙදනෙ, බ්‍රූ-සද්දෙ, හු-හවනෙ, මර-පාණචාගෙ, ධර-ධාරණෙ, කර-කරණෙ, සර-සෙවනෙ, ජම-අදනෙ, අම ගම-ගමනෙ, සම-උපමෙ, එතෙහි ධාතූහි මො හොති. ඛෙපනං නිරුපද්දවකරණතාය ඛෙමො=නිරුපද්දවො. සුනොතීති සොමො=චන්දො. වායන්ති එතෙනාති වෙමො=තන්තවායොපකරණං. යාතීති යාමො=දිනස්ස ඡට්ඨො භාගො, අට්ඨමො වා. ගායන්ති එත්ථාති ගාමො=සංවසථො. හිනොති පවත්තතීති හෙමං=සුවණ්ණං. සාති සුන්දරත්තං තනුං කරොතීති සාමො=කාළො. ලූයතෙති

ලොමං=තනුරුහං. බ්‍රූයතෙ උත්තමභාවෙනාති බ්‍රොමං=අතසි. හවනං, හූයතෙ වා හොමං=හුති. මරන්ත්‍යනෙනාති මම්බං=යස්මිං තාළිතෙ න ජීවති තං. අත්තානං ධාරෙන්තෙ අපායෙ වට්ටදුක්ඛෙ ච අපතමානෙ කත්වා ධාරෙතීති ධම්මො=පරියත්‍යාදි. කරණං, කරීයතීති වා කම්මං=සුඛදුක්ඛඵලාදි. සෙදො පග්ඝරති අනෙනාති සම්මො=නිදාඝො. ජමෙති අභක්ඛිං තබ්බං අදතීති ජම්මො=නිහීනො, අනිසම්මකාරී ච. අමෙති පෙමෙන පුත්තකෙසු පවත්තතීති අම්මා=මාතා. සමෙන්ති අනෙනාති සම්මා=පියසමුදාචාරො.

137. අස්මාදයො.

අස්මආදයො මන්තා නිපච්චන්තෙ, පරරූපාදීනමභාවො නිපාතනා. අස-ඛෙපනෙ, අස්සතෙති අස්මා=පාසාණො. භස-භස්මීකරණෙ, භසති පක්ඛරතීති භස්මා=ඡාරිකා. උස-දාහෙ, උසති දහතීති උස්මා=තෙජොධාතු. විස-පවිසනෙ, පවිසන්ති එත්ථාති වෙස්මං=ඝරං. භී-භයෙ, මස්ස සුඤ්ඤ, භායන්ති එතස්මාති භෙස්මා=භයානකො. අසතිස්ස ධඞ, අස්සති ජනෙහි වජ්ජීයතීති අධමො=නිහීනො. කරොතිස්ස අස්ස උත්තං, කරොතීති කුම්මො=කච්ඡපො. එවමඤ්ඤෙපි.

138. නීතො මි.

නයතිස්මා මි හොති. නයතීති නෙමි=චක්කන්තං.

139. ඌමි භූමිනිමි රස්මි.

එතෙසද්දා මිඅන්තා නිපච්චන්තෙ. ඌහ-විතක්කෙ, හලොපො, ඌහන්ති විතක්කෙන්ති එතෙනාති ඌමි=තරඞ්ගො. භූ-සත්තායං ඔත්තාභාවො, භවන්ති එත්ථාති භූමි=මහී. නි-පාපනෙ, එත්තාභාවො, සුගතිං නෙති පාපෙතීති නිමි=රාජා. රස-අස්සාදනෙ, පරරූපාභාවො, රසන්ති සත්තා එතායාති රස්මි=රජ්ජු.

(ඉති පවග්ගපච්චයවිධානං).

140. මාඡාහි යො.

මා-මානෙ-ඡා-ඡාදනෙ, එතෙහි යො හොති. මෙති පරිමෙති අඤ්ඤෙන උත්තමෙන ගුණෙන අත්තනො අගුණන්ති මායා=සන්තදොස පටිච්ඡාදන ලක්ඛණා. ඡෙති ඡින්දති සංසයන්ති ඡායා=පටිබිම්බං.

141. ජනිස්ස ජා ච.

ජනිස්මා යො හොති, ජනිස්ස ජා ච, ජනෙතීති ජායා=හරියා.

142. හදයා දයො.

හදයආදයො යන්තා නිපච්චන්තෙ. හරිස්ස දඩ, හරතීති හදයං=චිත්තං, මනොධාතු මනොවිඤ්ඤාණධාතු නිස්සයො ච, තනිස්සඅක, අත්තනි පෙමං තනොතීති තනයො=පුත්තො. සරතිස්ස සුරි, සරති ගච්ඡතීති සූරියො=ආදිච්චො. හරතිස්ස ම්මිඩ, සුඛමාහරතීති හම්මියං=මුණ්ඩච්ඡදනපාසාදො. කස-ගමනෙ, කසස්ස අලක, අස්ස ඉ ච, කසති වුද්ධිං යාතීති කිසලයං=පල්ලවං, එවමඤ්ඤෙපි.

143. බී සි සි නී සී සු වී කුසූහි රක.

බී-ඛයෙ, සි-සෙවායං, සි-බන්ධනෙ, නී-පාපනෙ, සී-සයෙ, සු-සවනෙ, වී වා-ගමනෙ, කු-සද්දෙ, සූ-පසවෙ, එතෙහි රක හොති. ඛයති දුහනෙනාති බීරං=පයො. කුසුමාදීහි සෙවීයතීති සිරො=මුද්ධා. සෙති සරීරං බන්ධතීති සිරා=දෙහබන්ධනී. නෙති, පරෙහිවානීයතීති නීරං=ජලං. සයතීති සීරො=හලං. අනිට්ඨඵල- දායකත්තං සවතීති සුරා=මදිරා. සුණොති උත්තමගීතාදින්ති සුරො=දෙවො. වෙති උත්තමභාවං යාතීති වීරො=වික්කන්තො. කවති නදතීති කුරං=හත්තං. හයට්ඨිතානං පඨමකප්පියානං සූරත්තං පසවතීති සූරො=සූරියො, වික්කන්තො ච.

144. හි චි දු මිනං දීඝො ච.

හි-ගතියං, චි-චයෙ, දු-ගතියං, මි-පක්ඛෙපනෙ, එතෙහි රක හොති, දීඝො වාන්තස්ස. හිනොති පවත්තතීති හීරං=තාලහීරාදි. චයතීති චීරං=වක්කලං. දූයති දුක්ඛෙන ගමීයතීති දූරං=අනාසන්නං. මීයතෙ පක්ඛිපීයතෙති මීරො=සමුද්දො.

145. ධා තානමී ච.

ධා-ධාරණෙ, තා-පාලනෙ, එතෙහි රක හොති, ඊ වාන්තාදෙසො. ධාරෙතීතිධීරො=ධිතිමා. ජලං තායතීති තීරං=තටං.

146. හද්‍රායො.

හද්‍රආදයො රකඅන්තා නිපච්චන්තෙ. හද්ද-කල්‍යාණෙ, දලොපො පරරූපාභාවො, හජීයතීති හද්‍රං=කල්‍යාණං. භී-භයෙ, නදාදිපාඨා වී, භායන්ති එතායාති භෙරී=දුන්දුභි. චිත-සඤ්චෙතනෙ, විපුබ්බො, විචින්තිතබ්බන්ති විචිත්‍රං=නානාකාරං, යා-පාපුණනෙ, රස්ස තුඤ, ගමනං යාත්‍රා=යානං. ගුප-ගොපනෙ, උස්ස ඔ, පස්ස තඤ්ච ගොපීයතීති ගොත්‍රං=කුලාදි, හස-

හස්මීකරණෙ, රස්ස තුඤ, හසති හක්ඛං කරොති තොයාති හස්තා-කම්මාරගග්ගරී. උස=දාහෙ, සලොපො, සොකෙන තාළිතෙ උසති දහතීති උරො=සරීරෙකදෙසො, එවමඤ්ඤෙපි.

147. මන්දඩික සසාස මථ චතා උරො.

මන්ද-ජළත්තෙ, අඩික-ලක්ඛණෙ, සස-ගතිහිංසාපාණනෙසු, අස-ඛෙපනෙ, මථ මන්ථ-විලොළනෙ, චත-යාචනෙ, එතෙහි උරො හොති. අමන්දි අසුන්දරත්තා ජළත්ථමගමීති මන්දුරා=වාජිසාලා. අඩකීයති ලක්ඛීයතීති අඩකුරො=බීජපසවො. සසති හිංසතීති සසුරො=ජයම්පතීනං පිතා. අසීයිත්ථාති අසුරො=දානවො, අරීහි මථීයති ආලොළීයතීති මථුරා=නගරං. චතීයතීති චතුරො=දක්ඛො.

148. විධුරාදයො.

විධුරආදයො උරන්තා නිපච්චන්තෙ. විධ-වෙධනෙ, එත්තාභාවො, වෙධති හිංසතීති විධුරො=විරුද්ධො. උන්ද-කිලෙදනෙ, උන්දති කිලෙදතීති උන්දුරො=ආඛු. මංක-මණ්ඩනෙ, නිග්ගහීතලොපො, මඩකති අනෙන අත්තානං අලඩකරොතීති මකුරො=ආදාසො, රථො, කක්කො, මච්ඡො ච. කුක වක-ආදානෙ, කස්ස ද්විත්තං. කුකති සලාදයො ආදදාතීති කුක්කුරො=සා. මඩිග-මඩිගල්‍යෙ, අමඩිගි පසත්ථමගමීති මඩිගුරො=මච්ඡවිසෙසො, එවමඤ්ඤෙපි.

149. තිම රුහ රුධ බධ මද මන්ද වජාජ රුච කසා කිරො.

තිම-තෙමනෙ, රුහ-ජනනෙ, රුධ-ආවරණෙ, බධ-බාධනෙ, මදඋම්මාදෙ, මන්ද-මොදනථුතිජළත්තෙසු, වජ අජ-ගමනෙ, රුච-දිත්තියං, කස-ගමනෙ, එතෙහි කිරො හොති. තෙමෙතීති තිමිරං=අන්ධකාරං, ආපො ච. රුහති පවත්තතීති රුහිරං=ලොහිතං. ජීවිතං රුන්ධතීති රුධිරං=තදෙව. බාධීයතීති බධිරො=සොතවිකලො. ජනා මජ්ජන්ති එතායාති මදිරා=සුරා. මොදන්ති එත්ථාති මන්දිරං= ඝරං. වජතීති වජිරං=කුලිසං. අජන්ති ගච්ඡන්ති එත්ථාති අජිරං=අඩිගණං සරවිසයොකාසො ච. රොචතීති රුචිරං=මනුඤ්ඤං. කසීයති දුක්ඛෙන ගමීයතීති කසිරං=කිච්ඡං.

150. ථිරාදයො.

ථිරආදයො කිරන්තා නිපච්චන්තෙ. ඨා-ගතිනිවත්තියං, ඨස්ස ථත්තං, ඨාති පවත්තතීති ථිරං=චිරට්ඨායී. ඉස සිංස-ඉච්ඡායං, නිග්ගහීතලොපො, ඉච්ඡීයතීති සිසිරො=උතුවිසෙසො. අද බාද-භක්ඛනෙ, ආස්ස රස්සත්ථං, බාදීයති පාණකෙහීති බදිරො=දන්තධාවනො, එවමඤ්ඤෙපි.

151. දද ගරෙහි දූරහරා.

දද-දානෙ, ගර සර-සෙවනෙ, එතෙහි යථාක්කමං දූරහරා හොන්ති. අත්තානං දදාතීති දද්දූරො=හෙකො. ගරති සිඤ්චතීති ගබ්භරං=ගුහා.

152. චර දර ජර ගර මරෙහි තෙ.

චරාදීහි ධාතූහි තෙ චරාදයො හොන්ති යථාක්කමං. චරගතිභක්ඛනෙසු චරන්ති එත්ථාති චච්චරං=චීථිචතුක්කං, අඞ්ගණඤ්ච, දර-විදාරණෙ, දරීයතීති දද්දරං=වාදිත්තං, භෙරී ච. ජර-වයොහානියං, අජරීති ජජ්ජරො=ජිණ්ණො. ගර සර-සෙවනෙ, ගරති සිඤ්චතීති ගග්ගරො=භින්නස්සරො, හංසස්සරො ච. මර-පාණචාගෙ, මරතීති මම්මරො=සුක්ඛපණ්ණං, පත්ථපණ්ණානං සද්දො ච.

153. පීතො ක්වරො.

පී-තප්පනෙතීමස්මා ක්වරො හොති. අප්පිණීති පීවරං=ථූලං.

154. චීවරාදයො.

චීවරආදයො ක්වරන්තා නිපච්චන්තෙ. චිනාතිස්ස දීඝත්තං. චීයතීති චීවරං=කාසාවං. සම-උපසමෙ, නදාදිත්තා වී, පරිළාහං සමෙතීති සංවරී=රත්ති. ධාස්ස ථ්, ජාලකුමිනාදීනි ධාරෙතීති ධීවරො=කොට්ටො, තායතිස්ස ථ්, යෙන කෙනචි අත්තානං තායතීති තීවරො=හීනජාති. නයතිස්සී, නයන්ති එත්ථ සත්තාති නීවරං=සරං, එවමඤ්ඤෙපි.

155. කුතො ක්‍රිරො.

කු-සද්දෙතීමස්මා ක්‍රිරො හොති. කවති නදතීති කුරරො=පක්ඛී, ඉත්ථියං වීම්හි කුරරී.

156. වසාසා ඡරො.

වස-නිවාසෙ, අස-ඛෙපනෙ, එතෙහි ඡරො හොති. වසන්ති එත්ථාති වච්ඡරො=වස්සො. සංපුබ්බො, සංවසන්ති එත්ථාති සංවච්ඡරො=සොව. අසති විස්සජ්ජෙතීති අච්ඡරා=දෙවකඤ්ඤා, අඞ්ගුලිඵොටනඤ්ච.

157. මසා ඡෙරො ච.

මස-අමසනෙතීමස්මා ඡෙරො හොති ඡරො ච. තණ්හාය පරාමසනං මච්ඡෙරං=සකසම්පත්තිනිගුහනං, මච්ඡරං=තදෙව.

158. ධූ වාතො සරො.

ධුනාති වාතීහි සරො හොති. ධුනාතීති ධූසරො=ලූඛො ඊසංපණ්ඩු ච. වාති ගච්ඡතීති වාසරො=දිවසො.

159. හමාදීහ්‍යරො.

හම තස මන්ද කන්දාදීහි අරො හොති. හමතීති හමරො=මධුකරො. තසති තන්තං ගණ්හාතීති තසරො=සුත්තවෙට්ඨනො. මන්දන්ති මොදන්ති එත්ථාති මන්දරො=පබ්බතො. කන්දති අව්හායතීති කන්දරො=දරී. දිවස්ස එත්තං, දෙවන්ති කීළන්ති එතෙනාති දෙවරො=පතිරො භාතා.

160. වදිස්ස බදච.

වදතිස්මා අරො යොති, වදතිස්ස බදාදෙසො ච. වදන්ති එතෙනාති බදරො=කක්කන්ධුඵලං. වීම්හි බදරී=කක්කන්ධූ.

161. වද ජනානං ඨඩච.

වද ජනෙහි අරො හොති, ඨඩ චාන්තාදෙසො. වදතීති වඨරො=මූළ්හො වඨරං=ථූලං. ජායතීති ජඨරං=උදරං.

162. පචිස්සියඩච.

පවතිස්මා අරො හොති ඉයඩචාන්තාදසො. පවන්ති එතෙනාති පියරො=ථාලී.

163. වකා අරණ.

වක කුක-ආදානෙතිමස්මා අරණහොති. වකෙති ආදදාති එතායාති වාකරා=මිගබන්ධනී.

164. සිඞ්ගාඞ්ගාග මජ්ජකලාලා ආරො.

සිඞ්ගිඉති නාමධාතු, අඞ්ග-ගමනත්ථො, අග-කුටිලගමනෙ, මජ්ජසංසුද්ධියං, කල-සඞ්ඛ්‍යානෙ, අල-බන්ධනෙ, එතෙහි ආරො හොති. විජ්ඣනත්ථෙන සිඞ්ගං විය සිඞ්ගං=නාගරිකභාවසඞ්ඛාතස්ස කිලෙසසිඞ්ගස්සෙතං නාමං, තංකරොති සිඞ්ගං වා පයුත්තං, තං කරොති රාගීසු පභවතීති වා, ''ධාත්වත්ථෙ නානාමස්මී''ති (5.12) ඉ, පුබ්බ සරලොපො, සිඞ්ගි, තතො ආරො, ''සරොලොපො සරෙ''ති (1.26) ඉලොපො, පුබ්බෙ ''විප්පටිසෙධෙ''ති (1.22)

අනිට්ඨප්පටිසෙධො, එත්ථ හි ආරතො අඤ්ඤත්ථ සාවකාසපුබ්බසරලොපොව, ඉපච්චයතො අඤ්ඤත්ථ ච, සිඞ්ගාරො=කිලෙසසිඞ්ගකරණං, විලාසොති වුත්තං හොති. අඞ්ගති විනාසං ගච්ඡතීති අඞ්ගාරො=දඞ්ඪකට්ඨං. අගන්ති ගච්ඡන්ති එත්ථාති අගාරං=ඝරං. ලීහනෙන අත්තනො සරීරං මජ්ජති නිම්මලත්තං කරොතීති මජ්ජාරො=බිළාරො. කලාති නිද්දෙසා ලස්ස ළත්තං, එතෙන ගුණං කලීයති පරිමීයතීති කළාරො=පිඞ්ගලො. දීඝත්තං අලති බන්ධතීති අළාරො=වඞ්කො විසාලො ච.

165. කමිස්සස්සු ච.

කම-ඉච්ඡායමිච්චස්මා ආරො හොති, අස්ස උ ච. කාමීයතීති කුමාරො=බාලො.

166. භිඞ්ගාරාදයො.

භිඞ්ගාරප්පභුතයො ආරන්තා නිපච්චන්තෙ. හර=හරණෙ, හරණං ධාරණං පොසනඤ්ච, ධාරණත්ථස්ස හරතිස්ස භිඞ්ගාදෙසො, හරති දධාති උදකන්ති භිඞ්ගාරො=හෙමභාජනං. ක්ලෙද ක්ලිද-අල්ල භාවෙ, ල ලොපො, ක්ලෙදයතීති කෙදාරං=ඛෙත්තං, (කෙ ජලෙ සති දාරො විදාරණමස්සාති වා කෙදාරං=තදෙව, බහුලාධිකාරා සත්තමියා න ලොපො.) විද-ලාභෙතීමස්මා කුපුබ්බා ආරො දස්ස ළත්තං ඉස්ස එත්තාභාවො සමාසෙ කුස්ස ඔ ච නිපච්චන්තෙ, කුං පථවිං වින්දති තත්‍රුප්පන්නතායාති කොවිළාරො=දිගුණපත්තො.

167. කරා මාරො.

කරොතිස්මා මාරො හොති. ලොහකිච්චං කරොතීති කම්මාරො=ලොහකාරො.

168. පුස සරෙහි ඛරො.

පුස සරෙහි ඛරො හොති. පොසීයති ජලෙනාති පොක්ඛරං=පදුමං. සරති විකාරං ගච්ඡතීති සක්ඛරා=උච්ඡුවිකාරො.

169. සර වස කලා කීරො වස්සුට ච.

එතෙහි කීරො හොති වස්ස උට ච. සරීයතීති සරීරං=දෙහො. වසන්ති වාසං කරොන්ති එතෙනාති උසීරං=බීරණමූලං. අනෙන ථූලාදි කලීයති පරිමීයතීති කලිරො=අඞ්කුරො.

170. ගම්භීරාදයො.

ගම්භීරආදයො කීරන්තා නිපච්චන්තෙ. ගමිස්ස භුක, මලොපො වා, පඨවිං, භින්දිත්වා ගච්ඡති පවත්තතීති ගම්භීරො, ගභීරො= අගාධො, කුලිස්ස ලස්ස ළො, පාදෙ කුලති පත්ථරතීති කුළීරො=කක්කටො, එවමඤ්ඤෙපි.

171. බජ්ජ වල්ල මසා ඌරො.

බජ්ජ-මජ්ජනෙ, වල වල්ල-සංවරණෙ, සම-ආමසනෙ, එතෙහි ඌරො හොති, බජ්ජීයතීති බජ්ජූරො, වීම්හි බජ්ජූරී=රුක්ඛවිසෙසො. වල්ලීයති සංවරීයතීති වල්ලූරො=සුක්ඛමංසො. මසීයතීති මසූරො=වීහිවිසෙසො.

172. කප්පූරාදයො.

කප්පූරආදයො ඌරන්තා නිපච්චන්තෙ. තුට්ඨිමුප්පාදෙතුං කප්පති සක්කොතීති කප්පූරං=ඝනසාරො. කරොතිස්ස අස්සු, කිබ්බිසං කරොතීති කුරූරො=පාපකාරී. පස-බාධනෙ, පසති පීළෙතීති පසූරො=දුට්ඨයො, බ්‍යඤ්ජනං, එවංනාමකො ච, එවමඤ්ඤෙපි.

173. කඨ චකා ඔරො.

කඨ-කිච්ඡජීවනෙ, චක-පරිවිතක්කනෙ, එතෙහි ඔරො හොති. කඨති කිච්ඡෙන ජීවතීති කඨොරො=ථද්ධො. චකති පරිවිතක්කෙතීති චකොරො=පක්ඛිවිසෙසො.

174. මොරාදයො.

මොරආදයො ඔරන්තා නිපච්චන්තෙ. මී-හිංසායං, ඊලොපො, මයති හිංසතීති මොරො=මයූරො. කස-ගමනෙ, අස්සි, කසති ගච්ඡතීති කිසොරො=පඨමවයො අස්සො. මහීයති පූජීයතීති මහොරො=වම්මිකො, එවමඤ්ඤෙපි.

175. කුතො එරක.

කු-සද්දෙතීමස්මා එරක හොති. ''යුවණ්ණානමියඩුවඩ සරෙ''ති (5.136) උවඩ, කවති නදතීති කුවෙරො=වෙස්සවණො.

176. භූ සූහි රික.

භූසත්තායං, සූ-පසවනෙ, එතෙහි රික හොති. භවතීති භූරි=පහූතං, ඨීම්හි භූරී=මෙධා. සවති හිතං පසවතීති සූරි=විචක්ඛණො.

177. මී කසි නීහි රු.

මී-හිංසායමිච්චස්මා, කපුබ්බා සයතිස්මා, නයතිස්මා ච රු හොති. රංසීහි අන්ධකාරං මීයති හිංසතීති මෙරු=සිරෙරු, කෙ ජලෙ සයති පවත්තතීති කසෙරු=තිණවිසෙසො. අත්තනිස්සිතෙ සුන්දරත්තං නෙති පාපෙතීති නෙරු=පබ්බතො.

178. සිනා එරු.

සිනා-සොචෙයොතීමස්මා එරු හොති. සිනාති සුචිං කරොතීති සිනෙරු=පබ්බතරාජා.

179. භී රුහි රුක.

භී-සයෙ, රු-සද්දෙ, එතෙහි රුක හොති. භායන්ති එතස්මාති භීරු=භයානකො. රවතීති රුරු=මිගො.

180. තමා බූලො.

තම-භූසනෙතීමස්මා බූලො හොති. මුඛං තමෙති භූසෙතීති තම්බූලං=මුඛභූසනං.

181. සිතො ලකවාලා.

සි-සෙවායමිච්චස්මා ලකවාලඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති. සත්තෙහි සෙවීයතීති සිලා=පාසාණො, සෙලො=පබ්බතො. ජලං සෙවතීති සෙවාලො=ජලතිණං.

182. මඞ්ග කම සම්බ සබ සක වස පිස කෙව කල පල්ල කය පට කුණ්ඩ මණ්ඩා අලො.

මඞ්ග-මඞ්ගල්‍යෙ, කම-ඉච්ඡායං, සම්බ-මණ්ඩනෙ, සබඉති අස්සෙව කතමලොපස්ස නිද්දෙසො, සක-සත්තිය, වස-නිවාසෙ, පිසගමනෙ, කෙව-සෙවනෙ, කල-සඞ්ඛ්‍යානෙ, පල්ල-ගමනෙ, කය කිච්ඡජීවනෙ, පට-ගමනත්ථො, කුණ්ඩ-දාහෙ, මණ්ඩ-භූසනෙ, එතෙහි අලො හොති. මඞ්ගන්ති සත්තා එතෙන වුද්ධිං ගච්ඡන්තීති මඞ්ගලං=පසත්ථං. කාමීයතීති කමලං-පඞ්කජං. සම්පති මණ්ඩෙතීති සම්බලං=පාථෙය්‍යං. සබලං=විසභාග වණ්ණවන්තං. සක්කොති වත්තුන්ති සකලං=සබ්බං. වසතීති වසලො=සුද්දො. පියභාවං පිසති ගච්ඡතීති පෙසලො=පියසීලො. කෙවති පවත්තතීති කෙවලං=සකලං. කලීයති පරිමීයති උදකමෙතෙනාති කලලං=අපත්ථින්නං, පල්ලති ආගච්ඡති උදකමෙතස්මාති

පල්ලලං=අප්පොදකො සරො. කඨන්ති එත්ථ දුක්ඛෙන යන්තීති කඨලං=කපාලඛණ්ඩං, පටති වුද්ධිං ගච්ඡතීති පටලං=සමූ- හො. සංසෙන කුණ්ඩති දහතීති කුණ්ඩලං=කණ්ණාභරණං. මණ්ඩීයති පරිච්ඡෙදකරණවසෙන භූසීයතීති මණ්ඩලං=සමන්තතො පරිච්ඡින්නං.

183. මුසා කලො.

මුසතිස්මා කලො හොති. මුසති එතෙනාති මුසලො=අයොග්ගො.

184. ථලාදයො.

ථලආදයො කලන්තා නිපච්චන්තෙ. ඨස්ස ථො, පුබ්බසරලොපො, තිට්ඨන්ති එත්ථාති ථලං=උන්නතප්පදෙසො. පා-පානෙ, උපුබ්බො, ද්විභාවසරලොපා, උදකං පිවතීති උප්පලං=කුවලයං. පතිස්ස පාටං, පතති ගච්ඡති පරිපාකන්ති පාටලං=ඵලං, තම්බවණ්ණං කුසුමඤ්ච. බංහිස්ස නිග්ගහීතලොපො, බංහති වුද්ධිං ගච්ඡතීති බහලං=ඝනං. චුපිස්ස උස්ස අත්තං, චුපති එකත්ථ න තිට්ඨතීති චපලො=අනවට්ඨිතො, එවමඤ්ඤෙපි.

185. කුලා කාලො ච.

කුල-පත්ථාරෙතීමස්මා කාලො හොති කලො ච. කුලති අත්තනො සිප්පං පත්ථරතීති කුලාලො=කුම්භකාරො. කුලති පක්ඛෙ පසාරෙතීති කුලලො=පක්ඛිජාති.

186. මුළාලාදයො.

මුළාලආදයො කාලන්තා නිපච්චන්තෙ. මීල-නිමීලනෙ, උත්තළතානි, උද්ධටමත්තෙ නිමීලතීති මුළාලං=භිසං. බල-පාණනෙ, ඉත්ත- ළත්තානි, මූසිකාදිබාධනෙන බලති ජීවතීති බිළාලො=මජ්ජාරො. කප්පිස්ස සංයොගාදිලොපො, කප්පන්ති ජීවිකං එතෙනාති කපාලං=ඝටාදිඛණ්ඩං. පී තප්පනෙ. ‘‘යුවණ්ණානමියඞුවඞ සරෙ’’ති (5.136) ඉයඞ, අත්තනො ඵලෙන සත්තෙ සන්තප්පෙතීති පියාලො-රුක්ඛො. කුණ-සද්දෙ, වාතසමුට්ඨිතා වීචිමාලා එත්ථ කුණන්ති නදන්තීති කුණාලො=එකො මහාසරො. විස-පවිසනෙ, පවිසන්ති එත්ථාති විසාලො=විත්ථිණ්ණො. පල-ගමනෙ, වාතෙන පලති ගච්ඡතීති පලාලං=සස්සානමුපනීතධඤ්ඤානං නාළපත්තානි. සරතිස්ස සිගො, සසාදයො සරති හිංසතීති සිගාලො=කොත්ථු, එවමඤ්ඤෙපි.

187. චණ්ඩ පතා ණාලො.

චණ්ඩ-චණ්ඩික්කෙ, පත පථ-ගමනෙ, එතෙහි ණාලො හොති. චණ්ඩෙති පීළෙතීති චණ්ඩාලො=මාතඞ්ගො, පතති අධොගච්ඡතීති පාතාලං=රසාතලං.

188. මාදිතො ලො.

මා-මානෙ, ඉ-අජ්ඣෙනගතීසු, පී-තප්පනෙ, දූ-පරිතාපෙ, එවමාදීහි ලො හොති. මීයති පරිමීයතීති මාලා=පන්ති. එති ගච්ඡතීති එලා=සුඛුමෙලා. පිණෙති තප්පෙති එත්ථාති පෙලා=ආසිත්තකූපධානං. දූයති පරිතාපෙතීති දොලා=කීළනයානකං. කලසඞ්ඛ්‍යානෙ, කලනං කල්ලං=යුත්තං.

189. අන සල කල කුක සය මහා ඉලො.

අන-පාණනෙ, සල-ගමනෙ, කල-සඞ්ඛ්‍යානෙ, කුක වක-ආදනෙ, සය-කිතවෙ, අරහ මහ-පූජායං, එතෙහි ඉලො හොති. අනති පවත්තතීතිඅනිලො=මාලුතො. සලති ගච්ඡතීති සලිලං=ජලං. කලති පවත්තතීති කලිලං=ගහනං. කුකති අත්තනො නාදෙන සත්තානං මනං ගණ්හාතීති කොකිලො=පරපුණ්ඩො. සයති වඤ්චෙතීති සයිලො=සයො. මහීයති පූජීයතීති මයිලා=ඉත්ථී.

190. කුටා කිලො.

කුට-කොටිල්ලෙ‍යතීමස්මා කිලො හොති. අකුටි කුටිලත්තමගමීති කුටිලො=වඞ්කො.

191. සිථිලාදයො.

සිථිලආදයො කිලන්තා නිපච්චන්තෙ. සහ ඛමායං, සහිස්ස සිථත්තං, සහිතුමලන්ති සිථිලං=අදළ්හං. කම්පිස්ස සංයොගාදිලොපො, පරදුක්ඛෙ සති කම්පතීති කපිලො=ඉසි. කබ-වණ්ණෙ, බස්ස පො, අකබි නීලාදිවණ්ණත්තමගමීති කපිලො=වණ්ණවිසෙසො. මථිස්ස මිථො, මථීයතීති මිථිලා=පූරී, එවමඤ්ඤෙපි.

192. චට කණ්ඩ වට්ට පුථා කුලො.

චට-භෙදනෙ, කණ්ඩ-ඡෙදනෙ, වට්ට-වත්තනෙ, පුථ පථ-විත්ථාරෙ, එතෙහි කුලො හොති. චටති මිත්තෙ භින්දතීති චටුලො=චාටුකාරී. කණ්ඩීයති ඡින්දීයතීති කණ්ඩුලො=රුක්ඛො. වට්ටතීති වට්ටුලො=පරිමණ්ඩලො. අපත්ථරීති පුථුලො=විත්ථාරො.

193. තුමුලාදයො.

තුමුලආදයො කුලන්තා නිපච්චන්තෙ. තම බෙදනෙ, අස්සු, අතමි විත්ථිණ්ණත්තමගමීති තුමුලො=පත්ථටො. තමිස්ස ඩුක, තමීයති විකාරමාපාදීයතීති තණ්ඩුලො=වීහිසාරො. නිපුබ්බස්ස චිනාතිස්ස ඉලොපො, අත්ථිකෙහි නිචීයතෙති නිචුලො=හිජ්ජලො, එවමඤ්ඤෙපි.

194. කල්ල කප තක්ක පටා ඔලො.

කල්ල-සද්දෙ, කප-අච්ඡාදනෙ, තක්ක-විතක්කෙ, පට-ගමනෙ, එතෙහි ඔලො හොති. වාතවෙගෙන සමුද්දතො උට්ඨහිත්වා කල්ලති නදතීති කල්ලොලො=මහාවීචි. කපති දන්තෙ අච්ඡාදතීති කපොලො=වදනෙකදෙසො. තක්කීයතීති තක්කොලං=කොලකං. පටති බ්‍යාධිමෙතෙන ගච්ඡතීති පටොලො=තිත්තකො.

195. අඞ්ගා උලොළී.

අඞ්ග-ගමනත්ථො, එතස්මා උලඋළී හොන්ති. අඞ්ගන්ති එතෙන ජානන්තීති අඞ්ගුලං=පමාණං. අඞ්ගති උග්ගච්ඡතීති අඞ්ගලි=කරසාඛා.

196. අඤ්ජාලි.

අඤ්ජ-බ්‍යත්ති මක්ඛන ගති කන්තීසු, එතස්මා අලි හොති. අඤ්ජෙති භත්තිමනෙන පකාසෙතීති අඤ්ජලි=කරපුටො.

197. ඡදා ලි.

ඡද-සංවරණෙ, එතස්මා ලි හොති. ඡාදෙතීති ඡල්ලී=සකලිකා.

198. අල්ල්‍යාදයො.

අල්ලිආදයො ලිඅන්තා නිපච්චන්තෙ. අර-ගමනෙ, අරති පවත්තතීති අල්ලි=රුක්ඛො. නයතිස්ස එත්තාභාවො, අත්තිකෙහි නීයතීති 4 නීලි, ඕම්හි නීලී=ගච්ඡජාති. ‘‘සරම්හා ද්වෙ’’ති (1.34) ලස්ස ද්විභාවෙ රස්සත්තෙ ච නිල්ලීතිපි හොති. පාලිස්ස පා, පාලෙති රක්ඛතීති පාලි, ඕම්හි පාලී=පන්ති. පාලිස්ස පලො, පාලෙති රක්ඛතීති පල්ලි=කුටි. චුද-චොදනෙ, ඔත්තාභාවො, චොදීයතීති චුල්ලි=උද්ධනං, එවමඤ්ඤෙපි.

199. පිලාදීහ්‍යවො.

පිල-වත්තනෙ, පල්ල-ගමනෙ, පණ-බ්‍යවහාරථුතීසු, එවමාදීහි අවො හොති. පිලායතෙති පෙලවො=ලහු. පල්ලතීති පල්ලවො=කිසලයං. පණීයතීති පණවො=මුදඞ්ගො. එවමඤ්ඤෙපි.

200. සාළවාදයො.

සාළවආදයො අවන්තා නිපච්චන්තෙ. සල-ගමනත්ථො, උපන්තස්ස දීඝො ළත්තඤ්ච නිපාතනා. සලති පවත්තතීති සාළ වො=අභිසඞ්ඛතං බදරාදිඵලඛාදනීයං. කිත-නිවාසෙ, එත්තාභාවො, කෙතතීති කිතවො=ජූතකාරො, චොරො ච. මූ-බන්ධනෙ, ඌස්ස රස්සත්තං, තුඤ්ච වාවස්ස, මුනාති බන්ධතීති මුතවො=චණ්ඩාලො. වල වල්ල-සංවරණෙ, ළත්තං, වලති, වලායතෙති වා වළවා=තුරඞ්ගකන්තා. මුර-සංවෙළනෙ, මුරීයතීති මුරවො=මුදඞ්ගො, එවමඤ්ඤෙපි.

201. සරා ආවො.

සරතිස්මා ආවො හොති. සරති පවත්තතීති සරාවො=භාජනවිසෙසො.

202. අල මල බිලා ණුවො.

අල-බන්ධනෙ, මල මල්ල-ධාරණෙ, බිල-භෙදනෙ, එතෙහි ණුවො හොති. ලතාහි අලීයතීති ආලුවො=ගච්ඡජාති. මලති ධාරෙතීති මාලුවො=පත්තලතා. බිලති භින්දතීති බෙලුවො=රුක්ඛො.

203. ගාත්වී වො.

කා ගා-සද්දෙතීමස්මා ඊවො හොති. ගායන්ති එතායාති ගීවා=ගලො.

204. සුතො ක්වත්වා.

සු-සවනෙතීමස්මා ක්ව ක්වා හොන්ති. සුණාතීති සුවො=කීරො. සුවා=සුණො.

205. විද්වා.

විදතිස්මා ක්වා පරරූපාභාවො අ නිපච්චන්තෙ. විදති ජානාතීති විද්වා=විදූ.

206. ථුතො රෙවො.

ථු-අභිත්ථවෙ, එතස්මා රෙවො හොති. ථවති සිඤ්චතීති ථෙවො=ඵුසිතං.

207. සමා රිවො.

සම-උපසමෙ, එතස්මා රිවො හොති. සමෙති උපසමෙතීති සිවො=උමාපති, සිවා=සිගාලො, සිවං=සන්ති.

208. ඡදා රවි.

ඡද-සංවරණෙ, එතස්මා රවි හොති. ඡාදෙතීති ඡවි=ජුති.

209. පූර තිමා කිසො රස්සො ච.

පූර-පූරණෙ, තිම-තෙමනෙ, එතෙහි කිසො හොති ඌස්ස රස්සො ච. පූරෙතීති පුරිසො=පුමා. (පුරෙ උච්චට්ඨානෙ සෙති පවත්තතීති වා පුරිසො=සොච.) තෙමෙතීති තිමිසං=තමො.

210. කරා ්රීසො.

කරොතිස්මා ්රීසො හොති. කරීයතීති කරීසං=ගූථං.

211. සිරීසාදයො.

සිරීසආදයො ්රීසන්තා නිපච්චන්තෙ. සරතිස්ස අස්සි, සප්පදට්ඨකාලාදීසු සරීයතීති සිරීසො=රුක්ඛො. පූරිස්ස රස්සත්තං, පූරෙතීති පුරීසං=ගූථං. තලිස්ස දීසො, තලති සත්තානං පතිට්ඨානං භවතීති තාලීසං=ඔසධිවිසෙසො, එවමඤ්ඤෙපි.

212. කරා රිබ්බිසො.

කරොතිස්මා රිබ්බිසො හොති. කරීයතීති කිබ්බිසං=පාපං.

213. සසාස වස විස හන වන මනාන කමා සො.

සස-ගති හිංසා විස්සස පාණනෙසු, අස-ඛෙපනෙ, වස-නිවාසෙ, විස-පවිසනෙ, හන-හිං සායං, වන සන-සම්භත්තියං, මන-ඤාණෙ, අන-පාණනෙ, කම-ඉච්ඡායං, එතෙහි සො හොති, සසන්ති ජීවන්ති සත්තා එතෙනාති සස්සං=කලමාදි, අසති ඛිපතීති අස්සො=හයො. වසන්ති එත්ථාති වස්සං=සංවච්ඡරො. විසතීති වෙස්සො=තතියවණ්ණො. හඤ්ඤතෙති හංසො=සිතච්ඡදො. වනොති පත්ථරතීති වංසො=සන්තානො, වෙළු ච. මඤ්ඤතෙති මංසං=පිසිතං, අනති ජීවති එතෙනාති අංසො=එකාට්ඨාසො, භුජසිරො ච. කාමීයතීති කංසො=පරිමාණං.

214. ආමි පු කු සීතො සක.

ආපුබ්බො මි-පක්ඛෙපෙ, පු-අභිත්ථවෙ කු-සද්දෙ, සී-සයෙ, එතෙහි සක හොති. ආමීයති අන්තො පක්ඛිපීයතීති ආමිසං=භක්ඛං. ථවීයතීති පුසො=වීහිතචො. කවති වාතෙන නදතීති කුසො=තිණවිසෙසො. සයන්ති එත්ථ ඌකාති සීසං=මුද්ධා, කාලතිපු ච.

215. එස්සාදයො.

එස්සආදයො සකඅන්තා නිපච්චන්තෙ. ඵුස-සම්ඵස්සෙ, උස්සත්ථං, ඵුසතීති එස්සො=කායවිඤ්ඤාණවිසයො. ඵුස්සො=නක්ඛත්තං. පුස පොසනෙ, පොසීයතීති පුස්සං=ඵලවිසෙසො. භූ-සත්තායං, භූස්ස රස්සො, අභවීති භුසං=තුච්ඡධඤ්ඤං, අංකිස්ස උක, අඞකෙති අනෙන අඤ්ඤෙති අඞකුසො=ගජපතොදො. ඵාය-වුද්ධියං, පපුබ්බො, යලොපො, ඵායති වුද්ධිං ගච්ඡතීති පප්ඵාසං=දෙහකොට්ඨාසවිසෙසො. කලිස්මා සස්ස මාඤ, කුලිස්මා ච, කලීයති පරිමීයතීති කම්මාසො=සබලො, කම්මාසං=පාපං. කුලති පත්ථරතීති කුම්මාසො=භක්ඛවිසෙසො. මනිස්ස ජූක, මඤ්ඤති සධනත්තං එතායාති මඤ්ජූසා=කට්ඨපෙළා. පීස්ස යූක, පිණෙතීති පීයූසං=අමතං. කුල-සංවරණෙ, ඉක, කුලීයති සංවරීයතීති කුලිසං=වජිරං. බල-සංවරණෙ, ඉක, ලස්ස ළත්තඤ්ච, බලති එතෙන මච්ඡෙ ගණ්හාතීති බළිසො=මච්ඡවෙධනං. මහිස්ස එක, මහීයතීති මහෙසී=කතාභිසෙකා පධානිත්ථී, එවමඤ්ඤෙපි.

216. සුතො ණිසක.

සුණාතිස්මා ණිසක හොති. සුණාතීති සුණිසා=පුත්තභරියා.

217. වෙතාත යු පනාල කල චමා අසො.

වෙත-සුත්තියො ධාතු, අත-සාතච්චගමනෙ, යු-මිස්සනෙ, පනථුතියං, අල-බන්ධනෙ, කල-සඞ්ඛ්‍යානෙ, චම-අදනෙ, එතෙහි අසො හොති. වෙතති පවත්තතීති වෙතසො=වානීරො. අතති වාතෙරිතො නිච්චං වෙධත්තං යාතීති අතසො=වනප්පතිවිසෙසො වීම්හි අභසී=ගච්ඡවිසෙසො. යවීයති මිස්සීයතීති යවසො=පසුඝාසො. පඤ්ඤතෙ ථවීයතෙති පනසො=කණ්ඩකීඵලො. අලීයති බන්ධියතීති අලසො=මන්දකාරී. කලීයතීති කලසො=කුම්භො. චමති අදති අනෙනාති චමසො=හොමභාජනං.

218. වය දිව කර කරෙභ්‍යාසණසකපාසකසා.

වයත්‍යාදීහි අසණ්ආදයො හොන්ති යථාක්කමං. වයති ගච්ඡතීති වායසො=කාකො. දිබ්බන්ති එත්ථාති දිවසො=දිනං. කරීයතීති කප්පාසො=සුත්තසම්භවො. කිබ්බිසං කරොතීති කක්කසො=ඵරුසො.

219. සස මස දංසාසා සු.

සසාදීහි සු හොති. සසති ජීවතීති සස්සු=ජයම්පතීනං මාතා. මසීයතීති මස්සු=පුරිසමුඛෙ පවද්ධලොමානි. ‘‘ලොපො’’ති (1.39) නිග්ගහීතලොපො, දංසීයති බන්ධමනෙනාති දස්සු=චොරො. අසීයති ඛිපීයතීති අස්සු=බප්පො.

220. විදා දසුක.

විදිස්මා දසුක හොති. විදති ජානාතීති විද්දසු=විද්වා.

221. සසා රිහො.

සසතිස්මා රිහො හොති. සසති හිංසතීති සීහො=කෙසරී.

222. ජීවාමා හො වමා ච.

ජීව-පාණධාරණෙ, අම-ගමනෙ, එතෙහි හො හොති, වමා චාන්තාදෙසා යථාක්කමං, ආදෙසවිධානං පන පරරූපබාධනත්ථං. ‘‘බ්‍යඤ්ජනෙ දීඝරස්සා’’ති (1.39) රස්සත්තං, ජීවන්ති එතායාති ජිව්හා=රසනා. අමති පවත්තතීති අම්හං=අස්මා. පපුබ්බෙ අමති පවත්තතීති පම්හං=පඛුමං.

223. තණ්හාදයො.

තණ්හආදයො හන්තා නිපච්චන්තෙ. තස-පිපාසායං, සස්ස ණත්තං, එවමුපරි ච, තසති පාතුමිච්ඡති එතායාති තණ්හා=ලො හො. කස-විලෙඛනෙ, කසතීති කණ්හො=කාළො. ජුත-දිත්තියං, තස්ස ණත්තං, ඔත්තාභාවො ච, ජොතෙතීති ජුණ්හා=චන්ද- පභා. මීලිස්ස ළො, නිමීලන්ත්‍යනෙන අක්ඛීනීති මීළ්හං-ගූථං. ගාහිස්ස ළො, ගය්හතීති ගාළ්හං, දහිස්ස ළො, දහතීති දළ්හං, බහිස්ස ළො, දීඝො ච, බහති වුද්ධිං වච්ඡතීති බාළ්හං, එතෙ තයො දළ්හත්ථා. ගමිස්ස අස්සි, ගච්ඡතීති ගිම්හො-නිදාඝො. පටකලානං අක ච, පටති යාතීති පටහො=භෙරිවිසෙසො. කලීයති පරිමීයති අනෙන සූරභාවොති කලහො=විවාදො. කටවරානං ආක, කටන්ති එත්ථ ඔසධාදිං මද්දන්තීති කටාහො=භාජනවිසෙසො. වරීයතීති වරාහො=සූකරො. ලුනාතිස්ස ඔ, ලුනාති එතෙනාති ලොහං=අයාදි. එවමඤ්ඤෙපි.

224. පණුස්සහා හිහී ණොළඩ ච.

පණ්‍ණා උපුබ්බසහා ච හිහී හොන්ති යථාක්කමං, ණඔළඩ වාන්තාදෙසා, ආදෙසවිධානසාමත්ථියා පරරූපාභාවො, පණීයති වොහරීයතීති පණ්හි=පාදස්ස පච්ඡාභාගො. උස්සහතීති උස්සාළ්හී-වීරියං.

225. බී මි පී චු මා වාකාහි ළො උස්ස වා දීඝො ච.

බී-භයෙ, මි-පක්ඛෙපෙ, පී-තප්පනෙ, චු-චවනෙ, මා-මානෙ, වී වා-ගමනෙ, කා ගා-සද්දෙ, එතෙහි ළො හොති, උකාරස්ස වා දීඝො ච. බීයතීති බෙලො=ලාලා. මීයති පක්ඛිපීයතීති මෙළා=මසි. පිණෙතීති පෙළා=භාජනවිසෙසො. චවතීති චූළා=සිඛා. චොළො=පිලොතිකො. මීයති පරිමීයතීති මාළො=එකකූටසඞ්ගහිතො අනෙකකොණවන්තො පටිස්සයවිසෙසො. වාති ගච්ඡතීති වාළො=චණ්ඩමිගො. කායති ඵරුසං වදතීති කාළො=කණ්හො, වීම්හි කාළී=කණ්හා.

226. ගුතො ළක ච.

ගු-සද්දෙතීමස්මා ළක හොති ළො ච. ගවති පවත්තති එතෙනාති ගුළො=උච්ඡුවිකාරො. ගොළො=ලකුණ්ඩකො.

227. පඞ්ගුළාදයො.

පඞ්ගුළආදයො ළක අන්තා නිපච්චන්තෙ. ඛඤ්ජ-ගතිවෙකල්ලෙ, පඞ්ගුආදෙසො, අඛඤ්ජි ගතිවෙකල්ලමාපජ්ජීති පඞ්ගළො=පීඨසප්පී. කරොතිස්මා ළස්ස ඛඤ, කිබ්බිසං කරොතීති කක්ඛළො=කුරූරො. කුකතිස්ස කුක, කුකායති පාපකාරීහි ආදීයතීති කුක්කුළං=සඞ්කු සංකිණ්ණො සොබ්භො. කුක්කුළො=ථුසග්ගී. මංකිස්ස උක, බින්දු ලොපො ච, මංකෙති වනං මණ්ඩෙතීති මකුළො=අවිකසිතකුසුමං.

228. පාතො ළි.

පාතිස්මා ළි හොති. අත්ථං පාති රක්ඛතීති පාළි=තන්ති.

229. වීතො එ.

වීතිස්මා එ හොති. වෙති පවත්තතීති වෙළු=වෙණු.

(ඉති අවග්ගපච්චයවිධානං).

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ වුත්තියං

ණ්වාදිකණ්ඩො සත්තමො.

සුත්තං ධාතු ගණො ණ්වාදි, නාමලිඞ්ගානුසාසනං;
යස්ස තිට්ඨති ජිව්හග්ගෙ, ස බ්‍යාකරණකෙසරී.

සමත්තා චායං මොග්ගල්ලානවුත්ති

සත්තහි භාණවාරෙහි.

1.

යස්ස රක්ඛෙ පභාවෙන, භාවිතත්තයමාකුලං;
අනාකුලං දුලද්ධීහි, පාපභික්ඛූහි සබ්බසො.

2.

ලඞ්කාය මුනිරාජස්ස, සාසනං සාධු සණ්ඨිකං;
පුණ්ණචන්දසමායොගා, වාරිධීව විවද්ධතෙ.

3.

පරක්කමභුජෙ තස්මිං, සද්ධාබුද්ධිගුණොදිතෙ;
මනුවංසද්ධජාකාරෙ, ලඞ්කාදීපං පසාසති.

4.

මොග්ගල්ලානෙන ථෙරෙන, ධීමතා සුචිවුත්තිනා;
රචිතං යං සුවිඤ්ඤෙය්‍ය-මසන්දිද්ධ’මනාකුලං.

5.

අසෙසවිසයබ්‍යාපි, ජිනබ්‍යප්පථ නිස්සයං;
සද්ධසත්ථ’මනායාස-සාධියං බුද්ධිවද්ධනං.

6.

තස්ස වුත්ති සමාසෙන, විපුලත්ථපකාසනී;
රචිතා පුන තෙනෙව, සාසනුජ්ජොතකාරිනාති.

මොග්ගල්ලානබ්‍යාකරණං නිට්ඨිතං.

සබ්බදානං ධම්ම දානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්ම රතිං ජිනාති
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු - සද්ධම්මා න පරිහායති.

(ධම්මපදය භික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පනෙසො සුගතප්පසත්ථො,
තරණීව සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීහි නමස්සනීයෙහා,
රසො රසානං පරමො තිලොකෙ.

මහාගදො මච්චුජරා පහානො,
සබ්බීතිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බත්ථ දානෙන ච කප්පරුක්ඛො,
චින්තාමණී භද්දඝටොව ධම්මො.

ධම්මං විනා නත්ථි පිතාව මාතා,
තමෙව තාණං සරණං පතිට්ඨා;
තස්මා හි භො කිච්චමඤ්ඤදප්පහාය,
සුණාථ ධාරෙථ චරාථ ධම්මෙ.

(රසවාහිනී)

චිරං තිට්ඨතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසානං!

ධර්ම දානය පිණිසයි.........